

बीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

क्रम संख्या

४८५६

काल न०

२५१-०

खण्ड

॥ श्री शंखेश्वरपादर्वनाथाय नमः ॥

कर्मप्रकृतिसंग्रहणीज्ञातृभिः कर्मप्रकृतिप्राभृतप्रमातृभिरनेकटीप्पनग्रन्थनिर्मातृभिः

आचार्यवर्यश्रीमन्सुनिषन्धसूरिभिर्विरचितं

विषमपदटिप्पनकम्

ॐ

तेन विभूषिता चिरंतनाचार्यकृता

चूणिः

ॐ

तथा शोभितं पूर्वधरवाचकवरश्रीशिवशर्मसूरीश्वरप्रणितं

बन्धशतकम्

तथा

श्री उदयप्रभसूरिविरचितं

टिप्पनकम्

ॐ

तेन युतं पूर्वधरवाचकवरश्रीशिवशर्मसूरीश्वरप्रणितं

बन्धशतकम्

ॐ

वीर मेवा
4856
२१. दिसम्बर १९७९

प्रथम-भाषित
पुस्तकाकार-५०० }
प्रताकार-२५० }

मूल्य-पुस्तकाकार १४)रु०
" प्रताकार १६)रु०

{ वीर संवत् २४६६
{ विक्रम संवत् २०२६

प्रासिस्थान

Available from

१. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति,
C/o रमणलाल लालचंद
१३५/१३७ झवेरी बाजार, बम्बई २

1 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
C/o .Shah Ramanlal Lalchandji,
135/37 ZAVERI BAZAAR,
BOMBAY-2.
INDIA

२. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति.
C/o शा समरथमल रायचंदजी
पिंडवाड़ा, (राज०)
स्टे० सिरोहीरोड (W. R.)

2 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
C/o. Shah Samarathmal Raychandji
PINDWARA, (Rajasthan)
St.Sirohi Road (W. R.)
INDIA

4556 ★

३. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति.
. शा. रमणलाल वजेचन्द,
C/o दिलीपकुमार रमणलाल,
मस्कती मार्केट,
अमदाबाद २.

3 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
Shah Ramanlal Vajechand,
C/o Dilipkumar Ramanlal,
Maskati Market,
AHMEDABA-2.
INDIA

मुद्रक-
ज्ञानोदय प्रिन्टिंग प्रेस,
पिंडवाड़ा (राज०)
स्टे. सिरोहीरोड (W. R.)

Printed by :
GYANODAYA PRINTING PRESS
PINDWARA.
St. Sirohi Road, (W.R.)
Rajasthan,
INDIA

Purvadhara Sri Shivasharma Suri's

BANDHA-SATAKAM

with

Chirantana-acharya

Churani

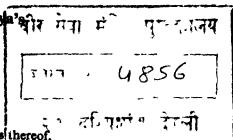
and

Gloss,

Clarifying the knotty points thereof,
by

Acharya Sri Munichandra Suri

the author of various other glosses.

Including

A separate imprint of Bandha-Satakam

with

Gloss

by

Sri Udayaprabha Suri

प्रकाशकीय-निवेदन

यह सूचित करते हुए हमें अति हर्ष होता है कि प. पू. परमोपकारी स्व. परम गुरुदेव आचार्य भगवन् श्रीमद् विजयप्रसन्नसूरीश्वर महाराज की कृपा दृष्टि से उन श्री की परम पावनी निश्वा में संकलित और विवेचित लाखों श्रीकीं बाले कर्म साहित्य के चल रहे प्रकाशन के मध्य में हमारी समिति इस कर्म-साहित्य विषयक पूर्वाचार्य विरचित अति प्राचीन ग्रन्थ रत्न को आज प्रकाशित कर रही है।

यह बंशशतक ग्रन्थ पूर्वधर आचार्यदेव श्री शिष्यशर्मसूरि द्वारा विरचित है जिसके अति प्रौढ विवेचन रूप प्राचीन चूर्णिग्रन्थ भी उपलब्ध है। चूर्णिग्रन्थ यह सम्पूर्ण ग्रन्थ आज से पहिले मुद्रित हो चुकने पर भी पूर्वमुद्रित ग्रन्थ के पृष्ठ जीर्णप्रायः होने से इसका पुनःमुद्रण आवश्यक था। तदुपरान्त कुछ समय पूर्व चूर्णिग्रन्थ के गूढार्थों को प्रकाश में लाती सहस्रावधानी प्रकाण्ड तार्किक आचार्यदेव श्री मुनिचन्द्रसूरीश्वर विरचित टिप्पणी की एक हस्तलिखित ताडपत्रीय प्रति पू. आगमप्रभाकर मुनिराज श्री पुण्यविजय म० संगृहीत ज्ञानभंडार में से उन के द्वारा उपलब्ध हुई। उसकी एक कामचलाउ प्रति बनवाकर उस प्रति के विशेष शुद्धिकरण हेतु मूल प्रति की एक फांटो कापी बनवाकर उसे विराटकाय कर्मसाहित्य के कार्यों में अत्यन्त सहायक समझकर उस कार्य में नियुक्त महात्माओं के पास रक्की गई जिस पर से पू. मुनि श्री कीर्तिचन्द्रविजय महाराज ने अपने अमूल्य समय का भोग देकर प्रेस कापी तैयार की। उसके तैयार होने पर अभ्यासकर्ताओं की अनुकूलता के लिये शतक मूल ग्रन्थ उस पर चूर्णिग्रन्थ और चूर्णिग्रन्थ पर की टिप्पणी क्रमपूर्वक मुद्रित करवाने का निर्णय लिया गया जिसका मुद्रण गुरु हुए आज लगभग एक वर्ष पूरा होने आगया।

संपादन संशोधन

इस ग्रन्थ का संपादन-संशोधन प. पूज्य जयघोषविजय महाराज, प. पू. धर्मानन्दविजय म०, प. पू. जितेन्द्रविजय म., प. पू. जगन्नाथ वि. म., प० पू. वीरशेखर वि. म. तथा प. पू. कीर्तिचन्द्रविजय म. ने परस्पर मिलकर सुन्दर रीति से किया है।

मुद्रित हो जाने बाद भी अनासोग प्रेस दोषादि के कारण रही हुई अशुद्धियों के प्रमाजन हेतु परम-पूज्य स्व. गुरुदेव श्री के विद्वान् शिष्यरत्न आगमप्रज्ञ आचार्यदेव श्रीमद् विजय जम्भूसूरीश्वरजी महाराज साहब तथा जैन श्रेयस्कर मण्डल पाठशाला, महेसाना के अध्यापक सुश्रावक श्रीयुन्त पुखराजजी माई तथा श्रीयुन्त रतिमाई श्रीयुन्त बसंतमाई आदि अन्य अध्यापकों ने शद्धि पत्रक तैयार किया जो ग्रन्थ मुद्रण के अन्त में मुद्रित करवाया है। वाचकों से तदनुसार ग्रन्थ सुधार कर पढ़ने का ध्यान रखने के लिये विनम्र निवेदन है।

संपादन पद्धति—

मूलग्रन्थ चूर्णिग्रन्थ तथा टिप्पणीग्रन्थ और उसमें आते प्रतीक तथा साक्षी ग्रन्थ के अवतरण आदि के लिए विभिन्न विभिन्न छोटे-बड़े खुले व गहरे विविध प्रकार के टाईप पसंद कर अभ्यास कर्ताओं की अनुकूलता बनाए रखने योग्य प्रयत्न किया गया है; जैसे मूल ग्रन्थ १६ पौइन्ट ब्लेक टाईप में, चूर्णि ग्रन्थ १६ पौइन्ट सामान्य टाईप में तथा टिप्पणी ग्रन्थ १२ पौइन्ट मोनो ब्लेक टाईप में मुद्रित करवाया है। चूर्णी में आते हुए साक्षी ग्रन्थ के अवतरणों के लिये १२ पौइन्ट सामान्य टाईप, टिप्पणी में चूर्णी की साक्षी के प्रतीक हेतु फेन्सी १२ पौइन्ट टाईप तथा अन्य साक्षी ग्रन्थ के लिये १६ पौइन्ट सामान्य टाईप रखे हैं। सुगमता हेतु चूर्णी टिप्पणी में क्रमशः संख्याएँ लिखी हैं।

साथ ही चूर्णी के जो ग्रन्थांश पर टिप्पणी ग्रन्थ है उन ग्रन्थांशों के प्रारम्भ में संलग्न क्रमांक देने के साथ उन ग्रन्थांश के टिप्पणी ग्रन्थांश को उन २ क्रमांकों द्वारा अंकित किया गया है। इसी प्रकार शक्य उपलब्ध पाठोंतरी का भी टिप्पणी द्वारा संग्रह किया गया है, जिससे सर्वतोमुखी अभ्यास हेतु भी संग्रह दान अच्छा हुआ है। मात्र सुगमता हेतु भिन्न २ टाईप काम में लेने से या मुद्रणदोष से कई स्थलों पर कुछ टाईप बराबर सुदृष्टित न होने से उन स्थलों को सुधार कर पढ़ने के लिये वाचकवृन्द से विनम्र अनुरोध है।

श्री उदयप्रभसूरि टिप्पणी युक्त बन्धशतक

उपरोक्त ग्रन्थ का मुद्रण चल रहा था उस अवधि में एक विचार ऐसा हुआ कि आचार्य श्री उदय-प्रभसूरिश्वर की जो शतक मूलग्रन्थ पर एक लघु विवेचन रूप टिप्पणी आज भी अमुद्रित है, यदि वह भी साथ ही एक ही पुस्तक में मुद्रित हो जाए तो सोने में सुगंध। अतः फिर कार्य रूप में परिणत करने हेतु खोज करने पर उस ग्रन्थ की एक ही प्राचीन प्रति है ऐसा हमें पता चला। वह प्रति बंबई की 'रोयल एशियाटिक सोसाइटी' नामक संस्था के ग्रन्थभंडार में थी। जैन साहित्य विकास मंडल के प्रमुख सेठ श्री अमृतलाल कालीदास द्वारा इस प्रति की फोटो कोपी तैयार करवा कर देने हेतु निवेदन किया। निवेदन सेठ श्री ने स्वीकार किया और फोटो कोपी तैयार करवा कर हमें देकर हमारे कार्य के वेग में सहयोग दिया। इस ग्रन्थ की फोटो कोपी की प्रेस कोपी भी बिहार में होते हुए भी पूज्य मुनिराज श्री कीर्तिचन्द्र विजयजी महाराजने करके अपनी प्राचीनश्रुत के प्रति भक्तिका परिचय दिया प्रेस कोपी होते ही यह टिप्पणी ग्रन्थ भी प्रस्तुत ग्रन्थ के पृष्ठ भाग में क्रमानुसार मुद्रित करवाया गया।

पूर्ववत् इस ग्रन्थमुद्रण में भी टिप्पणी ग्रन्थ टाईप १२ मोनो ब्लेक और मूल गाथा १६ पोटन्ट ब्लेक रखे गए हैं। इस ग्रन्थ के संपादक और संशोधक पूर्वोक्त महात्मागण ही हैं।

कृतज्ञता दर्शन

सबसे पहले हम स्वर्गस्थ गुरुदेव श्रीमद् विजय प्रेमसूरिश्वरजी महाराज का जितना आभार माने उतना कम है क्योंकि उनश्री की कृपा और प्रभाव से ही इस समिति का उत्थान और कर्मसाहित्य का विशाल सृजन हो सका है। इन सब के मूल आधार आप श्री ही है।

साथ ही इस ग्रन्थ के संपादन कार्य में साक्षान्त सहायता देने वाले पूज्य मुनिराज श्री जयघोष विजयजी महाराज, पू. मु. श्री धर्मानन्द विजयजी महाराज, पू. मु. श्री जयचन्द्र विजयजी महाराज, पू. मु. श्री बोरशेखर विजयजी महाराज तथा पू. मु. श्री कीर्तिचन्द्र विजयजी महाराज का उपकार मानते हैं।

इस ग्रन्थ के शुद्धिकरण कर्ता पूज्य आचार्य देव श्रीमद् विजय जंबसूरिश्वरजी महाराज का बड़ा उपकार मानते हैं जिन्होंने इतनी उम्रमें इतने इतने शासन के कार्य होते हुए भी ज्ञान-भक्ति से प्रेरित होकर इस ग्रन्थ के मुद्रित फर्मों को ध्यान पूर्वक पढ़कर शुद्ध किये हैं। इसी प्रकार महेशाणा के प्राध्यापक और अध्यापकों की ज्ञान भक्ति भी वास्तव में प्रशंसनीय है।

इस चूर्णितिप्पणी की फोटो-कोपी प्राप्त करवाने में सहायक पूज्य आगमप्रमाकर मुनिराज श्री पुण्यविजयजी महाराज तथा श्री उदयप्रभसूरी कृत टिप्पणी की मूल कोपी पर से फोटो कोपी निकलवाने की स्वीकृति देने वाले मुंबई की संस्था 'रोयल एशियाटिक सोसाइटी' के कार्यवाहकों तथा सेठ श्री अमृतलाल भाई का उपकार भी हम भूल नहीं सकते।

यह ग्रन्थ पुस्तकाकार रूप में अच्छे लेजर पेपर में तथा प्रताकाररूप में जुनेरी टिकाऊ हस्त निर्मित कागज पर छपवाया है जिसकी प्रतियां अनुक्रम से ४०० व २५० हैं।

ग्रन्थ मुद्रण सहायक

पिण्डवाड़ा श्राविका संघ के उपाश्रय के ज्ञान खाते की ६००० रु. की जो रकम इस समिति में भेट स्वरूप मिली थी उससे इस ग्रन्थ का मुद्रण करवाया गया है। ज्ञान खाते की रकम का सुयोग्य स्थल पर उपयोग करने का जो प्रयत्न श्राविका संघ ने किया है वह भी वास्तव में प्रशंसनीय है।

विजयादशमी वि० सं० २०२६

पिण्डवाड़ा (राजस्थान)

स्टे०-सिरोहीरोड

शा० ममरथमल रायचंदजी (मंत्री)।

शा० शान्तिलाल सोमचंद (भाणाभाई) चौकसी (मंत्री)

शा० लालचन्द छगनलालजी (मंत्री)

भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति

- समिति का ट्रस्टी मंडल -

- (१) शेठ रमणलाल दलमुखभाई (प्रमुख), खंभात। (७) शा. लालचंद छगनलालजी (मंत्री), पिण्डवाड़ा।
- (२) शेठ माणकलाल चुनीलाल, बम्बई। (८) शेठ रमणलाल वजेचंद, अमदावाद।
- (३) शेठ जीवतलाल प्रतापशी, बम्बई। (९) शा. हिम्मतमल रुमाथजी, बेडा।
- (४) शा. खूबचंद अचलदासजी पिण्डवाड़ा। (१०) शेठ जेठालाल चुनीलाल धीवाला, बम्बई।
- (५) शा. ममरथमल रायचंदजी (मंत्री), पिण्डवाड़ा। (११) शा. इन्द्रमल हीराचंदजी, पिण्डवाड़ा।
- (६) शेठ शान्तिलाल सोमचंद (भाणाभाई), खंभात। (१२) शा. मन्नालालजी रिखवाजी, लुणावा।

- समिति का निवेदन -

यह सूचित करते हुए अत्यन्त हर्ष होता है कि 'भारतीय प्राच्य तत्त्व प्रकाशन समिति' द्वारा कर्मसाहित्य का सृजन एवं प्रकाशन गत कुछ वर्षों से सफलतापूर्वक हो रहा है। अत्यन्त अन्य अवधि में इस संस्था ने पाठकों की सेवा में निम्नलिखित विशालकाय ग्रन्थ प्रस्तुत किये हैं।

कर्मसाहित्य की सेवा एवं भक्ति का अपूर्व लाभ सद्गृहस्थ भी उठा सकते हैं। इस हेतु निवेदन है कि महत्वाकांक्षी सद्गृहस्थ एवं ज्ञानमंदार के ट्रस्टी मंडल इन ग्रन्थों की प्राप्ति के लिए इस संस्था में रु० ३०१) देकर पूरे सेट का ग्राहक बन सकते हैं। जैसे-जैसे ग्रन्थ छपते जायेंगे, ग्राहकों को भेज दीये जायेंगे।

क्षपक श्रेणी	(मुद्रित)	प्रदेशबंध (मूल प्रकृति)	मुद्रित
स्थितिबंध (मूल प्रकृति)	,,	स्थितिबंध (उत्तरप्रकृति)	बाईन्डींगमें
रसबंध (, ,)	,,	प्रकृतिबंध (उत्तरप्रकृति)	प्रेसमें
रसबंध (उत्तरप्रकृति)	,,	प्रदेशबंध (उत्तरप्रकृति)	,,
		मूलप्रकृतिबंध	,,

सकलागमरहस्यवेदी सूरिपुरन्दर बहुभूतगोतायं परमज्योतिर्बिम्ब परमगुरुदेव

परमपूज्य आचार्यदेवेश श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरजी महाराजा

विषयानुक्रमः

प्रश्नः

विषयः

- १ मंगलादिवक्तव्यता
- ५ शास्त्रसंबन्धः
- ७ कृतिवेदनादिचतुर्विंशतिद्वाराणि
- ११ उपयोगवर्णनम्
- १३ योगवर्णनम्
- १५ बंधो-दयो-दीरणानां सामान्यस्वरूपम् ।

१६ जीवभेदेषु जीवस्थानानि

१७ पर्याप्तस्वरूपम्

१८ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानानि

३० जीवस्थानेषूपयोगवर्णनम्

२१-२३ प्रथमादिषट्गुणस्थानकस्वरूपम्

२४-२५ सप्तमाष्टमनवमगुणस्थानस्वरूपम्

२६-२७ अपूर्वस्पर्धकद्वादशकिट्टीस्वरूपम्

२८-२९ दशमैकादशद्वादशगुणस्थानकस्वरूपम्

३० त्रयोदशगुणस्थानक-यंगानिरोध-चतुर्दश-
गुणस्थानकवर्णनम्

३३ मार्गणासु गुणस्थानचिन्तनम्

३४ गुणस्थानकेषूपयोगभेदवर्णनम्

३५ गुणस्थानकेषु योगवक्तव्यता

३६ बन्धप्रत्ययप्ररूपणा तत्र मिथ्यात्व-
प्रत्ययस्य वर्णनम्

३७ क्रियावादाऽऽ-क्रियावादादिमिथ्यामत-
वर्णनम्

३८ गुणस्थानकेषु बन्धसामान्यप्रत्ययप्ररूपणा

३९ कर्माष्टकस्य विशेषबन्धप्रत्ययप्ररूपणा

४४ गुणस्थानकेषु बन्धो-दयो-दीरणवर्णनम्

४६ गुणस्थानकेषु बन्धो-दयो-दीरणसंबन्धः

प्रकृतिबन्धः

- ४७ बन्धविधानद्वारे प्रकृतिबन्धस्तत्र मूलोत्तर-
प्रकृतिसमुत्कीर्तना
- ४८ मतिभ्रुतज्ञानयोर्भेदप्रभेदप्ररूपणा
- ४९ शेषज्ञानप्ररूपणा

प्रश्नः

विषयः

- ५१ दर्शनावरणादिशेषकर्मप्रकृतिसमुत्कीर्तना
- ५६ मूलोत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ६१ मूलोत्तरप्रकृतीनां स्थानभूयस्कारादिप्ररूपणा
- ६४ गुणस्थानकेषु बन्धस्वामित्वम्
- ६७ आदेशतो गत्यादिषु बन्धस्वामित्वातिदेशः

स्थितिबन्धः

- ६८ मूलप्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टतोऽद्धाच्छेदः
- ६९ उत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टतोऽद्धाच्छेदः
- ७० उत्तरप्रकृतीनां जघन्यतोऽद्धाच्छेदः
- ७१ मूलोत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ७३ स्थितेः शुभाशुभत्वम्
- ७४ उत्कृष्टस्थितिबन्धस्वामित्वम्
- ७७ जघन्यस्थितिबन्धस्वामित्वम्

अनुभागबन्धः

- ७८ मूलप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ८० उत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ८१ शुभाशुभप्रकृतीनामुत्कृष्टजघन्यतुमागस्य
सामान्यतः स्वामित्वम्
- ८२ शुभाशुभप्ररूपणा
- ८२ शुभप्रकृतीनां विशेषत उत्कृष्टरसबन्ध-
स्वामित्वम्
- ८४ अशुभप्रकृतीनां " " " "
- ८६ जघन्यानुमागबन्धस्वादिसंज्ञम्
- ९० घाति-संज्ञा
- ९३ एकादिसंस्थानप्ररूपणा
- ९४ रसबन्धप्रत्ययप्ररूपणा
- ९५ रसविपाकप्ररूपणा

प्रदेशबन्धः

- ९७ वर्गणास्वरूपम्
- ९९ कर्मयोग्यपुद्गलस्वरूपम्
- १०० दलविभाजनप्ररूपणम्

पृष्ठम्	विषयः
१०१	मूलप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा ।
१०२	उत्तरप्रकृतीनां " "
१०४	मूलप्रकृतीनां ज्येष्ठप्रदेशबन्धस्वामित्वम्
१०५	" ज्येष्ठ " " "
१०६	उत्तर " ज्येष्ठ " " "

पृष्ठम्	विषयः
१०७	उत्कृष्टज्येष्ठन्यप्रदेशबन्धस्वामिनिर्धारणोपायः
१०८	प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशबन्धकारणनिरूपणम्
११०	योगस्थानादिपदानामल्पबहुत्वम्
११२	ग्रन्थोपसंहारः
११३	चूणिटिप्पनकृतप्रशस्तिः

श्री उदयप्रभसूरि टिप्पनयुतं बन्धशातकम्

- ११५ मंगलस्य तथाऽधिकारादीनां वक्तव्यता
 ११६ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानानि ।
 ११७ जीवस्थानेषूपययोगयोगगुणस्थानानि
 ११८ गुणस्थानकस्वरूपम्
 ११९ गुणस्थानेषूपयोगयोगप्ररूपणा
 १२० सामान्यविशेषबन्धहेतुप्ररूपणा
 १२३ बंधो-दयो-दीरणास्थानानि तत्संबंधश्च

बंधविधामद्वारान्तर्गतप्रकृतिबन्धः

- १२५ प्रकृतिसमुत्कीर्तना
 १२६ साद्यादिप्ररूपणा
 १२७ बन्धस्थानानि भूयस्कारादिप्ररूपणा च
 १२९ बन्धस्वामित्वम्

स्थितिबन्धः

- १३१ अद्धाच्छेदप्ररूपणा
 १३२ साद्यादिप्ररूपणा
 १३३ स्वामित्वप्ररूपणा

अनुभागबन्धः

- १३४ अनुभागस्वरूपं साद्यादिप्ररूपणा च
 १३६ प्रशस्ताप्रशस्तप्रकृतीनां रसबन्धस्वामित्वम्
 १३७ घातिसंज्ञा रसबन्धस्थानप्ररूपणा च
 १३९ प्रकृतिप्रत्ययप्ररूपणा
 १३९ विपाकप्ररूपणा

प्रदेशबन्धः

- १४० कर्मप्रदेशादानविधिः
 १४० वर्गणास्वरूपम्
 १४१ साद्यादिप्ररूपणा
 १४२ स्वामित्वप्ररूपणा
 १४३ प्रकृतिस्थित्यादिहेतवः
 १४४ योगस्थानादीनामल्पबहुत्वम्
 १४५ ग्रन्थोपसंहारः
 १४५ टिप्पनकृतप्रशस्तिः

आ ग्रन्थसर्जनना प्रेरक, मार्गदर्शक अने संशोधक

सिद्धान्तमहोदधि, कर्मशास्त्रनिष्णात, सुविशालगच्छाधिपति, सकलसंवकीर्त्याधार,
स्व. परमपूज्य आचार्यदेव श्रीमद् विजयप्रेमसूरीश्वरजी महाराजा.

॥ ॐ ह्रीं नमः ॥

॥ जामोत्पुणं समणस्स भगवओ महाबोरस्स ॥

॥ श्री-आत्म कमल-दान-प्रेमधरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमो नमः ॥

कर्मप्रकृतिसंग्रहणीज्ञातृभिः कर्मप्रकृतिप्राभृतमातृभिरनेकटीप्पनग्रन्थनिर्मातृभिराचार्यवर्यश्रीमद्-
मुनिचन्द्रसूरिभिर्विरचितविषमपदटीप्पनकसमलंकृतया चिरंतनाचार्यकृतचूर्पा
विभूषितं पूर्वधर वाचकवर-श्रीमत्-शिवशर्मसूरीश्वरप्रणीतम्

बन्धशतकम्

[वधमयगं]

[तत्रादौ चूर्णिकृन्मङ्गलार्गीन

'मिद्धो' 'णिहूयकम्मो' मद्गम्मपणायगो तिजगणाहो ।

सव्वज्जगुज्जो'कगो अमोहवयणो जयइ वीरो ॥ १ ॥

॥ शतकचूर्णिविषमपदटिप्पनकम् ॥

प्रणिपत्य विमलकेवल-विलोकिताशेषभावसद्भावम् ।

श्रीजिनवरममराक्षित-चरणाब्जयुगलममलमहम् ॥१॥

वक्ष्यामि विषमकतिपय-पदसमुदयविवरण समासेन ।

बन्धशतकस्य चूर्णविषमपदवर्ण्यभाषायाम् ॥२॥

पदानि वेद्यम्यवदर्थमाञ्जि, यदप्यनेकान्यपि चात्र सन्ति ।

तथापि मे द्वांतराणि किञ्चित्, श्याख्यातुमेषोऽधिकृतः प्रयत्नः ॥३॥

(१) 'मिद्धो' 'शिहूयकम्मो' त्यादि । सित चिरकालबद्ध कर्म ध्मात निर्द्वन्द्वं शुक्लध्याना-
मन्त्राद्येन स निरुक्तात् सिद्धः । विष्णु गत्यामिति गतो निर्धृति, ख्यातो सु(भु)बन्दाद्भुतविष्णुतिमाजनतया ।
विष्णु शास्त्रे माङ्गल्ये च'इति समस्तवस्तुस्तोमशास्ता, विहितमङ्गलः । विष्णु संराष्ट्रौ राघ-साध
संसिद्धाविति साधितसकलप्रयोजनो वा सिद्ध इति । उक्त च—

सन्धेवि गणहरिंदा ^१सर्वजगीसेणलद्धसत्कारा ।

सर्वजगमज्जयारे सुयकेवल्लो जयति सया ॥ २ ॥

जिणवरमुहसंभूया गणहरविरह्यसरीरविभागा ।

भविजणहिययदहा सुयमयदेवी सया जयह ॥ ३ ॥

^१सम्महंमणणाचरणतवमएहिं सत्थेहिं अट्टविहकम्मगंठि जाइजरांमरणरोगअन्नाणदुक्खवीय-
भूयं छिदिता अजरममरमरुजमक्खयमव्वाचाहं परमणिच्चुइसुहं कहं नाम ^१भव्वसत्ता पवेज्ज सि
आयपरहितेसीणं साहूणं पविची । अओ अज्जकालियाणं साहूणं दुस्समाणाभावेणं आयुवल्लमहाकर-
णाइगुणेहिं परिहीयमाणानं अणुगहत्थं आयरिएण कयं सयपरिमाणणिक्कणामगं सयगं ति पगरणं,

॥ एमातं सितं येन पुराणकम्मं, यो वा गतो निवृत्तिसौधमूर्ध्नि ।

व्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थो, यः सोऽस्तु सिद्धः कृतमङ्गलो मे ॥

[श्रीभगवतीसूत्र वृत्ती. मा. १ पृ. ३]

निरवशेषतया धृतं कम्पितं कर्म ज्ञानावरणादि, काम्यं वा अभिलषणीयं सर्वत्र निस्पृहतया
येन स तथा सन् । सुवरत्रिचक्रोऽष्टिगुह्यतया धर्मः श्रुतचरित्ररूपः सद्धर्मः । पणायति व्यवहरति. स्तोति
प्रणयति प्ररूपयतीति. वृणु प्रत्यये प्रकृष्टो वा नायको यः स तथा । सद्धर्मस्य पणायकः प्रणायकः प्रनायको
वा यः स तथा । त्रिजगेणेन सम्मग्यवशन[ज्ञान]चारित्रप्रभवेन तत् समुदयरूपेणाभाति शोभते यः, त्रिज-
गतो वा भुवनत्रयस्य नाथो यो योगक्षेमकृत् यः स तथा । साध्वेषु सर्वहितेषु सध्वेषु वाऽनुकलेषु कृत्ये-
ष्विति गम्यते. जयोऽभ्यासस्तदुद्योगकरो भव्यानां तद्व्यमकरणशीलो यः । सर्वजगतो वा भुवन-
त्रयस्य विमलकेवलालोकपूर्वकवचनप्रभाप्राग्भाराविर्भावेन, उद्योतकरः प्रकाशकरो यः स तथा ।
अमोहं वैचित्त्यविहोर्न, अमोघं वा अनिष्फलं वचनं प्रवचनं यस्य स तथा । जयति वृज्यरागादिरिपुपरा-
जयफलानुभवात् सर्वोत्कर्षेण वा वर्तते । कोऽसावित्याह । वीरः, सू(शू)रवीरविक्रान्ताविति विक्रान्तो-
ऽन्तरङ्गरागाविजयात्, विशेषेण ईरयति क्षिपति कर्म, गमयति. याति वा शिवमिति वीरः, वर्तमानतो-
र्वधिपतिरिति ।

(२) 'सर्वजगीसेणलद्धसत्कारा' सि जगतामीशा जगदीशाश्रमरेन्द्रशकावयः, सर्वे च ते
जगदीशास्तेषां नमस्करणीयतया इनात् स्वामिनः जिनाल्लब्धसत्कारस्तवनन्तरपबुजाप्राप्तिलक्षणे यस्ते
सर्वजगदीशेनलब्धसत्काराः । सर्वजगदीशेन वा तीर्थपतिना हेतुधूनेन लब्धसत्काराः, भवत्येव तेषां
सत्कारलाभे भगवान् हेतुः तेषां तच्छिष्यतया पूज्यत्वादिति ।

(३) इह सर्वं प्रेषावन्तो न क्वचिदपि प्रयोजनमनुद्दिश्य प्रवर्तन्ते(न्ते) । अतः प्रेषावतः प्रकरण-
प्रणेतुः शास्त्रकरणलक्षणप्रवृत्तिफलमादर्शयं वृत्तिकारः 'सम्भ इ' सण्णाराशे' स्यादिना 'तमस्य दच्छा-
हस्सामि' इतिपर्यन्तेन सगोचरां स्वप्रवृत्तिमाह ।

तत्रानुप्रहार्यमित्यत्रायमभिप्रायो यथा-इत ऐ(ए)व तावत्प्रकरणाद्वृत्तप्राह-कर्मप्रकृति-
प्रामुतादिग्रन्थाम्नासाऽसहा अपि निर्वाणाऽवगच्छकारजबन्धादि परिज्ञानादिगुणाजमवचनेन निर्वा-
णशरणा भवन्तु भव्या इति ।

तमनुवक्ष्यामि । १ तत्थ पुवं ताव संघो भण्णह । २ संज्ञां निमित्तं कर्त्तारं परिमाणं प्रयोजनम् । प्रागुक्त्वा सर्वतन्त्राणां १ पञ्चाद्वक्तानुवर्णयेत् ॥१॥” इति वचनात्, एतस्स पगरणस्स किं नामं ? किं निमित्तं ? केण वा कयं ? किं परिमाणं ? किं प्रयोजनं ? इति । तत्थ नामं दसप्पगारं ।

१ गुरुण १ गोगुण २ आदाणे ३ पडिक्क ४ पहाण ५ णिसित्तं ६ चेव ।

संयोग ७ माण ८ पणव ९ अणादिसिद्धंत १० विहियंति ॥ १० ॥” १३

तत्थ एयं पगरणं पमाणणिप्फणामगं सयगं ति । किं निमित्तं कयं ? ति निमित्तं भणियं । केण कयं ? ति १ शब्दतर्कन्यायप्रकरणकर्मप्रकृतिसिद्धन्तविजाणएण २ दिट्ठिवायत्थजाणएण ३ अणेगवाय-

(४) ‘तत्थ’ इत्यादि । इह संबन्ध उपोद्घातः । संबध्यते शास्त्रनामनिमित्ताविजिज्ञासा-
वतः श्रोतुं रवतिसत्तास्त्रं तन्निश्चयसंपादनेन व्याख्यासंनिहितं कियतेऽनेनेति व्युत्पातः (परी) ।

(५) ‘संज्ञा’ मित्यादि श्लोकान्ते “कृति वचनादिति” वचिन्त हृदयते । तत्रावा-
वृत्तं चेत्यध्याहारतोऽसौ व्याख्येयः, अन्यथा गमकत्वाभावात् ।

(६) ‘गुणखोणुखो’ इत्यादि, गुणेन अन्वयंतया युक्तं नाम गुणनाम, यथा इन्द्रश्चन्द्र इत्यादि ॥१॥ तद्विपरित नोगुणनाम यथा रघ्यापुरुषस्य कस्यचित् चन्द्रस्त्वामी सूर्यस्त्वामी ॥२॥ आस्तब्रह्मनि-
बन्धनं नाम आदाननाम, यथा वज्ररत्नवर्त्तौ आस्तमत् घृतापत्यनिबन्धनत्वात् । नैतद् गुणनाम्नोऽन्त-
र्भवति, तत्रादानावेव विवक्षामावात् ॥३॥ प्रतिपक्षनाम कुमारी बन्धि, वन्ध्ये इत्यादि, आदाननाम प्रति-
पक्षनिबन्धनत्वात् ॥४॥ अथवा आदानमादिः-अध्ययनोद्देशकादेरादिपदं, तदेव नाम आदाननाम यथा
‘धम्मोमङ्गलं... असत्तयमित्यादि ॥३॥ वाक्यार्थप्रतिपक्षवाचकतया नाम प्रतिपक्षनाम यथा मङ्गलोऽ-
ङ्गारकः, मधुरं विषम् ॥४॥ प्रधाननाम यथाऽऽन्नवर्णं निम्बवनमिति वनान्तःसत्त्वप्यन्येष्वविबक्षि-
तवृक्षेषु विवक्षाकृतप्राधान्यवृत्तपि वृमन्निबन्धनत्वात् । ५॥ निश्चितनाम यत्पितामहादेनाम तत्पक्षपाता-
दिभ्यः पौत्रादावप्यत्र निवेश्यते तस्य तन्निश्चयाभावात् निश्चितनामत्वम् । एतच्चाप्यत्र नामनामेति
कृद्म् ॥६॥ संयोगनाम द्रव्य-क्षेत्र काल-भावमेवाच्छनुर्था । तत्र द्रव्यसंयोगनाम दण्डी, छत्रीत्यादि, द्रव्य-
संयोगनिबन्धनत्वावयव । क्षेत्रसंयोगनाम माथुरी बालम् इत्यादि, यदि नामत्वेन विवक्षा भवति ।
कालसंयोगनाम यथा शारदी, वासन्तक इति । भावसंयोगनाम क्रोधी मानीत्यादि ॥७॥ मानेन मेयस्य
नाम माननाम, शत, सहस्रं, द्रोणः, खारी, पलं, तुल्ला, कर्षादीनि, प्रमाणनाम्नां प्रमेयेष्वपलम्भात् ॥८॥
प्रथयनाम यत्प्रथयेनार्थान्निजामिधेयः हेतुना विशेषितं नाम, यथा जलज सरसिजमिति ॥९॥ अना-
दिसिद्धान्तनाम अपौरुषेयमावादानो सिद्धान्ते प्रसिद्ध यत् तदनादिसिद्धान्तनाम, यथा धर्मास्तिकायो
धर्मास्तिकाय इति ॥१०॥

(७) ‘शब्दतर्कन्यायि’ प्रकरणाण, शब्दस्य प्रत्येकं सम्बन्धात् [शब्द] प्रकरणं तर्कप्रकरणं ।

१ ‘पञ्चाद्वक्ता तं वर्णयेत्’ इति मु. । २ अनुयोगद्वारसूत्रे किञ्चित्कममेवेन नाम्ना एतेषामेव दशप्रकाराणां
तदवान्तरभेदप्रवेदप्रदर्शनपूर्वकं विस्तरेण वर्णनं कृतमस्ति ।

३ ‘दिट्ठिक्कमत्थजाणएण’ इति विशेषणं मुद्रितप्रती नास्ति किन्तु जे. खं प्रमुखप्रतीपुपलब्ध्यते ।

४ ‘अणेगवायसमाजडविजएण’ इति मु. ।

समरलद्विजएण मित्रसम्मायरियणामधेज्जेण कयं । किं परिमाणं ? गाहापरिमाणेण ^१सयमेच्चं, अक्ख-
रादिपरिमाणेण संखेज्जं, अत्थपरिमाणेण ^२अपरिमियपरिमाणमणेगमेयमिन्नं । किं पयोयणं ? ति
जीवाणं उक्खओगजोगपच्चयवंधोदपोदीरणासंजोग-^३बंधविहाणादिअभिगमणत्थं, तदेव णाणं दंसणं च,
तओ बंधाइनिरोहणसमत्थे चरणे उज्जमो, ततो मोक्ख इति एयं पयोयणं । भणिओ संबंधो । एवं
^४‘संबंधायस्स’ पगरणस्स इमा आइमा गाहा मंगलाभिधेयाधारसत्थसंबंधत्था-

[अरहंते भगवंते अणुत्तरपरक्कमे पणमिऊणं ।

बंधसयगे निबद्धं संगहमिणामो पवक्खामि ॥]^५

सुणह इह जीवगुणसंनिएसु ठाणेसु सारजुत्ताओ ।

वोच्छं कइवइयाओ गाहाओ दिट्ठिवायाओ ॥^६

व्याख्या- ‘सुणह’ ति सोतवितयत्तातो सुयणाणस्स, सुयनाणं संबज्झइ । कइ ? ^७अदिगय-
त्थाओ दिट्ठिवायातो गाहाओ सुणह ति । तं च सुयणाणं मंगलं । कम्हा ? भज्झइ णंदी भाव-
मंगलं ति काउं मंगलपरिगहियाणि सत्थाणि णिप्फत्तिं गच्छंति, सिस्सपसिस्सपरं पराए^८ पइहाइति
चेति अतो सुणहसदो मंगलत्थो । ‘इह जीवगुणसंनिएसु ठाणेसु सारजुत्ताओ वोच्छं

न्याय-प्रकरणमिति । तत्र शब्दप्रकरणं शब्दशास्त्रं व्याकरणमितियावत् । तत्कर्मप्रकरणं जीवाजीवादि-
ब्रह्मणां सबसन्नित्यादित्यादिपर्यायाणां च निरूपणनिपुणं, ब्रह्मानुयोग इत्यर्थः ।

न्यायप्रकरणं लौकिकप्रतीतनीतिशास्त्रं नैयायिकसमयानुसारो ग्रन्थो वा । कर्मप्रकृतिः कर्म-
प्रकृतिः प्राकृ(भू)तम् । सिद्धान्तः शेषसमयः । यत्र सिद्धान्तग्रहणेन कर्मप्रकृतिग्रहणेऽपि अस्याः पार्थ-
क्योपन्यासस्तदस्य प्रणेतुरात्यन्तकीशलरूपापनार्थम् । ततश्च शब्दतत्त्वकन्यायप्रकरणानि च कर्मप्रकृतिश्च
सिद्धान्तश्चेति समासः, तेषां ज्ञायको ज्ञाता, तेन ।

(८) ‘बंधविहाणादि’ ति आविशब्दः स्वमेदसूचकः ।

(९) एवं ‘संबंधादि(ग)यस्स’ ति । एवमुक्तलक्षणः सम्बन्ध उपोव्धातः, तेन आगतं स
वा आदिः प्रथमं पश्य तदेव सम्बन्धागतमेव सम्बन्धादिकं वा तस्य । एवं ‘संबंधादियस्से’ ति क्व-
चित्पाठः । तत्र एवमुक्तलक्षणेन सम्बन्धापितस्य प्रापितसम्बन्धस्येति दृश्यन्ते (ते) ।

१ ‘सत्तं’ इति जे. । २ ‘अपरिमिय’ इति जे. प्रतो नास्ति । ३ ‘संबंधातस्स’ इति सु. ।

४ ‘अत्र च अरहन्ते भगवन्ते’ ॥१॥ गाथा प्रादो हस्यते सा च पूर्वचूणिकारः अन्यास्यातत्वात्
प्रक्षेपगायन्ति लक्ष्यते ।’ इत्युक्तं श्री मल्लकारीयहेमचन्द्राचार्येबंधशतकवृत्तौ । तथा चोक्तं श्रीमच्छक्रेश्वर-
सूरिर्मिर्बंधशतकाध्याये-एष य अरहंते इह; पाइमगाहा उ अन्नकइइया । सुणहइह दुइय गाहा इह पत्तुय कवि-
कवा रोया ॥ शतक भाष्ये गा. ६] ५ ‘अधिगतच्छायो’ इति सु. । ‘अधिकतच्छायो’ इति जे. । ६ ‘परंरया’ इति सु. ।

कहवइयाओ गाहाओ' ति अमिषेयाधारत्थो । अमिषेया उवओगादयो, 'दिट्ठिवा-
याओ' ति, सत्थसंबंधत्थो, एस पिढत्थो । इयाणि अवयवा विवरिज्जंति-‘सुणह’ ति
सीसामंतणवयणं । कि कारणमामन्त्रपतीति चेत् ? उच्यते, सीसायरियसंबद्धपरोवयारोवदरिसणत्थं
सोतिंदियोवयोगजणत्थं च आमन्त्रयति । ‘इह’ ति अस्मिन्प्रकरणे । ‘जीवगुणसन्निपसु
ठाणेसु’ ति । सन्निपसहो ठाणसहो य प्रत्येकं ‘परिसंबध्यते-जीवसन्निपसु ठाणेसु गुणसन्निपसु
य ठाणेसु ति जीवट्ठाणगुणट्ठाणणामधेज्जेसु ति भणियं होति । एतेसि अत्थो णिहेसे वक्खाणि-
ज्जिहति । एतेसि त्रिन्यासप्रयोजनं-पूर्वं जीवास्तित्वचिन्तनं तत्सिद्धौ शेषप्रपञ्चसिद्धिरिति जीव-
द्वुणाहं प्रथमं न्यस्तानि, विद्यमानानां जीवानां गुणचिन्तनमिति तदनन्तरं गुणट्ठाणाणि, एवं
विज्ञासे पयोयणं । ‘सारजुत्ताओ’ ति सारो अत्थो अन्धजुत्ताओ । काओ ताओ गाहाओ ति संब-
ज्जह । ‘वोच्छं कहवइयाओ’ ति वोच्छं भणामि कहवइयाओ ‘गाहाओ’ ति भणियं होइ ।
गीयन्तेऽर्था ‘अस्यामिति गाथा । ताओ गाहाओ एयमि पगरणे जीवट्ठाणगुणट्ठाणान्याश्रित्य
अत्थमन्ताओ थोवाओ गाहाओ कहेमि’ ताओ सुणह ति संबज्जह । स्वेच्छाकहणपरिहरणत्थं
सत्थगौरवत्थं च सत्थसंबंधं भणामि-‘दिट्ठिवायाओ’ ति आयरियपायमूले विणएण सिक्खि-
याओ दिट्ठिवायाओ कहेमि ॥१॥

‘किं परिकम्म-सुत्त-पढमाणो-गो-पुव्वगयचुलिगामइयातो सव्वाओ दिट्ठिवायाओ कहेसि ? नेत्थु-
च्यते, पुव्वगयाओ । किं उप्पायपुव्व-अग्गेणियं जाव लोगविन्दुसाराओ ति एयाओ चोइसवहाओ सव्वाओ

(१०) ‘किं पटिक्कम्भे’ त्यावि । इह सूत्रादिप्रहणयोग्यतासम्पादनसमर्थानि परिकर्माणि ।
गणित परिकर्मवता सर्वद्रव्यपर्यायिनयापूर्वसूचनार्थं सूत्राणि, श्रुतसूत्रादीनि द्वाविंशतिः । प्रथमानुयोगत्तो-
यंकरादीनां पूर्वमवाद्यनुयोगः, तद्वग्रहणं कुलकराभिर्गणिकानुयोगोऽपि गृहीतव्य उपलक्षणत्वावस्य,
अन्यत्र ‘द्वयोरप्यनयोर्दृष्टिर्वाकस्थानत्वेन पठितत्वात् । संबन्धुतपूर्वकरणत्वात् पूर्वाणि । पूर्वगतस्यैव उक्तता-
र्थसंप्रहात्मिकाश्चूडाः ।

1 ‘परिसमाप्यते’ इति सु. । 2 ‘थोवयाओ’ इति जे. । 3 ‘स्तस्यामिति’ सु. । 4 ‘कहेमि’ इति जे. ।

5 उक्तं च नन्दीसूत्राग्रे “से कि तं सुत्ताइं ? सुत्ताइ बावीसं पणत्ताइ, तं जहा-उज्जुमुत्तं १, परिणया-
परिणयं २, बहुभणिय ३, विजयचरियं ४, अणंतं ५, परपरं ६ मासाणं ७, संवूहं ८, संमिण्णं ९, प्रायश्चायं १०,
सोबत्थिप्पयणं ११, रांवावत्तं १२, बहुलं १३, पुट्ठापुट्ठं १४, वेयावच्चं, १५, एवंभूयं १६, भूयावत्तं १७, वत्तमाणु-
प्पयं १८, समभिरुद्धं १९, सव्वओभइ २०, पण्णासं २१, दुप्परिआहं २२, इच्चेयाइं बावीसं सुत्ताइं” द्विष्णुच्छेयण-
इयाइं ससमयमुत्तपरिवाडि ए सुत्ताइं.....इत्यादि । [श्र. व. प. प्रकाशिते पृ. ७५]

6 उक्तं च नन्दीसूत्रे-“धल्लुओगे इविहे पणत्ते, तं जहा-पूजपढमाणुओगे य गंठियाल्लुओगे व ।

[श्र. व. प. प्रकाशिते पृ. ७६]

पुष्पगयाओ कहेसि ? नेत्युच्यते, 'अग्नेणियातो वीयाओ पुष्पातो । किं 'अद्ववत्पुपरिमाणो अग्ने-
णियपुष्पातो सव्वातो कहेसि ? नेत्युच्यते, पुष्पंते अवरंते 'धुवे अधुवे एत्थ 'वयणलद्धीणामपंचमं वत्थु
ततो पंचमातो वत्थुतो कहेमि । किं सव्वातो वीसइपाहुडपमाणमेतातो कहेसि ? नेत्युच्यते, तस्स
पंचमस्स वत्थुस्स चउत्थं पाहुडं कम्मपगडिनामधेज्जं ततो कहेमि । तस्स चउत्थीसं अणुयोग-
दाराइं भवन्ति । तंजहा-

(११) अग्नेणियाउ' ति सध्वंद्रव्याणां पर्यवर्णा जीवविशेषाणां चाऽप्यस्य परिमाणस(स्य)-
वर्णनाद्विभक्तिवशादपेक्षणीयम् । इहापेक्षणीयस्य यदष्टवस्तुपरिणामा(माणा)मिधानं सोऽपपाठ इव लक्ष्यते,
'नन्दीकर्मप्रकृतितप्राभृतयोश्चतुर्वर्णानां वस्तूनां च तत्रामिधानात् । उक्तं च,

(१) पूर्वान्तं ह्यपरान्तं, (२) ध्रुवा (३) ध्रुव (४) च्यवनलब्धि (५) नामानि ।

अध्रुवसंप्रणिधानं, (६) कल्पं (७) भोमावयाद्यं (८) च ॥ १ ॥

सर्वार्थकल्पनीयं (९) ज्ञान- (१०) मतीतं (११) क्षणागतं (१२) चैव ।

सिद्ध (१३) सुपाध्यं (१४) च चतुर्दशवस्तूनि द्वितीयस्य ॥ २ ॥"

[]

ब्रूणी बोलङ्गना एवं हवया, "पूर्वन्ते अवरन्ते धुवे [अधुवे] एत्थ वयणलद्धीनाम पंचमं वत्थु" ।

1 घन 'चोदस वत्थुपरीमाणाओ' इति पाठः सङ्गच्छते, 'अद्ववत्पुपरिमाणाओ' इति पाठो न शुद्धः,
किन्तु जे. खं. मु. प्रमुखसर्वप्रतिषु स एवोपलभ्यते, टीप्पनकारश्रोमम्मनिचन्द्रसूरीश्वररपि टीप्पनकेऽस्य पाठस्याऽप-
पाठरूपेणोत्प्लेख कृतं ऽतो ज्ञायते यत्तेषां समक्षेऽप्ययमशुद्ध पाठ एवासीदिति । वस्तुतोऽष्टवस्तुपरिमाणं न तु द्वितीय-
स्याऽपेक्षणीयपूर्वस्य वन्ते किन्तु तृतीयस्य वीर्यपूर्वस्य 'वीरियस्स णं पुवस्स अद्ववत्थू अद्ववत्थुलवत्थू पण्णसा' इति ।
नन्दीसूत्रवचनात् । 2 जे. प्रतावय 'इत्थ धुवालदी अधुवलदी अधुवस्स पणिहि नब्बं नाम पंचमं वत्थु' इतिपाठो
दृश्यते स तु न सङ्गच्छते । 3 मु. 'खणलद्धीणामपंचम' इत्यपि पाठः ।

4 श्रीनन्दीसूत्रपाठश्चैवम्- 'अग्नेणीयस्स णं पुवस्स चोदस वत्थु धुवालस च्यवनत्थू पण्णसा ।' [उक्त. पृ.
७४] तथा च खट्खण्डागमनाम्ना वर्तमानकाले प्रसिद्धग्रन्थस्य धवलालोकायाम्- 'अग्नेणिबं णाम पुष्पं चोदसपुं
वत्थूणं.....' इत्यादिपाठः [मु. संस्करण भा. १ पृ. ११५]

5 प्रस्तुतभाषायुगलेन सहास्रायं गाथायुगलं वशाभक्तिग्रन्थेऽपि वर्तते, तद्यथा- "पूर्वन्तं ह्यपरान्तं, ध्रुव-
ध्रुवच्यवनलब्धिनामानि । अध्रुवसंप्रणिधि चाप्यर्थं भोमावयाद्य च ॥१॥ सर्वार्थकल्पनीयं ज्ञानमतीतं त्वनागतं कालं
सिद्धिसुपाध्यं च तथा, चतुर्दशवस्तूनि द्वितीयस्य ॥२॥ [पृ. ८-३] । तथा च खट्खण्डागमस्य धवलालोका-
याम्- "पूर्वन्ते अवरन्ते धुवे अधुवे वयणलद्धी अधुवसंपणिधारी कल्पे अद्वे भोम्मावयादीए सव्वद्वे कप्पणिज्जाणे
तीहाणागयकाले सिव्वए बुवक्कए ति" । इति पाठः (मुद्रित संस्करण भा० १ पृ. २२६) दृश्यते । पुनश्च तस्यामेव
धवलालोकायामन्यत्र [मु. सं. भा. १ पृ. १२३] 'पूर्वन्ते अवरन्ते धुवे अधुवे वयणलद्धी अधुवच्यवनं पणिधिकल्पे अद्वे
भोम्मावयादीए सव्वद्वे कप्पणिज्जाणे तीहे धनागय काले सिव्वए बुवक्कए ति चोदस वत्थुणि' इति दृश्यते ।

१२ 'कह' १३ वेदना च १४ फासे १५ कम्म १६ पगडि च १७ बंधण १८ णिबंवे ।

(१२) 'कह' इत्यादि रूपकत्रयं । 'कह' ति कृतिः करणं तच्च त्रेधा संघातकरणं, परिशादकरणं, संघातपरिशादकरणं चेति । एतत् त्रिविधमपि औदारिक-बैकिय-आहारक-सैजस-कर्मणशरीराणां यथायोगं यत्र सप्रपञ्चमुच्यते तत् कृतिरनुयोगद्वारम् ॥१॥

(१३) 'वेदना' ति कर्मपुद्गलानां, वेद्यन्त इति वेदनासंज्ञितानां निक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणाधिकारात् वेदानुयोगद्वारम् ॥२॥

(१४) 'फास' ति कर्मपुद्गलानामेव ज्ञानावरणादिविवेकतोऽष्टमेवानां परस्परौदारिकादि-शरीरैः जीवेन च सह स्पर्शगुणसंबन्धतः प्राप्तस्पर्शभिधानानां निक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणा यत्र क्रियते तत् स्पर्श इत्यनुयोगद्वारम् ॥३॥

(१५) 'कम्मो' ति कर्मपुद्गलानामेव ज्ञानदर्शनावरणादिगुणसद्भावतः प्राप्तकर्मसंज्ञानां कर्म[नि]क्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणा क्रियते यत्र तत् कर्मैत्यनुयोगद्वारम् ॥४॥

(१६) 'पगडि' ति यत्रानुयोगद्वारे कर्मणवर्गणापुद्गलानां, कृतौ प्ररूपितबन्धलक्षणसंघात-भावानां, वेदनाद्वारे निरूपितवस्तुविशेषप्रत्ययविपाकानां, स्पर्शद्वारे निरूपितजीवसंबन्धगुणानां, कर्मद्वारे च निरूपितस्वस्वव्यापाराणां प्रकृतिनिक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः स्वभावमेव रूपप्रकृतिप्ररूपणा क्रियते । यथा पञ्चस्वभावा ज्ञानावरणस्य, मतिज्ञानावरणादयः । नव दर्शनावरणस्येत्यादि, तत्प्रकृति-रनुयोगद्वारम् ॥५॥

(१७) 'बंधण' ति । बन्धनाभिधायितया बन्धनाभिधानमनुयोगद्वारम् । तत्र चतुर्विधमभि-धेयं, (१) बन्धो (२) बन्धकाः (३) बन्धनीयं (४) बन्धविधानमिति । तत्र बन्धाधिकारे जीवप्रवेशकर्म-पुद्गलानां सादिरनादिश्च बन्धः प्रबन्धतोऽभिधीयते । बन्धकाधिकारे पुनरष्टविधकर्मसंबन्धका अप-र्याप्तसूक्ष्मकेन्द्रियादयः पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियावसानाश्चतुर्दशापि जीवप्रकाराः सप्रपञ्चमुच्यन्ते । बन्ध-नीयद्वारे बन्धयोग्यायोग्यद्वयविचारोऽधिक्रियते । बन्धविधानाधिकारे च प्रकृतिस्थित्यनुमागप्रवेशबन्धाः प्रत्येकं सप्रबन्धाः प्रतिपाद्यन्ते । ६।

(१८) 'निबन्ध' ति । निबन्धनं निबन्धो विषयनियम इत्यर्थः । तत्र यस्मिंश्चक्षुरादीनामिष-रूपाविषु प्रकृतीनां निबन्ध उच्यते । यथा सकलरूपिद्वयविषयज्ञाननिराकरण एव व्यापारवदवधिज्ञाना-वरणं, गुरुलघुकान्त[त]प्रदेशिकरूपिद्वयगोचरदर्शनावारकं चक्षुर्दर्शनावरणं । यथा वा शरीराङ्गो-पाङ्गान्दिपुद्गलविपाकिप्रकृतयो गृहीतोदारिकादिपुद्गलदलकविशेषसम्पादनविषयव्यापारनियतासद-नुयोगद्वारमिति । ७।

(१९) 'पक्कमो' ति । प्रक्रमो बन्धकाल एव क्रमो दलिकप्रमाणपरिपादिरूपः प्रक्रमः । तत्र यस्मिन्नकर्मस्वरूपेण स्थितानां कर्मणवर्गणात्कन्धानां जीवप्रयोगतो मूलोत्तरप्रकृतिस्वरूपेण परिणमतां प्रकृतिस्थित्यनुमागविशेषेण विशिष्टानां प्रमाणक्रमप्ररूपणा यथाष्टविधबन्धकस्य मूलप्रकृतीनामायुर्भाग-स्तोको नामगोत्रयोस्तुल्यस्ततो विशेषाधिक इत्यादि, तदनुयोगद्वारं प्रक्रमः । एवं विशेषानुयोगद्वाराणा-मप्यभिधेयानुसारतोऽभिधाननिर्देशो दृश्य इति । यत्र 'पक्कम' ति आदर्शपुस्तकेषु पाठो न स कर्म-प्रकृतिप्रामुते दृश्यते । तत्र 'पक्कमु' [पक्कमु] दये' ति पाठस्यानेकश उपलम्भाद् बुध्यते चासाविति । ८।

१६ गक-२० सुवकम्-२१ दृ २२ मोक्खो पुण २३ संकमे २४ लेसा ॥ १ ॥

(२० 'उद्वल्लभे' ति । उपक्रमणं उपक्रमः कर्मणां प्राच्यस्वरूपपरित्यागेन स्वरूपास्तराया-
बन्धं, स बन्धनोदीरणोपशमनाविपरिणाममेवाचक्षते^१ । तत्र बन्धनोपक्रमो बद्धानां कर्मणां प्रकृतिस्थि-
त्यनुभागप्रवेशरूपतया निधत्तिनाकाचनाकरणाभ्यां दृढतरबन्धसम्पादनमिति, यश्चाऽकर्मस्वभावपुद्ग-
लानां जीवध्यापारतः कर्मभावमवनेन बन्धनोपक्रमः स इह नाधिकृतः, कृतिद्वारावतारितत्वात् तस्य ।
अप्राप्तफलकालानां कर्मणां करणविशेषतः वेद्यमानकर्मभिः सहोदय-क्षयप्रवेशनमुदीरणोपक्रमः । उप-
शमनोपक्रम उपशमनोपक्रमः स च देशसर्वभेदावुपशमनायाः द्विविधस्तत्र वेशोपशमना उद्बर्तना-
ऽपवर्तनासंक्रमण्यतिरिक्तकरणाऽऽद्योऽयतया कर्मणो व्यवस्थापनं, सर्वोपशमना तु सर्वसंक्रमादिकर-
णाविषयतेति । निरुद्धः कर्मणासकर्मरूपतामवनेन परिणामो विपरिणामो निर्जरेत्यर्थः । स च
प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानां देशतः सर्वतश्च भवति, तत्र सर्वतः शैलेदयादौ स्वस्वसर्वक्षयकालो(ले)
शेषकाले च देशतः । स एवोपक्रमो विपरिणामोपक्रमः ॥१॥

(२१) 'उद्वये' तिः उद्वयो विपाकोऽनुभव इत्यर्थः स च मूलोत्तराणां प्रकृतीनां प्रकृतिस्थित्यनुभाग-
प्रवेशमेवावनेकथा अवि(भि)धानीयः । आह-वेवनोद्वयोः कः प्रतिविशेषः येनोद्वयः पृथगुच्यते ?
उच्यते, स्वपरविपाकानपेक्षं पुद्गलबालकानुसर्जनं वेदना, उद्वयस्तु स्वविपाकापेक्षं कर्मानुसर्जनमिति ॥१०॥

(२२) 'मोक्खो' ति । मोक्षोऽपगमः कर्मणो विनाश इत्यर्थः । सोऽपि प्रकृत्याविशेषस्य कर्मणो
मर्णनीयः । आह-विपरिणामोपक्रमोऽपि एवंलक्षण एवातः किमस्य पृथगुपन्यासः ? इति । सत्यं, किन्तु
विपरिणामोपक्रमो देशसर्वनिर्जराभ्यां कर्ममौल्लक्षणः । मोक्षः पुनरर्थः स्थितिगलनाऽन्यप्रकृतिसंक्रमोद्-
वर्तनाविभिः विवक्षितकर्मस्वरूपाभावलक्षण इत्यनयोविशेषः ॥११॥

(२३) 'पुत्तसंक्रमे' ति । पुनरिति बन्धोत्तरकाले संक्रमणं-संक्रमः पुनःसंक्रमः । यत्प्राग्बन्ध-
कर्मणो बध्यमानस्वजातीयकर्मणि करणविशेषतस्तत्स्वभावताकरणेन निक्षेपणं स च मूलप्रकृतिषु स्थि-
त्यनुभागयोत्तरप्रकृतिषु प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानामनेकप्रकार इति ॥१२॥

(२४) 'लेसे' ति । लिप्यते श्लिष्यते आभिर्जीवः कर्मणैति लेइयास्ताश्च द्रव्यभावमेवाद् द्विभेदास्तत्र
द्रव्यलेइया या(नि)किल द्रव्याध्याश्रित्य जीवस्य स्फटिकमणेरिव कृष्णादिलेइयापरिणामः प्रवर्तते तानि
वर्णभेदतो भिद्यमानानि द्रव्यलेइया इति । तत्र भ्रमराङ्गारकाककोकलादिसमानवर्णा कृष्णलेइया
शेषस्तु नीली-कापोती-तैजसी-पद्मा-शुक्लाभिधाना लेइयाः यथाक्रमं कदलीदल-कपोतच्छद-जपाकुसुम-
कमलकेसर-हंससदृशप्रकाशा विज्ञेया इति । यथोक्तम्—

“किण्हा भमरसवण्णा, नीला पुण गवलमुलि(नीलगुणि)यसंकासा ।

काऊ कवोयवन्ना, तेऊ तवणिज्ज वन्नाभा ॥

पम्हा पउमसवण्णा, सुक्का पुण कासकुसुमसंकासा” इति

[]”

१ उक्तं च श्रीस्थानांगमूत्रे-“चउत्तिवहे उवक्खमे पपणत्ते, तं जहा बंधणोवक्कमे, उदीरणोवक्कमे, उवसामणो-
वक्कमे, विपरिणामणोवक्कमे । [भी स्या. प्रध्य. ४ उद्दे. २]

२ वृत्तंङागमस्य धवलाटीकार्या जेयानुयोगप्ररूपणाया[मुद्रित भा. १६ पृ. ४८५]मपीवमेवावतरणं
'वृत्तं' च इत्यादि कथनपूर्वकं टीकाकारेणान्यत्र-पादुतं इत्यते ।

२४'लेसाकम्मे २५'लेसापरिणामे तद् य २६'साधमस्ताते ।

भावलेइया पुनर्ब्रह्मलेइयाजनितो जीवपरिणामो मिथ्यात्वाऽसंयमकक्षानुरक्तयोगप्रवृत्तिक्यः कर्मपुद्गलादानहेतुः । एवं च 'योगपरिणामो लेइया' १ इत्यपि युक्तमुक्तं, योगपरिणामस्य प्राधान्येन लेइयात्वात् । मिथ्यात्वादीनां विशेषणत्वेनाऽप्रधानत्वात्तत्रभावेऽपि क्वचित् केवलस्यैव तस्य लेइयात्वा-भिधानात्, 'शुक्ललेइयः सयोगकेवली' ति वचनप्रामाण्यादिति । १३।

(२५) 'लेसाकम्मे' ति । लेइयानां कृष्णादीनां कर्म फल कार्यमित्यर्थः, लेइयाकर्म तद्व्या-

कृष्णलेइयाऽन्वितो जीवः, निर्दयः कलहप्रियः ।

रीद्रानुवद्धवैरश्च, चोरोऽलीकचोरतः ॥ १ ॥

मन्दो बुद्धिविहीनश्च, मानी विषयशालसः ।

निद्रालुरलसो मारी, नीललेइयाऽन्वितो सु(पु)मान् ॥ २ ॥

कापोतीसंगतोऽन्येभ्यः, क्रुध्यत्यात्मप्रशंसकः ।

न प्रत्येति परं जातु, स्तूयमाने च तुष्यति ॥ ३ ॥

दयादानरतो नित्यं, कृत्याकृत्यं च वेध्यसौ ।

प्रेक्षति च समं सर्वं, तैजसीमाश्रितः पुमान् ॥ ४ ॥

त्यागी चोक्षः क्षमाशीलः, साधुपूजापरायणः ।

अवक्रकर्मसंयुक्तः, पद्मलेइयानुभावतः ॥ ५ ॥

अपक्षपाती सर्वत्र, न निदानविधायकः ।

रागद्वेषविहीनश्च, शुक्ललेइयो भवेदिति ॥ ६ ॥ []*

(२६) 'लेइया(सा)परिणामे' ति । लेइयानां गुणगुणिनोरभेदोपचारात् लेइयावतां जीवानां परिणामोऽपरापरपर्यायांतरगमन लेइयापरिणामः । तत्र कृष्णलेइयावान् संकलित्यमानस्तामेव कृष्ण-लेइयां घटस्थानपतित संक्रामति विशुध्यमानश्च घटस्थानहत्याया तां वा प्राप्नोति अनन्तगुणशुद्धतया नीललेइयां वेति । एवं नीलादिलेइयावतामपि संकलेशतो विशुद्धितश्च परिणामो ज्ञेयः । परं संकलित्य-माना नीललेइयादयः घटस्थानानुगतस्वस्थानपरिणामाः स्युरनन्तगुणानन्तरलेइयास्थानपरिणामाविति, विशुद्धयन्तश्च घटस्थानविशुद्धयो वा अनन्तगुणविशुद्धोत्तरलेइयास्थानविशुद्धयो वा भवेद्युरिति । शुक्ल-लेइयस्तु विशुद्धयन् स्वस्थानविशुद्धिरेव । १४।

१ 'योगपरिणामश्च लेइया' इत्युक्तं श्रीप्रज्ञापनासूत्रप्रदेशव्याख्यायां श्रीहरिमद्रसूरीश्वरैः ।

२ उक्तं च श्रीमद्देवेन्द्रसूरिभिः स्वोपज्ञवृत्तियुक्ते चतुर्थकर्मग्रन्थे-*'अस्तु मुक्ता'.....'घटस्तु' प्रपूर्वकरणा-निवृत्तिबादरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहक्षीणमोहसयोगिकेवलिलक्षणेषु गुणस्थानकेषु शुक्ललेइया भवति न शेषः पञ्च ।* [चतुर्थकर्मग्रन्थे गा. ५०]

३ प्रस्तुतश्लोकषट्कप्रतिपादितायंसहस्रभाष्यप्रदक्षिकाः नवगाथाः घटस्थानागमस्य धवलाटीकायां [मुद्रित या. १६ पृ. ४९०-४९१-४९२] हस्यन्ते, जिज्ञासुभिस्तास्वतस्स्वययचक्रोक्तनीयाः ।

- २८ दीहे हस्ते २९ भवधारणीय तद् ३० योगलाभता ॥२॥
 ३१ णिद्धत्तमणिद्धत्तं ३२ णिककाइयमणिकाइयं य ३३ कम्मट्ठिनी ।
 ३४ पच्छिमत्त्वधे [य तद्] ३५ अप्पावहुगं च सन्वत्य ॥३॥^१ ति

(२७) 'सायमसाय' ति सवेव स्वाधिकारप्रत्ययात् सातं सद्देष्टं कर्म । तद्विपरितमसातमसद्देष्टं कर्म तदेककमेकान्तानेकान्तप्रमेवतो द्विरूपं तत्रैकान्ततः सातमसातं वा यद्विपरितया बद्धं तत् तद्रूपतयं बन्धकृत्यन्तरासंक्रान्तम् । अतिसंक्रान्तं वा वेद्यमानमेत (येत) द्विपरितममे (ते) का तत इति ॥१६॥

(२८) 'दीहे हस्ते' ति । दीर्घं नाम बहु तद्विपर्ययात् ह्रस्वं तवं (वे) कैकं प्रकृतिस्थित्यनुभाग-प्रवेशमेवाप्यनुविधम् तत्र बन्धं प्रतीत्य मूलप्रकृतिषु सप्तविधबन्धापेक्षयाऽऽविधबन्धः प्रकृतिदीधम् । यद्विधबन्धात् सप्तविध इति । एवमुदयोदीरणसात्तासु । तथोत्तरप्रकृतीनां वा धादिषु स्थित्यादिषु च सर्वं चोर्ध्वं विज्ञाय वक्तव्यम् । ह्रस्वं तु तद्विपर्ययतो योजनीयं तद्यथा-यद्विधः सप्तविध बन्धाद् ह्रस्वः, सोऽप्यष्टविधबन्धादित्यादि ॥३॥

(२९) 'मवधारणीय' ति । भवन्ति कर्मवशिनो जीवा अनेन परिणामेनेति भव । स च त्रिधा ओप्य घ भवः, आदेशभवो भवग्रहणभवश्च । तत्रोघमा (म) व कर्माष्टकोदयजनितः जनितजीवपरिणामः^२ संसारित्वमित्ययः । आदेशभवो गतिनामकर्णोदयोत्पादितो नारकादिशब्दाभिधाननिबधनजीवपरिणामविशेष । भवग्रहणभवः पुनः प्राक्शरीरपरित्यागेन शरीरान्तरारम्भसमवा (व) स्तव भवग्रहणलक्षणे भवे धायेते जीवो येन तत् भवधारणीयं कर्म तच्चायुरेवेति ॥१८॥

(३०) 'तद् योगलाभता अत्ता' तथेति समुच्चयार्थः । पुद्गलाः रुपिद्वय्याणि अत्ता गृहीता जीवेनेति ज्ञेयः । ते च षोढा, तद्यथा-१, ग्रहणत आत्ता हन्ताविगृहीतवण्डा वित् ।^३ २ परिणामत आत्ता मिथ्यात्वात्परिणामगृहीतपुद्गलादिवत् । ३, उपभोगत आत्ता य उपभोगार्थं गृहीता पुद्गला गन्धतन्मोलादिवत् । ४, आहारत आत्ता ये आहारार्थं गृहीता, अशनपानादिवत् । ५, ममत्वत आत्ता येऽनुरागतो गृहीताः, वनितः विभत् । ६, परिग्रहत आत्ता ।^४ परिग्रहतः स्वायत्तीकृतवनादिवत् ॥१९॥

(३१) 'णिद्धत्तमणिद्धत्तं' ति । निधनत्तं नाम उद्धर्तन (ना) पवर्तनातिरिक्तकरणायोपयतया कर्म सं) णः करणं, तद्विपरितमनिधत्तं ॥२०॥

(३२) 'शिक्काइयमशिक्काइयं' ति । निकचितं नाम बन्धोत्तरकाल कथायौदयविशेषात् संक्रमदिकरणकलापागोचरतया कर्मणो विधानम् । एतद्विपरितमनिकाचितमिति ॥२१॥

(३३) 'कम्मट्ठि' ति । कर्मेणां ज्ञानावरणादीनां बन्धक्षणाप्रभृति धानिर्बन्धाक्षयं जीवप्रदेशः सम्बन्धपरिणामः स्थितिः । सा च मूलोत्तरप्रकृतिमेवतो जघन्यादिमेवतश्चानेकविधे, ति ॥२२॥

(३४) 'पच्छिमत्त्वधे' ति । इह त्रिधा प्रागुक्तवन्भाव ओघभवादिर्बन्धस्तत्र भवग्रहणभवेनात्राधिकारः, ततश्च पश्चिमेऽधिकारात् भवग्रहणे रुन्धः प्रक्रमात् कर्मपुद्गलसमुदायः पश्चिमरुन्धः । तत्र बन्धोदयोदीरणसंक्रमसत्ताः प्रतीत्य कर्मणा ज्ञानावरणादीनां प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानां मार्गं मिथ्याहृष्टधाविगुणस्थानेषु विधोयत इति ॥२३॥

(३५) 'अप्पावहुयं च सन्वत्ये' ति । अल्पबहुत्वं च सर्वत्र कृतिवेदनाविद्वारेषु यथायोगमुन्ने-

१ णिहत्तमणिहत्तं च णिवकाइयमणिकाइयं कम्मट्ठिनि । पच्छिमत्त्वधे अप्पावहुगं च सन्वत्यधो ॥३॥ इति पाठो मुद्रितप्रतौ । २ अत्र 'कर्माष्टकोदयजनितो जीवपरिणामः' इति पाठ उचितः ।

३ [.....] कोष्ठकान्तगतः पाठः धादशौ नास्ति किन्तु पूर्वपरिचर्यानुसंधानमालोच्यैवमभिप्रेत्यन्तर (मुद्रित-वचना भा. १५ पृ-४१५, ५१५, गव प्रस्तुतविषयमवलोक्य उदनुवायेनात्र परिवृष्टः ।

किं सत्त्वतो चउजीसाणुओगदारमइयातो कहेसि ? नेत्थुच्यते, तस्स छट्ठमणुओग-
दारं बंधणं ति ततो कहेमि । तस्स चत्तारि भेदा । तंजहा-बंधो, बंधगो, बंधणीयं, बंधविहाणं ति ।
किं सत्त्वतो चउव्विहाणुओगदारतो कहेसि ? नेत्थुच्यते, बंधविहाणं ति चउत्थमणुओगदारं,
ततो कहेमि । तस्स चत्तारि विभागा । तंजहा-पगइबंधो, ठिइबंधो, अणुभागबंधो, पदेसबंधो ति मूल-
चरणपगइमेयमिओ, ततो चउव्विहातोवि किंचि २ समुद्धरिय २ भणामि । सत्थसंबंधो भणितो ।

पुंवि जीवट्ठाणुगुणट्ठाणेषु सारजुत्ताओ गाहाओ भणामि ति भणियं, ताओ केरिसत्था^१-
हिगाराओ ति तासि अत्थाहिकारणिक्खणत्थं दो दारगाहाओ-

‘उवयोगाजोगविही जेसु य ठाणेसु जत्तिया अत्थि ।

अप्पच्चइओ बंधो होइ जहा जेसु ठाणेसु ॥२॥

बंधं उदयमुदोरणविहिं च तिण्हंपि तेसि संजोगं ।

बंधविहाणे य तहा किंचि समासं पक्खामि ॥३॥

ट्याख्या- ‘उवयोगाजोगविही जेसु य ठाणेसु जत्तिया अत्थि’ ति, ‘आसन्नो योगो
उपयोगो, उवजुज्जति ति वा उवओगो, अविरहियजोगो वा उवयोगो । संसारत्थाणं णिव्रुयाणं च
जीवाण सत्त्वकालं तेण जोगो ति काष्ठं उवओगो वुच्चति । किं कारणं ? जीवस्वभावत्वात् तत्त्वरहिओ
जीवो ण भवइ ति । सो दुविहो-सागारोवओगो अणागारोवओगो य । सागारोवओगो सरूवावहा-
रणं रूवाइविसेसविस्माणमित्यर्थः । तेसि चैव सामन्नात्थावबोहो खंघावारोपयोगवत् सो अणागारोव-
ओगो । पंचविहं णाणं अस्माणतिगं च सागारोवयोगो । चक्खुआइचउव्विहं दंसणं अणागारोव-
ओगो । तत्थ पंचविहं णाणं अभिणिबोहियइ । तत्थ पंचण्हमिदियाणं मणो छट्ठाणं उग्गहादयो
चत्तारि मेया, ‘[.....] तेहिं य’ ‘सुयाणुसारेण षडपडसंखाइविस्माणं संपयकालीयं तं आभिणि-
बोहियं । इंदिय मणोणिमिचं अतीतादिसु अत्थेसु सुयाणुसारेण जं णाणं उपज्जइ तं सुयणं, आभिणि-

तव्यमिति । २४।

एषां च कृत्याद्यनुयोगद्वाराणां चतुर्विंशतेरपि विस्तरार्थः ‘कर्मप्रकृतिप्रामृतादधिगम-
नरियः । अत्र कृष्णकारकृतद्वारोद्भिङ्गनाश्रुतकृत्याविपवामिधि(वे)यनिर्बंधमात्रस्य प्रस्तुतत्वादिति ॥

(३६) ‘तेहिं य सुयाणुसारेण’ ति । अभिधानप्लावितार्थग्रहणप्रत्ययो लब्धिविशेषः श्रुतम् ।

उक्तं च,

१ मु प्रतो केरिसि ? सत्थाहिगाराओ इति पाठः । २ ‘उवयोगजोगविही’ इति मु । ३ ‘उवयोगविही’
इति मु । ४ मु प्रतो आसन्नो इति व्युत्पत्तेः पूर्वं ‘उपयुज्यत इति उपयोगः’ इत्येवं व्युत्पत्तिः, सा च जे. प्रतो न
दृश्यते । ५ जे. प्रतावन [.....] कोइकत्तावे ‘क्खुयणोववणाणं तु बंधयावमाहो चउहा’ इतिपाठोऽधिकः ।

बोहियं पि तन्वत्थि जेग तं पालिज्जइ । इंदियमणोणिरिवेक्खं अणावरियजीवपएसखयोवसमणिमिच्छं सा-
 क्षाद् ज्ञेयम्राहि तदवधिज्ञानं, प्रदीपज्वालाकटकान्तरविनिर्गतप्रकाशघटादिप्रकाशवत् । मणत्तेणं गहेऊणं
 पोम्मले जाणइ जीवो जेहिं ते मणो भणंति । तेमिं पोम्मलाणं पज्जाया मणोपज्जाया तेसु णाणं मण-
 पज्जवनाणं । 'तहेव सुद्धा जीवपदेसा पछिंदन्ति चि ते पोम्मले णिप्पिच्छं काउणउतीताणायवद्ध-
 माणे भावे पलिओवमासंखेउज्जइमागे पच्छाकडे पुरेकडे खओवसमाओ माणुमस्सेत्ते वड्डमाणे
 जाणइ ण परतो तं मणपज्जवणाणं । केवलं सकलं संपूर्णं जीवस्स णिस्सेसावरणखयसंभूयं, ^{३८} अहवा
 सव्वदव्वपज्जायमकलारवोहणेण वा केवलं अच्चंनखाइयं केवलणाणं । मूलिल्लेसु तिसु णाणेषु
 अस्मान्नाभावो वि होज्जा, मिच्छतोदया, पित्तोदयव्याकुलीकृतचित्तस्य शुक्लरूपविपर्ययात् पीताभासि-
 रूपवत् । ^{३९} मतिश्रुतावश्यश्च विपर्यासं गच्छन्ति । *कथं ? कडुकालावुगद्रव्ये 'प्रक्षिप्तक्षीरसकं-

जे अक्खराणुसारेण मइविसेसा तयं सुयं सव्वं ।

जे पुण सुयणिरिवेक्खा सुद्धं चिय तं मइस्मानं ॥१॥

[श्रीविशेषावश्यकभाष्ये गा. १४४]

तच्च शब्दात् गम्यार्थाविनामूलात्ताराद्वा स्यात् । यदुक्तम्-

'बुद्धिहं सुयनाणं सद्दल्लगय असद्दल्लगयं च' इति । तस्यानुसारोऽनुगमो निश्चेत्यर्थः । अयं चास्य
 श्रुतस्य प्राक्श्रुतसंस्कृतमतेः संप्रति अभ्यासातिशयात् श्रुतध्यापारनिरपेक्षधियोऽनुगमविहीनस्यैव
 प्रमातृत्वनिप्रवृत्ताविति । यदुक्तम्-

पुव्वं सुयपरिकम्मियमइस्स जं संपयं सुयाइयं ।

तं निस्सियनियेरं (मियरं) पुण अणिस्सियं मइचउक्कं तं ॥

[श्रीविशेषावश्यकभाष्ये, गा. १६९]

मत्तिचतुल्लभोत्पत्तिकयावि । इदं च म[ति]ज्ञानं श्रुतनिश्चितं बाहृत्यमपेक्ष्येयते, अन्यथा तस्मि-
 न्नात्मन्तरेणापि एकैश्चिदादिषु तस्य संभवात् ।

(३७) 'तहेदे' त्यादि । तथैव अवधिज्ञान इव शुद्धाः संजाततदावरणक्षयोपशमाः । द्रव्यव(त)स्तान्
 मनस्स्वपरिणतान् निमित्तीकृत्य गोचरतया त्वे(ऽवलम्ब्ये)त्यर्थः । भावतस्ती(तोऽस्ती)तानागतवर्त-
 मानान् भावान् बाह्यावस्थालोचनान् गुणान् तत्पर्यायान्, कालतःतीतोऽतीतानागतयोः पक्षोपमा-
 सख्येयमागयोर्थाक्रमं पश्चात्कृतपुरस्कृतान् क्षयोपशमनियमात्, क्षेत्रतो मनुष्यक्षेत्रगतान् जानातीति ।

(३८) 'अहवे' त्यादि । अथवेति भेदान्तरोपक्षेपार्थः । सर्वेषां द्रव्याणां तत्पर्यायाणां च सकल-
 क्षेत्रकालाद्यनुवेधानुसरणात् संपूर्णमवबोधनं परिच्छेदनं सर्वद्रव्यपर्यायसकलावबोधनं तेन वा केवलं,
 एतेन विषयसाकल्यतो विषयिणो ज्ञानस्यापि साकल्यमभिहितमिति ।

(३९) 'मतिश्रुते' त्यादि । अत्र चकारो भङ्गचन्तरभगनार्थम् । एषा हि अज्ञानभावो विपर्या-
 सावभिहितो । विपर्यासश्च मिथ्यात्वानुरक्तत्वेन घ्रात्मनः ।

रादिद्रव्यविपर्ययवत् । * भाजनविशुद्धितश्च दन्वाणमविणासो दिट्ठो जहा सुपरिसुद्धालाबुद-
 'चोवक्खित्तखीरादिदन्वाविचित्तिवत् तथा च तत्पार्थश्रद्धानम् । अहवा त्रिसम्मीसओमहसंपर्कवत्
 मइषातोववूहणं च । एते अट्ठ सागारोवओगा । अणागारोवओगो चउव्विहो चक्खुदंसणाइ ।
 चक्खिदियसामन्नत्थावबोहो चक्खुदंसणं । सेसिदियमणोसामन्नत्थावबोहो अचक्खुदंसणं ।
 ओहिणाणेणं 'सामन्नत्थावगाहणं ओहिदंसणं । केवलनाणेण सामन्नग्गहणं केवलदंसणं । एवमेते
 बारस उवयोगा परूविद्या । 'जोगो' ति,

"जोगो विरियं थामो उच्छाहपरकमो तहा चेह्ता । सत्ती सामत्थं चिय जोगस्स हवति पवजाया ॥१॥"

"वीरियंतराइखयोवसमजणिण पज्जाएण जुज्जइ जीवो अणंगेति योगो, अइवा जुंजइ
 जीवो वीरियंतराइखयोवसमजणियपज्जायमिति जोगो ।

"मणमा बाया काएण बाधि जुत्तस्स विरियपरिणामो । जीवस्स अपाणिज्जो स जोगससो जिणक्खामो ॥१॥
 तेजोजाणेण जहा रत्तत्ताइ घट्टस्स परिणामो । जीवकरणप्पमोगे विरियमवि तहप्पपरिणामो ॥२॥

सो मणजोगार्हं ति विहो दुब्बलस्स यट्ठिकादिद्रव्यवत् उवट्ठंभकरो, अहवा जोगो वावारी
 सो मणआणं । मणजोगो चउव्विहं-सच्चमणजोगो जाव असच्तामोसमणजोगो । मणजोगत्स सच्चंतं
 मोमत्तं सच्चमोमत्तं असच्चाभोसत्तं वा णत्थि, किं तु * गोइदियावरणखयोवसमेण मणणाण-
 परिणयस्स जीवस्य 'बलाधारभूयस्स जोगस्स सहचरियत्ततो सच्चादिवचदेसो, जहा बालस्स
 बलाधानकारणं अन्नं पाणा इति । अहवा जोगस्सेव पाहन्नविक्खया सच्चासच्चाहपरिणामो, * जहा
 बाहिरकारणनिरपेक्षो नाणपरिणामो तच्चातच्चववएसो भवति "तहा जोगस्स वि तच्चातच्च-
 परिणामो भवति । एवं बायाकरणेण जोगो वइजोगो । वजोगोवि चउव्विहो तहा चेव । सच्चमोसत्तं

(४०) कथमित्याह-'कट्टकालाबुक्के' त्यावि दृष्टान्तः । आह किं यथा आश्रयः शुद्धेराश्रयिणो ।
 स्य शुद्धिस्तथा तद्विशुद्धावविनाश इत्याह ।

(४१) 'भ्राजने' त्यावि । तथेति बाष्पान्तिकोपनयनार्थम् । यथा किल विशुद्धाधारवशात्तुङ्गवादि-
 द्रव्याविपर्ययस्तथा निश्चयात्त्वोदयवैकल्यतो मत्याद्यविपर्यासलक्षणं तत्पार्थश्रद्धानमाविरस्तीत्यर्थः ।

(४२) किन्तु 'नोइन्द्रिये' त्यावि । अत्रायमभिप्रायः सत्यत्वावयो ज्ञानधर्मस्ति च मनोज्ञान-
 प्रवृत्तिनिमित्तभूतमनोद्रव्यसमुत्पत्तौ जीवप्रयत्नात्मकमनोयोगकार्यगुणोपचाराबु(व)दुष्टा इति । इन्द्राय-
 मर्थः-यथा बालस्य बलाधानकारणमन्नं प्राणहेतुरपि प्राणा इति ।

(४३) 'यये' त्यादि । यथा च बाह्यकारणनिरपेक्ष उपचारहेतुनिरपेक्षः स्वत एव ज्ञेयानुगोवि-
 त्तया ज्ञानपरिणामः सत्यादिव्यपदेशभाक् तथा तदुपशृम्भकः प्रत्यात्मयोगोऽपि सादृगुण्यादित एव तथा
 व्यपदिश्यते ।

1 दन्वोपक्षित इति सु. । 2 'सामन्नत्थावगाहणं' इति सु. । 'सामन्नपत्त्यसाह्वं' इति खं. । 3 'वीरियंतराइख-
 यखयोवसमजणिण' इति जे. । 4 'बलाहाणभूयस्स' इति जे. । 5 'तहा जोगस्स वि तच्चातच्चपरिणामो भवति'
 इति पाठः सु. प्रती नास्ति ।

कहमिति चेत् ? भञ्जति, तंजहा—अतो गवणं चंपयवणमिति । अन्नेसुवि रुक्खेसु विज्जमाणेसु असोग-
वणं चंपयवणमेवेति णाणं ववहारो वा तस्स बलाघाणकारणभूतो जोगोवि तव्ववदेसमागी भवति ।
कायजोगो सत्तविहो, तंजहा—ओरालियकायजोगो, ओरालियमिस्सकायजोगो, वेउव्विय, वेउव्विय-
मिस्सओ, आहारगो, आहारगमिस्सओ, कम्मइगकायजोग इति । तत्थ ओरालियमिति ओरालं
उरलं महत् वृद्धञ्चेति एगट्ठं । उरालमेव ओरालियं; ओराले भवं वा ओगालियं । कहमुदारणं ?
भञ्ज—^{१४}पदेसतो असंखेज्जगुणहीणत्तातो ओगाहणातो असंखेज्जगुणम्महियमिति । ओरालियकाएण
जोगो ओरालियकायजोगो । ओरालियमिस्सकायजोगो चि मिस्समिति अप्पडिपुञ्जं, जहा गुड-
मिस्सं अन्नद्वं गुडमिति ण ववदिस्सति, अन्नमिति च न ववइस्सइ, गुडेतरदव्वेण अप्पडिपुञ्ज-
णओ; एवमिहावि ओगालियकम्मइगमरीरद्रव्यमिश्रत्वात् मिश्रव्यपदेशः । अथवा सरीरकज्जपयो-
णाकरणाओ मिस्सं, अपरिणिष्ठितघटवत् । जहा अपरिणिट्ठितो घडो जलधारणादिसु असमत्थो
घडोवि घडववदेसं न लभते, एवमिहावि अप्पडिपुञ्जत्तातो अपरिणिट्ठितो चि मिस्समिति वव-
दिस्सते, एवं सव्वत्थ मिस्सविही । विविहइडिट्ठगुणजुत्तमिति वेउव्वियं, अहवा विविहा क्रिया
विक्रिया, विक्रिया एव वक्रियं विक्रियायां वा भवं वैक्रियं, वेउव्वियकाएण जोगो वेउव्वियकाय-
जोगो । मिश्रं पूर्ववत् । णिपुणाणं वा निद्धाणं वा सुहमाणं वा आहारगदव्वाणं सुहुमतर्गमिति
आहारकं, आहारैइ अणेण सुहुमे अत्थे इति वा आहारगं, आहारगकाएण जोगो आहारगकायजोगो ।
मिश्रं पूर्ववत् । कम्ममेवेति कम्मइगं, कम्मणि भवं वा कम्मइगं । कम्मकम्मइगाणमणाणत्तमितिचेत् ?
तत्थ, कम्मइगस्स ^१कम्मइयमरीरणामोदयनिष्पन्नत्वात्, किंतु कम्मइगमरीरपोगलाणं कम्म-
पोगलाणं च सरिमवगणत्तातो तंमि चेव तस्स ववदेसो । सव्वकम्मप्परोहणुप्पायगं सुहदुक्खाण
वीयभूयं कम्मइगमरीरं, तेण जोगो कम्मइगकायजोगो । एवमेते पन्नरसजोगा पव्विया ।
'उवओगाजांगविही' चि । विधिसदो पणेयं पणेयं संबज्झइ उवओगविही जोगविही,
विही विहाणं मेरो विगण्यो । 'जेसु य ठाणस्सु' चि जीवट्ठाणगुणट्ठाणेषु 'जत्तिया अत्थि'
चि जावतिया अत्थि अमुगंमि जीवट्ठाणगुणट्ठाणमि य जत्तिया उवओगा जोगाय संभवंति चि

(४४) 'पएस्ततो' इत्यादि । इह कश्चिदाह—ओदारिकशरीरमुत्कर्षतोऽपि योजनसहस्रप्रमाणं
तैक्रियं च योजनलक्षप्रमाणमिति प्रैक्रियमोदारिकात् संख्येयगुणावगाहं । कथमुच्यते 'ओगाहणाउ
असंखेज्जगुणम्महियं' ओदारिकं वक्रियाविति ? उच्यते—प्रवेशापेक्षमेतत्, तथाहि—वैक्रियशरीरप्रवेशा-
ओदारिकशरीरप्रवेशः सर्वोऽपि अवगाहतो असंख्येयगुणः । इत्यत्यन्तमल्पे मत्वापि ते योजनसहस्रादि-
प्रमाणपूरकाः, अन्यथा यदि ते वैक्रियशरीरप्रवेशावगाहा भवेयुस्ततस्तद्वैक्रियावसंख्येयगुणाहीनमेव
भवेदिति ।

एयंमि पगरणे एयं भणति । 'जपच्चइओ बंधो' ति, पच्चयो हेउ कारणं णिमित्तं ति एगट्ठं, पच्चयो चउव्विहो मिच्छतं असंजमो कसया जोगा इति । अमुगमि गुणट्ठाणे अमुगपच्चइगं कम्मं वज्झइ ति एयंमि एत्थ भणइ । 'होइ जहा' इति णाणावरणादीणं कम्माणं बंधो जहा होइ ति 'विसेसपच्चओ छइओ, एयंमि भणइ 'जेसु ठाणेसु' ति, उवरिअपण समं संबज्झइ । जेसु गुणट्ठाणेषु बंधोदयो जत्थिया अत्थि ति एयंमि एत्थ वुच्चइ ॥ २ ॥

'बंध उदयं उदीरणाविधिं च' ति, त्रिधिसहो पत्तेयं पत्तेयं संबज्झइ । बंधविगप्पो उदयविगप्पो उदीरणाविगप्पो य, ते जेसु ठाणेषु जत्थिया संभवति तं भवति । बंधो ति सुहुम-बायरेहिं पोगगलेहिं घटधूमवत् णिरंतरं निचिते लोके कम्मजोगे पोगगले 'धेतु' सामन्नविसेसपच्च-एण जीवपणसेसु कम्मताते परिणामणं बंधो वुच्चइ । उक्तं च-

“जोवपरिणामहेउं कम्मतया पोगगला परिणमति । पोगगलकम्मणिमित्तं जीवोवि तहेव परिणमइ ॥१॥”

तस्सेव बंधावलितातीतस्म विवागपचास्स अणुभवणं उदयो । उदयावलितातीतणं अकाल-पत्ताणं ठीहिं उदीरिय उदीरिय उदयावलिताए पक्खिविय दलियं पयोगेणं उदयपत्त-ठिइए मह अणुभवणं उदीरणा । 'तिण्हंमि तेस्सि संजोगं' ति बंधोदयोदीरणाणमेव संवेहो संजोगो मो अमुगमि ठाणे अमुको संभवइ ति तं भणइ । 'बंधविहरणे' ति बंधसस विहाणं बंधविहाणं बंधमेद इत्यर्थः । बंधो चउव्विहो, पगइबंधो, ठिइबंधो, अणुभागबंधो पएसबंधो य । चउह वि बंधाणं मोयगद्वित्तो । जहा-कोइ मोयगो समितिगुडघृतकटुहंदादि 'दव्वसंबद्धो, कोइ वायहरो, कोइ पिचाहरो, कोइ कफहरो, 'कोइ निरोगो, कोइ मारगो, कोइ 'बलकरो, कोइ बुद्धिकरो, कोइ वामोहकरो, एवं कम्माणं प्रकृतिः-स्वभावः कोइ णाणमावरेइ, कोइ दंसणं, कोइ

(४५) 'जीवपटिणामे' त्यादि । जीवस्य परिणामो योगकषायात्मकः, जीवपरिणामः । स एव हेतुर्मित्त जीवपरिणामहेतुः, तस्मात् कमतया पुत्रला-कामेणवर्गणान्तर्गताः परिणामन्ति भवन्तीत्यर्थः । 'जोगा पयडिपएसं ठिइअणुमाग कसायतो कुराइ ति (बन्धशतक.गा.९.) वचनात् । पाठान्तरो 'जीवपटिणामहेउ' ति जीवपरिणामो हेतुर्यत्र परिणमते तथेति क्रियाविशेषणत्वेन नेयमिति । अहोऽवबुद्धमेत-च्छजीवपरिणामतः पुत्रलानां कर्मभावः, परं जीवस्यापि किमितिस्तथा परिणामो यतः पुत्रलाः कर्मतया परिणमन्ति ? निहेतुकत्वे मुक्तानामपि तथा परिणती कर्मबन्धाद्यापत्तेरित्याह-पुद्गलकर्मनिमित्तं जीवो ऽपि तथैव परिणमति । पुत्रलाः कायादयः, कर्माणि कषायाः, तन्निमित्तं तद्धेतुकं यथा भवति तथैव कर्मबन्धानुगुण्येन परिणमति । एतदुक्तं भवति-योगकषायपरिणामो बन्धहेतुस्तत्र कायाविपुत्रलनि-बन्धनो योगः, कषायः कर्महेतुकश्च कषायपरिणाम इति । सिद्धान्तां तदभावाच्च कर्मबन्धाद्यापत्तिरिति न बोधः ।

1 'विसेसपच्चाधो' इति सु. । 2 'धेतु' इति पदं जे प्रती न दृश्यते । 3 'दव्वसबंधो' इति सु. । 4 'कोइ निरोगो' इति जे. प्रती नास्ति । 5 'कोइ बलकरो' इति जे. प्रती न दृश्यते ।

सुखदुःखाह्वेयणमित्यादि । तस्सेव भोग्यगस्त कालणियमणं अविनाशित्वेन सा ठिई । तस्सेव णिद्धमहुराणं एगगुणदुगुणाइभागचित्ठणं अनुभागो । तस्सेव समियाइदव्वाणं परिमाणचित्ठणं पएसो । एवं कम्ममस्सवि तभावत्तमत्तचित्ठणं पगइबंधो । तस्सेव तव्वावेण कालावट्ठाणचित्ठणं ठिइबंधो । तस्सेव सव्वदेशोवचाइअचाइएकदुगतिगचउट्ठाणसुभासुभतिव्वमंदाइचित्ठणं अनुभाग-
बंधो । तस्सेव पोग्गलपमाणिरूवणं पएसबंधो । 'तह' ति, जहा 'कम्मपगडीए भणियं तहा भणामि 'किंचि सम्मासं पवक्खामि' ति एसिं पगइठिइअनुभागपएसण किंचि किंचि सखेवेणं भणामिति भाणयं भवइ ॥ ३॥

बन्धनण्यत्वा अत्था उवदिट्ठा । इयाणि तेमिं विनामपओयणं भञ्जति । उवओगो जीवस्स लक्खणं, तत्तिमद्धो शेपसिद्धिरिति । तेण उवओगो पढमं वुच्चइ । तारिसलक्खणो जीवो मणो-
वाक्कायजुत्तो चिट्ठइ ति तयणंतरं जोगो । जोगादयो जीवस्स कम्मबंधपच्चयत्ति काउं तदनं-
तरं सामन्नपच्चओ । सामन्नं विसेसे अवचिट्ठइत्ति, तदणंतरं विसेसपच्चओ । तेहि पच्चएहि जीवस्स कम्मबंधो हवइ ति तदनंतरं बंधो । बद्धस्स कम्मणो अनुभवणं ण अवद्धस्स इति तदनंतरं उदओ । उदए सति उदीरणा भवइ, णो अनुदिए उईरण ति, तदनंतरं उदीरणा । एमिं तिण्हं पुढो सिद्धाणं समवायचित्ठणं ति, तदभांतं संजोगो । सामन्नभणियस्स बंधस्स पुणो भेदशानाथं बहुविसयत्ताओ तदधीनत्वाच्च शेपप्रपञ्चस्येति तदनन्तरं बंधविहाणचित्ठणं ति । एवं क्रमविन्यासे ^१ प्रयोजनम् । पुष्वं जीवट्ठाणगुणट्ठाणेषु ति वुत्तं उवदिट्ठकमेवेव जीवट्ठाणणिदेसत्थं भञ्जइ-

एगंदिएसु चत्तारि ह्वंति विगल्लिदिएसु लुक्खेव ।

पंचिंदिएसुवि तहा चत्तारि ह्वंति ठाणाणि ॥ ४ ॥

व्याख्या-एगिंदिएसु जीवट्ठाणांति किं भणियं भवइ ? भञ्जइ, जीवाणं ठाणं जीवट्ठाणं, सव्वे संमारत्था जीवा एसु चोदससु जीवट्ठाणेषु वट्ठंति, तच्चाहिरा णत्थि ति काउं, जीवट्ठाणं 'एगिं-
दिएसु चत्तारि ह्वंति' ति, एगिंदिएसु चत्तारि जीवट्ठाणाइ तंजहा-एगिंदिया^१ दुविहा बायरा सुहुमा य । बायरा दुविहा-पज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । सुहुमा दुविहा पज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । एगिं-
दिया णाम फासिंदियावरणीयस्स 'कम्मणो खओवममे वट्ठमाणा एकविज्झाणसंजुत्ता सेसिंदियसव्वा-
वरणोदयमद्विया जीवा, सुणामचादिमनुष्यवत् । ते दुविहा-बायरा सुहुमा य । बायरणाकम्मोदयाओ बायरा, सुहुमणामकम्मोदयाओ सुहुमा । ण चक्खुग्गहणं पइ बायरत्तं सुहुमत्तं वा किंतु णामकम्मा-
भिणिव्वत्तं जीवपरिणामं पइ, जहा परमाणुरूवं ण हि परमाणुस्स चक्खुरिंदियगेज्झमिति रूपपरि-

१ 'कम्मपगविसंगहणीए' इति सु. । २ 'एतं क्रमन्यासे' इति सु. । ३ 'एगिंदिया बीसा' इति जे. । ४ 'कम्मणो' इति पं. जे. प्रती नास्ति ।

णामो, किन्तु स्वाभाविको रूढपरिणामो, एवं वायरसुहुमपरिणामो णामकम्मोदयामिणिवत्तो ।
 ४ अहवा जीवविशामं किंचि कम्मसरीरे वि अभिवज्जयति वायरसुहुमणं, जहा मोहणीयकम्मपणई कोहो
 जीवविवागिणेवि सति सरीरे अभिवत्ति जणयइ, कोहोदए जीवो तप्पज्जायपरिणजो होइ, सरीर-
 मवि तिवलियणिडालं ^१पसिक्खुहं भिउडीमभिवंजयइ । ते एक्केका दुविहा, पज्जत्तभा अपज्जत्तगा
 य । पज्जत्तगअपज्जत्तगतं च णामकम्मामिणिवत्तं ।

५ आहारसरीरिद्वय उस्सासववो मणोभिणिष्वासी । होइ जवो दलियावो करणं पइ सा उ पज्जती ॥१॥*

पज्जती णाम सत्तिविसेसो । सो य दलिओवचयाओ उप्पज्जइ । आहारियस्स दवस्स
 खलरपरिणामणसत्ती आहारपज्जती । मत्तधातुतया रसस्स परिणामणसत्ती सरीरपज्जती । इन्दि-
 य पज्जती पञ्चण्हमिन्दिपाणं जोग्गे पोग्गले विचिणिय तव्वावणयणसत्ती अत्थाववोहसत्ती य इन्दि-
 यपज्जती । बाहिरे आणापाणजोग्गे पोग्गले धेत्तूण आणापाणाए^२ परिणामित्ता ऊपामनीसासत्ताए
 निस्सरणसत्ती आणापाणपज्जती । बइजोग्गे पोग्गले धेत्तूण भासत्ताए परिणामित्ता बइजोग्गत्ताए
 निस्सरणसत्ती भासापज्जती । मणोजोग्गे पोग्गले धेत्तूण मणत्ताए परिणामित्ता मणजोग्गत्ताए निस्स-
 रणसत्ती मणपज्जती । एयाओ पज्जतीओ पज्जत्तगणामकम्मोदएण णिवत्तिज्जन्ति । तं जेसि अत्थि
 ते पज्जत्तगा । एयाओ चेव पज्जतीओ अपज्जत्तगणामकम्मोदएण ^३ण णिवत्तिज्जन्ति । तं जेसि अत्थि
 ते अपज्जत्तगा । तत्थ मूलिआओ चत्तारि पज्जतीओ अपज्जत्तिओ य एगिन्दिपाणं भवन्ति । वाया-

(४६) 'छाहवे' त्यावि, पश्चान्तरं, जीवविपाकोऽयेति जीवविपाकं, किञ्चिन्नान्तर्गतं कर्मशरीरे-
 ऽपि अपि(भि)व्यञ्जयति बावरसूक्ष्मत्वे । एतदुक्तं भवति-यद्यपि जीवः सूक्ष्मबावरनामोदयतोऽय-
 न्तात्पेतरावगाहनाख्ये बावरसूक्ष्मत्वे(सूक्ष्मबावरत्वे)प्रतिपद्यते । तथापि शरीरे तदभावे दृष्टव्यः, जीव-
 प्रवेशकोचाद्यनुरोधित्वात्तस्य ।

(४७) 'छाहाटे' त्यावि । आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनसां पण्णामर्यानामभिवृत्तिस्तत्त-
 वर्गणापुद्गलानामेतद्रूपपरिणतिः । आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनोऽभिवृत्तिर्भवति जायते यतो
 हेतुभूताह्लिकात् पुद्गलरूपात् करणं प्रति करणतः कर्तुः साधकतमया इत्यर्थः । लब्धपर्याप्तियवञ्चे-
 दार्थमेतत् । सा पर्याप्तिः । तु शब्दो विशेषणार्थो भिन्नक्रमश्च करणतः पुनस्तद्वृत्तिं पर्याप्तिरित्यर्थः ।
 एतदुक्तं भवति-पर्याप्ति करणं शक्तिविशेष इत्यनर्थान्तरं, स च दलिकोपचयादुत्पद्यते ततस्तद्वृत्ति-
 कमपि कारणे कार्योपचारात् करणपर्याप्तिरित्युच्यते । यथा दात्रे ग लुनातीत्यत्र दात्रजन्यशक्तिविशेषस्य
 स्ववितुः साधकतमत्वेन करणत्वेऽपि कारणे कार्योपचारात् दात्रस्य करणत्वं तथा[त्रा]पीत्यर्थः । अन्ये
 पुनरेवं व्यावर्तते-आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनसामभिवृत्तिर्भवति यतो दलिकात्तस्मि[न्]ति
 योग्यवर्गणारूपास्तस्य दलिकतया गृहीतस्य स्वस्वविषयेषु परिजननं प्रति यत् करणं शक्तिरूप्या सा
 पर्याप्तिरुच्यते ।

१ 'पसिक्खुहं' इति जे. । २ 'उसासनीणात्ताए' इति जे. । ३ अर्थं 'ण' कारो ऋ. प्रती नास्ति । जे. प्रती
 विद्यते, स चात्रासत्तयावश्यकः ।

निरियसि काउ' । 'सेसासु जाण दो दो उ' ^१ 'निरियगइमणुयगइदेवगईसु दो दो जीवट्ठाणाणि, सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । देववेरइएसु करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगो, न लद्धीए, लद्धीए पज्जत्तगा एव, जो करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगो सो अपज्जत्तगमहेणेणं गहिओ, लद्धिअपज्जत्तगो तेसु गत्थि । मणुस्सेसु दोवि । 'मग्गठाणेसेव नैयाणि समासट्ठाणाणि' ति, मग्गणट्ठाणेसु एएणेव विहिणा समासट्ठाणाणि-जीवट्ठाणाणि णायव्वाणि । ^२ 'गइ इन्दिय ^३ जोग-णाण दंस-णाणि अहिगयाणि सुचे । सेमेसु भणइ-'काये' ति, काओ छव्विहो-पुढविक्काइयाइ, तत्थ पुढविआइसु वणस्सइपज्जन्तेसु चत्तारि जीवट्ठाणाणि भवन्ति एगिन्दियाणं । तत्तकाइगेसु दस जीवट्ठाणाणि भवन्ति, वेइन्दियाऽपज्जत्तगाइ' जाव सन्निपज्जत्तगो ति । 'वेए' ति वेओ तिबिहो-इत्थिवेओ, पुरिसवेओ, णपुंसगवेओ य । णपुंसगवेए चोइमवि जीवट्ठाणाणि भवन्ति । इत्थि-पुरिमवेएसु चत्तारि जीवट्ठाणाणि भवन्ति, असन्निपज्जत्तगा अपज्जत्तगा य, करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगा गहिआ, जओ लद्धिपज्जत्तीए अपज्जत्तगा मव्वे णपुंसगा । अवेयगेसु सन्निपज्जत्तगो होजा णायरसंपराइ जाव अजोगिकेवलि ति । 'कसाय' ति, कसाया चउव्विहा, कोहाइचउसु वि कमाएसु चोइम जीवट्ठाणाणि भवन्ति । अकसाएसु वि सन्निपज्जत्तगो होज्जा । 'संजमे' ति, संजया पञ्चविहा सामाइगाइसंजया, संजयासंजया य असंजया य । पञ्चसु संजएसु संजयासंजएसु य एक्केवक्कं जीवट्ठाणं सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो लब्भइ, असंजएसु चोइस जीवट्ठाणाणि लब्भन्ति । 'खेस' ति, लेसा छव्विहा-किण्हाइ । किण्ढनीलकाउलेसासु चोइसजीवट्ठाणाणि लब्भन्ति, तेउ-^४ 'पम्हसुक्कलेसासु सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो अपज्जत्तगो य लब्भइ, करणअपज्जत्तगो गहिओ, लद्धिअपज्जत्तगस्स हेठिळा तिन्नि लेसा भवन्ति । 'भव्व' ति, भव्वाभव्वाण वि दोणइ वि चोइस वि । 'सम्मत्ते' ति, सम्मट्ठिटी खइग-वेयग-उवसम-सासण-सम्माभिच्छ-मिच्छदिट्ठी य, तत्थ वेय-

(४९) 'खिट्ठयगइमणुयगइदेवगईसु दो दो जीवट्ठाणाणि' ति । अत्र मनुष्य-गतौ सम्पूच्छनजाऽपर्याप्तिकमनुष्यभावेन जीवस्थानकत्रयभावेऽपि यत्तद्व्याभिधानं तत्तृतीयजीवस्थान-कस्य तिर्यक्कत्परवार्तिर्यगतावेव विवक्षितमिति ।

(५०) 'गइइन्दियजोगेनाराइदंस्याणि अहिगयाणि सुचो' ति । गतिः 'निरियगईए' इत्यादौ, इन्द्रियाणि 'एगिन्दियेसु' इत्यादौ, योगा 'नवसु चउक्के' इत्यादौ, मानवर्शानानि (वर्शनयो) रूप-योगरूपत्वात् 'एकारसेत्वि' इत्यादौ, सूत्रेऽधिकृतानीति न स्वयं तन्मार्गणां चकार वृत्तिकारः, किन्तु सूत्रव्याख्यानद्वारेणैवेति ।

(५१) तत्र ['तेउ'] पम्हसुक्कलेसासु सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो अपज्जत्तगो य लब्भइ' ति । अत्र बाबरपुत्रिय्य[पु]प्रत्येकवनस्पतिषु तेजोलेस्यावहेद्वोत्पत्त्या तेजोलेस्यामार्गणांसंभवेऽपि यत् सन्निपञ्चैन्द्रियेष्वेव तद्विधेषु तस्याः प्रतिपादनं तत् संज्ञिभावोपाजितत्वेन पृथग्व्याधिष्वपि गतस्य जन्तोः सन्निपञ्चैन्द्रियसम्बन्धिष्वेवेति विवक्षावशादिति ।

१ 'गइइन्दिय' व कइयं भवइ । जोगणाणदंस्याणि अहिगयाणि' इति सु. । २ 'वेइन्दियपज्जत्तगाइ' इति सु. ।

ग-उवसस-खइयसम्महिट्ठीसु दो दो जीवट्ठाणाणि सन्निपज्जजअपज्जत्तगाणि, अपज्जत्तगो^१ चि करणअपज्जत्तगो, सम्माभिच्छदिट्ठी सन्निपज्जत्तगो 'एव, सासणसम्महिट्ठी बायरएगिन्दिय-वेइन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय-असन्निपज्जिन्दियलद्धिअपज्जत्तगेषु करणअपज्जत्तगेषु सीसपज्जत्ताऽ-पज्जत्तगेषु' य, मिच्छदिट्ठिस चोइसवि । 'सन्नि' चि सन्नि असन्नी य, सन्निपज्जिन्दिए मोत्तूण सेसा बारसवि असन्निणो, सन्निपज्जिन्दिएसु दो जीवट्ठाणाणि । 'आहारगो'चि, आहारगा अणा-हारगा य, तत्थ आहारगेषु चोइसवि, अणाहारगेषु सत्तवि अपज्जत्तगा सन्निपज्जत्तगो य लब्भइ, केवलसिद्धुवाए तिचउत्थपञ्चमसमएसु अणाहारगो लब्भइ ॥ ५ ॥

जीवट्ठाणाणि मगट्ठाणेषु मग्गियाणि, इयाणि तेसु उवओगणिरूवणत्थं भणइ—

एक्कारसेसु तिथ तिथ दोसु चउक्कं च बारसेगम्मि ।

जोवसमासेसेवं^४ उवओगविही मुणेयच्चा ॥ ६ ॥

व्याख्या—'एक्कारसेसु तिथ तिथ' चि । एक्कारसेसु जीवट्ठाणेषु, एगिन्दिया चत्तारि, वेइन्दिय-तेइन्दियपज्जत्तगा अपज्जत्तगा, चउरिन्दियअसन्निपज्जिअपज्जत्तगा य, एए एक्कारस, एसु एक्कार-ससु पणेयं पणेयं तिन्नि तिन्नि उवओगा भवन्ति, तं जहा—मइअन्नाणं सुयअन्नाणं अचक्खुदंसणं ति । 'दोसु चउक्कं' ति, दोसु जीवट्ठाणेषु चउरिन्दियपज्जत्तगेषु असन्निपज्जत्तगेषु य पणेयं पणेयं चत्तारि उवओगा भवन्ति, तंजहा—पुव्वुवाणि तिन्नि चक्खुदंसणं च, पेक्खन्ति^५ चि काउं । 'बारसेगम्मि'चि, सन्निपज्जजगम्मि पुव्वुत्ता बारसवि उवओगा भवन्ति । केवलत्ताणीण सन्नित्तं कहं ? इति चेत् ? उच्यते—द्वयमणसहितत्वात् सन्नि चि वुच्चइ । एत्थ अपज्जत्तगगहणेण लद्धि-अपज्जत्तगो गहिओ, करणअपज्जत्तो पज्जत्तगगहणेणं गहिओ । 'जोवसमासेसेवं' उवओग-विही मुणेयच्चे' चि कण्ठयम् ॥ ६ ॥

उवओगा जोवसमासेसु भणिया, इयाणि जोगा भन्नन्ति—

णवसु चउक्के एक्के जोगा एक्को य दोन्नि पन्नरस ।

लब्भवगएसु एए भवन्तरगएसु काओगो ॥ ७ ॥

व्याख्या—'णवसु चउक्के एक्के जोगा एक्को य दोन्नि पन्नरस' चि । णवसु चउसु एक्कम्मि जीवट्ठाणेषु जहासंखेण जोगा एक्को दोन्नि पन्नरस चि, एगिन्दिया चत्तारि सेसअप-ज्जत्तगा य पञ्च, एसु णवसु एक्केक्को जोगो—सामन्नेणं 'एक्को कायजोगो विसेसेणं सुहम-बायरपज्जत्तगाणां ओरालियकायजोगो, तेसिं चेव करणअपज्जत्तगाणां ओरालियमिस्सकायजोगो,

१ 'अपज्जत्तगो' इति पदं जे. प्रती न दृश्यते । २ 'य' इति जे. । ३ सन्निपज्जत्तपज्जत्तगेषु' इति मु. । ४ 'जोव-समासे एव' इति मु. । ५ 'पेक्खन्ति' इति मु. । ६ 'जोवसमासे एव' इति मु. । ७ 'एक्को' इति जे. प्रती नास्ति ।

वायरमिन्दियपञ्जरागस्त वेडम्बिकायजोगो वेडम्बियमिस्सकायजोगो य, वाडं पडुच्च । लद्धिए कण्णेण य अपज्जत्तगाणं सव्वेसि ओरालियमिस्सकायजोगो चेव । चउसु जीवट्ठाणेषु वेइन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय असन्निपज्जन्नेसु दो दो जोगा पणेयं भवन्ति, ओरालियकायजोगो असच्चमो-सवइजोगो य, करणपज्जत्तगा गड्डिया । एक्कम्मि सन्निपज्जन्नागम्मि पक्करसवि योगा भवन्ति, मणजोग(गा)४वइजोग(गा)४-ओरालियवेडम्बियआहारककायजोगा पसिद्धा, ओरालियमिस्स-कायजोगो कम्मइगकायजोगो य सयोगिकेवलि पडुच्च समुग्घायकाले^१ लब्धन्ति, वेडम्बियमिस्स-कायजोगो आहारकमिस्सकायजोगो य 'वेडम्बियआहारगे विउव्वयन्ते आहारयन्ते य पडुच्च, ते पज्जन्तगा चेव । 'लब्भगएसु एए' चि, तम्मि भवे गया अप्पणो सरीरे वट्ठन्ताणं एए भणिया । 'अवन्तरगएसु कायजोगो' चि, भवादन्थो भवो भवान्तरं, तम्मि गया भवांतर-गया विग्रहगतानामित्थर्थः, सव्वेसि भवान्तरगताणं कम्मइगकायजोगो चेव ॥ ७ ॥

उवओगाजोगविहो जीवसमासेसु धम्मिया एवं ।

एत्तो गुणेहि सह 'परिगयाणि ठाणाणि मे सुणह' ॥८॥

व्याख्या-‘उवयोग’ चि, गाहाए पुव्वद्धं कण्ठयम् । जीवट्ठाणेषु उवओगा जोगा य भणिया । ‘एत्तो गुणेहि सह’ ‘परिगयाणि ठाणाणि मे सुणह’चि, एत्तो गुणसंजुत्ताणि ठाणाणि सुणह भणामि चि भणियं भवइ ॥ ८ ॥

इयाणि ठवदिट्ठकमागयाणं गुणट्ठाणाणं गिहेसं करेइ—

मिच्छदिट्ठीसासणमिस्से अजए य वेसविरए य ।

नव संजएसु एवं चउदस गुणनामठाणाणि ॥९॥

व्याख्या-‘मिच्छदिट्ठ’ चि, मिच्छादिट्ठी, ‘सासण’ चि, सासणसम्मदिट्ठी, ‘मिस्स’ चि, सम्मामिच्छदिट्ठी, ‘अजए’ चि, असंजयसम्मदिट्ठी, ‘वेसविरए’ चि, संजया-संजओ, ‘णव संजएसु’ चि, संजएसु णव ठाणाणि । तं० पमत्तसंजओ, अपमत्तसंजओ, अपुक्क-करणपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, एवं अनियद्धिवायरसम्परायपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, सुहुमसंपरायपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, उवसन्तकसायवीपरागळउमत्थो, खीणकसायवीप-रागळउमत्थो, सजोगिकेवलि, अजोगिकेवलि चेति ॥

तत्थ ‘मिच्छदिट्ठ’ चि, मिच्छा अलियं अत्थयं दृष्टिर्दर्शनं मिच्छदिट्ठी जेसि जीवाणं ते मिच्छदिट्ठी विवरीयदिट्ठी । अण्णहादिठयमत्थं अण्णहा विचिन्तेति मिच्छत्तस्स उदएण ।

१ जे- ‘प्रतो समुग्घायकाले लब्धन्ति’ इति पाठो न दृश्यते, केवलं ‘समुग्घाय ।’ इति पाठः । २ ‘वेडम्बिय-आहारगे’ इति पदं जे- प्रतो न दृश्यते । ३ ‘संगयाणि’ इति सु- । ४ ‘परिगयाणि’ इति सु- ।

यथा-मघपीतहृत्पूरकमक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतपुरुषज्ञानवत्, मिच्छसं यथार्थावस्थितरुचिप्रतिपात-
कारणं । उक्तं च-

“मिच्छत्तिमिरपच्छादयद्विद्दी रागदोससंजुता । धम्मं जिणपन्नत्तं भव्वावि णराण रोचेन्ति ॥१॥
मिच्छादिद्वि जीवो उवइदं पवयणं ण सहइइ । सहइइ असम्माभं उवइदं वा अणुवइदं ॥२॥
पयमक्खरं व एकक्कि जो ण रोचेइ सुत्तविणिहिदं । सेस रोएन्तोवि हू मिच्छाहिदं मुणेयवो ॥३॥
सुत्तं गणहरकहियं^१ तहेव पत्तेयबुद्धकहियं^२ च । सुयकेवलिणा रइयं अभिज्झसपुब्बिणा कहियं^३ ॥४॥

अद्वैत-

तं मिच्छसं जमसहणं तच्छाण जाण अत्थाणं । संसइयमभिग्गहियं अणभिग्गहियं चत्तं तिबिहं ॥५॥”

‘सासणसम्महिदं’ चि, आसाइजइ अणेण, सम्मत्तमिति आस.यणं, सम्मा दिट्ठी सम्मदि-
ट्ठी, सह आसायणेण वडुन्त इति सासायणा, सासायणसम्मदिट्ठी जेसि ते भवन्ति सासायण-
सम्मदिट्ठी । उवसमसम्मत्तद्धाए वड्डमाणो जीवो अणंताणुबन्धिउदएण सासणमावं गच्छइ ।
ब्रह्मा कोइ पुरिसो दमगो अणेगुणसंपन्नं पापसं भोत्तूण धातुवैषम्यात् तस्सोवरि व्यलिकचित्तो
भवइ, ण ताव छड्डेहि, णियमा छड्डेहि, चि, एवं सम्मत्ते व्यलिकचित्तो ण ताव छड्डेहि, णियमा
छड्डेहि चि, सो सासाणो उक्तं च—

“^१ उवसामगो उ सव्वो णिव्वापाएण तह णिरासाणो । उवसन्ते सासाणो णिरसाणो होइ खीणम्मि ॥१॥
पसो सासणसम्मो सम्मत्तद्धाए वड्डमाणो उ । आसायणाए सहिओ सासणसम्मो चि णायवो ॥२॥”

‘सम्मा मिच्छादिदं’ चि, सम्मं च मिच्छा च सम्ममिच्छा, सम्ममिच्छादिट्ठी जेसि जीवाणं ते
भवन्ति सम्मामिच्छदिट्ठी मिस्सदिट्ठि, विरताविरतवत् । पढमं सम्मत्तं उप्पाएन्तो तिञ्चिकरणाणि
करेता उवसमसम्मत्तं पडिबवो पढमसमए^२ अंतरकरणस्स मिच्छत्तदलियं तिपुञ्जी करेइ, सुद्धं

(५२) ‘उवसामगे’ त्यावि गाथा । उपशमकः सर्वश्रुतगुणतिकोऽपि, मिथ्यात्वमोहनीयस्येति प्रक-
माद् गम्यते । अन्यथ च तदुपशमाधिकारोऽस्याः पाठात् मिथ्याघातेन व्याघाताभावेन भवति । एतदुक्तं
भवति-प्रथमसम्यक्त्वमुत्पिपादयिषुरेवोऽपि चतुर्गुणतिको यथाप्रवृत्ताऽपूर्वकरणकालोत्तरमाव्यनिवृत्तिकर-
णबलविहितमिथ्यात्वमोहनीयस्थित्यन्तरकरणः, तदनन्तरमेव प्रारब्धद्वितीयस्थितिगतमिथ्यात्वमोहोप-
शमः, प्रथमस्थितिरतं च मिथ्यात्व बेदयन् गुणान्तरमवाऽन्तरप्रतिपात्तलक्षणव्याघातवर्जितो भवतीति
तथा निरासादनञ्च विगतसासादनभावश्च भवति, तस्यान्तरकरणप्रवेशसमकालमाध्यापशमिकसम्यक्त्वा-
दोत्तरभागमावित्वात् । अत एव आह-उपशान्ते मिथ्यात्वमोहनीये सासादनो भवति । आह-यथोप-
शमिकसम्यक्त्वाद्धायां जीवः सासादनभावं प्रतिपद्यते । किं तथा क्षायाकावस्थायामपि उभयत्र मिथ्या-
त्वाऽनुबयाऽविशेषादित्याह-निरासादनो विगतसासादनभावो भवति, क्षीणे प्रलयमुपगते मिथ्यात्वे
इति शेषः । एतदुक्तं भवति-अनन्तानुबन्ध्युदयात् सासादनो भवति, [.....]^३ मिथ्यात्व-
सम्यग्ज्ञानान्तानुबन्धिकावस्थान्तरीयकोऽतः कारणाभावाच्च मिथ्यात्वक्षये सासादनभाव इति ।

१ ‘रइयं’ इति वा । २ ‘पढमसमए अन्तरकरणस्स’ इतिपाठो सु. प्रती नास्ति, जे. प्रती विद्यते ।

३ आरब्धोऽय [.....] कोऽहिकस्याने ‘आह-यथोपशमिक’ इति पाठो इत्यते, तच्च आऽप्रस्तुतस्थानेह गृहीतः ।

मिस्सं असुद्धं^१ चेति । जहा मयणकोद्वा णिव्वलिया मिससा अणिव्वलिया य । निव्वलिय-
सरिसं सम्मत्तं, अणिव्वलियसरिसं मिच्छत्तं, मिस्समरिसं सम्मामिच्छत्तं सहणासहणलक्षणं,
सुद्धासुद्धमिस्सकोद्दोदणभोजिपुरिमपरिणामवत् । सुद्धवेई सम्माहिट्ठी दवइ, जहा सुद्धकोद्दोद-
णभोजिपुरिसो स्वच्छेन्द्रियज्ञानावबोधो भवति । उक्तं च—

“सम्मत्तगुणेण तओ विसोहई कम्ममेस मिच्छत्तं । सुञ्जमि कोद्वा जह मदणा ते ओसहेजेव ॥१॥
जं सव्वहा विसुद्धं तं चेव य भवइ कम्म सम्मत्तं । मिस्सं अद्धाविसुद्धं भवे अशुद्ध च मिच्छत्तं ॥२॥
तिव्वाणुभाजजोगो^२ भवइ हु मिच्छत्तवेयणिज्जस्स । सम्मत्ते अइमन्दो मिस्से मिस्साणुपायो य । ॥३॥
मयण^३ कोद्दवभोजी अणप्पवसय णरो जहा जाइ । ” सुद्धाई व ण सुञ्जइ मिस्सगुणा वा वि मिससाइ ॥४॥
सहणासहणं जस्स य जीवस्स होइ तच्चेसु । विरयाविरएण समो सम्मामिच्छो त्ति णायवो ॥५॥”

‘असंजयसम्महिट्ठि’ त्ति, ण संजओ असंजओ, सम्मा दिट्ठी जेसि ते भवन्ति सम्महिट्ठी ।
असंजओ य सो सम्महिट्ठी य सो असंजयसम्महिट्ठी । अपचचक्खाणावरणाणं उदए वट्टमाणो
विरइ^४ ण लहइ ।

“अपचचक्खाणाणं उदए णियमा चउककसायाणं । सम्महिट्ठी वि णरा विरयाविरइ ण पावेन्ति ॥१॥”

दंमणमोहणिज्जस्स कम्मस्स खयलओवसमोवसमे वट्टमाणो असंजयसम्महिट्ठी भवइ ।

उक्तं च—

“सइहङ्गण य तच्चे इच्छन्तो णेवुइ परमसोक्खं । चेत्तण णवपयाइ अरिहाइसु णिकच भत्तिजुओ ॥१॥”
बन्धं अविरइहेउ^५ जाणन्तो रागदोसदुक्खं य । विरइसुइ इच्छन्तो विरइं काउ च असमत्थो ॥२॥
एस असंजयसम्मो णिन्दन्तो पावकम्मकरणं च । अभिगयजीवाजीवो अचलियदिट्ठी “चलियमोहो ॥३॥

‘संजयासंजओ’ त्ति, संजओ य सो असंजओ य सो संजयासंजओ, अद्धाओ असंजमाओ
विरओ अद्धाओ अविरओ त्ति, अपचचक्खाणावरणाणं उदयक्खए पचचक्खाणावरणाणं च उदए वट्ट-
माणे संजयासंजओ भवइ ।

“आवरयन्ति य पचचक्खाणं अपपमवि जेण जीअस्स^६ । तेणाऽपचचक्खाणावरणा णणु होइ अपवत्थे ॥१॥
सव्वं पचचक्खाणं जेणावरयन्ति अभिलसन्तस्स । तेण उ पचचक्खाणावरणा अणिया णिकुलीहि ॥२॥
सम्मइ^७ सणसहिओ गेणइन्तो विरइमपपमत्तीइ । एगव्वयाइ चरिमो अणुमइमेत्तो त्ति वेसजई ॥३॥
परिमियमुवसेवन्ता अपरिमियमणन्तं परिहरन्तो । पावइ परम्मि लोए अपरिमियमणन्तं च सोक्खं ॥४॥”

‘पमत्तसंजओ’ त्ति, पमत्तो य सो संजओ य सो पमत्तसंजओ, ‘पचचक्खाणावरणोदयरहिओ,
संजलणाणं उदए वट्टमाणो, पमायसहिओ पमत्तसंजओ ।

(५३) ‘सुद्धाह’ इति । शुद्धावो शुद्धभोजो ।

१ अविशुद्धं इति सु. । २ ‘तिव्वाणुभागयोगो’ इति जे. । ३ मयणवकोद्दवभोजी’ इति जे. । ४ ‘विलियमोहो’
इति जे. । ५ जीवाणु’ इति जे. । ६ अपचचक्खाणावरणोदयरहिओ’ इति सु. ।

‘विकहा कसाय विकडे इन्विगिहापमायपञ्चविहो । एए सामभतरे जुत्तो विरभोऽपि हु पमत्तो ॥१॥
 अह रागेण पमत्तो ण सुणइ दोसं गुणं च बहुयपि । गुत्तोसमिहपमत्तो पमत्तविरभो ति णायब्बो ॥२॥’
 ‘अप्पमत्तमंजओ’ ति, अप्पमत्तो य सो संजओ य सो अप्पमत्तसंजओ सर्वप्रमादरहित इत्यर्थः ।
 “विकहादयो पमाया तम्महियो सो पमत्तविरभो उ । सव्वप्पमायरहिमो विरभो सो अप्पमत्तो उ ॥१॥”
 अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसमगा खवगा ति, पुव्वं करणं पुव्वकरणं, ण पुव्वकरणं अपुव्वकरणं,
 अपुव्वकरणं पविट्ठा अपुव्वकरणपविट्ठा, तेसु अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा य ।
 बिइयं नामं नियट्ठोणो ति, परोप्परं परिणामं णियट्ठि ति नियट्ठिणो जातो तेसिं समए समए
 असंख्खेलोगामापएममेत्ताणि विसोही ठाणाणि भवन्ति, तत्थ पढमसमए यदि वडुन्ता विसरिस-
 परिणामा ऋ वि भवन्ति, एवं बिइयासु जाव चरिमसमयो ताव विसरिसपरिणामा वि भवन्ति, तेण
 ते नियट्ठिणो ति ऋ किं अपुव्वकरणं ? कहं वा पवेमो भवइ ति, तं भन्नइ-अपुव्वकरणट्ठाणाणि
 असंख्खेलोगामासपएममेत्ताणि विसोहिट्ठाणाणि, तं जहा-अपुव्वकरणस्स पढमसमए विसोहिट्ठा-
 णाणि सव्वधोवाणि । बिइयसमए वि विमोहिठाणाणि विसेमाहिगाणि । तइयसमए विसेसाहिगाणि ।
 एवं विसेमाहिगाणि विसेससाहिगाणि ताव जाव अपुव्वकरणस्स चरिमसमओ ति । अपुव्वकरणस्स
 पढमसमए जहन्निया विमोही थोवा, तस्सवुक्कोमिया विसोहि अणन्तगुणा । बिइयसमए जह-
 न्निया विमोही अणन्तगुणा, तस्सेवुक्कोसिया विसोही अणन्तगुणा । तइयसमए जहन्निया विसोहि
 अणन्तगुणा, तस्सेवुक्कोसिया विसोहि अणन्तगुणा एवं ‘अणन्तगुणा सेदीए’ ‘णायव्वं जाव अपु-
 व्वकरणस्स चरिमसमओ ति । अपुव्वकरणस्स पढमसमए जाणि विसोहिट्ठाणाणि बिइयसमए ततो
 अपुव्वाणि ति, तम्हा विसोहीपरिणामट्ठाणाणि अपुव्वाणि ति वुच्चन्ति । ताणि अपुव्वाणि विमो-
 हिपरिणामट्ठाणाणि पविट्ठा अपुव्वकरणपविट्ठा, तेसु अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा य,
 उवसामइस्सन्ति ति उवसामगा । खवइस्सन्ति ति खवगा । ण इयाणि उवसामयन्ति ति, खवयन्ति
 ति वा, किंतु अभिमुहभाषेणेयमभिइय, निल्लेवणयाए पयडिं न खवयन्ति, ठिइघायं पुण करिंति
 १ ति । उक्तं च-

‘सो’^१ अणुभागाडिईणं पायमपुव्वं ऊरेड ठिइव्वं । अणुभागं च विसोहि उदीरणवडय्मुणसेदी ॥१॥

(५४) ‘सो अट्ठभागे’ त्यावि । सोऽपूर्वकरणस्थो जीवः, अनुभागास्थित्योः प्राग्बद्धायाः
 घातं विनाश ‘अपूर्व’ ति, अपूर्वं प्राग्गुणस्थानकेषु (केभ्यः) घनन्तं (अत्यन्तं) बहुतरमित्यर्थः । ‘स्थिति-
 बन्धनं’ च प्रत्यन्तपुं हृतं पत्योपमसंख्येयका (सा) गहीनं । ‘अनुभागं’ च शुभाशुभरूपं प्रतिसमयमनन्त-
 गुणवृद्धिहासिम्याम् । ‘विशोधि कर्ममलापगमलक्षणां । ‘उदीरणा’ अपक्ष (वक्ष) पाचनम् । ‘उबयो’ऽनुभवः ।
 ‘गुणश्रेणिः’ अनन्त (घनन्त) मुं हृतबुद्ध्यलक्षणप्रवृत्ति-प्रसंख्यगुणवर्लकनिक्षेपो । यत् उक्तम्-

उपरिष्ठादसंख्येयगुणश्रेण्योपदक्षणात् । चल्त्यासंमुहन्तांतः (तान्तः) गुणश्रेणिः प्रचक्षते ॥१॥

१ ‘अणन्तगुणाए सेदीए’ इति जे. । २ ‘सौम्य’ इति जे. । ३ ‘करोति’ इति मु. ।

ऋ ऋ स्वस्तिकद्वयान्तगतः पाठो मु. प्रती न इत्यथेऽन तु जे. प्रत्यनुसारेण गहीतः ।

तम्हा अपुव्वकरणो विरमो *संघम्ममाणमयरगो^१ । सो उवसमयस्सवो दुविहो उवसमणस्सवणरिहो॥२॥

अहा रायारिहो कुमारो राया इति ।

“*अहायवंसो विणियट्टियइन्द्वत्थविसयगणो । सुविमुद्धमावलेसो सुक्कक्काणो णिक्कट्ठणू ॥१॥
णं य उवसमेइ कम्मं खवेइ तम्मि य अपुव्वकरणम्मि । करिहिइ उवसमस्सवणं अहं पयकुम्भो तहा सोवि॥२॥”

अणियट्टिबायरसंपरायगपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा त्ति, ण णियट्ठेति त्ति अणियट्टिपरिणामो, * अओ तेसि पढमसमए सव्वेसिं सरिसमुद्धी, एवं बीयाइसमएसु वि जाव चरिमसमओ त्ति । उक्तं च—

“इयदेयरपरिणामं, ण य अइवट्ठन्ति बायरकसाया । सव्वेवि एणसमए तम्हा अणियट्टिनामा ते ॥१॥”

अहवा ण अस्स णियट्टणमत्थि त्ति अणियट्टी, अवट्ठाउयस्स, वट्ठाउ पुण दियलोए कालं करेइ । अथवा प्रकृष्टापकृष्टपरिणामाभावओ वा अणियट्टी, * उक्तं च—

“पक्कक्को परिणामो, उक्कोस जह्ज्जमो जमो णत्थि ।

तम्हा णत्थि णियट्टणमओवि अणियट्टिनामा ते ॥ १ ॥”

बायरो संपराओ जस्स सो बायरसंपरायगो, संपरायसदो सव्वकम्मेसु वट्ठमाणो अधिकारवसाओ कसायवाई परिग्गहिओ । बायरकसाए वेएमाणो बायरसंपरायगो त्ति बुच्चइ, अणियट्टी य सो बायरसंपरायगो, य सो अणियट्टिबायरसंपरायगो, अणियट्टिबायरसंपरायं पविट्ठा अणियट्टिबायरसंपरायपविट्ठा, तेसु अणियट्टिबायरसम्परायपविट्ठेसु अत्थि उवसमगा खवगा य ।

“आवं न णियट्टेइ विमुद्धलेसो णिक्कट्ठमयरगो । किट्टीकरणपरिणमो बाबररगो मुणयेव्वो ॥१॥

सो *पुव्वफक्काणं हट्ठा अणणाणि फक्काइ तु । पकरेइ अपुव्ववाई अणन्तगुणहीयमाणाइ^३ ॥२॥

ततश्च पवत्रयस्य द्वन्द्वे समासे उदीरणोदयगुणभ्रेणयस्ताः करोतीयं च क्रिया । अपूर्वपवं च सर्वं [च] सम्बन्धनीयम् ।

(५५) ‘संघम्ममाणमयरगो’ त्ति । सम्यग् ध्यायमानो ध्यानानलाहृष्टमानो मवरगो यस्य स तथा । मव आत्मोःकर्षाध्यवसायः । रागोऽभिष्वङ्गसंलक्षणः ।

(५६) ‘अट्ठं जहा वे (वट्ठसी)’ त्यादि । अर्थो जीवाविकस्तं यथावत्तवंपरोत्त्येन ‘वशी’ (वंसी) अवश्यं पश्यमित्यर्थः । ‘विनिवतितः’ स्वकार्याऽस्मीकृतेन्द्रियार्थः सामान्येनेन्द्रियप्रयोजनो विवचयणः इन्द्रियप्राप्तो येन सः तथा । ‘सुविमुद्धे’ त्यादि पञ्चाद्वं कण्ठयम् ।

1 ‘संघम्ममाणमयरगो’ इति सु. । ‘उवसन्तमाणमयरगो’ इति सु. पाठान्तरम् । 2 ‘अहा वयसी’ इति सु. । ३ पुण्ड्रयान्तर्गतः पाठो ज्ञे. प्रतीतिं विधत्ते । सु. प्रतीतिं च स पाठः किञ्चिदभिमन्त्रकेण मुद्रितो दृश्यते, तद्यथा— अहवा ण अस्स णियट्टणमत्थि त्ति अणियट्टी, अओ तेसि पढमसमए सव्वेसिं सरिसमुद्धी, एवं बीयाइसमएसु वि जाव चरिमसमओ त्ति । उक्तं च— “इतरेतरपरिणामं ण य अइवट्ठन्ति बायरकसाया । सव्वेवि एण समए तम्हा अणियट्टिनामा ते ॥१॥” अथवा प्रकृष्टा उत्कृष्टपरिणामा भावओ वा अणियट्टी । मुद्रितप्रतिगतपाठापेक्षया ज्ञे. प्रतिगतः पाठोऽधिकसङ्गतः शुद्धश्च प्रतिभात्यतः स एव दृष्टव्यः । 3 ‘हाममाणाइ’ इति ज्ञे. ।

(५७) 'सौ पुत्रफडङगाण' मित्यादि गथाश्रयं सुगमाक्षरार्थं परं पुष्पाड' ति वचनव्यत्यया-
ककारस्य च भिन्नकर्म-वात् पूर्वम्योऽपूर्वम्यश्च प्रकामात् स(स्पर्श)कर्म्योऽपकृत्य क्लिक कट्टीः करो-
तीति सम्बन्धः । भावार्थं पुनरय-इह जीवः समुल्लसितं वसुधाध्यवसायोऽविरतसम्यगृहप्रादिगुणस्थान-
काक्रमेण क्रमेण यथासम्भवं अपितानन्तानुबन्धादि-पुरुषवेदः वसानमोहजालः, अनिवृत्तिबाधरसपरायगुण-
स्थानकस्थः, सञ्चलनकषायश्रुतुरोऽपि क्रमेण क्षयितुमारम्भाजः, प्रथमतः तेषां पूर्वस्पर्शकानामवस्था-
दानतये(दानयेदि) तय्यं । प्रपूर्वस्पर्शकानि करोति, सामान्येन स्पर्शकलक्षणं चेदं-इह जीवो मिथ्यात्वा-
दिभिर्बन्धहेतुभिर्भेदानां कर्मपुद्गलानां सर्वजीवानन्तगुणान् प्रतिपरमाहुरसाविभागान् जनयति । यथो-
क्तम्-

“गहनसमयमि जीवो, उप्पाएई गुणे सपच्चयओ ।

सञ्चजिआणंतगुणं, कम्मपएसेसु सञ्चेसु ॥१॥”

(कम्मप्रकृतिः, बन्धनक. गा. २९)

तत्र सर्वजन्मपरसकर्मणसमूहलक्षणादिवर्गणात् तत्प्रवृत्ति-एकंकरसाविभागोत्तरा यथोत्तरं विशेष-
बहीमानन्तः कर्मपरमाणुप्रचयरूपा गणनेया सिद्धराशेरनन्तभागप्रराणा दर्शनाः स्पष्टं कुच्यते । उक्तं च-

“सञ्चयगुणा ते पढमवग्गणा सेमिया विसेसुणा ।

अविभागुचरिया^१ ता सिद्धाणमणंतभागसमा ॥

(कम्मप्रकृतिः, बन्धनक. गा. ३०)

कट्टगति । इदं च प्रथमं, एतस्मात्पूर्वं षट्पञ्चानबुद्धानि एवं रूपाणि प्रतिकर्म सर्वजीवानामनन्तान-
स्तानि, अनुभागबन्धाध्यवसायेभ्यो भूतानि, असह्यकालसकलितान्धन्यानि सन्ति । एतेषु पुन प्रतिप्रकृति
उद्भवतनापवर्तनकरणवशादेकैकमनेकरूपतां प्रतिपद्यते । पूर्वाणि चैतान्यनेकशो ज्ञप्तपूर्वत्वात् । अपूर्वाणि
पुनस्तान्येवाक्षपकजन्तुसर्वजन्मवैशेषातिस्पष्टं कादिवर्गणातोऽनन्तगुणहीनतया विशुद्धिगुणात् । तदाने-
नैव कृतानि सन्ति, तत्कालमन्तरेणान्यथाऽमूलपूर्वत्वात् । ततोऽसाव-तम् हर्तमनुसमयविहितापूर्वापूर्वस्पर्-
शकसमूहः प्रतिसञ्चलनकषायं संग्रहयामिप्रापयतिस्त्रास्तत्र इति द्वादशकट्टीः करोति । तुल्यान्तराणा-
मनन्तानामप्येकतया गणनाद् व्यक्तितः । पुनरेकंकाऽनन्तश्च इति । किट्टयो नाम एकंकरसाविभागोत्तर-
परमाणुप्रचयरूपवर्गणासमूहस्वभावानां कषाय(सम्पर्शकानां दलिकस्यापवर्तनया त्याजितस्पर्शकल्प-
स्य परस्परमनन्तगुणरसान्तरतया विभागास्तथाह-लोमस्य पूर्वस्पर्शकानां प्राग्विहिताऽपूर्वस्पर्शकानां
च दलिकमादाय सब्रधन्यापूर्वस्पर्शकदिवर्गणातोऽनन्तगुणहीनां तुल्यरसदलिकसचयामिकां प्रथम-
कट्टीं करोति । एवमतोऽपि अनन्तगुणरसान्तरां द्वितीयां ततोऽपि तृतीयामेव यावत् प्रथमत्रिभागान्य-
किट्टीमात । एताश्च कर्षाचत् तुल्यान्तरगुणकारतयाऽनन्ता अप्येकैवेति । यथा लोमस्य तिस्रः, एवं
प्रथमविभागान्यकिट्टीतोऽनन्तगुणवृद्धरसा बभागां यथोत्तरमनन्तगुणान्यधिकानन्तान्तरालकिट्टीसमूहः व-
भावां द्वितीयामेवं तृतीयां च करोति । यथा लोमस्य तिस्रोऽनन्ता वा, तथा प्रत्येकं पञ्चानुपूर्व्यां माया-
वीनामपि । पर द्वादशाऽपि संग्रहकिट्ट्याः स्वस्थानसदृशावान्तरकिट्टीगुणकारा उत्तरोत्तरतश्च स्वस्थाना-
मनन्तगुणबुद्धान्तरालास्तथाह-द्वादशानां संग्रहकिट्टीनामेकादशान्तराणि । एकादशान्तरगुणकारा-
स्तत्र लोमस्य प्रथमसंग्रहकिट्ट्यादचरमकिट्टी यवनन्तराग्निगुणिता तथैव द्वितीयसंग्रहकिट्ट्याः प्रथमकिट्टी
मवति स प्रथमः । अयं च सर्वासामपि संग्रहकिट्टीनां स्वस्थानकिट्टीगुणकारेभ्योऽनन्तगुणः । एवमस्या एव

१ 'यविभागुत्तरियाओ' इति पाठान्तरम् ।

तस्यो अपुष्पकङ्कगद्गद्वा बहुगा करेड किट्टीओ । पुष्पाओ च अपुष्पवेदितो बोक्कदिय पयसे ॥३॥
सो बावरकिट्टीओ वेपमाणो करेड सुहुनाओ । बावरकिट्टीहेद्वा किट्टीओ सुद्धेलेमाणो ॥४॥

संग्रहकिट्ट्या यदनन्तराणिगुणता चरमकिट्टी एतत्तृतीयकिट्ट्याविकिट्टी भवति स द्वितीयः । एष च प्राग्-
गुणकारावनन्तगुणः, एवं तृतीयावयोऽपि यथोत्तरमनन्तगुणास्तावन्नेया यावदेकादश्याः संग्रहकिट्ट्याः कोच-
द्वितीयायाश्चरमकिट्टीगुणकार एकादश इति । ये तु सर्वास्वपि संग्रहकिट्टीषु स्वस्थानेऽवान्तरकिट्टीनां यथो-
त्तरमनन्तगुणा अपि गुणकारास्ते सर्वेऽपि प्रथमद्वितीयकिट्ट्यन्तरगुणकारावपि अनन्तगुणहीनाः अत एव
सामान्यतः प्रथमात् संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारावनन्तगुणहीनेन एकेन गुणकारेण गुणिततया बुद्धिभावात्
सहस्रान्तरतायामनन्तानामपि संग्रहमिप्रायतोऽवान्तरकिट्टीनामेकत्वम् । यच्च संग्रहकिट्टीनां परस्परं
(बशेव्यः (षः) सोऽन्यस्मावनन्तरगुणकारावेकादशमेवादिति । पुनरपि स्फुटतरावबोधाय असम्भावक-
रूपनया किञ्चिदुच्यते । किल द्वादशस्वपि संग्रहकिट्टीष्वनन्ता अपि अवान्तरकिट्ट्यस्तित्तिन्न इति उद-
त्रिंशत् । अत्र च प्रथमकिट्टी अनन्तरसा अपि किल बभारसाविभागा, एतद्विगुणाविभागा द्वितीया,
तच्चतुर्गुणाविभागा तृतीया, एवं यथोत्तरमनन्तगुणा अपि अवान्तरकिट्ट्यः पूर्वपूर्वद्विगुणगुणकार-
गुणिततया द्वितीयादीनां संग्रहकिट्टीनां प्रथमकिट्टीरेकादशापि परिहृत्य तावन्नेया यावच्चरमावान्तर-
किट्टीति । एताः पुनरेकादशापि संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारेणानन्तानन्तरपरि कोटिदशकाविकर्म्यथोत्तरमन-
न्तगुणरपि दशगुणैः कोटीकोटिसहस्रदशकपर्यन्तैरेकादशाभिरावितोऽपि चरमाऽ(व)वान्तरकिट्टी-
गुणकारावनन्तगुणरपि साधिकपञ्चगुणैः प्राच्यचरमकिट्टीनां गुणनेन भवन्ति । अत्र च गुणकारसंहतिः—

१०/२०	८० कोटयः १०	कोटि ८०० ८	कोटि ६४०० १६
-------	----------------	---------------	-----------------

एवं द्विगुणद्विगुणगुणकारगुणिततयाऽनन्तरानन्तरा च संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारानुगता यावत्—
सोलस दोतिसयाइ, सत्तेतरी हुंति तद्द सहस्साइ । सच्चद्विलक्खेहिं, समगला एगकोडी य ॥

[]

इत्यन्तिमः पञ्चत्(त्रिं)शत्तमो द्विचरमावान्तरकिट्टीगुणकारस्तावत् स्वयमभ्यूह्य गुणितफलानुगता
सुधिया बाधयेति ।

एताश्च द्वादश कोपसंज्वलनोदयेन क्षपकश्रेणिमारोहतो भवन्ति । मानसंज्वलनोदयेन क्षपितसंज्व-
लनकोपस्य शेषमानावित्रयस्य नव । मायोदयेन क्षीणाद्यद्वयस्य षट् । लोभोदयेन चाद्यत्रयस्य केवल-
लोभस्य तिलः । तदुक्तम्—

“धारस-नव-छ-तिभि य, किट्टीओ होति अहवर्णताओ ।

एकेक्कम्मि कसाये, तिगतिगमहवा अणंताओ ॥”

[कथायप्राप्त. गा. १६३]

तदनन्तरं बाबरसंज्वलनलोभक्षयकाले उदिततवीयबाबरकिट्टीकृतबलिकः स एवाऽनुदिततच्छेव-
लिकस्य ताम्य एव बावराभ्योऽनन्तगुणहीनरसाः सूक्ष्मसंपरायादधावेदनयोग्याः सूक्ष्मा किट्टीः करो-
तीति । अयं च सूक्ष्मकिट्टीकरणरूपोऽयं ‘सम्मं मावपरायणे’ स्याद्विनाऽनन्तरगुणस्थानके सप्रसङ्गे
वक्ष्यत इति गाथात्रयार्थः ।

वेदश्च बायरोमो किट्टीभो तेण बायरो णाम । कम्मणि उवसमन्तो उवसमगो खवणमो खवणो ॥५॥
 भासेइ तमो सवभो लोभं मोत्तण मोह्वीसमवि । अह् धीणगिद्धितिगमवि ॥६॥ तेरस णामावि पत्थेवा ॥६॥

उवसामगस्स अत्थो इमो—

१ सो १ पुव्वकहुगण तु सुहुमा ओकड्डऊण किट्टीभो ।

पकरेइ य उवसमभो २ उवसमयति ३ मोह्वीसमवि ॥७॥

१ उवसन्तं जं कम्मं णय ओकड्डइ २ ण वेइ उदएवि । ण य गमयइ परपगइ ण चैव ओकड्डते तं तु ॥८॥

(५८) 'तेटस्सणामा वि' ति । प्रयोदशनामा [नि] नरकद्विक-तियंगद्विक-एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रयीन्द्रिय-चतुरिन्द्रियजाति-आतपोद्योत-स्वावर-साधारण-सूक्ष्मलक्षणमि (जानां) ति ।

(५९) 'सो पुव्वकहुगण' मित्यादि । स इत्युपशमकः, अपूर्वस्पर्श कानि उच्यते रूपानि, एतानि वेह लोच (भ) संज्वलनस्यैव तेषां बलिकं रसतोऽपकृत्य किट्टीस्तद्विभागकृपाः सूक्ष्माः भूतितन्वीः प्रकरोति-कतु मारभते । एतद्वृत्तं भवति-उपशमकोऽनिवृत्तिगुणस्यानारकस्यो यौगपद्येन विहितनपुंसकवेदा-द्योक्तविशतिमोहप्रकृत्यन्तरकरणस्तत् उपशमश्चेति क्रमेण नपुंसकवेदाद्याः संज्वलनमायापर्यवसाना अन्तर-करणोपरतमस्थितगता ऋष्टादशप्रकृतोरुपशमस्य द्वितीयतृतीयलोभो बावरसंज्वलनलोभं चोपशमयितुकाम उदयप्राप्तबावरसंज्वलनलोभान्तरकरणायस्तनस्थितिक्षयेऽन्तरकरणोपरिस्थितसंज्वलनलोभस्थितिर्बालिकमपवर्तनाकरणमाधः किञ्चिद्वक्तव्यं इतः प्रभृति लोभवेदनकालस्याद्यात्रिभागद्वयमानामेकाराकारधारिणीमन्तरकरणान्तर्गणश्रेणिमारब्धयति । लोभवेदनकालस्य चाद्यात्रिभागोऽभ्यकरणाद्या यथा ह्यभ्यकर्णो भूले बहुभू (बहुविस्तृ) तः क्रमेणापकर्षतो यावद्वेत्सोऽवतनुकृपस्तथावस्थितभ्योपशमकस्योपरितनस्थितेः पूर्वस्पर्श कानामपूर्वतया विधानेन तदाकृतिभाषावनुमागोऽभ्यकरण इवाभ्यकरणस्तस्य करणावधेति । द्वितीयः किट्टीकरणाद्या तेषामेव तथाविहितानामत्र सूक्ष्मकिट्टीकरणात् । अत्र हि ताः प्रतिक्षणं विशुद्धिवादा बहुबहुतरबहुतमास्तवंत्यसमयं यावत् करोति । तृतीयः पुनस्त्रिभागः सूक्ष्मकिट्टीवेदनाकृपः, स च सूक्ष्मसंरायकाल इति । अत्र च द्वितीयतृ (त्रि) भागे किट्टीकरणाद्याकृपे द्वितीयतृतीयलोभो बावरसंज्वलनलोभं च सर्वयोपशमयति ।

(६०) एव चासावपुषान्तमोहविशतिरत एवाह—'उवसमङ्गय (यङ्ग) मोह्वीसमवि' । दशानसतकस्य प्रागुपशमात्, क्षयाद्वा लोभस्य चोपयुपशमयिष्यमानत्वाच्छेषो मोहविशतिमत्र गुणस्थानक उपशमयतीति ।

(६१) 'उवसं [त]' मित्यादि । इह प्रकृतात् सर्वोपशान्तमधिक्रियते तच्च मोहकर्मैव, 'सञ्चोब-समो मोहस्सवित्' वचनात् । तत्रश्च यत्कर्म मिथ्यात्वाद्युपशान्तं न तदपकर्षति, न स्थितिरसाम्यां हीनं करोति । अपिशब्दस्य भिन्नक्रमत्वान्नाप्युदये सविपाकाविपाकलक्षणे 'उदयो सविबाग अविबागो' इति वचनाद्भाति नियुक्तते, कृतान्तरकरणस्य चोपशमनात् । तवमावास्तवविनाभावविन्यामुदीरणायामपि । नैव गमयति संक्रमयति परप्रकृति बध्यमानसजातीयरूपा न चोत्कर्षन्ति वृद्धिं नयात् स्थितिरसाम्यां तत्कर्म । निधत्तिनिकाच [न] योस्तु प्रागपूर्वकरणकाल एवानुपशान्तस्यापि निवृत्तत्वान्नेह तल्लक्षणया तन्निषेधः इह च दशान्निक्रमोपशान्तस्यापि सक्रमकरणं प्रवर्तते, यद्वृत्तं—

‘करणाय नोवसंतं मोत्तणं संकमं च दिद्धितिगे’ च ।

संक्रमश्रोद्वर्तनापवर्तनापरप्रकृतिनयनामीति ।

१ 'सो पुव्वकहुगण' इति मु. । २ 'उवसमिव' इति जे. । ३ 'योवट्टइ' इति जे. । ४ 'करणाय नोवसंतं, संक्रमो-कृत्यं तु दिद्धिविगं । योत्तु च ।' इत्यादिकृपा गाथा पञ्चषष्ठे, उपचयनाकरणे (वा. नं. ८५) इत्येव ।

सुहृमसंपरायपविट्ठेसु अथि उवसामगा खवगाइ चि, सुहृमो सम्पराओ जस्स सो सुहृम-
सम्पराओ, सुहृमसम्परायं पविट्ठा सुहृमसम्परायपविट्ठा, तेसु सुहृमसम्परायपविट्ठेसु अथि
उवसामगा खवगा य, बायररागेण कयाओ किट्ठीओ सुहृमो वेणइ जतो । आह एत्थ गाहाओ-

“सम्मं भावपरायणगुणं किट्ठीपकिट्ठिकरणेण । मोहस्सेकारसमी बारसमी बाधि जा विट्ठी ॥१॥
“बारसमी जा विट्ठी सुद्धा किट्ठी करेइ सुहृमामो । एक्कारसमीअ ठिओ कडिइय सुहृमाउ विट्ठीओ ॥२॥
बायररागेण कया सुहृमो वेणइ सुहृमकिट्ठीओ । तम्हा सुहृमकसाओ सुहृमो सुद्धपयोगणा ॥३॥
खवसमगो उवसमयइ खवगो णासेइ सुहृमकिट्ठीओ । ते पुण विमुद्धमाना जन्ति दुवे दुविहसेदीओ ॥४॥

‘उवसन्तकमायवीयरायछउमत्थे’ चि, उवसन्ता कसाया जेसि ते भवन्ति उवसन्तकसाया,
वीओ रागो जेसि ते भवन्ति वीयरारा, उवसन्तकसाया य ते वीयरारा य ते उवसन्तकसायवीय-
रागा, उवसन्तकमाया इति सिद्धे वीयरायवपणं अनर्थकमिति चेत् ? न, हेतुहेतुमद्वचनात्, को
हेतुः ? किं वा हेतुमत् ? उवसन्तकसायचं हेतु, वीयराराचं हेतुमं, तम्हा उवसन्तकमायवीयरारा
इति, “छउमं आवरणं छउमत्थणाणमहचरियत्ताओ छउमत्थवणमो, तस्मि वा चिट्ठइ चि छउ-
मत्थो, उवसन्तकसायवीयरारा य ते छउमत्था य उवसन्तकमायवीयरारायछउमत्था ।

“खीणकसायवीयरारायछउमत्थे’ चि, खीणा कसाया जेसि ते भवन्ति खीणकसाया, वीओ

(६२) ‘सम्मं भावपरायणं’ इत्यादि । सम्परायशुद्धिविपर्ययतो यथाकूपो भावो मनःपरिणामः
सम्यग्भावः, तत्परायणस्तत्परवृत्तिस्तस्य भावः सम्यग्भावपरायणता भावप्रत्ययलि(लु)पनिर्वेतात् । संब-
गुणो धर्मस्तेन करणभूतेन किमस्याह ‘किट्ठीपकिट्ठिकरणेण’ किट्ठयो बावराः, प्रकिट्ठपस्ता एव मनाक्
सूक्ष्मास्तत्त्वतो बावरकिट्ठीरूपा एव, तासां करणं विधानं तेन लक्षणास्तोयेयं, तद्विशिष्टा इत्यर्थः ।
मोहस्य सज्ज्वलनलक्षणस्य एकादशीं द्वादशीं च किट्ठीं यावत् संज्ज्वलनयो(लो), अस्य द्वितीयतृतीयेष्वशिष्टे
यावदित्यर्थः । तावन्तं कालं स्थित्वेति शेषः । ततः किमस्याह-

(६३) ‘बाटसमरे’ इत्यादि । द्वादशो च या किट्ठी लोभस्य तृतीयायास्तस्याः ‘कडिइय’ इति आकृष्य
तद्विलक्षणतामानीय सूक्ष्मा किट्ठीप्रकिट्ठीरित्यर्थः । किमित्याह-शुद्धा निवृत्तप्रायरसाः किट्ठी, करोति ।
किं विशिष्टः ? सूक्ष्माः अतिप्रतन्वो । किं विशिष्ट इत्याह-एकादृश्यां स्थितस्तामनुभवन्तित्यर्थः । एतदुक्तं
भवति-क्षपकोऽनिवृत्तिबावरसंपरायगुणानकस्यो निर्मूल एव कोषमानमायासु किट्ठीप्रकिट्ठिकरणव्यति-
करणानुभवसंक्रमायां क्षयितासु लोभत्रयमकिट्ठ्यां च तस्यैव द्वितीयामनुभवन्ततीयायां प्रागेव मनाक्
सूक्ष्मसत्त्वमानोत्तं बलिकमपवत्यं पुनरतीव तनुकिट्ठीरूपं सूक्ष्मसंपरायाद्भावैव नयोग्यं करोतीति ।

(६४) ‘छउमे’ इत्यादि । छयनावरणे तिष्ठति क्षयोपशमित्कत्वात्तद्विनाभावेन वर्तत इति छप्रत्य-
ज्ञानमित्यादि । अतुष्ट्यं छप्र यं च तत् ज्ञानं च छप्रत्यज्ञानं, तत्सहचारित्वाज्जीवस्य छप्रत्यव्यपदेशः ।
‘तस्मि व’ इति क्वचिद्वा शब्दो न दृश्यते तत्र समुच्चयगमनात् । स च तस्मिन्नावरणे तिष्ठतीति छप्रत्यः ।

(६५) ‘खीणकसाया’ इत्यादि । इह रागोऽभिष्वङ्गरूप उपलक्षणं चैष द्वेषस्य, कषायाः क्रोधा-
दिकर्मणिवन्तकारणरूपास्ततः क्षीणकषायबचनेन कारणनिवृत्तौ वीतराग इति रागाभावाक्यः कार्य-
निर्देश इति ।

रागो जेसि ते भवन्ति वीयरगा, खीणकसाय इति सिद्धे वीयरगगहणमनर्थकमिति चेत् ? न अनर्थकं, कुतः ? खीणकसायवयणं कारणद्वविणासोवदंसणत्थं, वीयरगवयणं कज्जोवदंसणत्थ-मिति उभयगहणं, अहवा णिमित्तनैमित्तिकववणसत्थं, णिमित्तविणासे नैमित्तिकविणासो भवतीति, छउमत्थणानसहचरियत्ताओ छउमत्थ इति, जहा कुन्तसहचरियो कुन्तो, लट्ठिसहचरियो लट्ठि चि, तम्मि वा छउमे चिट्ठइ चि छउमत्थो, खीणकसायवीयरगो य सो छउमत्थो य सो खीण-कसायवीयरायछउमत्थो, दोण्हवि लक्खणगाहाओ ।

तस्मि उ कसायभावाभावे सुखं भवे भवकसायं । चारित्तं दोण्हंवि य उवसंतखीणमोहाणं ॥१॥ जलमिव पसन्तकलुसं पसन्तमोहो भवे उ उवसन्तो । गयकलुखं जह तोय गयमोहो खीणमोहोवि ॥२॥ ण य रागदोसहेऊ भावा य भवन्ति केइ इह लोगे । ण य खोभयन्ति केइ उवसन्ते खीणमोहे य ॥३॥ रागप्पोसरहिओ ह्यायन्तो ह्याणमुत्तमं खीणो । पावइ पर पमोयं चाइतिगं णासिऊण ततो ॥४॥

‘सजोगि केवलि’ चि, सह जोगेण वट्ठइ चि सजोगी; केवलं ^१अस्मिन् संपुन्नं वा, किं तं केवलं ? णाणं, तं जस्स अत्थि सो केवली, सजोगी य सो केवली य सजोगिकेवली ‘अजोगि-केवलि’ चि ण अस्स जोगो अत्थि चि अजोगी, एत्थ गाहाओ—

“चित्तं चित्तपडणिमं तिकाळाविसयं तथो स लोगमिमं । पिकल्लड जुगवं सव्वं सो लोगं सव्वभावन्तू ॥१॥

विरियं णिरन्तरायं भवइ अणत्तं तथा य तस्स सया । मणवयणकायसहिओ केवल्लणाणी सजोगिजिणो ॥२॥ तो सो जोगाणरोहं करेइ लेसाणिरोहमिच्छन्तो । दुसमयठिइगं बन्धं जोगणिमित्तं स णिरुणद्धि ॥३॥ “समए समए कम्मादाणे सह सन्तयस्मि ण य मोक्खो । वेइज्जइ कम्मं पुण ठिईल्लथाओ उ मज्जिययं ॥४॥ णो “कम्मेहि विरियं जोगइवेहि भवइ जीवस्स । तस्स अवत्थाणेण गु सिद्धो दुसमयठिईवंधो ॥५॥

(६६) ‘समये’ इत्यादि । आह—प्राग् योगनिरोध उक्तः, तन्निरोधद्वारेण किमित्यसौ तन्निमित्तं द्विसमयस्थितिकं बन्धं निरुणद्धि इत्याह । समये समये क्षणे क्षणे कर्मणः सत्त्वस्यादात्तं ग्रहणं कर्मिणं तस्मिन्सति सततेश्चिच्छिन्ने यतो न च (ण य) नैव मोक्षः, सकलबन्धाभावरूपत्वात्तस्य । यद्येवं यथा कर्मणोऽबन्धेन मोक्षस्तथा तत् सत्तायामपि विद्यते चास्य बन्धाभावेऽपि प्राग्बद्धं विचित्तं (त्रं) कर्म अतः कर्मस्य मोक्ष इत्याह—‘वेइज्जइ’ इत्यादि । पुनःशब्दो विशेषणार्थो भिन्नकर्मश्च । ततश्चाऽजितं प्रागुपासं पुनर्वेद्यते, अनुगतते निर्जराद्यर्थं क्रियत इत्यर्थः । कर्मसंबन्धेद्यादित्यतिक्षयाज्जीवते सह सम्बन्धस्वभावाप-गमादिति । इवमुक्तं भवति—नबन्ध कर्मणोऽनुपादाने चिरन्तनस्य स्थितिक्षयं वेदनेन-निर्जरणे, उपपद्यत एव कृत्स्नकर्मफलक्षणो मोक्ष इति । आह—योगकवायपरिणामप्रत्ययो बन्धः, यदुक्तं—

‘जोगा पयडिपएसं ठिइ-अणुभागं कसायओ कुणइ’ चि [बन्धसत्तक. गा. ९९]

तत्र कवायः कर्मप्रत्ययः कवायपरिणाम इति प्रतीतम् । नास्ति तत्कर्म यन्निमित्तो योगः, इत्यहेतो-योगस्याऽभावात् स्याद्विनामद्वि(यि)को बन्ध इत्याह—

(६७) ‘योकम्म’ इत्यादि । अत्र मोक्षश्चः सहायकचनः यथेन्द्रियसाहचर्यान्लोड्ग्निय मन इति । ततोऽत्र नोर्कर्मभिरौदारिकाधिकर्मकार्यतया तत्कार्यसहचरं, निवेद्यचक्षुषो वा ततो नोर्कर्मभिः कर्मविश-

१ ‘केवलमस्मिन्’ इति मु. प्रत्युज्जिखितं पाठान्तरम् ।

बाधरतनुप पुत्रं भणोवई बाधरे सगिरुणद्धि । १५ आलम्बणाथ करणं दिद्वमिणं १ तत्त्व विरिचयओ ॥६॥
 बाधरतनुमधि गिरुणद्धि तमो सुहुमेण कायजोगेण । १७ गिरुणद्धि ए सुहुमो जोगो सइ बाधरे जोगे ॥७॥
 सुहुमेण कायजोगेण ततो निरुणद्धि सुहुमबाधमण । भवइ य सुहुमकिरिओ जिणे तथा किट्टिकयजोगे ॥८॥
 ११णासेइ कायजोगं थूलं सोऽपुण्वकङ्गीकिष्वा । सेसस्स कायजोगस्स तथा किट्टी य स करेति ॥९॥
 तमवि स जोगं सुहुम रुद्धन्तो सव्वपज्जयाणुणायं । छाणं सुहुमकिरियं अण्डिकायं च उवयाइ ॥१०॥
 १२णाणे द्दग्गिण पुण अकिरियाऊ तणु भवइ दिद्व । आणापाणु णिमीलुम्मोलविउत्ता भविस्समिव १ ॥११॥
 जोगाभाषाओ पुण दुममयठिङ्गो १ ण कम्मवन्धो णि । छाणप्पसंहारा तिभागसंकुचियानयदेसो ॥१२॥

क्षण-अथ भूमिरपीति भावः । वीर्यं परिस्पन्दप्रयत्नरूपं । पुज्यन्त इति योगा मनोवाक्कायव्यापारास्तेषां प्रवृत्तिः, तद्धेतुत्वात् कायाबिलक्षणान्, तैर्भवति प्रवर्तत इति । अयमत्र भावो-यद्यपि वर्मं प्रवहेतुर्जोव-परिणामो मिथ्यात्वाविस्तर्कमनिबन्धनस्तथाऽपि तत्स्वाभाव्यादकर्मम्योऽप्येतन्मयः स्यो(य) इयमिति । एवं च तस्य योगस्य स्वस्थाने सत्तायां ननु निश्चितं सिद्धः प्रमाणोपलब्धो द्विसमयस्थितिबन्धोऽविकलकारणस्य स्वकार्यकारित्वात् ।

(६८) 'आलम्बणायत्तरुणं तं दिद्व' [तत्त्व] विट्टियवओ' इति । आलम्बणायोपलब्धमनाथ करणं साधकतमं तद्बाधरतनुलक्षणं दृष्टमुपलब्धम् । तत्र निरोधे वीर्यं तः सपरिस्पन्दप्रयत्नवतो निःकरणताया तस्याभावात् ।

(६९) 'नास्ते' त्यादि । नाशयति-अपनयति काययोगं स्थूलं बाधरं सः सयोगिकेवली । योगनिरोधप्रवृत्तः, अपूर्वस्पन्दकीकृत्य-अपूर्वस्पन्दकतया सम्पाद्य शेषस्यापुर्वस्पन्दकीकृतस्य काययोगस्य, तवा सूक्ष्मकायनिरोधकाले किट्टीश्च स सयोगिकेवली करोतीत्यक्षरार्थः । पूर्वापुर्वस्पन्दककिट्टीनां च स्वरूपं पुनरित्यमवज्ञेयम्-यः खलु मनोवाक्कायकरणवतो जीवस्य स्वप्रदेशचलनलक्षणे वीर्यन्तरायकर्मक्षय-क्षयोपशमाभ्यां शरीरादिपुद्गलादानादिनिबन्धन-स्वको वीर्यपरिणामः, यथोक्तमिहैव—

“मणसा वाथा काएण, वा वि जुत्तस्स विरियपरिणामो ।

जीवस्स अपणिज्जो, स जोगसओ १ जिणक्खाओ ॥”

[]

स च साधारणवनस्पतेः सूक्ष्मनामकर्मवियवतो लब्धयपर्याप्तकस्य तदुभयप्रथमसमयवृत्ते स्वभावत एव सैस्तोकवीर्यपरिणते. सर्वजघन्यः, अयञ्च प्रज्ञया द्विधा-त्रिधादिविभागतस्तावद्विमज्यते यावदसंख्येलोकप्रदेशप्रमाणो विभागभागो जात इति, परतो विभागदानाभावात् । एते च योगाऽविभागा असंख्येलोकप्रदेशप्रमाणप्रचयास्तस्य प्रति जीवप्रदेश जघन्योऽपि भवति । तत्र येषां प्रदेशानां समाना अन्य-प्रदेशास्तेभ्यश्चाल्पतमा वीर्याऽविभागास्ते श्रेण्यसंख्यमागवतिलोकप्रदेशप्रदेशप्रमाणाः प्रथमजघन्या वर्गणा, ये चातोऽप्येया एतत्प्रमाणाऽविभागा एव, परमेकाऽविभागधिकास्ते द्वितीया वर्गणा, ये चातोऽप्येकाधिकास्ते तृतीया १। एवमेकंकाविभागाऽभ्यधिका जीवप्रदेशेऽथ यथोत्तरं हीनहीनतरादिरूपाः श्रेण्यसंख्यमागसंख्या वर्गणाः प्रथमस्पधकं भवति । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरवर्गणाया अभावात् प्राक्तनोत्तराविभागवृद्धीनां च वर्गणानां समुदायस्य स्पधकंरुत्वास्तत्तच्चैतच्छरमवर्गणाया उपर्यसंख्येलोकप्रदेशसंख्यामविभागवृद्धिमतिक्रम्य संज्ञातवीर्याविभागप्रमाणजीवप्रदेशाः प्राग्वर्गणाप्रदेशेभ्यश्च किञ्चिदूना वर्गणात्वं प्रतिपद्यन्ते ।

१ 'वइयमणोबाधरे' इति जे. । २ 'तं दिद्व' तत्त्व' इति मु. प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् । ३ 'मचित्तव' इति जे. ।

४ 'दुसमुयठीओ' इति मु. । ५ भगवत् 'स जोगसत्तो तिणकाओ' इति पाठ स चाऽशुद्धः । ६ भादवं 'ते तृतीया' इति पाठो द्विव रं लिखितोऽस्ति ।

“लेसाकरणगिरोहो जोगगिरोहो य तनुगिरोहेण । बह्व भणिओ विभेओ बन्धगिरोहो वि य तदेव ॥११॥

एवमतोऽप्येकैकाविभागधिकाः पूर्वकमेणैव श्रेष्ठ्यसंख्यांशप्रमाणवर्गणा द्वितीयं स्पष्टार्थकम् । एवमेतानि चरस्परमसंख्यलोकप्रदेशप्रमाणविभागपचयकृपसंपन्नचरमाद्यवर्गणान्तरालान्युत्तरोत्तरक्रमेण पूर्वस्पष्टार्थकम्यायोपचितानि श्रेष्ठ्यसंख्यांशपरिमाणानि जघन्ययोगस्थानकं तस्य भवति ।

यथा चतस्तथान्यान्यपि प्रत्येकं श्रेष्ठ्यसंख्यैः परस्परमसंख्यलोकप्रमाणचरमाद्यवर्गणान्तरालैः प्राक्प्रमाणवर्गणासमूहमयैरसंख्यभागबुद्ध्या परस्परं स्पष्टं इति लब्धयथार्थानिधानैः स्पष्टार्थैर्योत्तरं प्रतियोगस्थानकमङ्गुलासंख्यभागधिकागणनप्रमाणैराहितस्वकृपाणि श्रेष्ठ्यसंख्यभागप्रमाणानि ५५ योगस्थानकाविभाज्य उत्कृष्टयोगसंज्ञिपर्याप्तक संभवरीति भवन्ति ५५ यथोक्तम्—

पञ्चाष्ठेयणछिन्ना, लोगासंखेज्जगप्पएससमा ।

अविभागा एक्केक्के, हुन्ति पएसे जहन्नेणं ॥१॥

जेसि पएसा ण समा, अविभागा सन्वतो य थोवतमा ।

ते वग्गणा जहन्ना, अविभागहिंआ परंपरो ॥२॥

सेट्ठिअसंखियमेचा, फट्ठुगमेत्तो अणंतरा णत्थि ।

जाव असंखा लोगा, ते बीआईअ एव्वसमा ॥३॥

सेट्ठिअसंखियमेचाइं फट्ठुगाइं जहन्नायं ठाणं ।

फट्ठुगपरिवुड्ढिर(अ)ओ, अंगुलभागो असंखतमो ॥४॥

तथा—

[कर्मप्रकृतिः, बन्धक. गा. ६-७-८-९]

सेट्ठी असंखेअहमे, जोगट्ठाणाणि हुन्ति सव्वाणि ।

एतेषु च स्थानकेषु सर्वाण्यपि स्पष्टार्थकानि पूर्वाणीत्युच्यन्ते, प्रत्येकं सर्वजीवेरन्तशः प्राप्तपूर्वकत्वादेतद्योगस्थानकानामिति । अपूर्वाणि पुनरेव एव सयोगकेवली पूर्वस्पष्टार्थकेभ्य एव जीवप्रदेशान् योगविभागैश्च समाकृत्य तव 'व्ययुणहीनान्येव रूपाप्यन्तमु' हृतं करोति । तदनंतरमन्तमु' हर्तमात्र-वसंख्यजीवप्रदेशप्रचयारिभक्त्या अपूर्वस्पष्टार्थादिवर्गणातोऽप्यसंख्ययुगहीनयोगविभागा यथोत्तरमसंख्यगुणान्तरालाः अपूर्वस्पष्टार्थकजीवप्रदेशानां निरोधप्रयत्नवशात् परित्यक्तस्पष्टार्थकरूपाणां स्वारम्भकप्रदेशेषु संपन्नसमानयोगविभागा असंख्याताः किट्टीः करोति । ततस्तास्वन्तमु' हर्तन निबद्धास्वयोगिकेवली भवतीति ।

(७०) 'लेसाकटणनिटोहो' इत्यादि । लेइया च कर्मपुद्गलोपादानशक्तिः, योगस्यैव कञ्चिद्विशिष्टः परिणामो 'योगपरिणामो लेइये' ति वचनात् । करणं च सलेइयजीवकतृकः प्रयत्नविशेषो बन्धनकरणादिः । यदुक्तम्—

बंधनसंक्रमणुब्बट्ठणा य अववट्ठणा उदीरणया ।

उवसामणा निहत्ती निकायणा च चि करणाइं ॥१॥

[कर्मप्रकृतिः, बन्धनक. गा. २]

५ ५ इति कट्ट्यान्तगतो पाठोऽजरको यथाऽऽजो विद्यते तर्वाद्य संपादितः, किन्तु कोऽप्युक्तः प्रतिभाति, न सम्यग्ज्ञायते तस्य धारार्थ इति ।

एसो भजोगिभावो जोगिणोद्देशे पञ्चगुणणामो । अप्पडिवायञ्छाणी^१ सव्वण्णु सव्वदंती य ॥१५॥
तस्मान् ऊणमेत्तो सुइदुक्खणं जिम सिब्बं सात । पवइ अलट्ठपुब्बं णिव्वाणमलेस्सणिप्पकम्^२ ॥१५॥'

चोद्दमहं गुणद्वाराणं अत्यन्तरूपा कया, इयाणि ते चेव गइयाइमगणट्ठाणेषु मग्गिज्जन्ति-

सुरनारएसु चत्तारि हुंति निरिएसु जाण पंचेव ।

मणुयगईए वि तहा चोइस गुणनामठाणाणि^३ ॥१०॥

व्याख्या-‘सुरनारएसु’ ति गई चउत्विहा गिरयाइ ‘सुरणारएसु चत्तारि होंति’
ति देवणेरइगेमु चत्तारि गुणट्ठाणाणि मूलिद्वाणि भवन्ति, तेसु विरई णत्थि ति काउं उवरिद्वाणि
ण संभवन्ति । ‘निरिएसु जाण पंचेव’ ति तिरियगईए पंचगुणट्ठाणाणि मूलिद्वाणि, तेसु
मव्वविरई णत्थि ति काउं उवरिद्वाणि ण संभवन्ति । ‘मणुयगईए वि तहा चोइसगुण-
नामठाणाणि’ ति मणुस्मगईए चोद्दमवि गुणट्ठाणाणि, कहां ? सव्वे भावा मणुएसु संभवन्ति
॥१०॥ एवं मग्गणट्ठाणेषु णयव्वं अःसंखितंति काउं भवइ—

‘इदिए’ ति, एगिदियाईणि पुव्ववणियाणि चोद्दमवि जीवट्ठाणाणि (तेसु) सव्वेसु वि मिच्छ-
दिट्ठी लब्भइ । वायरेगिदिय-वि-ति-चउ-अमन्निपंचिदिएसु लद्धीपज्जत्तगेसु करणेण अपज्जत्तगेसु,
सन्निपाचन्दिएसु करणपज्जत्तीए पज्जत्तगापज्जत्तगेसु सामायणसम्महिट्ठी लब्भइ, लद्धिअपज्ज-
त्तगेसु, सव्वन्थ णत्थि । सेसा सव्वेवि सन्निपज्जत्तगम्मि करणपज्जत्तीए पज्जत्तगम्मि लब्भन्ति,
णवरि अमंजयमम्महिट्ठी करणपज्जत्तापज्जत्तगेसु वि लब्भन्ति ।

‘काए’ ति, पुढविआइ जाव तसकाइओत्ति, मिच्छदिट्ठी सव्वेसु वि, वायरपुढवि आउ पत्तेय-
वणस्सइकाइगेसु लद्धिपज्जत्तगेसु करणअपज्जत्तगकाले चेव सामणो लब्भइ, तेसु उव्वज्जति ति
काउं, तसेसु वि लद्धिए पज्जत्तगेसु करणपज्जत्तगापज्जत्तगेसु लब्भति, तसेसु एवं चेव असंजय-
मम्महिट्ठी वि । सेसा मव्वे तमकायपज्जत्तगेसु करणपज्जत्तीए पज्जत्तगेसु चेव लब्भन्ति ।

जोगो अधिकृतः ।

लेइयाकरणे तयोनिरोधो विनाश इति विग्रहः । अत्र चोदीरणापवर्तनाकरणे एवाधिक्रियेते ।
शेषसकमादिकरणपञ्चकस्य प्रागेव निवृत्तत्वात् । बन्धनिरोधेन च बन्धनकरणनिरोधस्य वक्ष्यमाणत्वात्,
तदन्यथानुपपन्नत्वात्तन्निरोधस्य । जीवप्रदेशचलनावलम्बनः प्रत्यन्तविशेषो योगः । तन्निरोधश्च तनुनिरो-
धेन देहान्तर्यापारभावसंपादनेनाऽतिभणितपूर्वार्थं विशेषो दृष्टव्यो । बन्धो जीवकर्मणोरविभागेन सम्ब-
न्धपरिणामस्तन्निरोधोऽपि च तथैवातिभणितो ज्ञेयो देहबलालम्बनत्वेन लेइयादीनां देहनिरोधि
कारणाभावात्तोऽपि निरुद्ध्यन्त इति । एव चायोगिकेवली निरुद्धलेइयो निरुद्धकरण इत्यादि विशेषणो
भवतीति ।

१ ‘अप्पडिवायञ्छाणी’ इति सु. प्रत्युल्लिखित पाठान्तरम् । २ गुणनामधेयानि’ इति सु. ।

३ गुणनामधेयानि’ इति सु. ।

‘वेए’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव अणियट्ठिअद्वाए संखेअतिभागमेत्तं सेसत्ति ताव तिसुवि वेएसु लब्धन्ति; हेट्ठील्ला सव्वे सवेयगा, उवरिल्ला अवैयगा ।

‘कमाय’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव अनियट्ठिअद्वाए संखेअतिभागमेत्तं^१ सेसत्ति, हेट्ठिल्ला सव्वेवि कोहमाणमायासु लब्धन्ति, उवरिल्ला^२ अकसाइणो सव्वे । लोभमि जाव सुहुमरागस्स चरिमसमओ ति ताव हेट्ठिल्ला सव्वेवि लब्धन्ति, सेसा अकसाइणो ।

णाणाणि अधिकृतानि ।

‘संजम’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव असंजयसम्महिट्ठी ताव सव्वे असंजया, संजयासंजयो एककमि चेव संजयासंजयट्ठाणे, सामाइयछेओवट्ठावणसंजमेसु पमत्तसंजमप्पमिह जाव अणियट्ठि ति सव्वेवि । परिहाविसुद्धिसंजमे पमत्तापमत्तसंजया, सुहुमसंपराइओ एककमि चेव सुहुमसंपराइय-संजमट्ठाणे, उवसताइ जाव अजोगि ति सव्वे अहक्खायसंजमट्ठाणे ।

दंसणमधिकृतं ।

‘लेसे’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव असंजओ ति सव्वेवि छसु लेसासु, संजयासंजयपमत्ता-पमत्ता य तेउआइ उवरिल्लतिगलेसासु, केइ भणन्ति संजयासंजयपमत्तविरया य छसु लेसासु वट्ठन्ति, अन्ने भणन्ति अच्चत्तंसकिलिट्ठस्स वयभावो^३ णत्थि, अन्ने भणन्ति ववहाओ भवइ, अणुव्वकर-णाइ जाव सजोगि ति सव्वेवि सुक्कलेमाए वट्ठन्ति, अलेसिओ अजोगी पुट्टलव्यापाराभावात् ।

‘भव्व’ ति, मिच्छाइ जाव अजोगि ति सव्वे भव्विअद्विकेसु वट्ठन्ति, अमविकेसु मिच्छा-दिट्ठी वट्ठइ, सम्मत्ताइभावा अभविणसु ण संभवन्ति ति उवरिल्ला ण वट्ठन्ति ति ।

‘सम्मे’ ति, सम्महिट्ठी खाइगमम्महिट्ठीसु अविरयादि जाव अजोगी, वेदगसम्मत्तं अवि-रयाइ जाव अप्पमत्ते, उवसमसम्मणे अविरयाइ जाव उवसंतकसाओ, सेसा अप्पप्पणो ठाणे ।

‘सन्धि’ ति, मिच्छादिट्ठियादि जाव खीणकसाओ सव्वेवि सन्धिम्मि, मिच्छादिट्ठी सासायणा य असन्धिम्मि वि वट्ठन्ति, सजोगी अजोगी य णो सन्धि णो असन्धि, जओ केवल्लणाणिणो ।

आहारे चि-मिच्छाइ जाव सजोगिकेवल ताव सव्वे आहारणेषु लब्धन्ति, मिच्छादिट्ठिसा-मण असंजओ सजोगिकेवली य ‘विग्गहे समुग्घाण य अणाहारणेषु वि लब्धन्ति’^४ । अजोगी अणा-हारणो चेव, कइं ? वाक्कायमणोजोगपुग्गलव्यापाररहितत्वात् । गुणट्ठाणाणि मग्गणट्ठाणेषु मग्गि-याणि । इयाणि उवओगा गुणट्ठाणेषु भणन्ति-

दोणहं पंच उ छक्खेव दोसु एककमि हंति वा मिस्सा ।

सत्तुवओगा सत्तसु दो चेव य दोसु ठाणेषु ॥११॥

१ संखेअतिभागमेव, इति सु । २ ‘अप्पकसाइणो’ इति सु । ३ ‘वयपरिणायो’ सु, इति, प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् ।

४ ४ ‘अणाहारणेषु वि लब्धन्ति, विग्गहे समुग्घाण य’ इति सु० ।

व्याख्या—‘दोणहं’ चि दोण्हं गुणट्ठाणाणं मिच्छादिट्ठीसासणाणं पंच पंच उवओगा भवन्ति, तं जहा—मइअक्षाणं, सुयअक्षाणं, विभङ्गाणाणं, चक्खुदंसणं, अचक्खुदंसणं ति । अन्ने भणन्ति—ओहिदंसणसहिया छ उवओगा । अक्षाणकारणं पुब्बं ववखाणियं । ओहिदंसणं चित्त्यं । ‘छक्खेव दोसु’ चि असंजयसंजयासंजएसु एसु दोसु छ उवओगा, तं जहा—आभिणिबोहिय-सुय-अं हि-अचक्खु चक्खु ओहिदंसणमिति ‘एक्कंमि होंति वा मिस्स’ चि सम्मामिच्छादिट्ठम्मि वा मिस्सा इति, कर्हं ? भक्खइ, मइअक्षाणं आभिणिबोहियणाणेण मिस्सियं, सुयअक्षाणं सुयणाणेण मिस्सियं, विभंगणाणं ओहिणाणेण मिस्सियं, चक्खुअचक्खुओहिदंसणं ति । मिस्समदो अद्वि-सुद्वन्धे, जहा अद्विमुद्धा कोदवा ते झुजमाणस्स जारिसी सरीरचेट्ठा तारिसं णाणंति नासुद्धं नाप्यर्थं सुद्धं वा ‘सत्तुषओगा सत्तसु’चि पमत्तसंजयाइ जाव खीणकसाओ तन्व सव्वेसुवि सत्त सत्त उवओगा भवन्ति, असंजयसम्महिट्ठस्स पुब्बुत्ता छ, ते चेव मणपज्जवणाणसहिया मत्त । ‘दो चेव य दोसु ठाणेसु’ चि दो चेव उवओगा दोसु—सजोगिअजोगिठाणेसु केवलणाणं केवलदंसणमिति ॥११॥

गुणट्ठाणेसु उवओगा भणिया । इयाणिं जोगा ७१ A वुच्चंति—

“तिसु तेरस् एगे दस् नवसत्तसिगमि हुंति एगारा ।

एगम्मि सत्त जोगा, अजोगिठाणं हवइ एक्कं ॥१२॥

पाठान्तरं तेरस् चउसु दस्सेगे पंचसु नव दोसु होन्ति एगारा ।

एगम्मि सत्त जोगा अजोगि ठाणं हवइ एगं ॥१३॥

व्याख्या—‘तिसु तेरस्’ चि तिसु गुणट्ठाणेसु मिच्छादिट्ठीसासणअसंजयसम्महिट्ठीसु तेरस् तेरस् जोगा भवन्ति, तं जहा—चचारि मणजोगा, चचारि वइजोगा, ओरालियकायजोगो ओरालियमिस्स कायजोगो, वेउवियकायजोगो वेउवियमिस्सकायजोगो, कम्मइगकायजोगो चि । कम्मइगजोगो अन्तरगइए वड्डमाणं, ओरालियमिस्स वेउवियमिस्स य अपज्जतगद्दाए, संसा सभावत्थस्स चउ-गइके पड्डुच । ‘एगे दस्’ चि सम्मामिच्छादिट्ठम्मि दस् जोगा, मीसदुग-कम्मइगव-जिया ते चेव, मरणभावो तच्चावेण णत्थि चि तओ एए तिन्निवि न संभवन्ति । ‘णव सत्तसु’चि, संजयार्संजयअपमत्तअपुव्वकरणाइ जाव खीणकसाओ एसु सत्तसु णव-णव जोगा

७१ A, गुणस्थानकेषु योगसंख्यामार्यणागावायाडवृष्यनुसारी प्रथमपाठ एवं दृष्टव्यः—

तिसु तेरस् एगे दस्, नवसत्तसिगमि हुंति एगारा ।

एगमि सत्तजोगा, अजोगिठाणं हवइ एक्कं ॥

द्वितीयः सुप्रतीत एव ।

1 ‘जरिसी’ इति सु० । 2 तिसु तेरस् एगे दस् नवजोगा होंति सत्तसु गुणेसु । एकारस य पमत्ते (एकम्मि हुंति एक्कारस्) सत्त सजोगे अजोगेक्कं ॥१२॥ इति सु० ।

भवन्ति, सम्मामिच्छादिटिठस्स जे दम ते चेव वेउव्विकापजोगरहिया णव भवन्ति, वेउव्वियं एए ण करेन्ति ति वेउव्वियकाओगो गत्थि । 'एक्कमि हू' ति एक्कारस्' ति एक्कमि पमत्तसंजय-
म्मि एक्कारस् जोगा, पुवुत्ता णव आहारककापजोगआहारकमिस्सकायजोगसहिया एक्कारस् भवन्ति,
आहारगकाओगो आहारगमिस्सकायजोगो य आहारगलद्धिसहियस्स संजयस्स आहारगसरीरं उप्पा-
एन्तस्स पमत्तो उप्पाएइ, न अपमत्तो ति, तम्हा एक्कारस् । एत्थ देसविरयप्पमत्ताणं केसिचि
वेउव्वियकायजोगो अत्थि ति ते पुण एवं पढन्ति 'तेरस् चउत्तु वसेणे पंचसु णव दोसु
होन्ति एक्कारस्' ति । 'तेरस् चउत्तु' ति, पुवं तिण्हं तेरस् तेरस् जोगा भणिया, चउत्थो
पमत्तसंजओ, एक्कारस् ते चेव वेउव्विय' दुगसहिया तेरस् पमत्तसंजयस्स भवन्ति, । 'वसेणे' ति,
भणियं, 'पंचसु णव' ति, देसविरयअप्पमत्ते मोलूण सेमा पंच तेसु पुवुत्ता णव । 'दोसु होन्ति
एक्कारस्' ति, देसविरयअप्पमत्ताणं एक्कारस्, पुवुत्ता णव वेउव्वियदुगसहिया एक्कारस् देस-
विरयस्स, ते चेव वेउव्वियआहारगकायमहिया एक्कारस् अपमत्तस्स, कहं ? वेउव्विआहारगअन्त-
काले पमत्तो अपमत्तभावं लभति चि काउं 'एक्कमि सत्त जोग' ति, एक्कमि सजोगिकेव-
लिम्मि सत्तजोगा, मच्चमणजोगो, अमच्चमोत्तमणजोगो, एवं वायावि, ओरालियकापजोगो,
ओरालियमिस्सकाओगो कम्मदुगकाओग इति । मणवाया मोसजुत्ताण संभवन्ति 'अजोगिह्वाणं
ह्वइ एक्क' ति, जोगाविरहियं ठाणं एक्कं अजोगिट्ठाणमेव, मनोवाक्कायव्यापाररहितत्वात्" ।।१२ १३।।

उवओगा जोगविदी य जीवट्ठाणगुणट्ठाणंसु भणिया, इयाणिं जप्पच्चइओ ग्रन्थो जेसु
ठाणसु तं भवइ—

चउपच्चइओ ग्रन्थो पदमे उवरिमतिगे तिपच्चइओ ।

मोसग षीओ उवरिम दुगं च हेसिक्कवेसम्मि ।।१४।।

व्याख्या—'चउपच्चइओ' ति, चत्तारि पच्चया, तंजहा—मिच्छत्तपच्चओ, असंजम-
पच्चओ कमायपच्चओ, जोगपच्चओ इति । मिच्छत्तं सामन्नेणं एगप्पगारं, विभागओ अणगविहं
११ B एगंतमिच्छत्तं, वेणहमिच्छत्तं संसइयमिच्छत्तं, मूढमिच्छत्तं, विवरीयमिच्छत्तमिति । अह्वा

(७१ B) 'एगंत मिच्छत्त' मित्यावि । एकान्तोऽनेकधर्मणो वस्तुन एकनयाध्यवसायावधारणं,
यथा—अस्त्ये [च] नास्त्येव वा जीवादिरथं इति, स एव मिथ्यात्वम्, समग्रनयधामस्यैव सम्यक्त्वात् ।
ऐहिकामुष्मिकमुक्षानि विनयवानेवाप्नोति न ज्ञानवशंनोपवासप्रभृतिक्लेशवानित्यभिनिविशो धैर्ययिक-
मिथ्यात्वम् । समिति सर्वात्मना, अनेकस्मिन् विषयेऽनिश्चायकतया श्रेत इव बोधविशेषः संशयः
उत्पत्तं च—

1 'वेउव्विय (आहारग) दुगसहिया' इति मु० । 2 'मनोवाक्कायपरहितत्वात्' इति मु० ।

“^{२१}किरियावाओ, अकिरियावाओ, वेणइयवाओ, अन्नाणवाओ य ।

“असियसयं किरियाणं अकिरियावाइयं जाण चुउसीई । अन्नाणि य सत्तट्ठी वेणइयाणं च वत्तीसं ॥१॥

जे(ज)मणेगत्थालंरण-मपज्जुदासपरिकुंठियं चित्तं ।

सेय इव सत्त्वपयओ, तं संसयरूवमन्नाण ॥

[विशेषावश्यकमाख्ये, पा. १८३]

स एव मिथ्यात्वम् । यथा किमसौ मन्मनोविभ्रमं विभ्राणाः प्रवचनप्रणिताः प्राणिप्रभृतयः पदार्थास्तथाऽन्यथा वा भवेयुरिति संशयमिथ्यात्वम् । मूढानामतिगहननयमतानुसारिनित्यानित्याविपर्यायाः-ऽऽलोचनानुगम्याकुलितमतीनां सर्वमज्ञानं ज्ञानं नास्तीत्यभिनिवेशो मिथ्यात्वं मूढमिथ्यात्वम् । विपरीतो विपर्यस्तवस्तुभवाध्यवसायो मिथ्यात्वाज्ञानहिंसाऽनृतस्तेयाऽब्रह्मपरिग्रहादीनां स्वभावत एव भव-अमणकारणत्वेऽप्येतेष्व एव निवृत्तिरित्यभिनिवेशवान् बोधो विपरीतमिथ्यात्वमिति । यदाहुरेमे(ते)-

“प्रियादर्शनमेवास्तु, किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ।

प्राप्यते यत्र निर्वाणं, सरागेनापि चेतसा ॥१॥”

[]

(७२) किरियावाओ इत्यादि । (१) सन्ति आत्मादयः पदार्थाः, न न सन्तीत्येवंरूपक्रियाया वदनं क्रियावादः । (२) एतद्विपरितः पुनरक्रियावादः (३) विनय एव वैनयिकं, वैनयिकादेव सकलैहिकामुष्मिकफललामो न तपः प्रभृतिःतोऽनुष्ठानादिति वैनयिकस्य बाधो वैनयिकवादः । (४) अज्ञानमेव श्रेयः कः किं यथावदवबोद्धुं क्षमो, न वा किञ्चिद् ज्ञातेन प्रयोजनमित्यज्ञानस्य बाधोऽज्ञानवादः । मेवसंख्यास्वरूपं चेतोषामेतदायचित्तुष्टयानुसारेण समधिगम्यमिति ।

“आस्तिकमतमात्माद्या, नित्यानित्यात्मका नवपदार्थाः ।

कालस्वभावविनयती-श्वरात्मकृतकाः स्वपरसंस्थाः ॥१॥

* काल-यदृच्छा-नियति-स्वभावे श्वरात्मभित्थुरशीतिः ।

नास्तिकवादिगणमते, न सन्ति भावा स्वपरसंस्थाः ॥२॥ *

वैनयिकमतं विनयश्चेते(तो)वाक्कायदानतः कार्यः ।

सुरनृपतिरितिज्ञाति-स्थविराऽधममावृपितुषु सदा ॥३॥

अज्ञानिकवादिमतं, नवजीवादीन् सदादिसप्तविधान् ।

भावोत्पत्तिं सदसद्विज्ञा(द्वेधा)ऽवाच्यां च को वेत्ति ॥४॥”

[श्रीसूत्रकृताङ्गसूत्रवृत्तौ, भूत. १, अध्य. १२]

सदावयव्यं सप्त, सत्त्वम् १, असत्त्वम् २, सबसत्त्वम् ३, अवाच्यत्वम् ४, सबवाच्यत्वम् ५, अल-
ववाच्यत्वम् ६, सबसबवाच्यत्वमिति ७ ।

* * प्रजावर्धोऽस्या धार्याया यत्पाठो विद्यते सोऽशुद्धस्तथा —

“कालयदृच्छा विनयच्छा-विनयतीश्वरस्वभावात्मभित्थुरशीतिः ।

नास्तिकवादिगणमतं, न सन्ति सप्त स्वपरसंस्थाः ॥ ३ ॥”

अहवा-“जावइया णववाया तावइया चेव होति परसमया । जावइयापरसमया तावइया चेय मिच्छता” ॥२॥

एगंतवाओ मिच्छत्तं ति एए कम्मबंधस्स कारणभूआ । “असंजमो अणेगपगारो हिंसाइ, अहवा चक्खुईदियविमयाऽमिलासाइ । कमाया पणुवीमइविहा तंजहा-सोलसकसाया, नव नोक-साया इति । जोगा पंचदमपगारा पुव्वं वक्खाणिया । एत्थ आहारगदुगवज्जिण्हिं चउहिंवि सवि-गप्पेहिं मिच्छदिट्ठिस्मि बंधो । ‘उवरिमतिगे तिपच्चइगो’ ति, उवरिमतिगं सासाणो सम्मामिच्छो अस्संजयसम्महिट्ठी चि एएसु तिसु मिच्छत्तपच्चयवज्जिण्हिं सेसतिगेहिं सवि-गप्पेहिं आहारगदुगवज्जिण्हिं बन्धो भवइ, मव्वेवि तेसु अत्थि ति काउं, णवरि [दु]मिस्स कम्म-इगजोगो य सम्मामिच्छे गत्थि, अणन्ताणुवन्धिणो उवरिमदुगे गत्थि । ‘मोसग बिइओ उव-रिमदुगं च देसंक्कदेसस्मि’ ति, विइओ पच्चओ असंजमो सो देसविगइस्मि मिस्सो-अपडिपुव्वो, देसओ विरमणभावाओ, उवरिमदुगं णाम कसायजोगा एए दोन्निवि सविगप्पा देसविरयस्स बन्ध-कारणाणि, णवरि अप्पच्चक्खाणावरण-ओरालियमिस्स ‘कम्मइगआहारगदुगवज्जिणाणि, देसविरए एमि उदओ गत्थि ति काउं, ॥१४॥

उवरिल्लपच्चके पुण दु पच्चओ जोगपच्चओ निण्हं ।

सामन्नपच्चया खलु अट्ठण्हं हान्ति कम्माणां ॥१५॥

व्याख्या-“उवरिल्लपच्चके पुण दु पच्चओ” चि, पमत्ताई जाव सुहुमरागो चि एएसु पंचसु कमायजोगपच्चइगो बंधो, विसेमोऽन्थ भणइ, पमत्तस्स कमाया पंचलणा नोकसाया नव एए तेरम, जोगा पुव्वुत्ता तेरम, एएहिं बन्धो । अपमत्तस्सवि ते चेव, णवरि वेउव्वियमिस्सआहारय-मिस्सवज्जिया एक्कारस जोगा, तेहिं बन्धो । अपुव्वाण वि एए चेव, णवरि वेउव्वाआहारगदुगवज्जिया जोगा णव, कसाया (संजलणा नोकसाया नव एए) तेरम, तेहिं बन्धो । अणियट्ठिस्स जोगा णव, कमाया चत्तारि संजलणा, तिस्सि य वेया, एतेहिं बन्धो । सुहुमरागस्स जोगा णव, लोभसंजलणो य, एएहिं बन्धो । ‘जोगपच्चओ निण्हं’ ति, उवमन्तखीणकसायसजोगिकेवल्लिणं एएसि तिण्ह जोगपच्चइओ बन्धो उवसन्तखीणमोहणं णव णव जोगा तेहिं बन्धो । सजोगि केवल्लिस्स सच जोगा, तक्कारणो बन्धो । ‘सामन्नपच्चया खलु अट्ठण्हं होन्ति कम्माणां’ ति एए भणिया अट्ठण्हं कम्माणां सामन्नपच्चया अविसेसपच्चया इत्यर्थः ॥

(७३) ‘छस्संयम’ इत्यादि । पञ्चाशद्विरमणादेः संयमस्य विपरीतो हि सानुत्तरेयादिरनेकधा । हिंसादीनां कतिपयत्वेऽपि प्रभेदानामनेकत्वात् । अथवा द्वावशब्दः, चक्षुरादीनामिन्द्रियाणां मनः-षष्ठानां स्वविषयाभिलाषः, तथा पृथिव्यादीनां त्रसान्तानां घर्णां कायानां वधाद्विरमणं । यदुक्तं—‘छक्कायवहो मण्हं दियाण अजमो असंजमो भणिओ’ ति । अयमेव बोत्तरणायासङ्गहे उपयोक्त्या- (७५) त इति ।

‘(वेउव्विय) वेउव्वियमिस्स’ दु द्वितप्रती वियत्ते ।

*५ पणपन्न-पन्न-तियछदियचत्त-गुणचत्त-छक्कचउसहिया ।

दुजुया य वीस सोलस दस-नव-नव-सत्तहेऊओ ॥ १ ॥

इदानीं त्रिसेपपञ्चयणिरूपवत्त्वं भवति—

पडिणीयअन्तराइयउवघाए तप्पओसनिन्हवणे ।

आवरणदुगं भूओ बन्धइ अरुचासणाए य ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘पडिणीय’ चि, णाणस्स, णाणिस्स, णाणसाहणस्स, पडिणीयत्तणं करेइ पडि-
कूला । ‘अन्तराइयं’ ति विग्घं, ‘उवघाओ’ ति मूलाओ विणामकरणं, ‘तप्पओस’ चि,
मणेण तेसि रुमणया, ‘णिणहवणं’ ति आयरियणिणहवणं, सत्थणिणहवणं, वा, अन्नं च णाणिसंद-
सणयाए, आयरियपडिणीययाए, उवज्झायपडिणीययाए, अकालमज्झायकरणेण य कालसज्झाया-
करणेण य, ‘आवरणदुगं भूओ बन्धइ’ ति णाणदंसणावरणाणि एएहिं बन्धइ ‘भूयो’ चि भूयं
तीदं, ‘अरुचासणाए य’ चि हीलणयाए णाणं अरुचसेइ, आयरियउवज्झाए य अरुचासाएइ,
पणवहाइहिं य णाणावरणं कम्मं बन्धइ । दंसणावरणस्मवि एए चेव, णवरि अलसयाए, सोविरि-
याए, णिहावहुमन्नणयाए दरिसणप्पओसेण, दरिमणपडीणीकयाए, दरिसणन्तराइणे दिट्ठीसंदमण-
याए चक्खुविग्घायणयाए पाणवहाइहिं य दंसणावरणं कम्मं बन्धइ ॥ १६ ॥

भूयाणुकम्पवयजोगउज्जओ खन्तिदाणगुरुभत्तो ।

बन्धइ भूओ सायं विवरोए बन्धए इयरं ॥ १७ ॥

(७४) ५ पणपन्न-पन्न-तियछदियचत्त-गुणचत्त-५ छक्कचउसहिया ।

दुजुया य वीस सोलस दस-नव-नव-सत्तहेऊओ ॥ १ ॥

इयं चान्यकत् कार्त्तु सोपयोगेतीह क्वाचिदभिधीयतेऽतो व्याख्यायते । इह च पञ्च-द्वादश-पञ्च-
विंशति पञ्चदशशेवानां मिथ्यात्वावि प्रत्ययानां संमासः [५+१२+२५+१५=५७] सप्तपञ्चाशत् ।
तत्र मिथ्याहृष्टेराहारकट्टिकमपनीय शेषाः पञ्चपञ्चाशद्बन्धहेतव इति । त एवापनीतमिथ्यात्वपञ्चकाः
पञ्चाशत् । औदारिकवैक्रियमिश्रकामंणकाययोगानन्तानुबन्धीष्वपन्येषु त्रिचत्वारिंशत् । सेत (ए) औदा-
रिक वैक्रियमिश्रकामंणेषु परभवसंभवेषु प्रक्षिप्तेषु षट्चत्वारिंशत् । औदारिकमिश्रकामंणत्रयासंयमाऽ-
प्रत्याख्यानावरणचतुष्करहिता एकोनचत्वारिंशत् । अतोऽपि प्रत्याख्यानावरणचतुष्कामावे एकादशाऽ-
संयमापगमे आहारकट्टिकक्षेपे च षड्विंशतिः । ततो वैक्रियाहारकमिश्रयोरपगमे चतुर्विंशतिः । एतयोरैव
शुद्धयोरभावे द्वाविंशतिः । षण्णोक्तवायापगमे च षोडश । वेदत्रयसंज्वलनत्रितयामावे दश । संज्वलनलो-
भामावे नव । चत्वारि मनांसि चत्वारि च शुद्धौदारिककाययोगश्चेति नव । पुनरप्येत एव नव द्विती-
यतृतीययोर्मनसोर्बन्धसोऽत्राभावे, औदारिकमिश्रकामंणकाययोगयोगे च त एव सप्तबन्धहेतव इति ।

एते च पञ्चपञ्चाशदावयवः सप्तान्ताः क्रमेण मिथ्याहृष्टयाविषु सयोगिकेबलिपर्यवसानेषु त्रयोदशसु
गुणस्थानकेषु नानाजीवानां समयाऽन्येक्य सम्भवतो बन्धहेतवो हृष्टव्या इति गार्थायः । विशेषभावना
विस्तरमयाप्रल्लिखितेति ।

५ ५ पन्नादर्थं ‘पणपन्न-पन्न-तियहियचत्त-उगचत्त’ इति पाठः ।

व्याख्या—‘भूयाणु’ ति भूयाणुकम्पयाए, दयालुकृताए, धम्मानुरागेणं, धम्मणिस्सेवणयाए, सीलव्वयपोसहोवामरतीए, अकोहणयाए, तवोगुणणियमरयाणं कासुयदाणेण, बालवुद्धतवस्सिगिला-
णगाईणं वेयावच्चकरणेण, मायापियाधम्मायरियाणं च भत्तीए, सिद्धचेडयाणं पूयाए, सुहपरिणामेणं
सायावेयणीयं कम्मं तिब्बं वन्धइ । ‘विवरीए वन्धए इयरं’ ति, मणियविवरीएहि, तं जहा—णिर-
णुकम्पयाए,^१ बाहणविहणदमणवहवन्धपरियावणयाए, अक्कोवक्कवेयणाइस्संक्किलेसजणणयाए, सारीर-
माणसदुवखुप्पायणयाए, तिब्बासुभपरिणामेणं णिइयत्ताए, पाणवहाइहि य असायं कम्मं वन्धइ
‘इयरं’ ति असायावेयणीयं ॥१७॥

इयाणि मोहवन्धस्स कारणं, तन्थ पढमं दंसणमोहस्स भन्धइ—

अरहन्त-सिद्ध-चेइय-तव सुय-गुरु-साहु-संघ-पड्डणीओ ।

वन्धइ वंसणमोहं अणन्तसंसारिओ जेणं ॥१८॥

व्याख्या—अरहन्ताणं, सिद्धाणं, चेडयाणं, केवलीणं, साहूणं, साहूणीणं, धम्मस्स, धम्मोव-
एमगम्म, तवस्स सव्वन्नुभामियस्स, सुत्तस्स दुवालसंगस्स गणिपिडगस्स सव्वभावपरूवगस्स
अवक्खवाएणं, चाउव्वणस्स संघस्स अवक्खवाएणं ‘पड्डिणीओ’ ति पड्डिणीओ अवक्खवाई भवइ,
अन्नं च उम्मगगदेसणाए, मग्गविपिडवत्तीए, धम्मियजणसंदूसणयाए, असिद्धेसु सिद्धभावाणाए,
सिद्धेसु अमिद्धभावाणाए, अदेवेसु देवभावाणाए, देवसु अदेवभावाणयाए, असव्वन्नुसु सव्वन्नुभावण-
याए, सव्वन्नुसु असव्वन्नुभावणयाए एवमाइं विवरीयभावमक्खिवेसणयाए संसारपरिवट्ठणमूलका-
रणं वन्धइ दंसणमोहं, सम्मदंसणघाइ मिच्छत्तमित्यर्थः । ‘अणन्तसंसारिओ जेणं’ ति जेणं
अणन्तसंसारिकां भवइ ॥१८॥

इयाणि चरित्तमोहकारणं भन्धइ—

तिव्वकसाओ बह्मुमोहपरिणओ रागदोससंजुत्तो ।

वन्धइ चरित्तमोहं दुविहंपि चरित्तगुणघाई ॥ १९ ॥

व्याख्या—तिव्वकोहपरिणामो कोहवेयणीयं कम्मं वन्धइ । एवं माणवायालोभरागदोसा य
दत्तत्वा । ‘बह्मुमोहपरिणओ’ ति तिव्वमोहपरिणामो मोहवेयणीयं कम्मं वन्धइ विषयगृह्य
इत्यर्थः । तिव्वरागो^२, अहमागो, ईसालुको, अलियवाई, बह्को, बह्कसमायारो, सटो, परदारइ-
पिओ य इत्थिवेयणियं कम्मं वन्धइ । उज्जु, उज्जुसमाचारो, मन्दकोहो, मिउ, मइवसम्पओ, सदा-
रइप्पिओ, अणीसालुको, पुरिसवेयणीयं कम्मं वन्धइ । तिव्वकोहो, पिसुणो, पड्डणं^३ बहवन्धछेयण-
ताडणगिरओ, इत्थिपुरिसेसु अणंगसेवणसीलो, सीलव्वयगुणधारीसु पासण्डपविट्ठेसु य वमिचार-
कारी, तिव्वविसयसेवी य, णपुं मगवेयणीयं कम्मं वन्धइ । हसिणो परिहासउल्लाओ, कन्दप्पिओ,

१ ‘णिराणुकम्पयाए’ इति सु० । २ ‘तिव्वरागो’ इति वा पाठः । ३ ‘बह्वेयणकोहणगिरओ’ इति सु० ।

इसावणसीलो य, हासवेयणीयं कम्मं बन्धइ । सोयण-सोयावणसीलो, परदुष्क-वत्त-सोमेसु य अभिणन्दो, सोगवेयणीयं कम्मं बन्धइ । विविहपरिकीलणाहिं रक्खण-रमावणसीलो, अहुक्खुपायणो य रहवेयणीयं कम्मं बन्धइ । परस्स रहविग्गकरणाए, अरइउप्पापययए पावज्जसंसज्जीरइए य अरइवेय-णीयं कम्मं बन्धइ । सयं भयन्तो, परस्स य भयउब्बेयं जणयन्तो, भयवेयणीयं कम्मं बन्धइ । साहुज्ज-^१दुगुच्छन्तो, परस्स दुगुच्छमुप्पान्यतो, परपरिवायणसीलो दुगुच्छावेयणीयं कम्मं बन्धइ । पत्तेयं पत्तेयं पयडीओ अहिकिच्च बन्धो भणिओ । इयाणि सामन्नेणं भञ्जइ-सीलव्वयसंपन्ने चरणट्ठे धम्मगु-णरागिणे सव्वजगवच्छले समणे गरहन्तो, तवसंजमरयाणं परमधम्मिकायं धम्मामिह्महाणं च धम्म-विग्गं करेन्तो, महासत्थीए सीलव्वयकलियाणं देसविरयाणं विरइविच्चं करेन्तो, महुमज्जमंसविर-याणं को एत्थ दोसोचि अविरतिं दरिसेन्तो, चरित्तसंदूसाए अचरित्तसंदेसाए ^२य परस्स कसाए णोकसाए य संजणन्तो बन्धइ चरित्तमोहं कम्मं । 'दुविहंपि चरित्तगुणघाई' ति कसायणो-कसायवेयणीयं दुविहंपि चरित्तगुणं धातति चि चरित्तगुणघाई तं चरित्तगुणघाई ॥१९॥

इयाणि निरयाउगस्स ^३पच्चओ भञ्जइ—

मिच्छद्दिट्ठी महारम्मपरिग्गहो निव्वलो भनिस्सीलो ।

निरयाउयं निबंघइ पावमई रुइपरिणामो ॥२०॥

व्याख्या—'मिच्छद्दिट्ठी' धम्मस्स परम्पुहो, 'महारम्मपरिग्गहो' चि जम्मि आरम्भे बहूणं जीवाणं घाओ भवइ सो महारम्मो, जम्मि परिग्गहे बहूणं जीवाणं घाओ भवइ सो महा-परिग्गहो, 'निव्वलो भ निस्सीलो' चि जिम्मोरपक्खप्पाणपोसहोववासो, अग्गिरिव सव्वभक्खी निरयाउगं कम्मं बन्धइ । 'पावमई रुइपरिणामो' चि । पावमई असुभविचो वत्थरमेयसमाण-चित्तो चि । रोइपरिणामो सम्भकालं मारणाइविचो ॥२०॥

इदार्णि तिरियाउगस्स भञ्जइ—

उम्मग्गवेसओ मग्गनासओ गूडहिंययमाइल्लो ।

सहसीलो य ससल्लो तिरियाउं बन्धए जोषो ॥२१॥

व्याख्या—'उम्मग्गवेसओ' चि उम्मग्गं पक्खेइ, मग्गत्थियाणं णासणं करेइ, 'गूडहि-ययमाइल्लो' चि मणसा गूढो, किरियाए माइल्लो, 'सहसीलो' णाम वाचा मज्जरो, 'ससल्लो' चि वयसीलेसु अइयारसहिओ मायावी णालोए चि, पुढविमेयसरिसरोसो, अप्पारम्मो, तिरियाउबं कम्मं बन्धइ ॥२१॥

इयाणि मणुआउगस्स भञ्जइ—

‘पर्यईअ तणुकसायो दाणरओ सीलसंजमविहूणो ।

मज्झिमगुणेहि जुत्तो मणुयाउं बन्धए जीवो ॥२२॥

व्याख्या—‘पर्यईअ तणुकसायो’ ति पर्यईअ अप्पकसाओ, पर्यईअ मग्गो, पर्यईअ विणीओ, जहिं तहिं वा दाणरओ, बालुकराइसरिसरोमो, सीलसंजमरहिओ, ‘मज्झिमगुणेहिजुत्तो’ ति णाइसंकिलिट्ठो, ण विमुद्धो, उज्जु, उज्जुकम्मसमाचारो, मणुयाउं कम्मं बन्धइ ॥२२॥

इयाणि देवाउअस्स पच्चओ भक्कइ—

अणुवयमह्वएहि य बालतवाकामनिज्जराए य ।

देवाउयं निबन्धइ सम्महिट्ठो उ जो जीवो ॥२३॥

व्याख्या—‘अणुवयमह्वएहि य’ ति अणुवयमह्वणेणं पंचणुवयधरो, सत्तसिखाणि-ओ सावणो । महव्वयमह्वणेण छज्जीवनिक्कायसंजमरओ, तवणियमवम्भचारी, सरागसंजओ । ‘बालतव’ ति अणुवयमजीवाजीवा, अणुवलद्धसम्भावा, अन्नाणकयसंजमा, मिच्छदिट्ठिणो गहिया । ‘अकामनिज्जराए य’ ति अकामतण्हाए, अकामच्छुहाए, अकामवम्भेचेरेणं, अकामसेय जल्लपरियावणयाए, चारगणिरौहबन्धणाईया, दीहकालरोगिणो य, असंकिलिट्ठा, उदगराइसरि-सरोसा, तरुवरसिखरिणाईणो, अणमणजलजलणवैसिणो य गहिया ‘देवाउं गिबन्धन्ति’ एए सब्बे देवाउं कम्मं बन्धन्ति । ‘सम्महिट्ठो उ जो जीवो’ ति तिरियमणुया अविराहिय-सम्मदंसणा अविरयावि देवाउं गिबन्धन्ति ॥२३॥

इयाणि णामस्स पच्चया भक्कन्ति—

मणवयणकायवंको माइस्सो गारवेहि पडिबडो ।

असुहं बन्धइ कम्मं तप्पडिबक्खेहि सुह्णानां ॥२४॥

व्याख्या—‘मण’ ति मनोवाक्काएहि वंको, माई, तिहिं गारवेहि पडिबडो, तं जहा—
“वंका”^१ वंकासमाधारा, “माइस्सा”^२ नियडिक्कुडिला, कूडतुलकूडमाणा, “साइ”^३ जोगिणो दब्बाणं

(७५) ‘दंळो’ इत्यादि । वक्को मनसा कोटित्यकान् वक्कतमाचारः कायेन । शठः कार्याशया मयुरवाक् ।

(७६) ‘माइस्स’ ति । मायिनः सामान्येन ।

(७७) ‘नियडिक्कुडिल’ ति । नितरामतिशयेन परस्य वञ्चनायमावरादेः कृतिस्तथा कुटिला निःकृति कुटिलाः ।

(७८) ‘साइजोगिणो दब्बाण’ ति । अतिशायिना वर्णाद्यतिशयवता निरतिशयस्य योगः-अतियोगः, सहातियोगेन वर्तत इति सातियोगिनः सत्तासाइ इन् । इत्याणां कुसुम्भादीनां तत्प्रतिरूप-व्यवहारकारिण इत्यर्थः । उक्त च—

॥१॥” अवधानं च वक्ष्यकरणेन, वक्ष्यवन्तानां अवक्ष्यकरणेन, अवधानं मध्यकरणेन, वक्ष्यवक्ष्यसील-
याए, सुवक्ष्यमग्निरजतदीपं वगैविउज्जवाए, ववहारकरणाईसु विसंवायणसीलयाए, परेसि अमोवण-
विवातयाए, परदेहविरुक्करणेन, वरासूययाए, पाणवहाईहिं य असुमंणामं बन्धइ । तप्पच्चिक्खस्सेहिं
सुहणामं” ति तच्चिवरीएहिं गुणेहिं जुत्तो उज्जुओ अविसंवायणसीलो य सुह णामं बन्धइ ॥२४॥

इषाणि गोयस्स पच्चया भवन्ति—

अरहन्ताइसु भत्तो सुत्तरई पयणुमाण-गुणपेहो ।

बन्धइ उच्चागोयं विवरीए बन्धए इयरं ॥२५॥

व्याख्या—‘अरहन्ताइसु’ ति अरहंत्वमत्तीए, सिद्धमत्तीए, वेइयमत्तीए, गुरुमहत्तराणं
मत्तीए, पवयणमत्तीए य जुत्तो, सुत्तरई, सव्वन्तुभासियं सिद्धंतं बद्धं पढावेइ य, चिन्तेइ य, वक्खा
णेइ ति । अहवा सुत्ते वुत्तमत्थं जहा तद्वा सद्दइ । ‘पयणुमाणो’ ति जाईए कुलेण वा रुवेण वा,
‘बलसुयलाभाणाइस्सरियतवेण वा जुत्तो विण मज्झई’ “ण परं निन्दइ, ण परं खिसइ, ण परं हीलेइ,
ण परपरिवायसीलो य ‘गुणपेहिं’ ति मज्जेसिं गुणमेव पेक्खइ, किमहं, अन्ने बहवे गुणादिया
सन्तीति ण माणमव्विओ हवइ, गुणाहिक्केसु णीयावत्ती, कुसलो ‘बन्धइ उच्चागोयं’ ति एवं गुण-
संपज्जुत्तो उच्चागोयं कम्मं बन्धइ । विवरीए बन्धइ णीयं ति, ‘अरहन्ताइ अभत्तो एवमाइ भणिय-
विवरीएहिं गुणेहिं जुत्तो णीयागोयं बन्धइ ॥२५॥

इयाणिमन्तराइयस्स भवइ—

पाणवहाईसु रओ जिणपूआमोक्खमग्गविग्घकरो ।

अउजेइ अन्तरा(इ)यं न लहइ जेणिकिच्चयं लामं ॥२६॥

व्याख्या—‘पाणवहाईसु रओ’ ति पाणाइवाएणं जाव महारम्मपरिग्गहेण जुत्तो, ‘जिणपूया-
मोक्खमग्गविग्घकरो’ ति जिणपूयाइ मोक्खमग्गट्ठियाणं च विग्घकरो । अहवा साहूणं भव-

सो होइ साइजोगो, दव्वं तं छुहिय अज्जदव्वेसु ।

दोसगुणावेयणेषु य, अत्थविसंवायणं कुणइ ॥ []

‘दोसगुणावेयणेषु’ ति वचनेषु पुनर्यथाकचिदोवेज्जपि गुणान् गुणेज्जपि दोषान् क्षिपय्या
अर्थविसंवादनं करोतीति ।

(७९) ‘न पट’ मित्यादि । निन्वा परोक्षे परदोषाविककरणं, तत्समक्षं तु खिसा, जास्यादिमर्माद्-
बद्धं हीला ।

१ ‘बलसुयलाभाणाइस्सरियतवे वा’ इति म्. । २ ‘अरहन्ताइसु भत्तो’ इति म्. ।

३ ‘मत्तपाणउवगरणमोसहभेसजं’ इति म्. ।

पाणउबगरणआवसहओसहमेसजं वा दिज्जमाणं पडिसेहेइ, सव्वसत्ताणपि दाणुलामभोगपरिभोगविग्घं करेइ, परस्स विरियमवहरइ, परं ^१बलाबन्धणणिरोहाईहिं णिच्चेट्ठं करेइ, कण्णणासजीहछेयणाईहिं इन्द्रियबलणिग्घाकरणेहिं पाणवहाईहिं य 'अज्जेइ भन्नरा(इ)यं ण लहइ जेणिच्छियंलामं' ति दाणुलामभोगपरिभोगविग्घजणं बलविरियणिग्घाकरणं च अन्तराइयं कम्मं बन्धइ, जेण इच्छियं लाहं न ज्ञमइ ॥२६॥

सामन्नाविसेसपच्चया भणिया । इयाणि जेसु ठाणेसु बंधइ ति एवं मणइ—

^२छसु ठाणेसु सत्तट्ठविहं बन्धन्ति तिसु य सत्तविहं ।

छव्विहमेगो तिन्नेगबन्धगाऽबन्धगो एगो ॥२७॥

व्याख्या—छसु ठाणेसु सत्तट्ठविहं बन्धन्ति' ति अट्टकम्माणि णाणावरणाईणि, छसु ठाणेसु सत्तविहं अट्ठविहं वा बन्धन्ति, मिच्छादिट्ठी सासणअसंजयसम्मदिट्ठी संजया-संजयपमत्तसंजयअपमत्तसंजया य एएसु छसु ठाणेसु वट्ठमाणा आउगबन्धकालं मोत्तूणं सेसं सव्व-कालं सत्तविहं बन्धन्ति, आउगबन्धकाले ते चैव अट्ठविहं बन्धन्ति, सव्वे आउगं बन्धन्ति तिकाउं । 'तिसु य सत्तविहं' ति सम्मामिच्छदिट्ठी, अपुव्वकरणो, अणियट्ठी य, आउगवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ बन्धन्ति । ^३'सम्मामिच्छदिट्ठी तेण भावेण ण मरइ ति आउगं ण बन्धन्ति, अपुव्वकरणो, अणियट्ठी य अचन्तविसुद्धं ति काउं । 'छव्विहमेगो' ति एगो सुहुमरागो आउग-मोहवज्जाओ छ कम्मपगडीओ बन्धइ, बायरकसायाभावातो मोहणीयं म बन्धइ ति । ^४'आउगस्स पुणं । 'तिन्नेगबन्धगा' ति तिञ्ज उवसन्तखीणसजोगिकेवली य एगविहं बन्धन्ति 'वेयणियं, सेमाणं कसाओदयाभावात् बन्धो णत्थि, सजोगिणो चि काउं वेयणीयस्स बन्धो भवइ । 'अबन्ध-गो एगो' चि अजोगिकेवलस्स जोगाभावाओ बन्धो णत्थि ॥२७॥

इदानीं उदयो वृत्तइ—

सत्तट्ठविहल[विह]बन्धगावि वेएन्ति अट्ठगं नियमा ।

एगविहबन्धगा पुण चत्तारि व सत्त वेएन्ति ॥२८॥

व्याख्या—'सत्तट्ठविहल[विह]बन्धगावि वेयन्ति अट्ठगं णियम' ति सत्तविहबन्धगा अट्ठ-विहबन्धगा छव्विहबन्धका य सव्वे अट्ठविहं पि कम्मं वेएन्ति, कम्हा ? सव्वेवि मोहस्स उदए वट्ठन्ति

(८०) 'सम्मामिच्छे' त्यावि । अयमभिप्रायो यो यदध्यवसायः सन्नायुर्बन्धनाति स तदध्यव-साय एव-कालं करोति, मुक्त्वंकमुपशमश्रेणिप्रतिपन्नमिति ।

१ 'यत्तावंपणणिरोहणाईहिं' इति सु. ।

२ सु. प्रती 'छसुठाणेसु' इति गाथा पूर्वे 'बंधगाणा चउरो तिस्रिय उदयस्स होमि ठाणाणि । पंच य उदी-याए संजोमं थउ परं बोच्छं' इत्येवं यथा प्रसिद्धगाथा दृश्यते, सा च जे. प्रती नास्ति ।

३ 'आउगस्स वुत्त' इति जे. प्रती नास्ति । ४ 'बन्धइ' इति सु. ।

चि काउं । 'एगविह्वन्धगा पुण चत्तारि ष सत्त वेएन्ति' चि एकविह्वन्धका तिचि, तेसु उवसन्तस्तीणमोहा य सत्त वेएन्ति चि, कम्हा ? मोहस्स उदयाभावाओ, तम्भावपरिणामोचि काउं । सजोगिकेवली चत्तारि वेएइ, कम्हा ? धाइकम्मक्खयाओ केवली जाओ चि काउं । वा शब्दात् अबन्धकावि य चत्तारि वेएन्ति ॥२८॥

इदानीं उदीरणं चि—

मिच्छद्दिट्ठिप्पभिई अट्ठ उदीरन्ति जा पमत्तो चि ।

अच्चावलिया सेसे तहेव सस्सेवुदीरन्ति ॥२९॥

व्याख्या-मिच्छद्दिट्ठिप्पभिई अट्ठ उदीरन्ति जा पमत्तो' चि मिच्छाइ जाव पमत्तसंजओ सत्त्वेवि अट्ठविहं उदीरन्ति, कम्हा ? तप्पाओगज्झवसाणसहियं चि काउं । 'अच्चावलियासेसे तहेव सस्सेवुदीरन्ति' चि अप्पप्पणो आउगद्धाए आवलिगा सेसे सत्त उदीरेन्ति, कम्हा ? आउगं आव-लियागतं ण उदीरेन्ति चि काउं । एत्थ सम्मामिच्छद्दिट्ठिस्स आउगस्स आवलियपवेसाभावाओ अट्ठविहा चेव उदीरणा, आउगस्स अन्तोमुहुचसेसे सम्मामिच्छत्तं छट्ठे चि ॥२९॥

वेयणियाऊवज्जे छक्कम्म उदीरयन्ति चत्तारि ।

अच्चावलिया सेसे सुहुमो उदीरेइ पठ्ठेव ॥३०॥

व्याख्या-‘वेयणियाऊवज्जे’ चि वेयणीयं आउगं च मोत्तणं सेसाणि छक्कम्माणि ताणि चत्तारि 'जणा उदीरन्ति, अप्पमत्त-अपुष्पकरण-अणियट्ठि-सुहुमरागो य, विसुद्धत्वात् वेयणीआउगानं उदीरणा णत्थि चि, तप्पाओगज्झवसाणाभावात् । 'अच्चावलियासेसे सुहुमो उदीरेइ पठ्ठेव' चि सुहुमसंपराइगद्धाए आवलियासेसे तहेव मोहवजाणि कम्माणि पञ्च उदीरेन्ति, कम्हा ? मोह-णिज्जं आवलिकापविट्ठं ण उदीरेति चि काउं ॥३०॥

वेयणियाउयमोहे वज्ज उदीरेन्ति दोमि पठ्ठेव ।

अच्चावलियासेसे नामं गोयं च अकसाई ॥३१॥

व्याख्या-‘वेयणियाउगं’ चि वेयणियाउगमोहवज्जाणि कम्माणि पञ्च, 'दोमि' चि उवस-न्तस्तीण कसाया उदीरेन्ति, मोहस्स उदयो णत्थि चिकाउं 'अच्चावलियासेसे नामं गोयं च अकसाई' चि स्त्रीणकसायद्धाए आवलिकासेसे नामं गोयं च स्त्रीणकसाओ उदीरेइ । कम्हा ? णाणदंसणावरणन्तराइगाणि आवलिगापविट्ठाणि ण उदीरेन्ति चि काउं ॥३१॥

उइरेइ नामगोए छक्कम्मविचञ्चिया सजोगो य ।

वट्ठन्तो य अजोगी न किञ्चि कम्म उदीरेइ ॥३२॥

व्याख्या—‘उदीरेह जामगोए छहम्मविचज्जिया सजोगि’ चि सजोयीकेवली जाम-
गोचाणि चेव उदीरेह, आउगवेयणिज्जाणं उदीरणाभावाओ, सेसाणं चउण्हं उदयाभावात् ।
‘बहुम्मो य अजोगी ण किंचि कम्मं उदीरेह’ चि चउण्हं अघाइकम्माणं उदए बहुमाणोवि
ण किञ्चि कम्मं उदीरेह, जोगाभावाओ ॥३२॥

इयाणि तिण्हं पि संजोगो चि—

अणुईरन्त अजोगी अणुह्वइ चउव्विहं गुणविसालो ।

इरियावहं न बन्धइ आसन्नपुरक्खओ सन्तो ॥३३॥

व्याख्या—‘अणुदीरन्त’ चि उदीरणाविरहओ अजोगिकेवली चउव्विहं वेए अघाइणि,
‘इरियावहं न बंधइ’ जोगाभावाओ जोगपच्चइणं न बंधइ, कम्हा ? ‘आसन्नपुरक्खओ
सन्तो’ सन्तो-मोक्खो, सो आसन्नोणि काउ’ ॥३३॥

इरियावहमाउत्ता चत्तारि व सत्त चेव वेदेन्ति ।

उईरन्ति दुब्बि पञ्च य संसारगयम्मि भयणिज्जा ॥३४॥

व्याख्या—‘इरियावहमाउत्त’ चि जोगपच्चइणवन्धसहिया तिन्निवि ‘चत्तारि व सत्त चेव
वेदेन्ति’ चि उवसंतखीणमोहा य सत्त वेएन्ति, सजोगिकेवल्लि चत्तारि वेएइ । वासदो भेयदरि-
सणत्थं ‘उदीरेन्ति दोब्बि पञ्चवेव’ चि ते चेव जोगपच्चयवन्धसहिया दो उदीरेन्ति सजोगिके-
वली, खीणकसायो जाव आवल्लिकावसेसे ताव पञ्च उदीरेन्ति, आवल्लिकासेसे दो उदीरेह । उवसन्त-
कसाओ सव्वद्वासु पंचेव उदीरेह । ‘संसारगयम्मि भयणिज्ज’ चि उवसन्तकसाओ संसारम्मि
भयणिज्जो चि लद्धं बोहिलामं भयणिज्जो विणासेह वि ण विणासेह वि ॥३४॥

छप्पञ्च उदीरन्तो बन्धइ सो छव्विहं तणुकसाओ ।

अट्ठविहमणुह्वन्तो सुक्कज्झाणा बहइ कम्मं ॥ ३५ ॥

व्याख्या—‘छप्पञ्च’ चि ‘तणुकसाओ’ सुहुमरागो, सो छव्विहं पञ्चविहं वा उदीरेह,
आवल्लिकावसेसे पञ्चविहं उदीरेति, सेसकाले छव्विहं । ‘अट्ठविहमणुभ्वन्तो’ सव्वद्वासु अट्ठविहं
चेव वेएइ ‘सुक्कज्झाणा बहइ कम्मं’ चि मोहणिज्जकम्मं ‘उहइ’ विणासेह । सुक्कज्झाणग्गहणं
किं णिमित्तं इति चेत् ? भणइ, सेटीए धम्मसुक्कज्झाणाइं सविगप्पाइं अविरोद्धाइं ति तद्बोध-
नार्थं तु सुक्कज्झाणग्गहणं ॥ ३५ ॥

अट्ठविहं वेयन्ता छविहमुईरन्ति सत्त बन्धन्ति ।

अनियट्ठी य नियट्ठी अप्पमत्तजई य ते तिज्झि ॥ ३६ ॥

व्याख्या—‘अट्ठविहं वेयन्ता’ चि अट्ठविहं कम्मं वेएन्ति, आउगवेयणिवज्जाणि
छकम्माइं उदीरन्ति, आउगवज्जाणि सत्त बन्धन्ति, अनियट्ठी य नियट्ठी अप्पमत्तजई य ते तिज्झि ।

अप्यमत्तो अट्टविहंषि बन्धइ तं च किं न भणियं इति चेत् ? भणइ, अप्यमत्तो आउगबन्धावणं
ण करेइ, पमत्तेण आढत्तं 'अपमत्तो बन्धइ' ति तस्सूयणत्थं न भणियं ॥ ३६ ॥

अवसेसट्टविहकरा वेयन्ति उदीरगावि अट्टण्हं ।

सत्तविहगा वि वेइन्ति अट्टणमुद्दरणे भज्जा ॥ ३७ ॥

व्याख्या—'अवसेस' ति भणियसेसा जे अट्टविहबन्धका मिच्छाइ जाव पमत्तसंजओ ते
सव्वे अट्टविहं वेएन्ति, अट्टविहं चेव उदीरेन्ति । कम्हा ? आउगबन्धकाले आवलिकासेसं आउगं न
भवइ ति काउं । 'सत्तविहगावि वेइन्ति अट्टणं' ति ते चेव मिच्छादिट्ठिणो पमत्तन्ता सत्त-
विहबन्धकाले ते सव्वे अट्टविहं णियमा वेएन्ति । 'उद्दरणे भज्जा' ति उदीरणं पट्ठु सत्तविहं वा
उदीरेन्ति, अट्टविहं वा जाव अप्पण्णो आउगस्स आवलिकावसेसे ताव अट्टविहं उदीरेन्ति ।
आवलिकापविट्ठे आउगस्स सत्तविहं, आउगस्स उदीरणाभावात् । एत्थ सम्मामिच्छादिट्ठी
सत्तविहबन्धगो एव णियमा अट्टविहं वेएति उद्दरेइ य, कम्हा ? तेण भावेण न मरइ ति काउं,
भयणिज्जसङ्गे गहिओ । संजोगो भणिओ ॥ ३७ ॥

इयाणि बन्धविहाणे ति दारं पत्तं, सो चउव्वहो, पगइबन्धो, ठितिवन्धो, अणुभागबन्धो,
पएसबन्धो इति । तत्थ पगइबन्धो पुव्वं भणइ, तं णिमित्तं मूलुत्तरपगइसमुत्तिगणा किज्जणि तंजहा-
णाणस्स दंसणस्स य आवरणं वेयणीय मोहणियं ।

आउय नामं गोयं तहंतरायं च पयडोओ ॥ ३८ ॥

पञ्च नव दोल्लि अट्टाधीसा चउरो तहेव बायाला ।

दोल्लि य पञ्च य भणिया पयडोओ उत्तरा च्वेव ॥ ३९ ॥

व्याख्या—'नाणस्स' ति 'पञ्च' ति एयाओ दोवि गाहाओ जुगवं वक्खाणिज्जन्ति । पट्ठमियाए
गाहाए मूलपगइणं णिहंसो । विइयाए तेसिं चेव उत्तरपगइणिरूवणं भणइ । तत्थ पगई दुविहा,
मूलपगई उत्तरपगई य । तत्थ मूलपगई अट्टविहा, गाणावरणिज्जं, दंसणावरणिज्जं, वेयणिज्जं, मोहणिज्जं,
आउगं, णामं, गोयं, अन्तरायगमिति । जीवो अणेगपज्जायसमुदओ दव्वं, तस्स गाणादंसणसुददुक्ख-
सइहणचारिचजीवियं देवभवादिउच्चणीयदाणलद्धियादओ अणेगविहा धम्मा पज्जाया । तत्थ अत्था-
वबोहो गाणं अभिगमो तं आवरेइ ति गाणावरणीयं भास्कराभ्राद्यावरणवत्, तस्सावरणमेया पञ्च,
तंजहा—आभिणिबोहियणाणावरणिज्जं सुयओहिमणपज्जवकेवलगाणावरणीयमिति । तत्थाभिणिबोहियं-
अभि ति आभिमुख्ये, निः इति णियमे, बोहो—अवगमो, आभिमुख्येण णियतविसयावबोहो
अभिणिबोहो, किं तं अभिमुख्यं ? 'जुत्तसन्निकरिसवित्तयावत्थियाणं रुवाईणमत्थाणं गहणमाभि-

(८१) 'जुत्ते' स्यावि । युक्ताभ्र ते ग्रहणयोत्तयाः, सन्निकर्षविषयावस्थिताभ्र समुचितवैशेष्या-

हृत्स्थं, चक्षुरादिहृदियं पदं नियतविसयार्णं ग्रहणमिति नियमं, अवबोहो अवगमो अभिनिबोहो एगडं, अभिनिबोह एव अभिनिबोहियं, पञ्चिन्दियमणोछट्टाणं उग्गहादओ वणारि चत्तारि अस्था, वज्जणावगमो चउण्हं इदियार्णं चक्खिदियमणोवज्जाणं, तेहिं य सुयाणुसारेण पडपडसंखाइविभाणं । तमाभिनिबोहियं अट्ठावीसहविहं बचीसहविहं छसीसतिसयविहं वा । कइं ? उम्माहाईमेएहिं २८, उप्पादिया वेणइया कम्मिया पारिणामियबुद्धिपक्खेवे ३२, “बहु-बहुविष-क्षिप्र-निस्तुत-संदिग्ध ध्रुवैः सेतरेर्गुणनात् ३३६, तं आवरेइं त्ति आभिनिबोहियणाणावरणं, चक्खिन्दियस्सेव पडलाइं । सुयणार्णं हि आभिनिबोहियणाणपुक्कमं कइं ? आभिनिबोहियणाणेण तमत्थं चक्षुराइकरणसंणिज्जेणं अवगमम तज्जाइयदेसकालविलक्खणमणेगमहसुबलम्भइं त्ति सुयं । श्रोत्रविषयं भूतं—

“इदियमणोणिमित्तं जं विभाणं सुयाणुसारेण । निययत्थु त्ति समत्थं तं भावसुयं मई सेसं ॥ १ ॥”

इदियमणोणिमित्तं सुयाणुसारेण अणेगमेयं जं विभाणमुप्पज्जइं तं सुयणाणं, अहवा संपयकाल-विसयं महणाणं तिकालविसयं सुयणाणं ति । ५ धारणे तिकालवियं सुयणाणं ति ५ धारणाति-कालविसया इति चेत् ? तन्न, अणागए काले अणवबोहाओ, इदियमणोणिमित्तं सुयक्खराणुसारेण अणेग मेदं जं विभाणमुप्पज्जइं तं सुयनार्णं, तं णार्णं आवरेइं त्ति सुयणाणावरणमियं । तं वीसतिविहं, तंजहा—
“पञ्चयभक्खरपयसंवाया पडिबत्ति सह य अणुओगो । पाहुडपाहुड पाहुड वत्थु पुठ्ठा य ससमासा ॥ १ ॥

यिमोऽपवा युक्ताश्चेन्द्रियेण तद्देशस्थितया सन्निकर्षविषयावस्थिताश्चेति इन्द्र-; युक्तसन्निकर्षविषयाव-स्थितास्तेषां । तत्र हि चक्षुर्विरहितमिन्द्रियं (य) चतुष्टयमस्पष्टत्वात् स्पृष्टं स्पृष्टवज्रं च विषयमभि-गृह्णाति । चक्षुस्तु स्पष्टत्वाद्स्पृष्टकृष्टतो योजनसक्षस्थितं जघन्यतस्त्वङ्गुलसंख्येयमागस्थायि पश्य-तीति । (८२) ‘बहुबहुविधे’ त्याजि । बहुविधाविलक्षणमित्थं ज्ञेयम्—

णाणासइसमूहं, बहुं पिहं मृणइं भिण्णजाइयं ।

बहुविहमणेगमेयं, एक्केकं निद्धमहुराहं ॥ १ ॥

खिप्पमचिरेण तं चिय, सरूवओ जं अणिसियमलिकुणं ।

निच्छियमसंसयं जं, धुवमच्चन्तं न उ कयाइ ॥ २ ॥

एत्तो चिय पडिबक्खं, साहेज्जा निस्सिए विसेसो वा ।

परचम्मेहि विमिस्सं, निस्सियमविणिस्सियं इयरं ॥ ३ ॥

[विधेयावश्यकभाव्ये गाथा ३०८, ३०९, ३१०]

(८३) ‘पज्जय’ इत्येतदेत्यादिगाथा । पर्यायश्राक्षरञ्च पदञ्च संघातश्च पर्यायाक्षरपदसंघाताः । ‘पडिबत्ति’ ति प्रतिपत्तिः विभक्तिलोपञ्च प्राकृतत्वात् । तथाऽनुयोगानुयुयोगद्वारम् । प्राभूतप्राभूतञ्च प्राभू-तञ्च-^१ वस्तु च पूर्व च, प्राभूतप्राभूत-प्राभूत-वस्तु-पूर्वाणि । लिङ्गव्यत्ययञ्च प्राकृतत्वात् । च कारः सधु-कथ्ये भिन्नक्रमञ्च ततः ससमासानि च पर्यायादीनि । एवञ्च पर्यायः पर्यायसंघातो, अक्षर-मक्षरसंघातः, पदं पदसंघातः इत्येवं योजनया विज्ञातिषा भूतज्ञानं भवतीति गाथाक्षरार्थः । भावार्थः पुनरयम्-सबन्ध-

५ ५ स्वस्तिकद्वयान्तगतः पाठो जे. प्रती नास्ति । १ पादेषु ‘प्राभूतञ्च’ इति द्विरुक्तिविषयः ।

पञ्जायावरणीयं पञ्जायसमासावरणीयं, एवं नेयकं, अहवा—

जावन्ति अक्षराः अक्षरसंज्ञेयजसिया लोपः । एवञ्चा पगडीयो सुयणागे ह्येति पायव्या ॥ १ ॥

लक्ष्यपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोबजोवस्य यज्जयन्तं ज्ञानमत्र चैतन्यद्रव्यरूपं तवतिबहलकर्ममलपटलविलुप्तसक-
लकेवलपयोगस्वरूपस्यापि सर्वस्य जन्तोः 'सुदु बि मेहसमुदये होइ पहा बंसूराणमिति' हृष्टान्तान्नित्यम-
नावरणमेव, तवावरणे हि स्वल [क्षण] क्षयास्तस्य अजीवत्वमपि स्यात् । ततश्चैतस्मिन्निखिलजीवान्त्येन
विभक्ते यो भागस्तद्भागविकं यदपरं विज्ञानमुत्तिष्ठते तत्पर्यायः । ततोऽप्यनन्तरमनन्तभागवृद्धि-
भाक्पर्यायसमासाभिधानं स्थानमेवमेतद्, तुल्ययोगक्षेममन्यद् । अथ एवमेतानि षड्स्थानकक्षमेवा-
संख्यलोकप्रमाणानि पर्यायसमासस्थानानि भवन्ति । अत्र चान्तभागविका वृद्धिः पर्यायः । ततश्च यत्र
स्थान एकैवासी प्रथमानन्तभागलक्षणा तत्पर्यायः, येषु च भागद्वयादिकासी तानि तृतीयादीनि स्थानानि
पर्यायसमासः । यदुक्तं—'णानाविभागपलिच्छेयपक्षेवो पञ्जजो नाम, तस्स समासो जेतु णाणठाजेतु
अत्थि तेसि णाणठाणाणं 'पञ्जयसमासो' ति सन्ना, जत्थ पुणो एक्को चेव पक्षेवो तस्स णाणस्स
'पञ्जजो' सन्ना" ।

पुनश्चरिमपर्यायसमासज्ञानस्थानावनन्तरमनन्तभागवृद्धिमक्षरज्ञानस्थानमुत्पद्यते । एतच्चानन्त-
लक्ष्यपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोबलक्ष्यक्षरप्रमाणं । तत्र सामान्यतस्त्रिविधमक्षरं, लब्धि-विट् ति-संस्थाना-
क्षरमेवात् । तत्र सूक्ष्मनिगोबस्येवैनप्रभृतियावदुःकृष्टभूतकेवलो तावच्च भूतावरणक्षयोपशमविशेषास्ते
लक्ष्यक्षरम् । जीवाजीवप्रयोगतो ध्वनिपरिणामापन्नानि शब्दवर्गणाद्रव्याणि निवृत्त्यक्षरं, व्यक्तमव्य-
क्तञ्चेति द्विविधमेतत् व्यक्तमकारादिव्यक्तिमत् । इतरव्यक्तं । भावाक्षराऽमेवबुद्ध्या व्यवस्थापितो म(म)
हिराकारविशेषः संस्थानाक्षरमनेकधा लिप्येवेन । अत्र तु लब्धपक्षरमेवाधिक्रियते न शेषे जडत्वात् ।
एतच्चेह चतुःषष्टिपा-पञ्चविंशतिवर्गमक्षराणि, अत्वार्यन्तस्थाक्षराणि, अत्वाबुद्ध्याक्षराणि, एवं त्रय-
स्त्रिंशद् व्यञ्जनानि, अ-इ-उ-ऋ-लूकारानां संध्यक्षराणाञ्च ह्रस्व-दीर्घ-ध्रुतमेवेन भिन्नत्वात्, सप्त-
विंशतिः स्वराः । उक्तं च—

एकमात्रो भवेद् ह्रस्वो, द्विमात्रो दीर्घ उच्यते ।

त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो, व्यञ्जनश्चार्धमात्रकम् ॥

अत्वारश्च योगवाहा इति चतुषष्टिरक्षराणि । उक्तं च—

तेचीसर्वजणाहं, सचावीसं च हुंति सच्चरा ।

चत्तारि(अ) जोगवहा, एवं चउसहि वण्णाओ ॥

एतेभ्य उत्पद्यमानं ज्ञानमक्षरभूतं, द्विप्र[भू] त्यक्षरसंयोगजमक्षरसमा[स]भूतं । संख्याताक्षरं पदम् ।
त्रिविधं चैतदक्षरप्रमाणमध्यमपदमेवात् । तत्र 'म' बद्धार्थोपलब्धिहेतुपदमेकाक्षरावि, प्रमाणपदमष्टाक्षरं,
मध्यमपदवाचारादिभूतसमस्या [स्ता] धिक्तं बहुभूतानुमत्या ज्ञातव्यप्रमाणं । तदुक्तम्—

तिविहं पयमुद्दिट्ठं, [पमाण]पयमत्थमज्झिमपयं च ।

मज्झिमपएण जुत्ता, पुव्वंगाणं पयविमागा ॥

मध्यमपदमेवेह प्रस्तुतं, इदमेव चैकाक्षराविबुद्धिक्लेशेन प्राप्तापरापरपदसमुदायं पदसमासः ।
एवं पूर्वपूर्वस्थानसमुदयसम्पाद्यानि संचात-प्रतिपत्ति-अनुयोगद्वार-प्राभृतप्राभृत-प्राभृत-वस्तु-पूर्वाणि सप्त.

“अवधर्मर्यादायां तेषां नाणं ओद्दिनाणं तस्स संखा वावरो पोग्गलदब्बेसु, तस्संणिज्जेण” “दब्ब-
खेतकालमावाणमुत्तलद्धि, अहवा” “अहोगयपभूयपोग्गलदब्बजाणणासितमज्जायवावरो^१ वा अवही,
इ’दियमणोणिरवेक्खं अणावरियजीवप्पएमखओवसमणिमित्तं माक्षाज्जंयप्राहि अवधिज्ञानं, तं आवरेइ
त्ति ओद्दिणाणावरणं, तस्स अस्संखेज्जलोगामासप्पएसमेत्ताओ पगडीओ, णाणमेयावि तत्तिया चेव ।
मणपज्जवणाणं ति” “मणयो पज्जाया मणपज्जाया, कारणे कार्यव्यपदेशः, यथा सालयो भुज्यन्त
इति तेसु णाणं मणपज्जवणाणं । तद्देव सुद्धा जीवप्पएसा परिञ्चिन्दति, ते पुग्गले णिमित्तं काउण
तीयाणामयवद्धमाणे पलिओवमार्गखेज्जइभागपच्छाऊडपुरेक्खंडे भावे जाणइ माणुसं खेतंतो वट्टमाणे,

मासानि सप्तश्रुतस्वानान्युत्तरोत्तरक्रमेण ज्ञातव्यानि । परं सन्मग्वर्शनादौ जीवगुणप्ररूपणीये गत्यादि-
काया एकस्या मार्गगाया नरकगत्यादिरेकोऽव्यपदेशः सैव परिपूर्णप्रतिपत्तिः, सत्पदप्ररूपणीयादेरनु-
योगद्वारस्य गत्यादीनां मार्गगाधिकाराणां पृथक् पृथक् प्रतिपत्तिर्ज्ञत्वात् ।

उक्तं च-“अनुयोगद्वारस्स जे अहिगारा तत्थ एगस्स पडियत्ति सन्नं” ति, सत्पदप्ररूपणाद्यनु-
योगद्वारम् । प्राभूताधिकारः प्राभूतप्राभूतम् । वस्त्वधिकारः प्राभूतम् । पूर्वाधिकारो वस्तु । सर्व-
श्रुतः(च)।त् पूर्ववक्रियमाणत्वेन पूर्वाभ्युत्पादादीनीति । विशतिधा श्रुतज्ञानम् । तदावारकं कर्मा-
ऽपि तावद्भेदेभेदेति ।

(८४) ‘छवधि र्मर्यादाया’ मित्यादि । अयमभिप्रायोऽवधिज्ञानमित्यत्रावधिज्ञानो र्मर्यादायां
विषयनियमलक्षणायां वर्तते, तामेव विष्करोति । अवधिज्ञानव्यापारो गोचरग्रहणरूपः पुद्गलद्रव्यस्य
परमाण्वादेः सानिध्यं विषयतया संनिहिता पुद्गलद्रव्यसानिध्यं, तेन क्षेत्रकाललक्षणयोर्मवयोरूप-
लक्षिणुपनस्तत्वनयेत्तत्वेन स्वप्रधानतया पुद्गलवत् । *

(८५) क्वचित् ‘दब्बखेत्तेक्कालमावाणमुत्तलद्धि’ ति दृश्यते । तत्र पुद्गलद्रव्यसानिध्येना-
लम्बनीमूलभूतब्रह्मध्वयेन ब्रह्मणां तेषामेव क्षेत्रकालयोस्तद्विशेषणतया वृत्तयोर्मानां तद्वतिपर्याया-
णामुपलक्षिरिति र्मर्यादा । अथवेति विकल्पोपक्षेपार्थः ।

(८६) अथोगतप्रभूतपुद्गलद्रव्याणां ‘जाणस्स’ ति, ज्ञानं । सैव र्मर्यादा तया व्यापारः प्रवृत्तिर-
धोगतप्रभूतपुद्गलद्रव्यज्ञानमर्यादाव्यापारः, स चावविरिति । प्रायेण ह्यवधिज्ञानी स्वक्षेत्रावधःक्षेत्र-
स्वं विषयवस्तु संमानिकवद् बहुपश्यतीति, ततश्चावधितया ज्ञानमवधिज्ञानमिति विग्रहः । ‘इन्द्रियमणो
णिरवेक्खं’ मित्यादि तु स्वरूपनिर्देशः ।

(८७) ‘मखस्सो पज्जाया’ इत्यादि । मनसो मनोनिमित्तब्रह्मस्य पर्याया बाह्यवस्त्वालोचना-
तुणुणाः प्रकाराः मनःपर्यायाः । आह कथं मनोहेतुरपि ब्रह्मं मन इत्याह-कारणे कार्यव्यपदेशः । यथा
हि शालयो भुज्यन्ते, यथा शालिकलमप्योवनो भुज्यमानः ‘शालिष्ठ एवाटतो’ व्यपदिष्टः, शालयो
भोजनमित्यर्थः । तथा मनोध्यनिरपि मनोहेतुषु ब्रह्मेच्छति । यतो मनःपर्यायज्ञानी ब्रह्ममन एव मनुते ।
यथोक्तं--

दब्बमणो पज्जाए, जाणइ पासइ य तग्गएऽण्ते ।

तेणावभासिए पुण, जाणइ बज्जेऽणुमाणेणं ॥

[विशेषावश्यभाष्ये, गाथा १८४]

१ अहोगयपभूयदब्बजाणपोग्गलमज्जाय वावरो’ इति जे. प्रती । २ ‘विधिति विधितिया’ इति प्राक्खं ।

* टिप्पनानुसारिकूणपाठोऽयं प्रत्यान्तरे संभाव्यते, ‘पोग्गलदब्बसंनिज्जेण खेतकालाणमुत्तलद्धि’ इति ।

ण परओ । तं दुविहं, उज्जुमई, विउलमई य, उज्जुमई ते पोग्गले अवलम्बिवा "रिजुरिव मालाबद्धे
अत्थे जाणइ, विउलमई एकाओ चेव बहवो पज्जाया जाणइ, तं आवरेइ चि मणपज्जवणाणावरणीयं ।
तं दुविहं, उज्जुमईमणपज्जवणाणावरणीयं, विउलमईमणपज्जवणाणावरणीयं चेति । केवलणाणं ति केवलं
सुद्धं जीवस्स णिस्सेसावरणकखए, अहवा सव्वदव्वपज्जायसकलावबोचनेन वा केवलं सकलं अश्वंत-
खाइणं केवलणाणं तं आवरेइ चि केवलणाणावरणीयं, तं च सव्वचाइ सेसाणि चत्तारि वि देसघाईणि ।
सामन्नं णाणमिति—जहा मुढी पंचंगुलीसु, रुक्खो वा खन्धसाहाईसु, मोदगो वा घयगुलस-
मिदादिसु । णाणावरणं समेयं भणियं ॥

इयाणि दसणावरणीयं दर्शनमात्रियतेऽनेनेति दर्शनावरणीयं, अक्षिपटलवत् । दंसणावरणीयस्स
णव पयडीओ, तंजहा—णिहा, णिहाणिहा, पयला, पयलापयला, धीणगिद्धी पंचमा, चक्खुदंसणावर-
णीयं अचक्खुदंसणावरणीयं, ओहिदंसणावरणीयं, केवलदंसणावरणीयमिति । तत्थ मूलिह्माणि पंच
आवरणाणि लद्धाणं दंसणलद्धीणं उवघाए वट्टन्ति, उवरिह्मा चत्तारिवि दंसणलद्धिमेव घायन्ति ।
“सुक्कपडिबोहा णिहा णिहाणिहा य दुक्खपडिबोहा । पयला होइठियस्स वि पयरापयला य चंकमओ ॥१॥
धिणागिद्धी उदयाओ महाबलो केसवद्धबलसरिसो । भवइ य वक्कोसेण दिणचिन्तियसाहगो पावं ॥२॥
चक्खुणा दंसणं चक्खुदंसणं, चक्खुरिदिण करणभूएण जीवो चक्खुदंसणावरणीयकम्मखओवस-
मावेक्खा चक्खुदंसणपरिणओ भवइ ।

अं सामन्नगगहण भावाणं णव कट्टु आगारं । अविसेसिऊण अत्थे दंसणमिइ वुच्चए समए ॥१॥”

चक्खिन्दियसामन्नत्वावबोहो चक्खुदंसणं । सेसिन्दियमणो सामन्नपयत्थावबोहो अचक्खुदंसणं ।
ओहिणाणेण सामन्नपयत्थगगहणं ओहिदंसणं । केवलणाणेण सामन्नपयत्थगगहणं केवलदंसणं ।
चक्खिन्दियलद्धिघाइ चक्खिन्दियावरणं, जेण चउरिन्दियाइसु तं ण वट्टति । एवं सेसिन्दिओवघाइ
अचक्खुदंसणावरणीयं, “मणोवि जेसिं न सम्भवति तेसिं तहेव, जेसिं चउरिन्दियाइणं णत्थि
तेसिं विज्जमाणिन्दियसंसं(सम्म)वेण भावियव्वं ॥

अस्यार्थः—मनःपर्यायज्ञानी ब्रह्ममनःपर्यायान् जानाति साक्षात्करोति पश्यति । पुनः सामान्यतो
वाऽबगच्छति कानित्याह—तद्गततांश्रितनीयतया ब्रह्ममनःपर्यायप्रतिबद्धाननन्तान्-बाह्यान् घटादीन्
पर्यालोचयानिरयर्थः । कथमसौ तान् पश्यतीत्याह—तेन ब्रह्ममनसोऽवभासितांश्रितितान् जानीते
पश्यति । बाह्यान् पर्यालोचयाननुमानात् । इत्थं ब्रह्ममनःपरिणतेरन्यथाऽनुपपत्तेस्तन्मयीदृशेन। पर्या-
लोच्येन माध्यमित्येवं लक्षणादिति ।

(८८) ‘टिजुटिखे’ त्यव्युत्पन्न इव पुरुषो मालाबद्धान् सामान्यमात्राभितान् जानीत इति ।

(८९) ‘मणोवी’ त्यादि । मनोऽपि येषां लब्धसर्वेन्द्रियलब्धीनां न सम्भवति । एकान्ताभावपरि-
हारेण तदेव चक्षुरावरणवत्, अचक्षुरावरणं भणितव्यमित्युत्तरेण सम्बन्धः यथाहि—चक्षुर्लब्धिघाति
चक्षुरावरणं, तदुदयाच्च जीवश्चतुरिन्द्रियेषु न वर्तते । तथा मनोलब्धिप्रतिबन्ध्यचक्षुरावरणं, तदुदयाच्च

इयाणि वेयणीयं ति ^१ 'दव्वाइरुम्मोदयमभिममेच अणेगमेयभिन्नं सुहदुक्खं अप्पा वेएइ अणेग ति वेयणीयं । तं दुविहं, सायवेयणीयं, आमायवेयणीयं च । सारीरमाणसं जस्सोदया सुहं वेएइ तं सातं, तच्चियगीयमसायं ।

इयाणि मोहणिजं ति ^२ 'कारणकम्मोदयावेक्खो जीवो मुज्झइ अणेगेति मोहो । तं दुविहं, दंसणमोहणिजं, चरित्तमोहणिजं च । दंसणमोहणिजं बन्धन्तो एगविहं बन्धइ मिच्छत्तं चेव । सन्त-कम्मं पडुच्च ति विहं तंजहा-मिच्छत्तं सम्मामिच्छत्तं ममतमिनि । तिण्हंवि अत्थो पुव्वुत्तो । चरित्तमोहणिजं दुविहं, कसायवेयणिजं, णोकसायवेयणिजं च । कसायवेयणिजं सोल-विहं, तंजहा-अणत्ताणुरन्ध्रिकोइमागमायालोभा, एवं अयच्चक्खाणावरणा, एवं पच्चक्खाणावरणावि, कोहसजलणा, माणसंजलणा, मायासंजलणा, लोभसंजलणा य । णोकसायवेयणिजं णवविहं, तंजहा-पुरिसवेओ, इत्थिवेओ, णुपंगवेओ, हासं, रई, अरई, सोमो, भयं, दुगच्छा इति । जस्स कम्मस्स उदएण मोहं गच्छइ, यथा-^३ 'मयपीतहृत्पूरकमक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतज्ञानक्रिया पुरुषात् । दंसणतिगस्स अत्थो पुव्वुत्तो । मिच्छत्तोदिक्खपुरिमस्स मतिश्रुतावधयश्च विपर्ययं गच्छन्ति,

सकलेन्द्रियलब्धावपि न संज्ञिषु वर्तत इति * * । एकेन्द्रियादीनां तु सत्यपि चक्षुर्दशनावरणाद्यु-दये चक्षुर्दशनादिलब्धेरष्टाद्यप्यवसराभावात् तेषु तथावरणोदयेन चक्षुर्दशनादिव्याघातभावात् क्रियत इति । क्वचित्सम्भव इति दृश्यते, तच्च स्पष्टमेव । येषां चतुरिन्द्रियादीनां नास्त्यचक्षुरावरणमुदये संजातस्पर्शनादीन्द्रियक्षयोपशमत्वात्तेषामपि त्रिधामानेन्द्रियसद्भावेन मणितव्यं, नास्त्यचक्षुरावरणमिति । नत्व-विशेषेण कस्यापि कियदिन्द्रियावरणादिति ।

(१०) 'दव्वाइ' त्यादि । द्रव्यमादिर्येषां ते द्रव्यादयः, द्रव्य-क्षेत्र काल-भावाः तत्र द्रव्यं शीतल-जलानिलमलयजाविः । क्षेत्रं चन्दनवन-नाकलोकादिः । काल एकान्तमुखा(सुषमा)दि । भावः क्षायोपश-मिकादि । कर्मणः प्रकृतत्वाद्देवनीयस्यैवोदयो विपाकः कर्मोदयस्ततो द्रव्यादिभ्यो द्रव्यादिकर्मोदयस्तमभि-समेत्य आश्रित्य, इवमुक्तं भवति- येन करणभूतेन द्रव्यादिनिमित्तं तस्योदयमेव न तु बन्धसंक्रमाद्यपेक्ष्य-माणोऽयमात्मा सुखदुःखं वेदयति तद् वेदनीयं कर्म । कृत्यल्युटोऽन्यत्रापीतिवचनात् करणेऽनीयः प्रत्ययः । अत्र यद्बुधः प्रतिकारहेतुद्रव्यसम्पादकं, बुधोत्पादककर्मद्रव्यशक्तिविनाशकं च कर्म सद्बोध्यम् । जीवस्य-सुखस्वभावस्य बुधोत्पादकं, बुधप्रशमहेतुद्रव्यापसारकं च कर्मोऽसद्बोध्यमिति ।

(११) 'काटखे' त्यादि । अनेनेति यत्कारणतया कर्म प्रतिपादित तस्यैव कारणकर्मण उदय-मनुभवान्न न तु सत्त्वाद्यपेक्षते, कारणकर्मोदयापेक्ष इति ।

(१२) मद्यपीते' त्यादि । आहिताग्न्याविपाठान्निष्ठान्तस्य परनिपातात् मद्यं पीतं येन स मद्य-पीतः, हृत्पूरको भक्षितो येन स हृत्पूरकभक्षितः, पित्तोदयेन व्याकुलीकृतः । मद्यपीतश्च हृत्पूरकभक्षितश्च पित्तोदयव्याकुलीकृतश्चेति विशेषणसमुच्चयसमासात् मद्यपीतहृत्पूरकभक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतास्ते च ते पुरुषाश्च तेषां ज्ञानं चावरोधः क्रिया गमनागमनादिका ज्ञानक्रिये ते इव । मद्यपीतहृत्पूरकभक्षित-

* * पादार्थं तु वर्तत इत्यनन्तरं 'तथा मनोलब्धिप्रतिबन्धयचक्षुरावरणं, तद्दवाच्च जीवश्चतुरिन्द्रियेषु न वर्तते' इति पाठो दृश्यते, किन्तु तस्यात्राऽवष्टमानत्वात् गृहीतः ।

यथा—विषमिश्रमन्मौषधं वा । चारित्रं क्रियाप्रवृत्तिलक्षणं तस्य मोहं करोतीति चारित्रमोहनीयं । अणन्ताणि भवाणि अपुण्वन्ति जीवस्येति अणन्ताणुबन्धिणो, तेसि उदणं सम्मत्तं ण पडिव-
ज्जइ, किं पुण चारित्तं । पडिवज्जोवि तेसि उदणं दंसणं चारित्तं च चयइ, मिच्छत्तं चैव गच्छइ ।
अप्यं पच्चक्खाणं देसविरइ, तमप्यमवि पच्चक्खाणं आवरयंति, किं पुण सव्वं ति, तेण अपच्चक्खा-
णावरणा वुच्चन्ति । तेसि उदए षट्ठमणो देसविरइ'पि ण पडिवज्जइ त्ति, पडिवज्जोवि परिवज्जइ ।
पच्चक्खाणं सव्वविरइ, तमावरन्ति तेण पच्चक्खाणावरणा वुच्चन्ति, तेसि उदयाओ सव्वविरति
ण पडिवज्जइ, पडिवज्जो वि परिवज्जइ । सव्वपावविरयमवि जइ' संज्वलयन्ति त्ति संजलणा वुच्चन्ति,
संजलणां उदयाओ अहक्खायाचारित्तं ण लभति अकपायमित्यर्थः, सुविशुद्धं स्थानं वा न प्राप्नोति,
प्राप्तो वा तदुदयात् मलीमसीभवति । णोकसाया कषायैः सह वर्णन्ते, नहि तेषां पृथक्सामर्थ्यमस्ति
जे कसायोदयं दोषा तेऽपि तद्योगात् तदोषा एव, अणन्ताणुबन्धिमहचरिता ते अणन्ताणुबन्धिस-
हावं पडिवज्जंति, तमुणा भवन्ति त्ति भणियं होइ । एवं सेसकसाएहिं वि सह वत्तव्यं पूर्ववत्,
संसर्गजाः णोकसाया तहंसवत्तिनः तम्हा एएवि चरित्तं मोहेचा जहा कसाया तहा चरित्तघाहणो
भवन्ति । इत्थिम्मि अभिक्कापो पुरिसवेदोदणं जहा सिमोदए अम्माइसु । इत्थिवेओदएण पुरि-
सामिलामो पित्तोदए मधुरामिलापवत् । नपुंसगवेओदयाओ इत्थिपुरिसदुग्महिलसति धातुद्रयो-
दीर्णे मज्झिकादिद्रव्याभिलाषिपुरुषवत् । हासोदयाओ सणिमित्तमणिमिचं वा हसइ रंगगतनटवत् ।
मोहोदयाओ परिदेवनहननादिं करोति । सोमानसो विकारः । रतिः प्रीतिः, बाह्याभ्यन्तरेषु वस्तुषु
विषयेन्द्रियादिषु च । एतेष्वभावीतिररतिः । भयं त्रासो उद्वेगः । दुर्गच्छा शुभागुभेषु द्रव्येषु जुगुप्सा
त्रिचिकित्सा व्यलीकृता । एवमेते सोलस णव य पणवीसं चारित्तमोहणिज्जं । मिच्छत्तेण सह
छवीसं । सम्मत्तमीसेहिं समं अट्ठावीसं । सम्मत्तसम्मामिच्छाइ' मिच्छत्तपगइ चि काठं दंसणमो-
हणिज्जं भणइ ॥

इयाणि आउगं ति ^{६३} आनीयन्ते शेषप्रकृतिसप्तकविकल्पाः ^{६४} तस्मिन्नुपभोगार्थं जीव-
स्य, कांस्यपात्राधारे ^{६५} शाल्योदनादिव्यञ्जनविकल्पानेकमोज्यवत्, आनीयते वाऽनेनेति तद्भू-

पित्तोदयव्याकुलकृतपुरुषज्ञानक्रियावत् । छान्दसत्त्वान् पुरुषशब्दस्य परनिपातः । अथवा मद्यपीतादि-
पुरुषाणामिवाऽसमञ्जसे ये ज्ञानक्रिये, तत्तद्वान् पुरुषवदिति व्याख्येयम् ।

(९३) 'आनीयन्त' इत्यादि । आनीयन्ते स्वोदयनिमित्तैर्द्रव्यादिभिरिति शेषः ।

(९४) 'तस्मिन्नि' त्यायुषि सति ।

(९५) 'शाल्योदनः' शालिकूर, आदिशब्दात् सूपादिग्रहः । व्यञ्जनविकल्पाः शाकादिशालन-
कप्रकाराः, शाल्योदनादयश्च व्यञ्जनविकल्पाश्च शाल्योदनव्यञ्जनविकल्पाः । त एवानेकं मोज्यं मोजनं
शाल्योदनाविव्यञ्जनविकल्पानेकमोज्यं, तद्विधेति ।

वान्तर्भावप्रकृतिगुणसङ्घदयः तदैकत्वेन रज्ज्ववबद्धेषु पृष्ठिभारकृत्, शरीरं वा तेनावबद्धमास्ते
 “यावदायुष्कं णिगलबद्धपुरुषवत्, तेण आउगं भञ्जइ ति । तं चउविहं, तंजहा—णिरयाउगं, तिरि-
 यमणुपदेवाउगमिति । णेरइगाणमाउगं णिरयाउगं एवं सर्वत्र ।

इयाणि णामं ति णामयति परिणामयति णिरयाइभावेणेति णामं, “अहवा णामेइ जं जीउप्रदे-
 शान्तर्भावविपुलद्रव्यविपाकसामर्थ्यात् संज्ञां लभते ” तन्नाम कर्म, पदेन वाक्येन वा समाहृत्य ते तत्स-
 म्बन्धात् । नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्ध “चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दप्रवृत्तिवत् ।
 णामकम्मस्स ” बायालीसं पिंडपगडीओ, तंजहा—गइणामं जाइणामं सरीरनामं सरीरसंचायनामं
 सरीरबंधणनामं सरीरसंठाणनामं, सरीरअंगोवंग-सरीरसंचयणवक्कअंगरसफासआणुपुविअगुरुलहुगउव-
 घायपराघापउस्सासआयाउज्जोअविहायगइतसथावरवायरसुहूमपउज्जत्तगअपज्जत्तग।णेयसाहारणसरीर-
 धिरअधिरसुभअसुभसुभगदुभगसुस्सरदुस्सरआएउज्जअणाएउज्जअमकिति अजसकिणिचिणिम्माणितित्थगर-
 णामं चेति । पिंडपगइ चि मूलभेओ । गम्मतीति गति । जति गम्मइ चि गई तो जीवेण सव्वं
 पज्जवा गम्मंते तम्हा सव्वपज्जवाणं गइप्पसंगो ? ण, विसेमियचाओ गइपज्जवेण अप्पा तं णाम-
 कम्मोदयाभिमुहो परिणमइ गच्छतीति वा गती ।

“णिरयगइतिरयभसुभं विसेसओ मणुयदेवसुभउ चि । जीओ उ चाउरन्तं गच्छइ तम्हा गई तेण ॥१॥”

(९६) यावदायुष्कमिति, आयुष्कं जीवितपरिणामः सर्वत्र निरुक्तानुसरणादायुरिति भवति ।

(९७) अहवा नामे त्वादि । नामेति कोऽर्थः ? उच्यते-यत्कर्म जीवप्रदेशानामात्मावयवानां
 तत्स्थितयाऽन्तर्मध्ये भवितुं शीलमस्य जीवप्रदेशान्तर्भावी । तच्च तत् स्वप्रदेशरूपं पुद्गलद्रव्यं च तस्य
 विपाकसामर्थ्यं स्वकार्यकत्वं सामर्थ्यं तस्मात् संज्ञां नाम लभते । नामनिमित्तीभवतीत्यर्थः । तत्कर्म ‘नाम’
 क (का) रणे कार्योपचारात् । यतः पदेन मनुष्यादिना वाक्येन शोभनः स्वरोऽस्येत्येवमादिना पदसमु-
 दयजेन समाहृत्य ते संशब्दायते, तत् सम्बन्धात् प्राप्तिविपाकनामकमसम्बन्धात् । इदमुक्तं भवति—नामकर्मो-
 दयास्त्वजीवस्याने(क)था द्रव्यगुणपरिणामाभिधायिनी व्यप्रदेशप्रवृत्तिर्भवति । कथमित्याह-नीलशुक्ला-
 दिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्धि चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दप्रवृत्तिवत् । नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्येणगुलिका
 शङ्खदूर्णादिना समादिग्धं कृतयथास्थानोपलेपं नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्धं वस्तिवति गम्यते ।

(९८) चित्रपटादेः द्रव्यस्य व्यपदेशश्चित्रपटोऽयमित्यादिरूपः, चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशः स
 आदिर्विषां ते चित्रपटादिव्यपदेशादयस्ते च ते शब्दाश्चेते । आदिशब्दात् तद्गतप्रतिनियतप्रतिबिम्ब-
 व्यपदेशप्रहो यथा सुरनाथः पाथोनाथोऽयमित्यादि । ततो नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिभक्ष्य
 चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दा इति षष्टिसमाप्तः । तेषां प्रवृत्तिस्तद्वत् । यथा पटादिवस्तु द्विविध-
 वर्णकद्रव्यव्यतिकराश्रमाऽव्यपदेशमाक्, तथाऽऽत्मापि समनुपगमत्पादिविचित्रकर्मोदयादनेकधा नरना-
 रकादितया व्यपदिश्यत इति भावः ।

(९९) ‘बायालीसं पिंड [प] गइओ’ ति । पिंडो बहुप्रकृति संबोहः, तद्रूपाः प्रकृतयः पिण्ड-
 प्रकृतयो गत्यादिवत् । न चर्षं त्रसत्यावराविप्रकृतोनामेकैकत्वेनाऽपिण्डप्रकृतिवत्माक्षङ्कनीयं, त्रसत्त्वादि-
 सामान्याऽभेदेऽपि पतङ्ग-पृङ्ग-मातङ्ग-नुरङ्गत्वादीनां तदन्तर्भवतिबन्धनत्वेन तासामपि पिण्डत्वात् ।
 अन्यथा आसामेकैकत्वेने तन्निमित्तस्य त्रसत्त्वादेर्भेदो न स्यात् ।

सा चउच्छिन्ना, गिरयगई तिरियगई मणुयगई देवगई । गिरयाणं गई गिरयगई. नारकगई चि तत्संज्ञां लभते, तत्सम्बन्धात् । एवं सर्वत्र ॥ जातिनामं ति-सर्वेसिं तज्जाइयाणं जं सामन्नं ति सा जाइ वुच्चइ, एगिन्दियत्तं सव्वेगिन्दियाणं सामन्नं जाई । एवं सर्वत्र । अत्राह-फासिन्दि-यावरणस्स कम्मस्स खओवसमेणं एगिदिओ भवइ, एत्थ णामं उदईओ भावो चि तम्हा एगिन्दियत्तं न षडइ ? उच्यते, सच्चं, फासिन्दियावरणस्स खओवसमेणं एगिन्दियलद्धी, जइ तस्स जाइणामं ण होज्जा तो '°' एगिन्दिओ चि संज्ञां न लभते, तम्हा संज्ञाकरणं यत्कम्मं तन्नामोच्यते । तस्स जाइ-णामस्स कम्मस्स पञ्च पगईओ तं जहा-एगिन्दिय-बेहन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय-पञ्चिन्दियजाइणामं ति ॥ सरीरं ति सरीयत्तं इति सरीरं तस्स उत्तरपगईओ पञ्च, तंजहा-ओरालियवेउव्वियआहारग-तेजइगकम्मइगसरीरणामं ति । उदारं बृहदसारं तं णिप्पकमौदारिकं, असारथूलदव्ववग्गणाकारण-समारद्धं, ओरालियं तप्पाओग्गपोग्गलग्गहणकारणं जं कम्मं तं ओरालियसरीरणामं, पोग्गलवि-वागि पोग्गलग्गहणकारणमित्यर्थः । एवं सर्वत्र । विविधगुणरिद्धिसंपत्तं वेउव्वियं, यैस्तदारब्धं ते पोग्गला विविधगुणरिद्धिशक्तिप्रचितधर्माणः विकरणावब्धं वैकुण्डिकमिति । ^१ शुभतरशुक्लविशुद्ध-द्रव्यं शरीरं प्रयोजनाया-ह्रियते इति आहारकं । तेज इत्यग्निः, तेजोगुणापेतद्रव्यसमारब्धं तेजसह-ष्णगुणं तमेव जया उत्तरगुणं हि लद्धी समुप्पज्जइ तदा रोसाविद्धो णिसिरइ, जहा गोसालो, जस्स ण संभवइ लद्धी तस्स सततमुदराई (मोदनई) आहारपाचकं । कम्मइगं सव्वकम्माधारभूतं जहा कुण्ढं बदराईणं, सर्वकर्मप्रसवसमर्थं वा यथा बीजं अंकुरादीनां । एसा उत्तरप्रकृतिः सरीरणामकम्म-स्स पृथगेव कर्माष्टकसमुदायभूतादिति । पोग्गलरचनाविशेषः संघातः, तेसिं चैव गहियाणं पोग्ग-लाणं जस्स कम्मस्स उदयाओ सरीररचना भवइ तं संघायणामं । पोग्गलेसु विवागो जस्स सो य पञ्चविहो, तंजहा-ओरालियसरीरसंघायणामं वेउव्वियआहारगतेजसकम्मइगसरीरसंघायणामं, लेप्पकरचनादिविशेषरूपवत् सरीरपञ्चकस्य संघातः । बन्धणं ति-गहियचेप्पमाणणं पोग्गलाणं

(१००) 'तो एगिदिओ' इत्यादि । अत्र हेतुव्यपदेशस्य बाह्येन्द्रियाधीनत्वात्, बाह्येन्द्रियस्य च प्रतिनियतजातिहेतुकत्वात् । तथाहि-बकुलादेः कथञ्चित् सकलेन्द्रियव्यापारेऽपि पञ्चेन्द्रियजाति-वेकत्येन बाह्येन्द्रियाभावान्न पञ्चेन्द्रियव्यपदेशः ।

उक्तं च—

पंचिदिउव्व बउलो, नरोव्व सव्वविसओवलमाओ ।

तहवि न भण्णइ पंचिदिउत्ति बज्झिदियाभावा ॥

[विशेषावश्यकभाष्ये, गा. ३००१]

केवलिनश्च भावेन्द्रियाभावेऽपि 'अनीन्द्रियाः केवलिनः' इतिवचनात् पञ्चेन्द्रियजास्तुवयेन-बाह्येन्द्रियभावात् पञ्चेन्द्रियव्यपदेशः । तस्मात्सुष्ठूक्तं संज्ञाकरणं जातिकर्म इति ।

१ : शुभतरशुक्ल विशुद्ध द्रव्यं.' इति जे. ।

अश्वमरीरपोगलेहिं वा समं बन्धो जस्स कम्मस्स उदणं भवइ तं बन्धणणामं । सो पञ्चविहो तंजहा—ओरालियवेउव्वियआहारकतेजसकम्मइगशरीरबन्धणणामं ति, विद्यते तत्कर्म यन्मिमादाइ द्वयादिसंयोगात्तिराविर्भवति यथा काष्ठद्वयभेदैकत्वकरणा यजुत्कारणं । एवं जत्थियाणि जत्थ सगी राणि सम्भवन्ति तेसि बन्धणं भासियव्वं । अबद्धं हि ण संपायाभावज्जइ, वालुकापुरुषशरीरवत्, विश्लिष्टतृणादिबद्धा । अहवा बन्धणणामं पन्नरसविहं तंजहा—ओरालियओरालियसरीरबन्धणणामं, ओरालियतेजइओरालियकम्मइगओरालियतेयकम्मइगसरीरबन्धणणामं । एवं वेउव्विसरीराणं ४ । एवं आहारगसरीराणं ४ । तेजइगतेजइगं तेजइगकम्मइगं कम्मइगकम्मइगं चेति । जेण पुव्वगहियाणं वट्टमाणसमयगहियाणं च सह बन्धणं कज्जइ तं ओरालियओरालियसरीरबन्धणणामं । एवं सर्वत्र । संठाणं ति—संस्थानमाकृतितिविशेषः, तेणु चेव गहियसंधाइयपविट्टेसु पोग्गलेसु संस्थानविशेषो यस्य कर्मणः उदयात् भवइ तं संठाणणामं । तं छव्विहं, तंजहा—समचउरंसंठाणणामं णग्गोहसंठाणं साइसंठाणं खुज्जसंठाणं वामणसंठाणं हुण्डसंठाणमिति । मानोन्मानप्रमाणान्यन्यूनानातिरिक्तान्यङ्गोपाङ्गानि यस्मिच्छरीरसंस्थाने तत्संस्थानं समचतुरस्रं, स्वाङ्गुलाष्टशतोच्छ्रयाङ्गोपाङ्गनिर्मितलेप्यकवत् । णाभीतो उवरि सव्वायववा समचउरंसलक्खणा अविसंवादिणो, हेडाओ तदनुरूपं ण भवति तं णग्गोहं । णाभिहेडाओ सव्वायववा समचउरंसलक्खणा अविसंवादिणो उवरि तदगुरुत्वं ण भवइ 'तं सादि । गीवाओ उवरि हत्था पाया प आइलक्खणजुत्ता संखित्तिविकृतमज्झकोष्ठं कुज्जं । लक्ष्णयुक्तं कोष्ठं ग्रीवाद्युपरि हस्तपादयोश्चादिन्यूनलक्षणं वामनं । कुञ्जमेतद्विपरीतं । हस्तपादाद्यवयवा बहुपायाः प्रमाणविसंवादिनो तं हुण्डमिति ।

“तुल्लं विम्वरबहुलं उस्सेह्वहुं च मड्हकोट्टं च । हेट्ठिल्लकायमड्हं सव्वत्थासंहियं हुइं ॥१॥”

अंगोवंगं ति—अंगाणि उवंगाणि य अंगोवंगाणि जस्स कम्मस्स उदणं णिव्वत्तन्ते तं अंगोवंगणामं ।

“दो हत्था दो पाया पिट्ठी पेट्टं उरं च रीसं च । एय अट्टक्का खलु अङ्गोवक्काणि सेसाणि ॥१॥”

यत्कम्मदिवादेवंविधा 'निवृत्तिरिति । तं तिविहं उरालियशरीरअङ्गोवक्कं वेउव्वियशरीरअङ्गोवक्कं आहारगसरीरअङ्गोवक्कमिति । एगिन्दियवज्जेसु सेसेसु सम्भवन्ति ॥ संधयणं ति—अस्थिबन्धणं, तं छव्विहं, तंजहा—वज्जजिसहनारायसंधयणं वज्जनाराय-नाराय-अद्धनाराय-कीलिया-असंपत्तच्छेवट्ट-संधयणमिति । मर्कटबन्धसंस्थानीयः उभयपार्थक्योरस्थिबन्धो यस्य तं नाराचं, ऋषमं पट्टः, वज्रं कीलिका, वज्रं च ऋषमं च नाराचं च यस्यास्ति तं वज्रर्षमनाराचसंहननं, मर्कटपट्टकीलिकारवनायुक्तं प्रथमं । मर्कटकीलिकायुक्तं द्वितीयं । मर्कटसंयुक्तं तृतीयं । मर्कटद्वैकदेशबन्धेन

(१०१) 'तं साति' ति । तत्संस्थानं स्वातिः वात्मलर्वात्मिक इत्यपरे, तदाकारत्वात् स्वातिः ।

१ एवविधानि निबन्धन्ते इति जे. ।

द्वितीयपार्श्वे कीलिकासंबद्धं चतुर्थं । अङ्गुल(अस्थि)द्वयसंयुक्तस्य मध्यकीलिका एव दत्ता एतं
कीलिकासंहननं । असंपक्षसेवङ्गुं अस्थिनि चर्माणि निकाचितानि केवलमेवेति । एवंविधाऽस्थि-
संघातकारिसंहनननाम औदारिकशरीरविषयमेव संहन्यमानानां कपाटादीनां लोहादिपट्टरचना-
विशेषोपकारिद्रव्यवत् संहननं । वण्णणामं ओरालियासु सरीरेषु जस्सोदयाओ कालादिपञ्चविहवण्ण-
णिप्फत्ती भवइ, जहा चित्कम्माइसु तव्विववण्णा समारद्धेसु कारणाणुरववण्णणिप्फत्तिवत् । तं
पञ्चविहं, तंजहा—कण्ह-णील लोहिय हालिद-मुक्खिणामं चेति । गन्धो चि तेसु चैव शरीरेसु सुगन्धया
दुगन्धया वा जस्स कम्मस्स उदएणं भवइ तं गन्धणामं । तं दुविधं, सुगन्धिणामं दुगन्धिणामं च ।
रमो चि तेसु चैव सरीरपोम्गलेसु तित्ताहरसविसेसो जस्स कम्मस्स उदएणं भवइ तं रसणामं ।
तं पञ्चविहं तंजहा—तिचरसणामं, कटुकणामं, कसायणामं, अम्बिलणामं, महुरणामं चेति ॥ फासो
चि तेसु चैव पोम्गलेसु कक्खडमउकाइफासो जस्स कम्मस्स उदएणं पाउम्भवइ तं फासणामं । तं
अहविहं, तंजहा कक्खडफासणामं—मउग गुरुअ-लहुग-णिद्ध-कक्ख-सीय उसिणणामं चेति । एयाइं सरीर-
संघायवन्धणाईणि जाव फासन्ताणि गहिण्ह ओरालियासु पोम्गलेसु विवागं देन्ति । आणुपुव्वि चि-
आणुपुव्वी णाम परिवाही, कासिं ? संढीणं, तासिं अणुसेट्ठिगमणं जस्स कम्मस्स उदयाओ भवइ ते
आणुपुव्विणामं अंतरगइए वट्ठमाणस्स जा उअगहे वट्ठइ, यथा—जलचरस्स गइपरिणयस्स जलं सा
आणुपुव्वी । गइं दुविहा, उज्जुगई वक्कगती य, जत्थ उज्जुगवी तत्थ पुव्वाउगेणव गच्छइ, गन्तूण
उववत्तिठाणे पुरेक्खडमाउमं गेण्हइ । वक्कगई कोप्पर-लांगल-गोमुत्तिलक्खणा, एकद्वित्रिसमइका ।
ताए पुण गच्छन्तो जत्थ वक्कमारभते तत्थ पुरेक्खडमाउमं गेण्हिऊण तं वेएइ, तत्थ य तत्तामाणु-
पुव्वीए उदओ भवइ । उज्जुआते समओ, तम्मि ण य आणुपुव्वीए, ण य पुरेक्खडाउगुदउत्ति ।
अगुरुलहु चि—णोगुरु थोलहु णोगुरुलहु अगुरुलहु । जस्सोदयाओ अगुरुलहुत्तं सन्वेसि जीवाणं
अप्पय्णो सरीरं ण गुरुं ण लहुं अगुरुलहुं । अगुरुलहुं पञ्चविहं चि सरीरं णिच्छयाओ गुरुं
लहुं गुरुलघु वा ण भवइ, किंतु अन्नोन्नावेक्खाए तिभिवि सम्भवन्ति । उववायं ति—जस्सोदएण परेहिं
अणेगहा वाइज्जति परावाओ—जस्सोदयाओ जीवो अणेगहा परं हणइ । उत्तासो जस्सोदयाओ उतास-
णीसासया भवति । आयवणामं तपणं तावो मयादिवा तप जातपः तं जस्सोदयाओ भवइ तं आयव-
णामं । आइच्चमण्डलपुट्टविकाइए चैव विपाको, ण अणत्थ । उज्जोयणामं उद्योतनं उद्योतः प्रकाशः
अणुसिणो पकासो जस्सोदयाओ भवइ तं उज्जोयणामं; खज्जोगाईणं, ण पुण अग्गिस्स^१ फासो उसिण-
णामाओ रूवं लोहियणामं ति । विहायगई—चक्कमणं गमणं विहाओगई एगट्ठा, णेरइगतिरियमणुय-
देवाणं जस्सोदएणं गमणं भवइ तं विहायगइणामं । तं दुविहं पसत्थविहागई अपसत्थविहायगई

य, तत्थ पसत्थविहायगई गमणं हंसगजवसमादीणं, अपसत्थविहायगई य उट्टोलसिगालादीणं । तस्सणामं जस्सोदयाओ फन्दइ चल्इ गच्छइ । थावरणामं जस्सोदयाओ ण फन्दइ ण चल्इ । सुहुमतसे तेजवाळ मोलणं तेसिं थावरोदएवि सरीरसमावाओ देसन्तरगमणं भवइ । बायरणामं थूलं जस्सोदयाओ थूलया भवइ सरीरस्स तं बायरणामं । सुहुमं छस्मं जस्सोदयाओ सुहुमता भवति सरीरस्स तं सुहुमणामं, ण चक्सुग्गाहं, तं पडुच्च अन्नोन्नवेक्खायाओ वा बायरसुहुमता । पज्जत्तगणामं जस्सोदयाओ णिव्वत्तिं गच्छइ आपाकप्रक्षिप्तनिवृत्तघटवत् तं पज्जत्तगणामं । अप-
ज्जत्तगणामं अपर्याप्तं अनिप्पक्खंति अर्द्धपक्कविनष्टघटवत् जस्सोदयाओ णिप्पक्किं न गच्छइ । पत्तेणं ति-न सामान्यं, जस्सोदयाओ एको जीवो एकं सरीरं णिष्वात्तेइ, तं प्रत्येकं, यथा-देवदत्तपद्मदा-
दीनां पृथग्भूतवत् । साहारणं ति-सामान्यं जस्सोदयाओ बहवो जीवा एगं सरीरं णिव्वचयंति, यथा-देवदत्तपद्मो सामान्यं देवकुलं । थिरणामं यदुदयाच्छरीरावयवानां स्थिरता भवति यथा-
शिरोऽस्थिदन्तानां । अस्थिरनाम तदवयवानामेव मृदुता भवति यथा-नासिकाकर्णत्वचादीनां । शुभाशुभं शरीरावयवानामेव शुभाशुभता, यथा शिर इत्यादयः शुभाः, तैः स्पृष्टस्तुष्यति, पादेन स्पृष्टो रुष्यति तेऽशुभाः । सुभगं दुभगं, कमनीयः सुभगः मनसः प्रियः, इतरो दुर्भगः । सुस्सर-
दुस्सरं वेइन्दियाइयाणं सदो सरो येनोच्चारितेन प्रीतिरुत्पद्यते सा सुस्सरता, तत्त्विवरिया दुस्सर-
ता । आएज्जं प्रमाणीकरणं आएज्जकम्मोदयाओ जं तस्स चेइयं जं वा तस्स वयणं तं सर्वं मणु-
एहिं पमाणीकिज्जइ, जहा-जमणेण कर्यं तं अम्हं पमाणं ति, मध्यस्थमनुजवचनभरं मनुजचेष्टितवत् ,
(मध्यस्थमनुजवचनक्रियानुकूल्येनेतरमनुजचेष्टितवत्) । तत्त्विवरीतमणाएज्जं । अथवा आदेयता श्रद्धेयता
शरीरगता, तत्त्विवरीयमनादेयमिति । जसक्किं कीर्त्तनं संशब्दनं कीर्त्तिः, यश इति वा शोभनमिति
वा एकार्थः, यशसा लोके कीर्त्तनं यशःकीर्त्तिः । तत्पुनः केन संसदनं ? पुण्यशौर्यसत्क्रियानुष्ठानाचलित-
स्वाध्यायध्यानशोभनार्थावलम्बनात् संसदनं कीर्त्तनं यशःकीर्त्तिकर्मविपाकाद्भवति । अथवा यश इति
इहलोके वर्त्तमानस्य, परलोकगतस्यापि (वा) यद्यशः सा कीर्त्तिरिति । तत्त्विवरीयमयशःकीर्त्तिः ।
निम्माणं ति-निम्माणं सर्वजीवाणांपि अप्यप्यणो सरीरावयवाण विश्वासणियमणं जेण भवइ तं
णिम्माणणामं, जहा-मणुस्साणं दोहत्था दोपाया-उरोसिराहविश्वासो, एवं सेसजीवाणांपि, जहा
बड्हइ अणेगकलाकुसलो पासायाइस्वशास्त्रसिद्धलक्षणेन^१ निम्माणेइ तथा निम्माणंपि । तित्थयरणामं
जस्स कम्मस्स उदएणं सदेवासुरमणुस्सलोकस्स अच्चियपूइयवन्दिणमंसिए धम्मतित्थरे जिणे
केवली भवति तं तित्थकरणामं । नामं भणियं ॥

इयाणि गोचं ति-गच्छइ जीवो उच्चाणीयं^२ कुलमिति गोचं । तं दुबिहं, उच्चागोचं नीया-

१ 'पासाबाइसु शास्त्रसिद्धलक्षणाद्' इति जे. । २ 'अर्त्तमिति' भु. ।

गोयं च, अभाणीवि विरूजोवि अधणोवि जाइमणदेव पूइज्जइ तं उच्चागोचं । पद्धिगोवि सुरू-
बोवि धणन्तोवि सव्वकलाकुसलोवि णिन्दिज्जइ उवहसिज्जइ अवमाणज्जइ तं पीयागोचं ।

इयामि अन्तराहं ति-^१ अन्तरे एह द्यवधानं गच्छइ अणेण जीवस्स दाणाहपञ्जयस्स दाणा-
इविग्गपज्जएणेति अन्तराहं । तं पञ्चविहं दाणलाभभोगपरिभोगवीरियन्तराहमिति । तत्थ दाणा-
न्तराहं णाम दव्वपडिग्गाहकसन्निज्जेवि दिन्नं महफलं ति जाणंतो वि दायव्वं ण देह जस्स कम्म-
स्स उदएणं तं दाणंतराहं । सव्वकालं सव्वेति देन्तोवि जस्स ण देह तस्स तं लाभन्तराहगोदओ ।
एकस्सि भोत्तूण छड्डिज्जइ तं उवभोगं मज्झाहं, तं विज्जमाणपि जस्स कम्मस्स उदएणं ण भूज्जइ
जहा—सुबन्धु, तं उवभोगन्तराहं । परिभूज्जइ पुणो पुणो भुज्जति तं परिभोगं स्त्रीवस्त्रादिकं,
सन्निहियं पि जस्स कम्मस्स उदएणं ण भूज्जइ जहा सुबन्धु, एतं परिभोगन्तराहं । वीर्यं, शक्तिः,
चेष्टा, उत्साहः, जो समत्थोवि णिरूजोवि तरूणोवि अप्पबलो भवइ जस्स कम्मस्स उदएणं एतं
वीरियन्तराहं । तस्स सव्वोदओ एगिन्दिएसु तओ^२ तरतमेण खओवसमविसेसेण केइदियाणं वीरिय-
बुद्धो ताव जा दुचरिममयछउमत्थोति, केवलम्मि सव्वक्खओ । एवं पगइसहुक्कित्था पगईणं^३
अन्धाविवरणा य कया । एत्थ बन्धं पडुच्च वीसुत्तरं पगइसतं गहियं, तंजहा—णाणावरणाणि ५,
दंमणावरणाणि ९, सायासायं २, छवीसं मोहणज्जं सम्मत्तसम्मामिच्छत्तवज्जं, आउणि ४,
गति ४, जाति ५, पंचसरीराणि य सरीरबन्धणसंचायणाणि सरीरगहणेण गहियाई, संठाणदं,
संचयणदं, अङ्गोवङ्कइ, वञ्जगन्धरसफासमेयवज्जाणि, आणुपुब्बीओ ४, अगुरुल्लुउवघायपराघाय-
उत्सासआयाव १ उज्जोप १ विहाय २ तस्सयावराइवीसं णिम्मार्णं तित्थयरमिति उच्चं पीयं च अन्तराह-
गाणि चि ॥३८॥३९॥

इयामि मूलुत्तरपगईणं बन्धं पडुच्च साइअणाइयपरूवणा भणइ—

साइअणाई धुवअकुषो य बन्धो य कम्मलक्षस्स ।

तइए साइयसेसो^४ अणाइधुवसेसओ आऊ ॥४०॥

व्याख्या—‘साइअणाई’ साहयं णाम जस्स बन्धस्स आई अत्थि, सह आइणा वइइ चि
सो साइओ बन्धो । जस्स बन्धस्स सन्तति पडुच्च आई अत्थि सो अणाइओ बंधो, जस्स बन्धस्स
बोच्छेओ नत्थि सो धुवो बन्धो । जस्स बन्धस्स पद्धिनिष्ठानमस्ति अन्त इत्यर्थः सो अणुवो

(१०२) ‘अन्तरे’ इत्यादि । अन्तरा अन्तरालमेति गच्छति; किं कर्तुं इत्याह—दाणावि दानलाभा-
विलक्षिपञ्चकं विज्जपययिन् विज्जस्वभावेनाऽनेनेति सम्बध्यते । शेषं सुगमम् । इत्यन्तरायं तदेव स्वाधि-
कैकप्रेत्यधोवादानादान्तराधिकमिति भावः ।

बन्धो । एएणं अन्धपएणं णाणावरणदंसणावरणमोहणिज्जणामगोयअन्तराद्दणं एएसिं छण्हं कम्मणं बन्धो साइओवि अणाइओवि धुवोवि अधुवोवि सम्भवद् । क्हं ? भञ्जद्, मोहवज्जाणं पञ्चण्हं कम्मणं सुहुमसप्पराद्दणस्स आव चरिमसमओ ताव सव्वे हेट्ठिळा सययबन्धगा । उवसन्तकसायस्स तेसिं कम्मणं बन्धो णत्थि तओ भवक्खएणं ठिइक्खएणं वा परिवड्ढियस्स पुणो बन्धो भवद्, ततो पभित्तिं साइको बन्धो । उवमन्तङ्गणं अपत्तपुव्वस्स अणाइओ बन्धो, बन्धस्य आद्यमावात् । धुवो अभवियाणं, बन्धवोच्छेदामावात् । अधुवो भवियाणं बन्धवोच्छेओ णियमा होहि सि काउं । एवं मोहणिज्जेवि भावणा । णवरि बन्धवोच्छेओ अणियट्ठिचरिमसमए वत्तव्वो । 'तइए साइयसेसो' सि तइयं ति-वेयणिज्जं तस्स साइयं मोत्तूणं सेसा तिभि सम्भवन्ति । क्हं ? भञ्जद्, वेयणिज्जस्स सजोसिकेवलि-चरिमसमए बन्धवोच्छेओ, ततो हेट्ठिळा सव्वे नियमा बन्धन्ति, अजोगिस्स बन्धवोच्छिन्ने पुणो बन्धो णत्थि सि काउं साइओ णत्थि । सेसतिकमावना पूर्ववत् । 'अणाइधुवसेसओ आउ' सि आउगस्स अणादितं च धुवं च मोत्तूणं सेसाणि वे सम्भवन्ति, आउगस्स अप्पणो आउगतिभागे बन्धादवणं तं साइयं, अन्तोमुहुत्ताओ पुणो फिड्ढि सि अधुवो, तम्हा अणादिधुवाण सम्भवो णत्थि ॥४०॥ इयाणि उत्तरपगईणं—

उत्तरपयडोसु तहा धुविगाणं बन्धवउविगप्पो य ।

साई अद्दुधुवियाओ सेसा परियत्तमाणीओ ॥४१॥

व्याख्या—'उत्तरपयडोसु तहा' उत्तरपगइसु सत्तचत्तालीसं धुवबन्धीओ, तं जहा-पंचणाणावरणाणि, नव दंसणावरणाणि, मिच्छां, सोलस कसाया, भयं दुग्गंछा तेज्जइकम्मइग-वक्खण्धरसफासअगुरुलहुउवघायणिम्माणं पञ्चअन्तराद्दकमिति । एएसिं सत्तचत्तालीसाए चत्ता-रिवि भावा अत्थि । क्हं ? भञ्जद्, पंचणाणावरणाणं उवरिल्लचचारिदंसणावरणाणं पंचण्हमन्त-राद्दणं सुहुमसरागस्स चरिमसमए बन्धवोच्छेओ, हेट्ठिळा णियमा बन्धका, उवसन्तकसायस्स बन्धो णत्थि, तओ परिवड्ढन्तस्स सादिक्कादयो योज्याः पूर्ववत् । चउण्हं संजलणाणं अणियट्ठिम्मि बन्धवोच्छेओ, तओ भावेयव्वं । णिहापयलाणं तेज्जइकम्मइक्कवाइ४अगुरुलहुउवघायणिम्माणभय-दुग्गंछाणं जहक्कमेणं अपुव्वकरणम्मि बन्धवोच्छेओ, ततो भावेयव्वं । पञ्चक्खणावरणाणं चउण्हं देसवियम्मि बन्धवोच्छेओ, ततो परिवड्ढन्तस्स साइयादयो योज्याः पूर्ववत् । अपच्चक्खणावर-णाणं ४ असंजयसम्मार्हिट्ठिम्मि बन्धवोच्छेओ तओ भावेयव्वं । थीणगिट्ठितिगमिच्छाणांतानु-बंधीणं मिच्छदिट्ठिस्स उवसमसमत्तं पडिक्कस्स बन्धवोच्छेओ भवद्, तओ परिवड्ढन्तस्स भावेयव्वं । 'साईअद्दुधुवियाओ सेसा परियत्तमाणीओ' सि परावृत्त्य पुणो पुणो बन्धइ सि परियत्त-माणीओ, तंजहा—सायासायं, तिभि वेया, हासरईअईसोगज्जगलं, चचारि आउगाणि, चचारि गईओ, पञ्च जईओ, ओरालियवेउव्वियआहारगसरीराणि, छसंठाणाणि, तिभि दंसोवंगाणि, छसंधयणाणि,

चउरो आणपुञ्जीओ, पराघाय, ऊसास, आयव, उज्जोय, दो विहायगईओ, वीसं तसधावराई, तित्थकर उच्चाणीयमिति ७३ एते परस्परविरुद्धत्वात् जुगवं ण बन्धति ति परियत्तमाणीओ, परा-
घायउत्साया पज्जत्तगणामए सह बन्धइ ति, न अपज्जत्तगणामए एएण परित्तमाणीओ, आयवुज्जो-
आणि एगिदियतिरियगईए सम्मं बज्जंति ति परित्तमाणीओ, तित्थगराहारगनामाणि सम्मत्तसंजम-
पच्चयाणि, न सव्वेसिं ति तेण परियत्तमाणीओ । एएसिं सव्वेसिं साइओ अधुवो य बन्धो ॥४१॥

साइयाः परूवणा कया । इयाणि पगइहाणभूओगाराइपरूवणा भणइ—

चत्तारि पयडिठाणाणि तिन्नि भूगारअप्पतरगाणि ।

मूलपगडीसु एवं अवट्ठिओ चउसु नायव्वो ॥४२॥

व्याख्या—‘चत्तारि पयडिठाणाणि’ मूलपगईणं चत्तारि पगइठाणाणि बन्धभेदा इत्यर्थः ।
तं जहा—अट्ठविहं, मत्तविहं, छव्विहं, एगविहं ति । अट्ठविहं कम्मपगडीओ बन्धमाणस्स अट्ठविहं पग-
इठाणं, आउगवज्जं तमेव सत्तविहं, आउगमोहवज्जं बन्धमाणस्स तमेव छव्विहं, एगं चिय वेयणीयं
बन्धमाणस्स एकविहं ति । ‘तिन्नि भूगारअप्पतरगाणि’ ति भूयोकारं णाम थोवाओ
बन्धमाणो बहुकाओ बन्धइ । अप्पतरं णाम बहुकाओ बन्धमाणो थोवाओ बन्धइ । ‘अवट्ठिओ
चउसु नायव्वो’ ति अवट्ठिओ बन्धो णाम जत्तियाओ पढमसमए बन्धइ तत्तियाओ चेव विइय-
समयाइसु बन्धइ । एएसिं अथो इमो ^{१०३} एगविहं बन्धमाणो छव्विहाइ बन्धइ ति तिन्नि भूओ-
कारा, एतो एकसमइओ पडिवात्तिकाले, सेसकालं अवट्ठियबन्धो ^{१०४} अट्ठविहाओ सत्त-
विहाइगमणं अप्पतरबन्धो, सो वि एकसमइओ तिप्पगारो य, सेसकालं अवट्ठिओ । एवमवट्ठिय-
बन्धो चउविगप्पो अट्ठविहाइसु ॥ अवत्तव्वबन्धो अवन्धाओ बन्धगमणं, मूलपगईसु णत्थि,
मूलपगईणं सव्वबन्धे वोळ्ळिन्ने पुणो बन्धो णत्थि ति काउं । उक्तं च—

“एकादहिणे पढमो एक्कादी उणगम्मि बिइओ उ । तत्तियमेत्तो तइओ पढमे समए अवत्तव्वो ॥१॥ ति॥४२॥”

मूलपगईणं भूओकाराईणि भणियाणि, इयाणि उत्तरपगईणं भणन्ति—

तिन्न दस अट्ठ ठाणाणि दंसणावरणमोहनामाणां ।

एत्थ य भूओगारो सेसेसेगं हवइ ठाणं ॥४३॥

(१०३) ‘एगविहमि’ त्यादि । एकविहं सव्वेहं बन्धनुपशान्तमोहः । अवधाक्षयेण प्रतिपत्तन्
सूक्ष्मसंपरायपुण्यस्थानकल्पः षड्विधमाविशब्दादुपवक्षयेण सुरलोकोत्पत्तौ सप्तविहं, सामान्यजीविञ्च
सप्तविधबन्धाः षड्विहं बन्धातीति त्रयो भूयस्कारा इति ।

(१०४) ‘अट्ठविहातो’ इत्यादि । अष्टविधबन्धात् सप्तविधे, आविशब्दात् सप्तविधात् षड्विधे,
षड्विधादेकविधबन्धे गमनं संकमणं सप्तविधाविगमनम् । अष्टविधबन्धादानन्तर्येण षड्विधाविशब्द-
गमनासंभवात् ।

व्याख्या—‘तिभि दस’ तिभि दस अट्ठठाणाणि पगइठाणाणि जहासंखेण दंसणावरण-
मोहणामाणं ति । ‘‘एत्थ य भूओकारो’ एएसु वेव कम्मसे भूओकारादओ चत्तारि ।
‘सेसेखेणं हवइ ठाणं’ ति सेसाणं कम्मपगइणं एककेकं वेव पगइठाणं । दंसणावरीयस्स तिभि
पगइठाणि । तंजहा—गवविहं छव्विहं चउव्विहं ति । सव्वपगइणं समुदओ गवविहं, धीणत्तिगवि-
हियं तमेव छव्विहं, णिहादुगरहियं तमेव चउव्विहं । एत्थ य वे भूओकारा, दोभि अप्पतराणि,
अवट्ठियवंधाणि तिभि, अवत्तव्वमेगंति सव्वबंधवोच्छेए जाए पुणो बंधइ अवत्तव्वबंधो । मोह-
णिजजस्स दस पगइठाणाणि, तंजहा—बावीसा, एककवीसा, सत्तरस, तेरस, णव, पंच, चत्तारि
तिभि, दो, एकक ति । एसंति विवरणा जहा ‘‘सत्तरीए । एत्थ भूओकाराणि नव, अप्प-
तराणि अड्ड, कहं ? बावीसाओ एकवीसगमणं गत्थि, मिच्छादिट्ठी सासणभावं ण गच्छइ ति ।
एककवीसाओ वि सत्तरसबंधगमणं गत्थि, सासणो समत्तं ण पडिवज्जइ, णियमा मिच्छां गच्छइ
ति, तम्हा बावीसाओ सत्तरसाइगमणं गत्थि । अवट्ठियबंधा दस । अवत्तव्वगो एक्को ।
‘‘णामकम्मस्स पगइठाणाणि अट्ठ तंजहा—तेवीसा, पणुवीसा, छवीसा, अट्ठावीसा, एगु-

(१०५) ‘एत्थ य भूओगाटो’ इत्यत्राविशब्दलोपो ह्ययः । धवुत्तम्—

“भूओगारग्गहणादप्पतराई वि छइया होन्ति ।

सु(उ)त्ते तालपल्लवे, लुत्ते जइ आइसइ उ ॥”

[]

तथाऽप्राप्याविशब्दलोपो ह्यय इति भावः । तालप्रलम्बसूत्रं च—‘नो कप्यइ निर्गंधाण वा
निर्गंधीण वा आमे तालपल्लवे अभिन्ने पडिगाहिणए ।’ [बृ.क.उद्दे-१.सू-१] तालः—वृक्षविशेषः, तस्य
प्रलम्बं फलं, लुप्ताविशब्दाव्यस्यापि फलं प्रतिग्रहीतुं न कल्पत इति योगः ।

(१०६) धूर्णकारेण ‘अप्रतिक्कातिदिट्ठानां’ मोहनाम्नो बन्धनस्थानानां कमेण लेशतः किञ्चित्
स्वल्पमुच्यते । तद्यथा—द्राविशतिमिष्यात्वं बोद्धव्यकथाया अन्यतरो वेदो हास्यरतियुग्माऽरतिशोकयुग्मयो-
रन्यतरद्वयं युगुप्ता चेति । मिष्यात्वंबन्धोपरमे सास्वादनस्यासावेर्काविशतिः । सैव सन्ध्यग्मिष्याहृष्टे-
रिरतसन्ध्यगृष्टेर्वाऽनन्तानुबन्ध्यभावे सप्तवशाविधं बन्धस्थानम् । तदेव वेशविरतस्याऽप्रत्याख्यातबन्धा-
भावे त्रयोवशाविधम् । तदेव प्रमत्ता-ऽप्रमत्ता-ऽपूबंकरणानां प्रत्याख्यानावरणबन्धाभावात्तवविधम् ।
एतदेव हास्यावियुगमस्य मययुगुप्सयोऽपूबंकरणचरमसमये बन्धोपरमात् पञ्चविधम् । ततोऽनिवृत्तिकरण-
संक्षेपभागावसाने पुंवेदबन्धोपरमात् षड्विधम् । ततोऽपि तस्मिन्नेव संक्षेपभागे क्षययुगच्छति सति
षोडशमालयासंख्यलानां कमेण बन्धोपरमात्त्रिविधं द्विविधमेकविधञ्चेति । तस्याप्यनिवृत्तिकरण-
चरमसमये बन्धोपरमात् मोहनीयस्याऽऽशङ्कः ।

(१०७) ‘नाम्नस्तु’ त्रयोविशतिः, तिर्यग्गतिप्रायोग्यं बन्धतस्तिर्यग्गतिरेकेन्द्रियजातिरौचारिकसंज्ञ-
सकामेनामि दृष्टव्यंस्थानं वर्णाश्रयस्यस्पर्शस्तिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्वौ अनुकूलचूपाघातं स्थावरं बाह्यसूक्ष्मयो-
रन्यतरवर्षात्प्राक्तं प्रत्येकसाधारणयोरन्यतरवर्षाद्विचरमशुभं दुःखमनावेयमयशःकीर्तिः निर्माणमिति । इय-
मेकेन्द्रियापार्जात्प्रायोग्यं बन्धतो मिष्याहृष्टेर्भवति । इयमेव पराधातोच्छ्वाससहिताः पञ्चविंशतिः,
वचरमवर्षात्प्राक्तस्थाने पार्जात्प्राक्त एव बाध्यः । इयमेव धातोघोतान्यतरसमन्विता वृद्धिविशतिः, नचर

णतीसा, तीसा एकतीसा, एगं चेति । एएसिं विवरणा जहा सचरीए । एत्थ भूओकाराणि सच
 १०८ पणुवीसाइएगतीसपञ्चवसाणाणि, एक्काओवि एकतीसाए जाइ चि भूओकारा सच । अप्प-
 तरकाराणि १०९ णाणाजीवे पडुच्च सच, एकतीसाई तेवीसंताणि ११० एक्कतीसाओ तीसगमणं
 देवचं गयस्स, तओ चयंतस्स एगुणतीसगमणं, अट्ठवीसाइतो एक्कगमणं, समिजजीवाणं तीसाओ
 तेवीसंतगमणं, तम्हा सामन्नेणं सच अप्पतराणि । अवट्ठयाणि अट्ठ । अवत्तव्वमेगं णाणा-
 वरणीयवेयणीयआउगोयअंतराइगाणं एक्केकं पगइट्ठाणं । बंधं पडुच्च एकं अवठियं । वेयणीय-
 वज्जाणं अवत्तव्वगबंधो एक्को ॥४३॥

बावरप्रत्येके एव वाच्ये । तथा देवगतिप्रायोग्यं बध्नतोऽष्टाविंशतिस्तद्वत्था देवगतिः, पञ्चेन्द्रियजातिः, वैक्रियतंतजसकार्मणानि, समचतुरस्त्रमङ्गोपाङ्गं वर्णाविचतुष्कमानुपूर्वा—अगुरुलघूपघातपराघाता उच्छ्वासः प्रशस्तविहायोगित्स्त्रसं बावरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकं स्थिरास्थिरयोरन्यतरत्, शुभाशुभयोरन्यतरत्, सुभगं, सुस्वरमादेयं, यश कीर्त्ययशःकीर्त्योरन्यतरत्, निर्माणमिति । एवं तोर्यकरनामसहिता एकोनत्रिंशत् । साम्प्रतं त्रिंशद् देवगतिः, पञ्चेन्द्रियजातिः, वैक्रियाहारका [शरीरा] ज्ञोपाङ्गचतुष्टयं, सैजसकार्मणे, संस्थानमाद्यं, वर्णाविचतुष्कमानुपूर्वा, अगुरुलघूपघातपराघातोच्छ्वासाः प्रशस्तविहायोगित्स्त्रसं बावरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकं, स्थिरं शुभं, सुभगं [सुस्वरं] आदेयं, यशःकीर्तिनिर्माणमिति च बध्नत एकं बन्धस्थानं एवं त्रिंशत् तोर्यकरनामसहिता एकत्रिंशत् । एतेषां च बन्धस्थानानामेकेन्द्रियद्वीन्द्रियनरकगत्यादिभेदेन बहुविधता सप्रतिग्रन्थादवसेया । अपूर्णं (वं) करणादिगुणस्थानकत्रये देवगतिप्रायोग्यबन्धोपरमाद्यशःकीर्ति-
 भेव बध्नत एकविधबंधस्थानमिति । तत् ऊर्ध्वं नाम्नो बन्धाभाव इति ।

(१०८) 'पणुवीस' इत्यादि । पञ्चविंशत्यादीनि एकात्रिंशदन्तानि षट् । एकविधबन्धकञ्चो-
 पशमश्रेणिप्रतिपाते पञ्चानुपूर्व्या एकत्रिंशदाविषु चतुर्षु यथायोग्यं संचरति । एतानि च एकमेव भूयस्कार-
 स्थानं विवक्षात इति ।

(१०९) 'णाणाजीवे पडुच्च' इति । अल्पतरविशेषणाद् भूयस्कारस्थानानि क्रमेण एकस्यापि
 जीवस्य त्रयोविंशत्यादिसर्वबन्धस्थानसंभवात् । उपशमश्रेणिप्रतिपाते चैकविधबन्धादेकत्रिंशदावि-
 बन्धाच्च सप्तापि संभवति । अल्पतरस्थानानि तु सर्वजीवानेव प्रतीत्य भवन्ति, एकस्य जीवस्य
 सर्वेषामसंभवात् । यस्मादेकत्रिंशद्बन्धको नेकोनत्रिंशद्बन्धावधः पतति । एतदेव भावयति ।

(११०) 'एगतीसाओ' इत्यादि । देवत्वप्राप्तावाहारकद्वयाऽबन्धे मनुष्यगतियोग्यसंहननबधे
 च त्रिंशत् । तस्यैव तत्तद्व्युत्पत्त्य देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं तोर्यकरनामकर्म च बध्नत एकोनत्रिंश-
 दिति । इह च वर्शनावरणनाममोहकमसु यदेकमेवावक्तव्यस्थानमुक्तं तदिदं श्रेणिप्रतिपातमपेक्ष्य,
 अन्यथाऽऽनवधयोः क्षयेण प्रतिपत्तः यथासंख्यं चतुष्कं षट्कमिति द्वे द्वे, एका-एकोनत्रिंशत् त्रिंशच्चेति
 त्रीणि, एका सप्तवश चेति द्वे, इत्येवमवक्तव्यस्थानानामभिधानात् । उक्तं च—

‘चउ छ दुइए’ वर्शनावरण इत्यर्थः ।

.....नाममि एग गुणतीस-तीस अवत्तवा ।

इग सत्तरस य मोहे, एक्केको तइअवज्जाणं ॥'

[श्री पञ्चसंग्रहे: भा. १, द्वार ५, गाथा १०]

एवं भूओकारबंधाणि वक्खाणियाणि, ह्याणि बंधसामिचं भणइ—

सब्बासिं पगईणं मिच्छदिद्दी उ बंधओ भणिओ ।

तित्थयराहारदुगं मोत्तूणं सेसपयळीणं ॥४४॥

व्याख्या—‘सब्बासिं पगईणं’ पुव्वुद्धिट्ठं वीसुत्तरं पगईसयं । तत्थ तित्थकरं च आहारगदुगं च मोत्तूणं सेसाओ सव्वपगईओ मिच्छदिद्दी मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं बंधइ विसेसहेऊहिं य ॥४४॥

तित्थयराहारगदुगं च किं न बंधतीति चेत् ? भणइ—

सम्मत्तगुणनिमित्तं तित्थयरं संजमेण आहारं ।

बज्झंति सेसियाओ मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं ॥४५॥

व्याख्या—‘सम्मत्तगुणनिमित्तं’ सम्मत्तगुणनिमित्तं तित्थकरं, संजमेण आहारं बंधइ ति । वीसाणं एगदुगाइगेहिं अन्नतरेहिं कारणेहिं तित्थरणांमपि बद्धं सम्मदिद्धिणा, जाव तस्स सम्मत्तभावे धरइ ताव बंधइ, सम्मत्तभावे फिद्धे ण बंधइ, तेण तित्थकरणामं सम्मत्तपच्चयं । आहारगदुगं अप्पमत्तभावे बद्धमाणो संजओ बंधइ, ण पमत्तो, तम्हा संजमपच्चहणं । तेण एयाओ तिन्नि पगईओ मोत्तूणं सेसाओ सत्तरसुत्तरसयं पगईणं बंधइ मिच्छदिद्दी मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं ॥४५॥

सोलस मिच्छत्तंता पणुवीसं होइ सासणंताओ ॥

तित्थयराउदुसेसा अविरइअंताउ मोसस्स ॥४६॥

व्याख्या—‘सोलस मिच्छत्तंता’ मिच्छत्तं, णपुंसगवेओ, निरयाउगं, निरयगई, एगिदियजाई, वितिचउरिंदियजाई, हुंडसंठाणं, छेउट्ठं संघयणं, निरयाणुपुव्वी, आयवं, थावरं, सुहुमं, अपज्जजगं, साहारणमिति । एयासिं सोलसण्हं कम्मपगईणं मिच्छदिद्धिम्मिं चैव अन्तो, मिच्छत्तभावेण विणा एसिं बन्धो णत्थि, एयाणि एककंतेण निरयएगिदियविगलिंदियपाउग्गाणि णेरइय-एगिदियविगलिंदियाणं णपुंसगं हुंडं च मोत्तूणं सेसा णत्थि संठाणवेया, विगलिंदियाणं संबहमेव ति सेसाणि पडिसिद्धाणि, अप्पज्जजगमेगंतासुभमिति मिच्छदिद्धिम्मिं चैव बंधइ । एयाणि सोलस पुव्ववित्तकसहियाणि एगूणवीसंति । एयाणि मोत्तूणं सासणो एगुत्तरं पगईसयं बंधइ । अस्संजय-पच्चयादिगेहिं हेऊहिं ‘सासणंताओ पणुवीसं तु’ ति सासणंताओ पणुवीसं पगईओ सासणस्स उवगिन्ना ण बंधंति ति भणियं भवइ । के ते ? भणइ—धीणमिद्धित्तिगं, अणंताणुबन्धीणि, इत्थिवेओ, तिरियाउगं, तिरियगई, आद्यंतवज्जाणि चत्तारि चत्तारि संठाणसंघयणाणि, तिरियाणुपुव्वी, उज्जोअं, अप्पसत्थविहायगई, दुभगं, दुस्सरं, अणाएजं, नीयगोत्तमिति । ‘तित्थयराउदुसेसा अविरइअंताउ मोसस्स’ ति तित्थकरणामं आउहुगं च मोत्तूणं जाओ असंजयसम्मदिद्दी अंतगताओ पगईओ बन्धं पडुच्च ताओ चैव पगईओ सम्मामिच्छादिद्दी बन्धइ ।

‘अन्ताड’ ति अन्तर्गता इत्यर्थः । अहवा असंयते जासि अन्तोऽतो अविरहअन्ता तासि मिस्सो वि, किमुक्तं भवति ? मिस्सम्मि प्रत्येकं व्यवच्छेदप्रतिषेधवचनार्थमुक्तं, तिचि सोलस पणुवीसा आउ-गदुगं च मोत्तण सेसाओ चोत्तरि पगईओ सम्मानिच्छदिट्ठी बन्धति । असंजयसम्मदिट्ठी ताओ चैव तित्थयराउगदुगमहियाओ सत्त[स]त्तरिपगईओ बंधइ ॥४६॥

अविरयअन्ताओ दस विरयाविरयंतया उ चत्तारि ।

छरुचेव पमत्तंता एगा पुण अप्पमत्तंता ॥४७॥

व्याख्या—‘अविरयअन्ताओ दस’ ति असंजयाओ उवरिल्ला दस पगईओ ण बन्धति, तंजहा अपच्चक्खणावरणा चत्तारि, मणुस्ताउगं, मणुयगई, ओरालियसरीरं, वज्जरिसभणारायसंघयणं, ओरालियअंगोवंगं, मणुयाणुपुव्वी य । मणुयाउगं मणुयगइपाउगं च देवणेरइगा असंजयसम्मदिट्ठी-बंधंति ति । तिरियमणए पडुच्च मणुयगइपाओग्माओ पगईओ ण संभवंति । एए दस, पुव्वुत्ता सोलस, पणुवीसा, आहारदुगं च मोत्तण सेसाओ सत्त[स]द्धि पगईओ देसविरओ बन्धइ, विरयाविरयं ति काउं । ‘चत्तारि’ ति देसविरए पच्चाक्खणावरणाणं चउण्हं अंतो, “जो वेदेइ सो बन्धइ” ति वचनात् पुव्वुत्ता संजयासंजयापाउग्माओ, एताओ चत्तारि मोत्तण, सेसाओ तेसट्ठी पगईओ पमत्तसंजओ बन्धइ ति ‘छरुचेव पमत्तंता’ इति पमत्तविरयंताओ छप्पगढीओ तं जहा—असायं, अरई, सोगो, अत्थिरं, असुमं, अजसमिति । एयाओ पमत्तप्पाओग्गसहियाओ मोत्तण सेसाओ आहारदुगसहियाओ एगूणसद्धिपगईओ अप्पमत्तसंजओ बन्धइ । ‘एगा पुण अप्पमत्तंता’ एगा पगई देवाउगं अप्पमत्तद्वाए संखेज्जइमे भागे ठाइ, अप्पमत्तअयोग्माओ देवाउगं च मोत्तण सेसाओ अट्ठावन्नं पगईओ अपुव्वकरणो बन्धइ, ताव जा अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमो भागो ति ॥४७॥

दो तीसं चत्तारि य, भागे भागेसु संखसन्नाए ।

चरमे य जहासखं, अपुव्वकरणंति या हींति । ४८॥

व्याख्या—‘दो तीसं’ दोवि अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमे भागे गए णिहापयलाणं बन्धो वोच्छिज्जइ, पुव्वुत्ता अजोग्मा णिहादुगसहियाओ मोत्तण सेसाओ छप्पन्नं पगढीओ अपुव्वकरणो बन्धइ ताव जाव अपुव्वअद्वाए संखेज्जभागा गत ति । ‘तीसं’ ति अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जभागेसु गएसु तीसाए कम्मपगईणं बन्धो वोच्छिज्जइ, तंजहा—देवगई पंचेन्द्रियजाइवेउव्वियआहारगतेय-इगकम्मइगसरीरसमचउरंसवेउव्विययाहारगअंगोवंगवक्खगंधरसफासदेवाणुपुव्विअगुरुहुउवघायपरा-घायउस्सासपसत्थविहायगइतसबायरपज्जत्तकपणेयथिरसुभसुभगसुस्सरआएज्जणिम्माण-तित्थकरमि-ति । देवगइबन्धजोग्माओ एयाओ तीसं पगढीओ पुव्वुत्ताओ, अयोग्गसहियाओ मोत्तण सेसाओ छव्वीयं पगढीओ अपुव्वकरणो अंतिमे भागे बन्धइ, ताव ज्ञाप्प चरिमसमओ ति । ‘चत्तारि य’ ति अपुव्वकरणस्स चरिमसमए चउण्हं पगईणं बन्धो वोच्छिज्जइ, तंजहा—हासरइमयदुगुच्छति । ‘दो

तीसं' गाहात्थो इमो-दो पगईओ तीसं पगईओ चत्तारि पगईओ अपुव्वकरणद्वाए 'भागे भागेसु संखसन्नाए' ति संखेज्जइमे भागे गए संखेज्जेसु भागेसु गतेसु ति भणियं भवइ । 'चरिमसे य' चरिमसमए य जहासंसं अपुव्वकरणंमि वोच्छिज्जं ति । एए तिन्नि विगप्पा अपुव्वकरणंमि भवति एए चत्तारि पुव्वुत्ता अप्पाओभासहिए मोत्तूण सेसाओ बावीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव अणियट्ठीअद्वाए संखेज्जभागा गया, एक्को भागे सेसो ति ॥४८॥

संखेज्जइमे सेसे, आहत्ता बायरस्स चरिमंतो ।

पंचसु एककेकंता, सुट्ठुमंता सोलस हवन्ति ॥४९॥

व्याख्या- 'संखेज्जइमे सेसे आहत्ता बायरस्स चरिमंतो पंचसु एककेकंता' इति बायाराणियट्ठी । तस्स अद्वाए संखेज्जइमे भागे सेसे आहत्ता जाव चरिमसमओ ति पंचसु ठाणेसु पंचपगईओ एककेकंताओ भवन्ति । अणियट्ठीअद्वाए संखेज्जेसु भागेसु गएसु पुरिसवेयस्स बंधो वोच्छिज्जइ, तं सवेयगो बंधइ ति काउं । पुव्वुत्ते अप्पाओगगे एगे पुरिसवेयस्स सहिए मोत्तूण तओ एकवीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव संसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे सेसे कोहसंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे कोहसंजलणासहिए मोत्तूण सेसातो वीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव संसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे भागे सेसे माणसंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे माणसंजलणासहिए मोत्तूण तओ एगूण-वीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव सेसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे भागे सेसे मायासंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे मायासंजलणासहिए मोत्तूण सेसाओ अट्ठारपगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव अणियट्ठीअद्वाए चरिमसमओ ति । एए पंच विगप्पा अणियट्ठिमि भणिया । 'सुट्ठुमंता सोलस हवन्ति' ति अणियट्ठिचरिमसमए लोमसंजलणाए बंधो वोच्छिओ. अणंतरुत्ते अप्पाओगगे लोमसंजलणासहिए मोत्तूण सेसाओ सचारसकम्मपगईओ सुट्ठुमसंपरायगो बंधइ, ताव जाव सुट्ठुमसंपराइगद्वाए चरिमसमओ ति ॥ ४९ ॥

सायंतो जोगन्ते एत्तो परओ उ नत्थि बंधो य ।

नायव्वो पयडोणं बंधस्संतो अणंतो य ॥५०॥

व्याख्या- 'सायंतो जोगन्ते' ति सुट्ठुमसंपराइगस्स चरिमसमए पंच णाणावरणा चत्तारि दंसणावरणा जसक्किती उच्चागोयं पंचण्हं अंतराइगाणं एएसिं सोलसण्हं कम्माणं बंधे वोच्छिन्ने अणंतरुत्ते अप्पाओगगे, एयाओ सोलस कम्मपगईओ मोत्तूण सेसं सायावेयणिज्जं तं उवसंतस्त्रीण-कसाया सजोगिकेवली य बंधन्ति । कहं ? सजोगिणो बंधयत्ति काउं, सायावेयणिज्जस्स बंधंतो जोगन्ते भवइ, सजोगिकेवली चरिमसमए इत्यर्थः । 'एत्तो परओ उ नत्थि बंधो य' ति सजोगि-चरिमसमयाओ परओ अजोगिकेवलीभावे इत्यर्थः, नत्थि बंधो ति-बंधभावेन नत्थि कम्मं,

उदयसंतमावे अस्थि चैव । 'णायव्वो पगईणं बंधस्संतो अणंतो य' चि उवसंहारो एवं, जाणियव्वो पगईणं बंधो अमुको अमुकाणं पगईणं बंधगो, तेसिं चैव अंतो अमुगंमि अमुगो वोच्छि-
ज्जइ चि । 'अणंतो य'णि अमुगाणं कम्माणं अमुगो अंतो ण भवइ चि । अहवा संतो बंधो अणंतो
य भव्वाभव्वे पडुच्च ॥५०॥

एयं ओघेण बंधसामिचं भणियं । इयाणि आएससुपणत्थं भन्नइ—

गइयाइएसु एवं तप्पाओग्गाणमोचसिन्हाणं ।

सामिचं नेयव्वं पयड्ढीणं ठाणमासज्ज ॥५१॥

व्याख्या—'गइयाइएसु' चि गइंदियाईसु चोइमसु मग्गणहाणेषु 'एवं' ति भणिय-
विहिणा, 'तप्पाओग्गाणं' ति गेरइयाईणं जोग्गाणं, 'ओचसिन्हाणं' ति ओचसामिचे पसि-
द्धाणं पगईणं ठाणमासज्ज सामिचं, नेयव्वं भवति । गेरइगाणं णिरयाउगं, णिरयगई, देवाउगं
देवगई, तेसिं चैव आणुपुव्वीओ, एगिदियवित्तिचउरिंदियज्जई, वेउव्वियआहारगसरीरं, एतेसिं
चैव अंगोवंगाणि, आयवं, थावरं, सुहुमं, अयज्जत्तकं, साहारणमिति एयाओ एगूणवीसं पगईओ
अप्पाओग्गाओ । एयाओ मोत्तूण सेसं एगुत्तरं पगइसयं एएहिं सामिचं णायव्वं पूर्व्ववत् । तिरि-
याणं आहारदुगं तित्थकरणामं च अप्पाओग्गाणि, एए मोत्तूण सेसाणि सत्तारससयं पगईणं एएहिं
सामिचं णायव्वं । णवरि तिरिया सम्मामिच्छदिट्ठी असंजयसम्मदिट्ठी य देवगइपाओग्गमेव बंधंति
ण सेसं ति । मणुयाणं जहा ओघपयइओ । णवरि सम्मामिच्छादिट्ठी असंजयसम्मदिट्ठी य मणुय-
गइपाओग्गं ण बंधंति, तेसु ण उववज्जइ चि काउं । देवस्त जाणि गेरइगअप्पाओग्गाणि ताणि
चैव अप्पाओग्गाणि । णवरि एगिदियज्जई आयवं थावरं च मोत्तूण सेसाणि सोलस । एयाओ
सोलस मोत्तूण सेसं चउरुत्तरं पगइसयं बंधंति; एत्थ सामिचं नेयव्वं । इयाणि ईदिएसु एगिदिय-
वित्तिचउरिंदियाणं णिरयाउगं, देवाउगं, णिरयगई, देवगई तेसिं चैव' आणुपुव्वीओ, वेउ-
व्वियं आहारगं, तेसिं अंगोवंगाणि, तित्थकरणामं च अप्पाओग्गाणि । एयाओ एकारसपगईओ
मोत्तूण सेसं णवुत्तरं पगइसयं, एत्थ सामिचं नेयव्वं । पंचिदियाणं जहा ओघो । एवं कायाइकेसु
जाणित्त्तु जोग्गाजोग्गं सामिचं भाणियव्वं ति । अहवा बंधसामिचं वि जओ एत्थ पटियव्वो ॥
पगइबंधो समत्तो ॥५१॥

इयाणि ठिइबंधस्स अवसरो पत्तो तं भन्नइ, तत्थ ठिइबंधे पुव्वं गमणिज्जाणि चत्तारि अणुओग-
दाराणि तंजहा— ' ' ' ठिइबंधाणपरूवणा, णिसेगपरूवणा, अवाहाकण्डयस्स परूवणा, अप्पावहुगं ति,

(१११) 'ठिइबंधाण' स्यावि । इह स्थितिबन्धाधिकारेऽनुयोगद्वाराणि स्थितिबन्धस्थान-
प्ररूपणादीनि ।

1 'तेसु आणुपुव्वीया' इति सु. ।

एयाणि जहा ॥१॥ कम्मपगडिसंगहणीए । ॥२॥ अद्वाच्छेदं करिस्सामि तत्थपढमं मूलपगईणं भग्ग
सत्तरि कोडाकोडी मयराणं होइ मोहणीयस्स । तीसं भाइतिगते वीसं नामे य गोए य ॥१॥
तेत्तीमुइही भाउंम केवला होइ एवमुक्कोसा । मूलपयडीण एत्तो ठिई बइमो निसामेह ॥२॥
व्याख्या—‘सत्तरि’ ति, ‘तेत्तीमु’ ति णाणावरणीयदं सणावरणीयवेयणीयअंतराह्णाणं
एएसि चउणं कम्माणं उक्कोसतो ठिइवंधो तीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, तिञ्जि वाससहस्साणि

(११२) अयमेव शिवशर्मसूरिः ‘कर्मप्रकृतिसंग्रहणया’ विस्तरतो निबिष्टवानिति नात्राधि-
कृतानि, तत्सापेक्षतयावास्य बन्धशतकस्य प्रकृतार्थगमकत्वात् । यदुक्तं तत्र—

एवं बंधनकरणे, परुविए सह हि बन्धसयणेण ।

बंधविहाणाहिगमो, सुहममिगंतुं लहुं होइ ॥

[श्री कर्मप्रकृति० बन्धनकरणे, गा. १०२]

स्वरूपमात्रं पुनरेषामेतद्—स्थितिर्ज्ञानावरणादिनामवस्थानकालः । तस्या बन्धस्थानानि बन्ध-
प्रकाराः स्थितिवन्धस्थानानि । यथा नरकायुषो वर्षसहस्रदशलक्षणा स्थितिरैकं स्थितिवन्धस्थानं, सैव
समबाधिका द्वितोयं, द्विसमयाधिका च तृतीयं, एवमेकैकसमयवृद्ध्या तावदपरापरं स्थितिवन्धस्थानं
यावदुत्कृष्टतत्त्वत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । एवं सर्वेषामपि ज्ञानावरणादिकर्मणां स्वजघन्यस्थितिवन्धाद्या-
वदुत्कृष्टस्थितिस्तावदन्तरा समयवृद्ध उपरापरस्थितिवन्धस्थानसंभवो भावनीयः । प्ररूपणा चैषां
प्रतिजीवस्थानमनेकधा प्रतिपादनमिति ।

निधेकः कर्मणामुदयाय प्रवेशविन्यासक्रमः । यथा—

मोक्षं सगमबाहं, पढमाए ठितीए बहुतरं दव्वं ।

एत्तो विसेसदीणं, जावुक्कोसं तु सव्वासिं ॥ ति ।

[कर्मप्र० बंधनकरणे गा. ८३]

अबाधाऽनुवयकालः । सा च बन्धसमयोत्तरकालं जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तम् । उत्कृष्टतो यस्य यावत्स्थः
सागरोपमकोटीकोटयो ज्ञानावरणादेः स्थितिस्तस्य तावन्ति वर्षशतानीति । कण्डकश्च स्थितिकण्डकः,
पल्लोपमाऽसंख्येयभागप्रमाणं स्थितिलिखण्डमित्यर्थः । आबाधोपलक्षितः स्थितिकण्डकः, अबाधा-
कण्डकः । इवमुक्तं भवति—यथा ज्ञानावरणादेस्तत्कृष्टाऽबाधा तदा तस्य स्थितिरुत्कृष्टा वा समयहीना वा
यावत्पल्लोपमाऽसंख्येयभागानि स्यात् । यदि पुनरबाधा समयो[ना] तदाऽवश्यं स्थितिः कण्डकेनोच्यते ।
एवं वृथाविसमयेनोनायामबाधायां स्थितेरवश्यं वृथाविकण्डकपातो वक्तव्यः । यावज्जघन्याऽबाधा । तदु-
परि च जघन्यामेकस्थितिरिति । उक्तं च—

मोक्षं माउगाइं, समए समए अवाह्वाणीए ।

पल्लासंखियभागं, कंडं कुण अप्पवहुमेसिं ॥

[कर्मप्र० बंधनकर० गा. ८५]

अल्पबहुत्वमल्पबहुभावः । तज्जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धाऽबाधाकण्डकादिवदसमुदायस्य परस्परं
यथासंभवमिति । सर्वत्र च पश्चात् प्ररूपणाशब्देन वष्टोसमासः ।

(१११) अद्वाच्छेदं तु स्थितिवन्धस्थानप्ररूपणान्तर्गतमप्युपरि बहूपयोगितया साक्षाच्छूणिकृद्भि-
विशति ‘अद्वाच्छेदं करिस्सामि’ ति । अद्वाच्छेदः कालप्रमाणं ।

अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । मोहणिज्जस्स कम्मस्सुक्कोसो ठितिवंधो सत्तारि-
सागरोवमकोडाकोडीओ, सत्तवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । णामगो-
चाणं उक्कोसओ ठिइबंधो वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, वे वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा
कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । आउगस्स उक्कोसओ ठितीबंधो तेचीसं सागरोवमाणि पुव्वकोडितिभा-
गम्भहियाणि, पुव्वकोडितिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो ।

इयाणि जहन्निषा भभइ—

बारस भंत[होइ]मुहुत्ता वेयणिए अट्ठ नामगोचाणं । सेसाणंतमुहुत्तं खुड्ढभवं भाउए जाण ॥ १ ॥

प्याख्या—‘बारस’ ति णाणदंसणावरणमोहणिज्जतराइगाणं जहन्निओ ठिइबंधो अन्तोमुहुत्तं,
अन्तोमुहुत्तं अवाहा, अवाहूणिता कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । वेयणिज्जस्स जहन्निओ ठिइबंधो बारस
मुहुत्ताणि, अंतोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिता कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । णामगोचाणं जहन्निओ ठिइबंधो
अट्ठमुहुत्ताणि, अंतोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । आउगस्स जहन्निओ ठिइबन्धो
खुड्ढगभवग्गहणं, अन्तोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिईकम्मणिसेगो ॥ १ ॥

इयाणि उचारपगईणं उक्कोसओ अद्वाच्छेओ; तंजहा-पंचणहं णाणावरणीयाणं, नवणहं दंसणा-
वरणीआणं, असायावेयणीयस्स, पंचणहमंतराइगाणं उक्कोसओ ठिइबन्धो तीसं सागरोवमकोडाको-
डीओ, तिन्नि वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । सायवेयणीयइत्थिवेय-
मयगइमणुयाणुपुव्वीणं उक्कोसओ ठिइबन्धो पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ, पन्नरसवाससयाणि
अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । मिच्छास्स उक्कोसओ ठिइबन्धो सत्तारिसागरोवम-
कोडाकोडीओ, सत्तवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । सोलसकमायाणं उक्कोसओ
ठिइबन्धो च्चालीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, च्चत्तारि वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई
णिसेगो । नपुंसकवेयअरइसोगभयदुग्गंठाणिरयगइत्तरियगइएग्गिदियपंचिदियजाइओरालियवेउब्बिय-
तेयकम्मइगसरीरहुंडसंठाणओरालियवेउब्बियांगोवंगसेवट्ठसंधयणवन्नगंधरसफासणिरयाणुपुव्वितिरि-
याणुपुव्विअमुक्कलहुउवचायपराचायऊसासआयवउज्जोयअपसत्थविहायगइत्तसत्थावरचायपज्जचगपत्तेय-
अथिरअसुभदुभगदुस्सरअणाएज्जअजसक्किचिन्निम्माणणीयायोचाणं उक्कोसओ ठिइबन्धो वीसं सागरो-
वमकोडाकोडीओ, दोवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । पुरिसवेयहासरइदेवगइसम-
चउरंसंठाणवज्जरिसभणारायसंधयणदेवगइआणुपुव्विपसत्थविहायगइत्तसत्थावरचायपज्जचगपत्तेय-
क्किणिउच्चागोयमिति एएसिं कम्माणं उक्कोसओ ठिइबन्धो दससागरोवमकोडाकोडीओ, दसवाससयाणि
अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । णमोइसंठाणरिसहणारायसंधयणणं उक्कोसओ ठिइबन्धो बारससा-
गरोवमकोडाकोडीओ, बारसवाससयाणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । सईसंठाणणारायसंधयणणं
उक्कोसओ ठिइबन्धो चोइससागरोवमकोडाकोडीओ चोइसवाससयाणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई

णिसेगो । खुज्जसंठाणभद्रनारायसंघयणाणं उकोसओ ठिइबन्धो सोलससागरोवमकोडाकोडीओ सोलस-
वाससयाणि अवाहा, अवाहणिया ठिई णिसेगो । वामणसंठाणखीलियसंघयणवेईदियतेईदिय-
चउरिंदियजाइसुहुमअपजजत्तगसाहारणामाणं उकोसओ ठिइबन्धो अहारससागरोवमकोडाकोडीओ
अहारसवाससयाणि अवाहा अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । आहारससरीरअंगोवंगतित्थकरणा-
माणं उकोसओ ठिइबन्धो अंतोकोडाकोडी, अंतमुहुत्तमवाहा, अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो ।
देवणिरयाउगाणं उकोसओ ठिइबन्धो तेत्तीसं सागरोवमाणि पुव्वकोडितिभागहियाणि, पुव्वकोडि-
तिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई कम्मणिसेगो । मणुयतिरियाउगाणं उकोसओ ठिई तिच्चि
पल्लिओवमाणि पुव्वकोडितिभागहियाणि, पुव्वकोडितिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई
कम्मणिसेगो । उकोसओ अद्वाच्छेओ सम्मत्तो ॥ इयाणि जहन्नओ अद्वाच्छेओ पंचण्हं णाणावरणाणं
चउण्हं दंसणावरणाणं लोभसंजलणस्स पंचण्हमंतराद्वाणं जहन्नतो ठिइबन्धो अंतोमुहुत्तओ, अंतोमुहुत्त-
मवाहा, अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । धीणगिद्धिदिगनिहापयलाअसायावेयणीयाणं जहन्नओ
ठिइबन्धो सागरोवमस्स तिच्चि सत्तभागा पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागेणूणया, अंतोमुहुत्तमवाहा,
अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । सायावेयणीयस्स जहन्नओ ठिइबन्धो बारसमुहुत्तओ, अंतो-
मुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा ठिई णिसेगो । मिच्छासस्स जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स सत्त
सत्तभागा, पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागेण उणया अंतोमुहुत्तमवाहा अवाहणिया कम्मठिई कम्म-
णिसेगो । संजलणवज्जाणं बारसण्हं कसायाणं जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स चचारि सत्तभागा
पल्लिओवमासंखभागेण उणया, अंतोमुहुत्तमवाहा । कोहसंजलणाए जहन्नओ ठिइबन्धो वे मासा,
अंतोमुहुत्तमवाहा । माणसंजलणाए जहन्नओ ठिइबन्धो मासो, अंतोमुहुत्तमवाहा । मायासंजलणाए
जहन्नओ ठिइबन्धो अद्दमासो, अंतोमुहुत्तमवाहा । पुरिसवेयस्स जहन्नओ ठिइबन्धो अट्ठवामाणि
अंतोमुहुत्तमवाहा । पुरिसवेयवज्जाणं णोकासायाणं मणुयतिरियगइ(इगदुत्तिचउ) पंचेदियजाइओरा-
लियतेयकम्मइसरीरं, छण्हं संठाणाणं, ओरालियअंगोवंगं, छण्हं संघयणाणं, वन्नाइइतिरियमणुया-
णपुव्विअगुरुलहुउपघातपराघातउसासआयावउज्जोयपसत्थापसत्थदेविहापगइतसथावराइवीसं जसवज्जं
णिम्माणं णीयगोयाणं जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स बेसत्तभागा पल्लिओवमस्स असंखेज्ज-
भागेणूणया अंतोमुहुत्तमवाहा । ^{११४} 'देवगइनिरयगइवेउविज्यसरीरवेउविज्यअंगोवंगणिरयदेवाणु-

(११४) 'देवगइ' इत्यादि । पत्तोपमसंक्षेपभागोनी सागरोपमसहस्रस्य द्वौ सप्तभागवित्ति
अध्वगतोऽपि वंशियवत्कस्य स्थितिबन्धप्रमाणमुक्तं । तत्तोर्यकरयक्षःकीर्त्यहारकद्वयशेषनामअध्वग-
स्थितिबन्धापेक्षयाऽस्य सहस्रगुणत्वात् । यतो ह्यसावसंक्षिपन्वेगिन्द्रियेणैव, स चैकेन्द्रियबन्धापेक्षया
सहस्रगुण एकेन्द्रियस्थितिबन्धश्च शेषनाम्नां अध्वन्यस्थितिबन्धः । यदुक्तम्—

बग्गुकोसठितीणं, मिच्छत्तुकोसएण जं लद्धं ।

सेसाणं तु जहन्नो, पद्दासंखेज्जगेणूणो ।।

पुष्पिणी एषि कम्पाणि जहन्तो ठिइबन्धो अतोकोडाकोडी, अतोमुहुत्तमवाहा । अयं असन्निभु लम्भइ । अणियद्विखवग्गइसु
जाणि कम्पाणि लम्भंति ताणि मोत्तण सेसाणि वायरएगिदियपज्जत्तगंमि लम्भंति । आहारक-
सरीरआहारकांगोवंगतित्थकरणामाणं जहन्तो ठिइबन्धो अतोकोडाकोडी, अतोमुहुत्तमवाहा । उक्को-
साओ संखेज्जगुणहीणो जहन्तो ठिइबन्धो । जसकित्तिउच्चागोयाणं जहन्तो ठिइबन्धो अट्ठ-
मुहुत्ता, अतोमुहुत्तमवाहा । (संखत्थ अवाहाए विणा कम्माट्ठि कम्मनिसेगो) । देवणिरयाउमाणं
जहन्तो ठिइबन्धो दसवाससहस्साणि, अतोमुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा कम्माट्ठि कम्मनिसेगो ॥
मणुयतिरियाउमाणं जहन्तो ठिइबन्धो सुद्धाभवग्गहणं, अतोमुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा कम्माट्ठि
कम्मनिसेगो । जहन्तो अद्धान्छेओ सम्मतो ।

इयाणि मूलत्तरपगईणं साइअणाइपरूवणा भन्इ-

मूलट्ठिईण अजहन्तो सत्तण्हं साइयाइओ बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो आउच्चउक्केवि दुविकप्पो ॥ ५९ ॥

व्याख्या—‘मूलट्ठिईण अजहन्तो’ मूलपगईणं ठिई मूलट्ठिई । पुवं ताव जहन्तो

एसेगिदियदहरो, सव्वासि पुण संजुओ जेहो ।

पणुवीसं पण्णासं, सयं सहस्सं च गुणकारो ॥

कमसो विगल असणीण; पल्लसखेच्चभागहाइपरो । इति ।

[कर्मप्र० बंधनक, गा. ७९-८०]

अस्यायं । वगःसमुदायो नामकर्मवर्गवत्कथायवर्गवद्वा, तेषामुत्कृष्टस्थितयो विशतिचत्वारिंशत्सागरो-
पमकोटीकोटयादिकास्तासां मिथ्यात्वोत्कृष्टस्थित्या सप्ततिकोटीकोटिप्रमाणया भागेऽपहृते यल्लब्धमेक-
सागरोपमद्विसप्तभागादिकं तत्किमित्याह-शेषाणां ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चक-दर्शनावरणचतुष्टय-पुरुष-
वेद-संज्वलनचतुष्टय-यशःकोट्युत्त्वर्गोन्नेय्यो यथासंभवमनिवृत्तिबाबरसम्पराय-सूक्ष्मसंपरायगुणात्स्थानयोः
प्राप्तजघन्यस्थितिबन्धन्यः, आहारकद्विक-तीर्थकरनामकर्मन्यश्चाऽपूर्वकरणसम्पन्नजघन्यस्थितिबन्धन्यः,
आयुःकर्मन्यश्च विलक्षणानां जघन्यः सर्वस्तोकः स्थितिबन्धः कीदृशः सन्नित्याह-‘पल्लोपमासंख्येयभागोनः’
सम्प्रतममुमेवंकेन्द्रियाविषु जघन्यमुत्कृष्टं च बन्धं निरूपयन्नाह- एष एवंकेन्द्रियाणां ‘इहरो’-जघन्यः,
कासामित्याह-सर्वासामेकेन्द्रियप्रायोग्यबन्धानां प्रकृतीनां, तथाऽयमेव ऊनेन पल्लोपमासंख्येयभाग-
वक्षणेन संयुक्तः एकेन्द्रियाणामेव ज्येष्ठो भवति । तथा तेषामेवंकेन्द्रियाणामुत्कृष्टस्थितिबन्धस्य द्वीन्द्र-
याविषु चतुर्षु जीवस्थानेषु उत्कृष्टबन्धचिन्तायां क्रमेण पञ्चविंशतिः, पञ्चाशत् शतं सहस्रं च गुणकाराः
क्रियन्ते । तत एतेषु जीवस्थानेषु पञ्चविंशत्यादिप्रमाणसागरोपमसहस्रस्य द्वौ सप्तभागी द्विसप्तभा-
गादिक उत्कृष्टस्थितिबन्धः संपद्यते । अद्य(य)मेव च पल्लोपमासंख्येयभागहीनस्तेषां जघन्यः । ततः
सिद्धमिदं सागरोपमसहस्रस्य द्वौ सप्तभागी पल्लोपमा(म)संख्येयभागहीनावसज्जिन एव जघन्यो
वैकियवद्बन्ध इति ।

५९ ५९ धन ‘सागरोपम सहस्रवेससभाया’ इति जे. प्रती । १ ‘मद्वेचजहानेणूणया’ इति मु. ।

लक्ष्मणं भक्षइ—जओ अणो सुहुलतरमो ठिइबंधो नत्थि त्ति सो जहन्नओ ठिइबंधो बुच्चइ, तं मोत्तूणं सेसो सव्वो समयाहिगाइओ अजहन्नो ठिइबंधो ताव जाव उक्कोसतो त्ति । एएसु दोसु सव्वे ठिइविसेसा पविट्ठा । जओ अन्नो उक्कोसतरो ठिइबंधो णत्थि त्ति सो उक्कोसो, तं मोत्तूणं सेसो सव्वो समयाइणा ऊणो ताव जाव जहन्नो त्ति सो अणुक्कोसो बुच्चइ । एएसु वा दोसु सव्वे ठिइविसेसा पविट्ठा । एएण अट्टपदेण मूलपगईणं आउगवज्जाणं सत्तण्हं अजहन्नओ ठिइबंधो साइयाइचउविगप्पो लब्भइ । कइ ? भन्नइ, मोहवज्जाणं छण्हं जहन्नओ ठिइबंधो सुहुमरागखवगस्स चरिमो ठिइबंधो, सो य साइओ अधुवो य । कइ ? भन्नइ, खवगस्स सव्वथो-वाओ अजहन्नठिइबंधो, जहन्नठिइबंधं सकमंतस्स जहन्नस्स साइओ, तओ बंधोवरमे जहन्नस्स अधुवो, तं मोत्तूणं सेसो अजहन्नो, सुहुमोवसामगम्मि तओ दुगुणो ठिइबंधो त्ति अजहन्नो । उवसंतकसा-यस्स बंधो णत्थि, तओ पुणो परिवडंतस्स अजहन्नठिइबंधो साइओ । बंधोपरमो जेण ण कयपुव्वो तस्स अणाइओ । धुवो अभव्वस्स बंधो, जओ बंधवोच्छेयं जहन्नं वा ठिइबंधं ण करेहि त्ति । अद्दुवो भव्वाणं, गियमा बंधवोच्छेयं काहिंति त्ति । एवं मोहणिज्जस्सवि । णवरि सव्वजहन्नो अणियद्विखवगस्स चरमो ठिइबंधो तओ भावेयव्वं । ‘सेसतिगे दुविगप्पो’ उक्कोसअणुक्कोसजह-न्नगेसु दुविगप्पो, साइओ अद्दुवो य । जहन्नगे दुविगप्पो कारणं पुव्वुत्तं । उक्कोसो ठिइबंधो सत्त-ण्हवि सन्नम्मि मिच्छदिट्ठिम्मि सव्वसंकिलिट्ठमि लब्भइ, सो साइओ अद्दुवो य । कइ ? [सम-याओ] आट्ठो अंतोमुहुत्ताओ गियमा फिट्ठइ त्ति, तओ परिवडंतस्स अणुक्कोसस्स साइओ, पुणो जहन्नेणं अंतोमुहुत्तेणं उक्कोसेणं अणंताहिं ओसप्पिणिउस्सप्पिणीहिं उक्कोसं ठिइ बंधमाणस्स अणु-क्कोसस्स अद्दुवो, उक्कोसस्स साइओ, पुणो अद्दुवो, एवं उक्कोसाणुक्कोससु परिभमंति त्ति दोण्हवि साइओ अद्दुवो य । सेसा धुवअणाइयबंधो ण संभवति । ‘आउच्चउक्केवि दुविगप्पो’ त्ति उक्कोसो अणुक्कोसो जहन्नो अजहन्नगे य ठिइबंधो साइओ अद्दुवो य, अद्दुवबंधादेव ॥५२॥

इयाणि उत्तरपगईणं भन्नइ—

अट्ठारसपयडीणं अजहन्नो बंध'चउविगप्पो य ।

‘साईअधुवबंधो सेसतिगे होइ बोच्छवो’ ॥५३॥

व्याख्या—‘अट्ठारसपगईणं अजहन्नो बंधोचउविगप्पो’ त्ति, पंचण्हं णाणावरणीयाणं, चउण्हं दंसणावरणीयाणं, चउण्हं संजलणाणं, पंचण्हमंतराहणाणं, एएसि अट्ठारसण्हं अजहन्नओ ठिइबंधो साइयाइचउविगप्पो लब्भइ । कइ ? भन्नइ, णाणावरणाणं दंसणावरणाणं अंतराहणाणं जहन्नओ ठिइबंधो सुहुमसंपरायखवगस्स चरमे ठिइबंधे लब्भइ, सो साइओ अद्दुवो य । उवसाम-गम्मि अजहन्ने बंधे बोच्छिन्ने पुणो बंधंतस्स साइओ बंधो, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणाइओ, धुवो

अभवस्स, अद्भवो भवस्स । संजलणचउक्करस अणियद्विखवगंमि अप्पय्पणो बंधवोच्छेयकाले नो ठिइबंधो सो सव्वजहओ, सेसो अजहओ तओ भावेयव्वं । एसि अहारसण्हं जहओ ठिइबंधो खवगसेहिं मोत्तूण अहं ण लब्भइ ति साईयाईणि लद्धाणि । 'साईअअधुवबंधो सेसतिगे होइ' उक्कोसाणुक्कोसजहओगेसु ठिइबंधेसु साहगो अद्भवो य लब्भइ । कंहं ? भअइ, जहओ कारणं पुब्बुत्तं । उक्कोसाणुक्कोसा जहा मूलपगईणं तथा चेव भाणियव्वा ॥५३॥

उक्कोसाणुक्कोसो जहअमजहअगो य ठिइबंधो ।

साईअअधुवबंधो सेसाणं होइ पयओणं ॥५४॥

व्याख्या—'उक्कोसाणुक्कोसो' ति उक्कोसगोवि, अणुक्कोसगोवि, जहअगोवि, अजहअगोवि ठिइबंधो भाणियसेसाणं सव्वपगईणं साहगो अद्भवो य । कंहं ? भअइ, धीणगिद्धित्तिं णिहा पयला मिच्छत्तं आइमा बारसकसाया भयदुगुच्छाणामधुवबंधिणो णव, तंजहा-तेजइगक्कम्मसरीरवक्काइ ४ अगुरुलघुउवघायणिम्माणमिति एगूणतीसा । एसि सव्वेसिं जहअगो ठिइबंधो वायरएग्गिदियम्मि पउजत्तगंमि सव्वविसुद्धम्मि लब्भइ, अंतोमुहुत्तमेत्तं कालं, पुणो संकिलिट्ठो अजहन्नं बंधइ, पुणो विसुद्धो कालंतरेण वा तंमि चेव भवे, अअभवे वा जहअगं बंधइ, एवं जहअजहअन्नपरिवत्तणं करेन्ति ति दोण्ह वि साइओ अद्भवो य ठिइबंधो । एसि उक्कोसो सन्निम्मि मिच्छादिट्ठिम्मि पज्जत्तग-सव्वसंकिलिट्ठंमि लब्भइ अंतोमुहुत्तमेत्तं कालं, पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं बंधइ, पुणो वि संकिलिट्ठो तब्भवे वा अअभवे वा वड्डमाणो उक्कोसं बंधइ, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परिवत्तणं साहगो अद्भवो य सव्वत्थ । सेसाणं परियत्तभाणीणं सव्वपगईणं अद्भवबंधितादेव सव्वत्थ साहओ अद्भवो य ठिइबंधो ॥५४॥ एवं साइयाइपरूवणा कया, इयाणि ठिईणं शुभाशुभनिरूवणत्थं भअइ—

सव्वासिपि ठिईओ सुभासुभाणं पि हंति असुभाओ ।

माणुसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं ॥ ५५ ॥

व्याख्या—'सव्वासिपि ठिईओ सुभासुभाणं पि हंति असुभाओ' ति सव्वासि कम्मपगईणं सुभाणं असुभाणं च ठिईओ सव्वाओ असुभा चेव । कंहं ? भअइ, कारणशुद्धत्वात्, किं तं कारणं ? भअइ, संकिलेसो कारणं, संकिलेसवुद्धिदो टिट्ठिवुद्धिदो भअइ, संकिलेसो य कसाया, तद्वद्दौ स्थितिषट्ठिरिति, तस्मात्कारणाशुद्धत्वात् कार्यमप्यशुद्धं, यथा—अपशस्तद्रव्य-कृतघृतपूर्णवत् । अन्नेणावि कारणेण पसत्थावि अपसत्थाओ भवन्ति । कंहं ? नीरसत्ताओ जत्तियं २ ठिई वद्धेइ, तत्तियं २ शुभकम्माणि णीरसाणि भवंति, रसगालितेक्षुपष्टिवत् । अप्ससत्थाणं कम्माणं ठिइवुद्धीओ रसो बहदइ ति । तम्हा सुभाणं असुभाणं च ठिईओ असुभाओ चेव । अह-प्यसत्तं लक्खणंति तस्स अववाओ बुद्धइ 'माणुसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं' ति ति मणुयाउगं तिरिक्खाउगं देवाउगं च मोत्तूण सेसाणं सव्वपगईणं ठिईओ असुभाओ सव्वाओ ।

एएसि तिण्हंपि ठिईओ सुभाओ, क्हं ! कारणशुद्धत्वात्^१, किं तं कारणं ? विसोही, विसोहितो एएसि कम्मानं ठिईओ वह्हंति त्ति सुभाओ, यथा शुभद्रव्यनिष्पन्नमोदकवत् । अन्नं च कारणं एएसि ठिउवुह्दीओ अणुभागे वह्हइ सो प सुभकारणंति ॥५५॥

इयाणि सव्वासि उक्कोसठिई जह्मठिई य केण णिव्वत्तिजइ त्ति तं णिरूवणत्थं भन्नइ—

सव्वट्ठिणमुक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेणं ।

विवरीए उ जह्मो आउगतिगवज्जसेसाणं ॥५६॥

व्याख्या—‘सव्वट्ठिणमुक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेणं’ त्ति सव्वपगईणं उक्कोसओ ठिईबंधो सव्वुक्कस्ससंकिलेसेणं भवइ त्ति । जे जे सव्वपगईणं बंधका तेसु तेसु जो जो सव्वसंकिलिट्ठो सो सो उक्कोसं ठिई बंधइ सव्वपगईणं । ‘विवरीए उ जह्मो’ त्ति सव्वपगईणं भणियविवरीयाओ जह्मगो ठिईबंधो भवइ । क्हं ? भन्नइ, जे जे सव्वपगईणं बंधका तेसु तेसु जो जो सव्वविमुद्धो सो सो सव्वपगईणं जह्मगं ठिई बंधइ । ‘आउगतिगवज्जसेसाणं’ त्ति पुव्वत्तं आउगतिगं मोत्तूणं सेसाणं पगईणं एम विही । तिण्हंपि आउगाणं उक्कोसं जह्मगं विवरीयं । क्हं ? तव्वंधकेसु जो जो सव्वविमुद्धो सो सो सव्वुक्कपियं ठिई बंधइ, तेसु चेव जो जो सव्वसंकिलिट्ठो सो सो सव्वजह्मियं सव्वासि ठिई बंधइ, जहा जहा ठिई हस्सति तहा तहा अणुभागे हस्सइ ॥५६॥

इयाणि उक्कोससामित्तिणिरूवणत्थं भन्नइ—

सव्वुक्कोसठिईणं मिच्छादिट्ठो उ बंधओ भणिओ ।

आहारगतिस्थयरं देवाउं वा विमुत्तणं ॥५७॥

व्याख्या—‘सव्वुक्कोसठिईणं’ त्ति सव्वासि पगईणं उक्कोसं ठिई मिच्छादिट्ठो सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तो सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ । क्हं ? भन्नइ, जे जे बंधका सव्वेसिं तेसिं मिच्छादिट्ठो सव्वसंकिलिट्ठगो त्ति काउं । ‘आहारगतिस्थयरं देवाउं वा विमुत्तणं’ त्ति आहारगतिस्थकरणामाणं मिच्छादिट्ठिम्मि बंधो गुणपचययो गत्थि । देवाउगस्स उक्कोसं ठिई ण बंधइ, क्हं ? मण्णइ, सव्वट्ठसिद्धिए देवाउगस्स उक्कोसा, तंमि मिच्छादिट्ठो ण उव्वजइ त्ति उक्कोसं च बंधइ ॥५७॥

एयासि तिण्हं उक्कोसं को बंधइ त्ति तं णिरूवणत्थं भन्नइ—

देवाउयं पमत्तो आहारगमप्पमत्तविरओ उ ।

तत्थयरं च मणुस्सो अविरयसम्मो समज्जेइ ॥५८॥

व्याख्या—‘देवाउयं पमत्तो’ त्ति देवाउगस्स उक्कोसं ठिई पमत्तसंजओ पुव्वकोटि-तिभागाहसमए वह्ममाणो अप्पमणाभिद्धो बंधइ । अप्पमत्तो उक्कोसं किं ण बंधति णि चेत् ? तदु-

१ ‘कारणशुद्धत्वात्’ इति पु. ।

क्यते, अप्यमत्तो आउगं बंधितं णाढवेइ^१ पमणेणाढनं अप्यमत्तो बंध इति सो य उक्कोसटिइयं बंधो एक्कं समयं लब्धइ; परओ अवाहापरिहाणि चि न लब्धइ । 'आहारगमप्यमत्तविरओ' चि आहारगदुगस्स उक्कोसं टिइं अप्यमतसंजओ पमत्ताभिमुहो तव्वंधकेसु सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ । 'तिरिययइ' च मणुस्सो अविरयस्सम्भो समज्जेइ' चि तित्थकरणासस्स उक्कोसं टिइं मणुस्सो असंजओ वेयगसम्महिट्ठो पुव्वं नरगवद्धाउगो णिरयाभिमुहो मिच्छत्तं पडिवज्जहि चि अतिमे टिइबंधे बहुमाणो बन्धइ, तव्वंधकेसु^२ अच्चंतसंकिलिट्ठो चि काउं । जो संमत्तेण खइणेणं णरगं गच्छइ सो तत्तो विसुद्धतरो चि तम्मि उक्कोसो ण भवइ । 'समज्जेइ' चि बंधइ ॥५८॥

पुव्वं मिच्छदिट्ठो सव्वपगईणं उक्कोसं टिइं बंधइ चि सामन्ने ण भणियं इयाणि मिच्छ-
दिट्ठोसुवि विभागदरिसणत्थं भवइ—

पन्नरसण्हं टिइमुक्कोसं बंधंति मणुयतेरिच्छा ।

छण्हं सुरनेरइया ईसाणांता सुरा तिण्हं ॥५९॥

व्याख्या—'पन्नरसण्हं टिइमुक्कोसं बंधंति मणुयतेरिच्छा' चि देवाउगवज्जाणि तिन्नि आउगाणि, णिरयगई देवगई, वेइंदियतेइंदियचउरिंदियजाइवेउव्वियसरीरं, वेउव्वियंगोवंगं, णिरयदेवाणुपुव्वी सुहुमं अपज्जसगं साहारणमिति एएसि पन्नरसण्हं^३ कम्माणं उक्कोसं टिइं तिरियमणुया मिच्छदिट्ठो बंधंति । कहं देवणेइगा ण बंधंति इति चेत् ? भवइ, तिरियमणुयाउगं मोत्तूणं सेयाओ सव्वपगईओ देवणेइगा तेसु ण उव्वज्जंति चि ण बंधंति । तिरियमणुयाउगाणं उक्कोसटिइं देवकुरुउत्तरकुरुसु तेसु देवणेइगा न उव्वज्जंति चि काउं उक्कोसटिइं ण बंधंति । तम्हा पंचिंदियतिरिक्खो मणुओ वा मिच्छदिट्ठो तप्पाओगविसुद्धो पुव्वकोडितिभागाइसमए बहुमाणो मणुयतिरियाउगाणं उक्कोसं टिइं बंधइ । अच्चंतविसुद्धस्स ण बंधो एह, तिरियमणुया सम्महिट्ठो एताणि ण बंधंति । णिरयाउगस्सवि एए चेव, णवरि तप्पाओगसंकिलिट्ठो बंधइ, अच्चंतसंकिलिट्ठो आउगं न बंधइ । णिरयदुगवेउव्वियदुगाणं अच्चंतसंकिलिट्ठो वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधमाणो उक्कोसं टिइं बंधइ । देवदुगविगलतिगसुहुमतिगाणं उक्कोसटिइं तप्पाओगसंकिलिट्ठो बंधइ, अच्चंतसंकिलिट्ठो णिरयपाओगं बंधइ चि तओ विसुद्धो तिरियपाओगं, तओ विसुद्धो मणुयपाओगं, तओ विसुद्धो देवपाउगंति । 'छण्हं सुरनेरइया' चि तिरियगई ओरालियसरीरं सेवट्ठसंधयणं ओरालियंगोवंगं तिरियाणुपुव्वी उज्जोवमिति एएसि छण्हं कम्माणं उक्कोसओ टिइबंधो देवणेइगाणं भवइ । कहं ? देवणेइगा अच्चंतसंकिलिट्ठो पंचिंदियतिरियगइगाओगं बंधंति, तेसु वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ भवइ । एएसि उक्कोसो टिइं । मणुयतिरिएसु अट्ठारससागरोवमकोडाकोडीओ ।

1 'णाढप्य' इति सु. 2 'सव्वसंकिलिट्ठो' इति सु. प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् । 3 'कम्माणं' इति सु. प्रती नास्ति ।

कहं ? ते संकिलिट्ठा निरयपाओग्गं बंधंति, तत्तो विसुद्धतरा मणुयगइपाओग्गंति । सेवइओरालि-
यंगोवंगणं ईमाणाओ उवरिल्ला देश उक्कोसं ठिईं बंधंति । इमाणतेसु ण भवइ, कहं ? ते अच्चंत-
संकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति, तमि एसिं दोण्हं अट्ठारस
भवंति, तओ विसुद्धतरो एयाओ बंधइ चि । 'ईसाणांता सुरा तिण्ह' ति ईसाणाओ हेट्ठिल्ला
देवाओ तिण्ह^१ एगिदियआयवथावराणं उक्कोसं ठिईं वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । कम्हा ?
ते अच्चंतसंकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं बंधंति ति । तओ विसुद्धा पंचिदियतिरियपाओग्गं अट्ठार-
रस, तओ विसुद्धतरा मणुयपाओग्गं पन्नरस ति । जेमिं कम्माणं देवणेइगेसु उक्कोसा ठिईं तेमिं
तिरियमणुयाण अणक्कस्सा, जेमिं कम्माणं तिरियमणुएसु उक्कस्सा ठिईं, तेमिं कम्माणं देवणे-
इगाणं अणक्कस्सा ठिईं । कहं ? तिरियमणुया अच्चंतमंकिलिट्ठा निरयगइपाओग्गं वीसं सागरोवम-
कोडाकोडीओ बंधंति, तओ विसुद्धा तिरियगइपाओग्गं अट्ठारसकोडाकोडीओ, तओ विसुद्धा
मणुयगइपाओग्गं पन्नरसमागरोवमकोडाकोडीओ, तओ विसुद्धा देवगइपाओग्गं दस सागरोवम-
कोडाकोडीओ बंधंति, तओ विसुद्धा खुट्ठतरां जाव अंतोमागरोवमकोडाकोडी ॥५९॥

सेसाणं चउगइया ठिइमुक्कस्सं करंति पगईणं ।

उक्कोससंकिलेसेण ईसिमहमज्झमेणावि ॥ ६० ॥

व्याख्या—'सेसाणं चउगइया ठिइमुक्कस्सं करंति पगईणं' ति भणियसेसाणं पंच
णागावरणं, नव दंमणावरणं, सायामायं, मोहणिज्ज मच्चं, णाममि इमे मोत्तुं मणुअगइवज्जाओ तिन्नि
गईओ, एयामिं चेराणुपुत्रीओ, पंचिदियजाइवज्जाओ चत्तारि जाईओ, तेयकम्मइगमरावज्जाणि
तिन्नि सरीराणि, तिन्नि अंगोवंगणि, असंपत्तसेवइ, आयवं, उज्जावं, थावरं, सुहुमं, अवज्जतंगं,
साहारणं, तिन्थकरनाममिति, एयाहिं विरहिंयाणि सव्वणामाणि, उच्चाणीयगोत्तं, पंच अंतराह-
गमिति । एयामिं सव्वामिं उक्कोसं ठिइबंधं चउगइयावि मिच्छदिट्ठी बंधंति, सव्वासुवि
गईसु उक्कोसो संकिलेसो लब्धइ ति काउं । धुवबंधीणीणं ४७ 'परियत्तमाणीणं अमुमाणं

(११५) 'सेसाणं चउगइयो' ति माथावृणौ 'पटियत्तमाणीणममुमाणं' मित्यादि । तत्र परि-
वर्तमाना अमुना असंवेद्य-नीर्वाणोऽस्थिरवट्काद्याः, एतदुत्कृष्टावस्थितिस्त्रिशत्सागरोपमकोटीकोट-
पादिका । सातालास्तु तदधिपरोताः पञ्चदशकोटीकोटपादिस्यतयः । तासां च परिवर्तमानाऽशुमानामु-
त्कृष्टस्थितेस्त्रिशत्कोटीकोटपादिसंख्यामाया । सकाशाद्याः समयोनावय । स्थितयो वर्तन्ते, तन्मात्रस्थितौस्ता
एवापरिवर्तमानाऽशुमप्रकृतोर्यावत्तत्सातोयाऽन्यप्रकृत्युत्कृष्टस्थितिबन्धस्थानं न प्राप्नोति तावत् तत्प्रायो-
पसंक्लेशेन बध्नातीति ।

△ असातनपुंसकशोकारतिनीर्बैर्गोत्रमप्रशस्तविहायोगतिअथिग्लककं एते द्वादश १२ (हुंडसंटाण) △
पंचिदियजाइपरावायउस्सासतसवायरपज्जतगपत्तेगाणं च उक्कोसं ठिइं सव्वसंक्किलिट्ठो बंधइ ।
सायपुरिसिस्थिवेदहासरतिउच्चायोगयमण्यदुग्गुंडासंपत्तवज्जसंघयणसंटाणदसगं पसत्थविहायोगति-
थिरासंक्ककणमेयासि पणवीसाए तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठनरो चि । परियत्तमाणीणमसुभाणं उक्कोस-
ठिइंतो समयूणादिठिइंओ जाव तज्जाइयं अन्नपगइ उक्कोसठिइबंधठाणं ण पावइ ताव तप्पाओग्गसंक्क-
लेसेण ताओ चेव पगईओ तम्मत्तठिइंओ बंधइ । तओ पडिनिवत्ते परिणामे परियत्तमाणीणं
सुभाणं उक्कोसठिति तप्पाओग्गसंक्किलेसेण बंधइ । ५ एवमियरासि पि णवरं पडिवक्खो
णान्थि ५ । 'उक्कोससंक्किलेसेण ईसिमहम्मज्झमेणावि' चि सव्वजहन्ने ठिइंठाणे ठिइबंध-
ज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि विसंखुड्ढिण्णफ्फाणि तिरियं वड्ढंति । तेहिं
सव्वेहिं सव्वेव जहन्निा ठिइं णिव्वत्तिज्जइ चि एकव्यापानियुक्ताऽनेकशक्तिप्रचितपुरुषसमुदायवत्
वागवाणे । ततो समयुत्तरं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि, ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसं-
साहियाणि । तओ वि समयुत्तरं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसं-
साहियाणि, विसंखुड्ढीए तिरियं वड्ढंति । एवं णेयव्वं जाव दुच्चिमुक्कोसिया ठिइ चि । दुच्चिमु-
क्कोपाओ सव्वुक्कोसं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसायठाणाणि ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसंसाहि-
काणि । तेण वुच्चति उक्कोससंक्किलेसेणं जाणि संक्किलेमठाणाणि उक्कोसठिइं णिव्वत्तेन्ति, तेसु सव्वं-
तिमो उक्कोमसंक्किलेसो वुच्चइ, तेण उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति 'ईसिमहम्मज्झमेणावि' चि
तओ उक्कोमसंक्किलेसाओ उणउणतराणि य ठिइबंधज्जवसाणठाणाणि, तेहिंपि तमेव उक्कोसियं ठिइं
णिव्वत्तेन्ति ते ईसिमज्झमा वुच्चंति, 'अहवा सव्वसंक्किलेसे पडुच्च मज्झमाईया ते चेव ईसि-
मज्झमा वुच्चंति, अहवा उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि तेसु सव्वसुड्ढं ईपत्
तेणवि तमेव उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति, जहन्नुक्कोसाणं मज्जे जाणि अज्झवसाणठाणाणि ताणि
मज्झमाणि तेहिंतोवि तमेव उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति ॥ ६० ॥

उक्कोससामिचं समत्तं, ह्याणि जहन्तिईसामिचं भन्तइ—

आहारगतित्थयरं नियट्ठिअनियट्ठि पुरिससंजलणं ।

बंधइ सुडुमसरानो सायजसुवावरणविग्गं ॥६१॥

व्याख्या—'आहारगतित्थयरं नियट्ठि' चि आहारगदुग्गतित्थकरणामाणं जहन्ने
ठिइं 'णियट्ठि' चि अपुव्वकरणो तस्सवि खवगो चरिमे ठिइबंधे वड्ढमाणो बंधइ, तव्वंधकेसु

(११६) 'अहवा सव्वसंक्किलेसे' यावि । सव्वान् जघन्यमध्यमोत्कृष्टस्थितिविशेषनिर्बलंकाप

△.....△ त्रिकोण इयान्तरगतः पाठो जे. प्रतावेवम्—'मसातघरइसोगनपु' ब्रकवेदहुंडसमुत्तविहायोगतिप्रथिर
मसुभ. दुग्ग) दुस्सरघनादेवमसकिति नीर्बैर्गोत्र' इति ।

५.....५ स्वस्तिकद्वयान्तरगतः पाठो मु० प्रती नास्ति । 1 'माहारदुग्ग' इति जे. ।

अर्चतविसुद्धो त्ति काउ' । 'अणियदि पुरिससंजलणं' ति अणियद्विखवगो अप्पण्णो बंध-
वोच्छेयकाले जे जो डिब्बो अंतिमो तहिं तहिं वट्टमाणो पुरिसवेयसंजलणं जहन्नं ठिइ' बंधति,
तन्बंधकेसु अर्चतविसुद्धो त्ति काउ' । 'बंधइ सुहुमसरागो सायजसुच्चावरणविग्घ' ति
सुहुमसंपराइगखवगो चरिमे ठिइबंधे वट्टमाणो पंचण्हं णाणावरणीयाणं, चउण्हं दंसणावरणीयाणं,
सायवेयणीयं, जसकीत्तिउच्चागोयं, पंचण्हमंतराइमाणं, एसिं सत्तरसण्हं कम्मणं जहन्नं ठिइ'
बंधइ, तन्बंधकेसु अर्चतविसुद्धो त्ति काउ' ॥६१॥

छण्हमसन्नो कुणइ जहन्नठिइ आउगाणमन्नयरो ।

सेसाणं पज्जत्तो बायरएगिदियविसुद्धो ॥६२॥

व्याख्या—'छण्हमसन्नो कुणइ' ति णिरयगइदेवगइतदाणपुब्बीओ वेउवियदुगमिति ।
एएसिं छण्हं कम्मणं 'जहन्नठिइ' ति असन्निपंचिदिओ सव्वाहिं पज्जत्तिहिं पज्जत्तगो सव्व-
विसुद्धो सव्वजहन्नियं ठिइ' बंधइ । णिरयदुगस्सवि तप्पाओगविसुद्धो त्ति वत्तव्वं, हेटिठल्ला एगि-
दियादी ण बंधति । सन्निम्मि किं ण भवति इति चेत् ? भण्यते, सन्निम्मि सभावादेव ठिइ महती,
असन्निम्मि सभावादेव खुड्ढली, बालमध्यमपुरुषाहारवत् । 'आउगाणमन्नयरो' ति देवणिरया-
उगाणं सन्नी वा असन्नी वा जहन्नं करेइ, असंखिप्पद्धा दोण्हवि लब्भइ त्ति, मणुयतिरियाउगाणं
एगिदियादयो सव्वजहन्नं ठिइ' करेति, असंखिप्पद्धा सव्वेसिं लब्भइ त्ति काउ' । 'सेसाणं
पज्जत्तो बायरएगिदियविसुद्धो' ति सेसाणं ति भणियसेसाणं ८५ पगईणं सव्वत्तिं बायर-
एगिदियपज्जत्तगो सव्वविसुद्धो सव्वजहन्नियं ठिइ' बंधइ । सन्नी विसुद्धतरो, तद्वावि तहिं सभावा-
देव ठिइ महत्ती, एगिदिएसु सव्वखुड्ढली सभावादेव, एगिदिएसु सव्वविसुद्धो बायरएगिदियपज्ज-
त्तगो त्ति तंमि सव्वजहन्ना ठिइ भवइ ॥६२॥ ठिइबंधो सम्मतो ॥

इयाणिमणुभागबंधस्स अवसरो, सो भण्णइ, तत्थ पुव्वं ताव साइयअणाइयपरुवणा कज्जइ-
घाईणं अजहन्नोणुक्कोसो वेयणीयनामाणं ।

अजहन्नमणुक्कोसो गोए अणुभागबंधम्मि ॥६३॥

साई अणाइ धुवअडुवो य बन्धो उ मूलपयङ्गोणं ।

सेसंमि उ दुविगप्पो आउच्चउक्कोवि दुविगप्पो ॥६४॥

व्याख्या—'घाईणं अजहन्नो' 'साई अणाइ' ति संबज्जइ, घाएति णाणदंसगचरि-
त्तदाणाइआमे वि घाईणो, णाणावरणदंसणावरणमोदणिज्जअंतराइगाणं अजहन्नो अणुभागबंधो
संबलेशान् प्रतोत्य सर्वजघन्यं सर्वोत्कृष्टं च संबलेशं विमुच्य ते (ये) ५ये प्रस्तिस्थितस्थानं अघन्यमध्यमोत्कृष्टाः
संबलेशाः वर्तन्ते, ते सर्वे ईष्यमध्यमाः प्रोच्यन्ते । परे इष्टितस्तन्मध्यादुत्कृष्टस्थितिबन्धप्राप्त्यग्याः
केचिदेवेह पृष्टान्त इति ।

‘साइ अणाइ’ ति साइयाइचउविगप्पो । कहं ? भन्नइ, णाणदंसणावरणंतराइमाणं जहन्नमणुभागं सुहुमसंपराइगखवगो चरिमसमए वट्टमाणो बंधइ एगं समयं, मोहजिजस्स अणियट्ठिखवगो चरिम-समए वट्टमाणो अ जहन्नाणुभागं बंधइ, सो य साइओ अद्वो य, तं मोत्तूण सेसं सच्चं अजहन्नं जाव उक्कसं ति । सुहुमसरागउवसामगंमि अजहन्नस्स बंधो किट्ठइ, उवसंतो जाओ, ततो पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साइओ बंधो । तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अगाइओ । धुवो अभव्वस्स, बंधवोच्छे-दाभावात् । अद्वो भव्वस्स, णियमा बंधवोच्छेयं काहिति ति । जहन्नउक्कोसाणुक्कोसे य पडुच्च भन्नइ, ‘सेसम्मि उ दुविगप्पो’ ति जहन्नउक्कोमअणुक्कोसेसु जहन्ने कारणं पुव्वुत्तं । इयाणि उक्कोसाणुक्कोसे पडुच्च भन्नइ—एएसि चउण्हं चाईकम्माणं उक्कोसो अणुभागबंधो सन्नम्मि, मिच्छं-दिट्ठिम्मि पज्जत्तगंमि सच्चसंकिलिट्ठिम्मि एक्कं वा दो व समया लब्भति, सो साइओ अद्वो य । तं मोत्तूण सेसो सच्चो जाव जहन्नो ताव अणुक्कोसो । ततो उक्कोससंकिलेसाओ परिवडं-तस्स अणुक्कोसं बंधंतस्स साइओ, पुणो जहन्नेणं अतोमुहुचोणं उक्कोसेणं अणंतारणंताहिं ओमप्पिणि-उत्सप्पिणीहिं पुणो उक्कोससंकिलिट्ठो णियमा उक्कोसाणुभागं बंधइ, तं बंधंतस्स अणुक्कोसस्स अद्वो, उक्कोसस्स साइओ, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परियट्ठन्ति ति सच्चत्थ साइओ अधुवो य, दोवि मिच्छदिट्ठिम्मि लब्भंति ति काउं । अणुक्कोसो वेयणीयणामाणं’ ति साइयअणा-इयाइं संबज्जंति, वेयणीयणामाणं अणुक्कोसो अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पो वि लब्भइ । कहं ? भन्नइ, वेयणीयणामाणं उक्कोसो अणुभागबंधो सुहुमसंपराइगखवगस्स चरिमसमए लब्भइ एक्कं समयं, तच्चंधकेसु सच्चविसुद्धो वि काउं, सो य साइओ अद्वो य । तं मोत्तूण सेसो जाव जहन्नो ताव सच्चोवि अणुक्कोसो, सुहुमसंपरागउवसामगस्स चरिमसमए णामवेयणिणाणं वधे वोच्छिन्ने उवसंतकसायट्ठाणाओ परिवडंतस्स अणुक्कोसाणुभागं बंधंतस्स साइओ, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणा-इओ, धुवो अभव्वाणं, उक्कोसबंधस्स तच्चबंधवोच्छेयस्स वा अभावात्, अद्वो भव्वाणं, णियमा बंधवोच्छेयं काहिति ति । सेसम्मि उ दुविगप्पो’ ति उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु ठाणेसु साइओ अद्वो य बंधो, उक्कोसे कारणं पुव्वुत्तं, एएसि दोण्हं जहन्नं अणुभागबंधं सम्मदिट्ठी वा मिच्छ-दिट्ठी वा मज्झिमपरिणामो बंधइ । कहं ? भन्नइ, जइ विसुद्धो सुभाणं तिव्वं रसं बंधइ, अह संकिलिट्ठो तो असुभाणं रसं तिव्वं बंधइ, तेण मज्झिमपरिणामगहणं, तं जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चत्तारि समया; तओ विसुद्धो वा संकिलिट्ठो वा अजहन्नं बंधइ, तस्म साइओ, पुणो मज्झिमपरिणामो कार्लतरेण जहन्नं बंधइ, तस्स अजहन्नस्स अद्वो, जहन्नस्स साइओ, एवं जहन्ना-जहन्नेसु परिभमंति संसारत्था जीव ति, तेण सच्चत्थ साइओ अद्वो य बंधो । ‘अजहन्नमणु-क्कोसो गोए अणुभागबंधम्मि’ ति गोयस्स अजहन्नाणुक्कोसो बंधो साइयाइचउविगप्पोवि

लम्भइ, कहं ? भन्नइ, गीयस्स उक्कोसाणुक्कोसो य जहा वेयणीयणामाणं तहा भावेयव्वं । इयाणि जहन्नाजहन्नो भन्नइ । गोचस्स सव्वजहन्नो अहे सत्तमपुटविणेरइयस्स सम्मणं उप्पाएमा-
णस्स अहापवत्ताईकरणाइं करेतु मिच्छत्तस्स अंतरकरणं किञ्चा पढमठिईए परिहायमाणीए जाव चरिमसमयमिच्छदिट्ठी जाओ, तस्स णीयागोयतिरियदुगाइं भवपच्चएण जाव मिच्छत्तभावो ताव बज्झंति चि तस्स चरिमसमयमिच्छदिट्ठीस्स णीयगोत्तं पडुच्च सव्वजहन्नगो अणुभागबंधो एककं समयं लम्भइ, तम्हा साइको अद्धुवो य, तओ से काले सम्मत्तं पडिवन्नस्स गोत्तस्स अजहन्नओ बंधो, सम्मदिट्ठी उच्चागोचं बंधइ तं जहन्नं न भवइ चि, तत्थ अजहन्नस्स साइओ, अणाइओ तं ठाणमपत्तपुव्वस्स, ध्रुवाऽध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसंमि उ दुविगप्पो' चि उक्कोसजहन्नेसु साइको अद्धुवो य, कारणं भाणियं । आउच्चउक्केवि दुविगप्पो' चि आउगस्स उक्कोसाणुक्कोस-
जहन्नानहन्नो अणुभागबंधो साइओ अद्धुवो य, अद्धुवबंधित्वादेव ॥६४॥

मूलपगईणं साइयाइपरूवणा कया । इयाणि उत्तरपगईणं भन्नइ—

अट्टण्हमणुक्कोसो तेयालाणमजहन्नगो बंधो ।

णेओ हि चउविगप्पो सेसतिगे होइ दुविगप्पो ॥६५॥

व्याख्या—'अट्टण्हमणुक्कोसो' चि 'अट्टण्हमणुक्कोसो' 'णेओ हि चउविगप्पो' चि संवज्झइ, तेयकम्मइगसरीपसत्थवन्नगंधरसफासअगुरुलहुगणिम्माणमिति । एसि अट्टण्हं पगईणं अणुक्कोसो अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पोवि लम्भइ । कहं ? भन्नइ एमि अट्टण्हं कम्माणं अपुव्वकरणखवगस्स तीसाणं बंधवोच्छेयसमए उक्कोसो अणुभागबंधो भवइ एककं समयं, तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउ', तं मोत्तूण सेसं सव्वं अणुक्कोसं जाव जहन्नंवि । उवसाम-
गंमि बंधवोच्छिन्ने उवसंतकसायो जाओ, तओ परिवडित्तु तं ठाणं पत्तस्स अणुक्कोसं बंधंतस्स साइओ भवति, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणाइओ, ध्रुवाऽध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसतिगे होइ दुविगप्पो' चि उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु साइओ अद्धुवो य । कहं भन्नइ, उक्कोसस्स साइअद्धुवत्तं पुव्वत्तं, एसि अट्टण्हं जहन्नं सान्निच्छदिट्ठिस्स पज्जत्तगम्मि उक्कोससंकिलिट्ठंमि लम्भइ एककं वा दो वा समया, तओ विसुद्धो अजहन्न बंधइ, पुणो कालंतरेण संकिलिट्ठो जहन्नं बंधइ, एवं जहन्नाजहन्नेसु सव्वे संसारथा जीवा परिभमंति चि दोसु वि साइओ अद्धुवो य । 'तेयालाणम-
जहन्नगो बंधो णेओ हि चउविगप्पो' चि पंच णाणावरणा नवं दंसणावरणा मिच्छत्तं सोलस कसाया भयदुगच्छअपसत्थवन्नगंधरसफासउवघायपंचअंतराहगमिति । एयासि तेयालीसाए पगईणं अजहन्ने अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पोवि लम्भइ । कहं ! भन्नइ, पंच णाणावरणं चत्तारि दंसणावरणं पंचण्हमंतराहगं जहन्नगो अणुभागबंधो सुहमरागखवगस्स चरिमसमए वड्डमाणस्स

लब्धम् एककं समयं तं साहयं अधुवं, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं जाव उक्कोसं पि, उवसामगं मि बंधे वोच्छिन्ने तथो परिवडंतस्स साहयाइया योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं संजग्गणाण अणियद्विखवगम्मि अप्पप्यगो बंधवोच्छेयसमए जहन्नगो अणुभागबंधो एककेककं समयं लब्धम्, सो सारओ अद्भवो य । उवसमसेदीए बंधवोच्छेयं करेत्तु, पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साहयादयो योज्या पूर्व्वत् । णिदा-पयलाअप्यसत्थवक्काइउववायमयदुगुंछाणं अपुव्वकरणखवगम्मि अप्पप्यगो बंधवोच्छेयसमए जहन्नगो अणुभागबंधो एककेककं समयं लब्धम्, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, उवसमसेदीए बंधवोच्छेयं करेत्तु पुणो बंधकस्स अजहन्नस्स साहयाई योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं पच्चक्खाणावरणीयाणं देसविरओ संजमं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयदेसविरओ सव्वजहन्नं अणुभागं बंधइ तव्वंध-गेसु सव्वविसुद्धो त्ति काउं एकं समयं, सो साहओ अद्भवो य । तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, बंधवोच्छेयं काउं संजयठाणाओ पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साहयाई योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं अपच्चक्खाणावरणीयाणं असंजयसम्महिट्ठी ख्खगसम्मत्तं संजमं च जुगवं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयअसंजयसम्महिट्ठी सव्वजहन्नमणुभागं बंधइ एगं समयं, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, बंधवोच्छेयं काउं संजयदेसविरइठाणाओ वा परिवडंतस्स साहयाई योज्या । धीणगिद्धितिमिच्छत्तस्स चउण्हमणंताणुबंधीणं अट्ठण्हं कम्मणं मिच्छहिट्ठी सम्मत्तं संजमं च जुगवं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयमिच्छहिट्ठी सव्वजहन्नाणुभागं बंधइ एगं समयं, तं साहयं अद्भव । तं मोक्षण सेसं सव्वमजहन्नं, बंधवोच्छेयं करेत्तु संजय-संजयाऽसंजय-असंजयसम्महिट्ठीठाणाओ परिवडंतस्स अजहन्नबंधकस्स साहयाईया योज्या पूर्व्वत् । 'सेसत्तिगे होइ बुविगप्यो' ति जहन्नुक्कोसाणुक्कोसेसु अणुभागबंधो साहओ अद्भवो य । कहं ? भन्नइ, जहन्नगे कारणं पुव्वणं, एतेसिं तेयालीसाए पगडीणं उक्कोसं सन्निरपंचिदो मिच्छहिट्ठी सव्वपज्जत्तगे सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ एककं वा दो वा समया, तं च साहयमद्भुवं, पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं बंधइ; तस्स साहओ, पुणोवि कार्लारेण सव्वुक्कोससंकिलिट्ठो उक्कोसं बंधइ, एवं पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं वन्धति, एवं पुणो उक्कोसं, एवं उक्कोसअणुक्कोसेसु परिममंति सव्वे संपारत्था जीवा इति सव्वत्थ साहयमधुवं ति ॥ ६५ ॥

उक्कोसमणुक्कोसो जहन्नमजहन्नगो य अणुभागो ।

साहअद्भवबंधो पयडीणं होइ सेसाणं ॥ ६६ ॥

प्याख्या—'उक्कोसाणुक्कोसो' ति उक्कोसो अणुक्कोसो जहन्नो अजहन्नो य अणुभागबंधो सेसाणं सव्वपगईणं ७३ साहओ अद्भवो य, कहं ? अधुववन्धत्वादेव ॥ ६६ ॥

साहयअणुक्कोसपुरुषणा कया । इयाणि सुभासुमाणं पगईणं उक्कोसजहन्नाणुभागं केण णिव्वचेइ चि तन्निरूपणत्थं भन्नइ—

सुभपयङ्गीण विसोहोइ तिच्चमसुहाण संकिलेसेणं ।

विचरोए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयङ्गीणं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—‘सुभपयङ्गीण विसोहोइ तिच्च’ति सव्वसुभपयङ्गीणं उक्कोमाणभागं मव्व-
विसुद्धो तव्वंधकेसु णिव्वत्तेइ । ‘असुभाण संकिलेसेणं’ ति सव्वअसुमाणं पयङ्गीणं उक्कोमाणभागं
तव्वंधकेसु सव्वुक्कोससंकिलिट्ठो बंधइ । ‘विचरोए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयङ्गीणं’
उक्तविचरीयाओ जहन्नगं भवइ, सुहपयङ्गीणं तव्वंधकेसु सव्वसंकिलिट्ठो जहन्नयं बंधइ । असुभपयङ्गीणं
तव्वंधकेसु सव्वविसुद्धो जहन्नाणुभागं बंधइ ॥ ६७ ॥

सुभासुभपयङ्गीणरूवणत्थं भन्नइ—

बायालंपि पसत्था विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ ।

बासोइमपसत्था मिच्छुक्कडसंकिलिट्ठस्स ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘बायालंपि पसत्था विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ’ ति सायावेयणीयं,
तिरियमणुपदेवाउगाणि, मणुयगई, देवगई, पंचिदियजाई, पंचमरीराणि, समधउरंसंठाणं, वज्ज-
रिसभणागयसंधपणं, तिन्नि अणोवंगाणि, पमत्थवन्नगंधरसफासमणुपदेवाणुपुव्विअगुरुलहुपरा-
धायउस्सासआयवउज्जोयपसत्थविहायगइतसाइदसगं णिम्मेणं तित्थगरउच्चगोत्तमिति । एयाओ
बायालीसं सुभपयङ्गीओ विसोहिगुणेणं जो ‘उक्कडो’—प्रकृष्टो तस्स ‘तिच्चाओ’ ति तिच्चाणु-
मागाओ भवंति । ‘बासोइमपसत्था मिच्छुक्कडसंकिलिट्ठस्स’ ति पंच णाणावरणा, णव
दंसणावरणा, असायवेयणीयं, मिच्छत्तं, सोलस कसाया, णव नोकसाया, निरयाउगं, गिरगई, तिरि-
यगई, एगिदियविगलिदियजाई, आइमवजाणि संठाणसंधयणाणि, अप्सत्थवन्नगंधरसफासणिरय-
हिरियाणुपुव्वी उवघाय अपसत्थविहायगई थावगाइदसकं णीयागोचं पंच अंतराइकमिति । एयाओ
बासिई असुभपयङ्गीओ मिच्छदिट्ठिस्स उक्कोससंकिलेसे वड्डमाणस्स तिच्चाओ उक्कोसाणुमागाओ भवंति
॥ ६८ ॥

बायालीसं सुभपयङ्गीओ विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ भवंति ति मामन्नेणं भणियं, तस्स
विभागदरिसणत्थं भवति—

आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसत्थासु ।

मिच्छस्स हुंति तिच्चा सम्मदिट्ठिस्स सेसाओ ॥ ६९ ॥

व्याख्या—‘आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसत्थासु । मिच्छस्स
हुंति तिच्चा’ ति आयवणामं, उज्जोयणामं, मणुयाउगं, तिरियाउगं च । पमत्थपयङ्गीसु एयाओ
वत्तारि पयङ्गीओ मिच्छदिट्ठिस्स तिच्चाणुमागाओ भवंति । कइं ? भन्नइ, तिरियाउगं शायवज्जोय-

णामाणं बंध एव सम्महिटीणं गत्थि, मणुयाउगस्स उक्कोसो तिपलिओवमठिईसु लम्भइ । तिरियमणुया सम्महिट्टिणो मणुस्साउगं ण बन्धंति, देवणेइया सम्महिट्टिणो मणुस्साउगं कम्मभूमिजोगं बन्धंति, कम्मभूमिसु उव्वज्जंति चि काउं, भोगभूमिजोगं ण बन्धंति चि । कम्हा ! तेसु ण उव्वज्जंति चि काउं, तम्हा एयासि चउण्हं उक्कोसो मिच्छादिट्ठिभसेव । 'सम्मदिट्ठिस्स सेसाउ' चि एयाओ चत्तारि मोत्तूण सेसाओ सव्वाओवि सुभपगईओ सम्म-दिट्ठिस्स उक्कोसाणुमावाओ भवंति । क्हं ? भन्नइ, मिच्छदिट्ठिओ सम्मदिट्ठि अणंतगुणवि-सुद्धो चि काउं ॥ ६९ ॥

इयाणि विसेससामित्तं भञ्जइ—

देवाउमप्पमत्तो तिब्बं खवगा करंति यत्तीसं ।

बन्धंति तिरियमणुया एकारस्स मिच्छभावेणं ॥७०॥

व्याख्या—'देवाउमप्पमत्तो' चि देवाउगस्स अप्पमत्तसंजओ तिब्बाणुभागं बंधइ । क्हं ? भञ्जइ, तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउं । मिच्छदिट्ठि असंजसम्महिटी संजयासंजय-पम-त्तअप्पमत्तसंजया य परंपराओ अणंतगुणविसुद्ध चि । 'तिब्बं खवगा करंति यत्तीसं' चि वत्ती-साए पगईणं खवगा तिब्बाणुभागं बंधंति । क्हं ? भञ्जइ, देवगई, पंचिदियजाई, वेउव्वियआहारग-तेयगकम्मइगअरीरं, समचउरंससंठाणं वेउव्वियआहारगअंगोवंगं, पसत्थवन्नगंधरसफासदेवगइ-पाओगणुपुव्वी, अगुरुलहुगं परावायं उस्सासं पसत्थविहायगई तसाइदसकं जसकित्तिवज्जं, णिम्मेण-तित्थकरमिति । एयासि एगुणतीसाए पगईणं अणुव्वकरणो खवगो तीसाए कम्मपगईणं बंधवोच्छे-यसमए वट्टमाणो तिब्बाणुभागं बंधइ, एककं समयं । क्हं ? तब्बंधकेसु अन्नो तो विसुद्धो गत्थि चि । सायावेयणीयजसकित्तिउच्चागोत्ताणं सुहुमसंपरायखवगो चरिमसमए वट्टमाणो उक्कोसाणु-भागं बंधइ, एककं समयं । क्हं ? भण्णइ, दुचरिमसमयाओ चरिमसमए अणंतगुणविसुद्धो चि काउं । 'बन्धंति तिरियमणुया एकारस्स मिच्छभावेणं' चि देवाउगवज्जाणि तिन्नि आउगाणि निरयदुगं विगल्लिदियतिगं सुहुमं अपउज्जत्तकं साधारणमिति एयासि एकारसण्हं पगईणं उक्कोसा-णुभागं तिरियमणुया मिच्छदिट्ठिणो बंधंति । क्हं ? भन्नइ, तिरियमणुयाउवज्जओ सेसाओ णववि पगईओ देवणेइया भवपच्चएणं ण बंधंति । मणुयतिरियाउगाणं उक्कोसाणुभागो भोगभूमिगेसु होइ, तेसु देवणेइया ण उव्वज्जंति चि अओ तेसु उक्कोसो ण लम्भइ चि । तम्हा तिरियमणुया सन्निणो मिच्छदिट्ठिणो तप्पाओगविसुद्धा तिरियमणुयाउगाणं उक्कोसाणुभागं बंधंति, तओ विसुद्धतरा देवाउगं बंधंति, अच्चंतविसुद्धो आउगं न बंधइ, तम्हा तप्पाओगविसुद्ध चि । गिरया-उगस्स तप्पाओगसंकलिहो उक्कोसाणुभागं बंधइ अच्चंतसंकलिहस्स आउगबंधो गत्थि चि । गिरयगइगिरयाणुपुव्वीणं उक्कोससंकलिहो उक्कोसाणुभागं बंधइ एककं वा दो वा समया, उक्कोस-

संकिलेसस्म एचिओ कालोत्थि । विकलसुद्धुमतिकारं तिरियमणुया सन्निणो मिच्छदिट्ठी तप्पा-
ओग्गसंकिलिट्ठा उक्कोसाणुभागं बंधंति । तओ संकिलिट्ठतरा नरयगइपाओग्गं बंधंति चि
तम्हा तप्पाओग्गगहणं ॥ ७० ॥

पंच सुरसम्मदिट्ठी सुरमिच्छो तिन्नि जयइ पयडीओ ।

उज्जोयं तमतमगा सुरनेरइया भवे तिण्हं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—‘पंच सुरसम्मदिट्ठी’ ति मणुयगई ओरालियसरीरं ओरालियअंशोवंगं
वज्जरिसमणागयसंघयणं मणुयाणुपुब्बी य । एएमि पंचण्हं पगईणं उक्कोसाणुभागं देवो सम्मदिट्ठी
अब्धंतविसुद्धो बंधइ, एककं वा दो वा समया, विसुद्धिएचि एचिओ कालो, मिच्छदिट्ठीओ सम्म-
दिट्ठी अणंतगुणविसुद्धो ति । णेरइगावि सम्मदिट्ठिणो अचंचंतविसुद्धा एताओ बंधंति, तेमि किं
उक्कोसं ण भवति इति चेत् ? उच्यते, णेरइगा तिच्चवेयणाभिभूतत्वात् संकिलिट्ठतरा । अन्नं
च तित्थकरिदिदंसणपवयणसुणणाओ देवाणं तिच्चा विसोही भवति, णेरइकाणं तं णत्थि, तम्हा
देवेषु चेव उक्कोसो लब्भइ । ‘सुरमिच्छो तिन्नि जयइ पगईओ’ ति एगिदियआयव-
थावराणं उक्कोसाणुभागं ईसाणाओ हेदिट्ठला देवा बंधंति । कइं ? भन्नइ, ते अचंचंतसंकिलिट्ठा
एगिदियपाओग्गं बंधंति चि काउं । आयवस्स तप्पाओग्गविसुद्धो, कइं ? जो एगिदियजाइए
सच्चस्सुइलं ठिई बंधइ तच्चंधकेसु अचंचंतविसुद्धो ‘सुभययडीण विसोहीइ’ [गाथा ६७]
ति वयणाओ । तओ विसुद्धो बेइंदियजाइं बंधइ, तओ विसुद्धो तेइंदियजाइं, तओ विसुद्धो चउरिंदि-
यजाइं, तओ विसुद्धो पंचिदियतिरियपाओग्गं, तओ विसुद्धो मणुयगइपाओग्गं बंधइ चि, तम्हा
तप्पाओग्गगहणं । ‘जयइ’ ति बंधइ । ‘उज्जोयं तमतमगा’ चि उज्जोयणामं तमतमाए णेरइगो
तिभि करणाइं करेतुं संमत्तं पडिउज्जउकापं चरिमसमयमिच्छदिट्ठी उज्जोयणासस्स उक्कोस-
मणुभागं बंधइ । कइं ? भवपच्चयाओ तिरिगइपाओग्गं बंधइ, तच्चंधकेसु अओ तच्चिसुद्धो
णत्थि चि काउं । ‘सुरनेरइया भवे तिण्हं’ ति तिरियगइसेवइसंघयणतिरियाणुपुब्बीणं
देवणेरइका सव्वसंकिलिट्ठा उक्कोसाणुभागं बंधंति, तिरियमणुया अब्धंतसंकिट्ठा णिरयपाओग्गं
बंधंति चि तेसु ण लब्भइ । छेउइस्स उक्कोसो ईमाणंतेसु देवेषु ण लब्भइ । कइं ? ते अब्धंत-
संकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं बंधंति चि काउं ॥ ७१ ॥

सेसाणं चउगइया निव्वणुअगं करिंति पयडीणं ।

मिच्छदिट्ठी नियमा निव्वकसाउक्कहा जोवा ॥ ७२ ॥

व्याख्या—‘सेसाणं चउगइय’ ति मणियसेसाणं सव्वपगईणं उक्कोसाणुभागं चउगइकावि
मिच्छादिट्ठीणो तिच्चकसाया तिच्चसंकिलिट्ठा य जीवा बंधंति । कइं ? भन्नइ, सव्वेसि सव्वाओ

जोगाओ चि काउं । णाणावरणं दंसणावरणं असायवेयणीयं मिच्छन् सोलसकसाया नपुंसकवेयअर-
सोकमयदुग्गच्छा हुंढसंठाणं अप्पसत्थवन्नगंभरसफासउवचायअप्पसत्थविहायगईअथिरअसुभदुभगदुस्पर-
अणाएअअजसकित्तिणीयागोचपंचअंतराहमिति । एसिं कम्मणां चउगइकावि मिच्छादिट्ठिणो सव्व-
संकिलिद्धो उक्कोसाणुभागं बंधंति । हासरइत्थिवेयपुरिसवेयआइअंतवअसंठाणसंधयणाणं तप्पाओग-
संकिलिद्धो चि वत्तव्वं । ' ' ' जइ तिरियमणुया तो णिरयगइसहियं बद्धमाणा एसिं ज्ञानावाग्णादीनां
उक्कोसमणुभागं बंधंति, जाव अट्ठारससागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ विसुद्धतरा एगिंदियजाइ-
सुहुमअपज्जत्तगसाहारणतिगसहियं तिरियगइणामं अट्ठारस सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ
विसुद्धतरा वेइंदियजाइं सेवइसहियं अट्ठारस किंचूणं । तओ विसुद्धतरा तेइंदियजाइसहियं अट्ठारस-
सागरोवमं किंचूणं । तओ चउरिंदियसहियं अट्ठारससागरोवमं । तओ वामणं कीलियं च पंचिंदियजाइ-
सहियं अट्ठारससागरा किंचूणा बंधंति, एवं जाव सोलससागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ विसुद्धतरो
खुज्जअद्धनारायसहियं तिरियगइपाओगं सोलससागरोवमकोडाकोडीओ बंधइ जाव पन्नरस चि ।
तओ विसुद्धतरो अनीयसंठाणमंधयणसहियं मणुस्सगइपाओगं पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति,
तओ विसुद्धतरो साइणारायसहियं चोइससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति, तओ विसुद्धतरो निग्गो-
हसंठाणवज्जणारायसंधयणसहियं बारससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति, एसिं पंचण्हं संठाण-
संधयणाणं अप्पप्पणो उक्कोसिडिहंवे उक्कोसाणुभागसंभवो होज्जा, असुभचाओ, तम्हा आइअंति-
मवज्जाणं तप्पाओगसकिलिट्ठो चि वत्तव्वं । जइ देवणेरइगा तो पुव्वुत्ताणं उक्कोसं उक्कोस-
संकिलिसेणं तिरियगइहुंढसेवइसहियं बंधंति, तओ विसुद्धतरा वामणकीलियसहियं, तओ विसुद्धतरा
खुज्जअद्धनारायसहियं, तओ विसुद्धतरा साइणारायसहियं, तओ विसुद्धतरा निग्गोहसंठाणवज्जणा-
रायसहियं उक्कोसं बंधंति । जइ ईसाणंता देवा तो पुव्वुत्ताणं उक्कोसं वीसं सागरोवमकोडाकोडी
थावरएगिंदियजाइसहियं बंधंति । तओ विसुद्धतरा पंचिंदियजाइतमसेवइसहियं अट्ठारस, तओ
विसुद्धतरा वामणकीलियसहियं किंचूणं अट्ठारससागरोवमकोडाकोडी बंधंति । तओ विसुद्धतरा
खुज्जअद्धनारायसहियं सोलसागरोवमकोडाकोडीओ । तओ विसुद्धतरा मणुस्सगइसहियाणि ताणि चेव
अईयसंठाणसंधयणाणि पन्नरससागरोवमकोडाकोडी । तओ विसुद्धतरा सादिणारायसहियं चोइस-

(११७) सेसाणं चउगइ [ये] ' जइ ' त्याविगाथापूजो ' जइ ' तिरियमणुया तो नटयगइ-
सहियं बंधंमाये ' त्यावि । तिर्यञ्चो मनुज्याअ नरकगतवेव बध्यमानायामासां षट्पञ्चाशतो
मल्लिजानावरणादीनां प्रकृतीनामुत्कृष्टसंकलेशबन्धनीयोः कृष्टाऽनुभागानां नरकगतेरेबोत्कृष्टस्थितेः
विशतेयविवष्टावशाकोटीकोटपस्ताबदुत्कृष्टमनुभागं ५ बध्नन्ति । अष्टावशाकोटिकोटिबन्धप्रस्ताव एव
तियगतियोग्यबन्धसम्भवेन मनागध्यवसायमान्धात्सर्वात्मकमनुरकृष्टानुभागबन्धसद्भावाविति ।

५ टिप्पणकदाशयं वयं न विधाः, बसोऽनुभप्रकृतीनामुत्कृष्टसंज्ञा उत्कृष्टस्थितेरेवा बन्धेन सह प्राप्यत
इति कर्मप्रकृतिबन्धप्रकरणत्वात्पुनरुक्तपक्षिणरेण ज्ञायते ।

सागरोवमकोडाकोडी। तओ विसुद्धतरा णिमोहवज्जणारायसहियं बारससागरोवमकोडाकोडी। तम्हा एएसिं तप्पाओग्गसंकिलिट्ठो ति वत्तव्वं, एत्थ सम्मदिट्ठिमिच्छदिट्ठिं ति जं नामग्गहणं कयं, तेसु चैव सम्मदिट्ठिमिच्छदिट्ठिंस् उक्कोसाणुभागं तओग्गणं पयडीणं जाणावणत्थं। 'निब्ब-
कसाउक्कड' ति जं भणियं; तत्थ इगविगलअण्णिगपंचेदियअपज्जचामनरतिरियअसंखेज्जवासाउय-
मणुमोववायदेवा य एएसिं सव्वणणुक्कोमसंकिलिट्ठ ति उक्कोसाणुभागं वंधपाउग्गं न भवन्ति ति
तेसिं पडिसेहणत्थं भणियं॥७२॥ उक्कोसाणुभागं वंधो भणितो, इयाणि जहन्नाणुभागं वंधो मअइ।

चोइस सरागचरिमे पंचगमनियट्टि नियट्टिएक्कारं ।

सोलस मंदणुभागं संजमगुणपत्थिओ जयइ ॥ ७३ ॥

व्याख्या—'चोइस सरागचरिमे' ति पंचणाणावरणं चउदंसणावरणं पंचण्हमंतरा-
इगाणं एतेसिं चोइसण्हं कम्मणं सुहुमसंपरायखवगो चरिमममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं करेइ,
कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो ति काउं, एगं समयं लब्धमि। 'पंचगमनियट्टि' ति पुरिस-
वेयस्स चउण्हं संजलणणं य, अणियट्टिखवगो अप्पणो वंधवोच्छेदममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं
करेइ एक्केक्कं समयं। कहं ? तव्वंधकेसु विसुद्धो ति काउं। 'नियट्टि एक्कारं' ति णिहा-
पपलाअप्पसत्थवन्नांवरमफानउवघातहामरतिभयदुग्गंछाणं एतेसिं एक्कारमण्हं अपुव्वकरणखवगो
एएसिं अप्पणो वंधवोच्छेदममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं करेइ एक्केक्कं समयं, तव्वंधकेसु
सव्वविसुद्धो ति। 'सोलस मंदणुभागं संजमगुणपत्थिओ जयति' ति थीणमिद्धित्तियं
मिच्छणं संजलणवज्जवारसकसाया एएसिं सोलमण्हं कम्मणं संजमं से काले पडिवज्जति ति तस्स
जहन्नं भवति। कहं ? थीणमिद्धित्तियमिच्छत्ताणंतागुंधीणं एतेसिं अट्ठण्हं कम्मणं चरिमममय-
मिच्छदिट्ठी से काले संमचं संजमं च जुगवं पडिवज्जिउकामो जहन्नाणुभागं करेइ। अप्पचक्खाणा-
वरणाणं असंजयसम्मदिट्ठी से काले संजमं पडिवज्जिउकामो जहन्नं करेइ, कारणं भणियं। पच्चक्-
खाणावरणाणं देसविरयस्स से काले संजमं पडिवज्जिउकामस्स जहन्नं भवति, कारणं भणियं ॥७३॥

आहारमप्पमत्तो पमत्तसुद्धो उ अरइसोगाणं ।

सोलस माणुसतिरिया सुरनारगतमतमा तिन्नि ॥ ७४ ॥

व्याख्या—'आहारमप्पमत्तो' ति आहारदुग्गस्स अप्पमचसंजओ से काले पमचभावं
पडिवज्जिउकामो मंदाणुभावं करेति। कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतसंकिलिट्ठो ति काउं। 'पमत्त-
सुद्धो उ अरतिसोगाणं' ति अरतिसोगाणं पमत्तसंजओ से काले अप्पमचभावं पडिवज्जि-
उकामो जहन्नं करेइ। कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो ति काउं। 'सोलस माणुसतिरिय'
ति चचारि आउगाणि णिरयदेवगतितदाणुवीओ वेउव्वियसीरं वेउव्वयंगोवंगं विगउत्तिं
सुहुमं अपज्जक्कं साहारणं ति एतेसिं सोलसण्हं कम्मणं तिरियमणुया जहन्नाणुभागं करेति।

कहं ? भवइ, गिरयाउगस्स जहन्नाणुभागं दमवाससहस्सियं ठितं णिक्खत्तेतो तप्पाओग्गविसुद्धो बंधइ, विसुद्धस्स बंधो णत्थि चि । सेसाणं तिण्हमापुमाणं अप्पप्पणो जहन्नाकं ठितं णिक्खत्तेतो तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठो जहन्नाणुभागं करेइ, अहसंक्किलिट्ठस्स बंधो णत्थि चि काउं । देवणेइया तिरियमणुयाउमाणं जहन्नियं ठिति ण णिक्खत्तेति, तेसु ण उवज्जंति चि काउं । निरयदुगस्स अप्पप्पणो जहन्नठिइ बंधमाणो तप्पाओग्गविसुद्धो जहन्नाणुभागं करेइ, तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउं । विसुद्धयरा तिरियगइयाइ^१ बंधंति चि तप्पाओग्गगहणं । वेउव्वियदुगस्स जहन्नाणुभागं निरयगइसहियं बीसं सागरोवमकोडाकोडिं बंधमाणो बंधति । कहं ? भन्नइ, तब्बंधकेसु अच्चंत-संक्किलिट्ठो चि काउं । देवदुगस्स अप्पप्पणो उक्कोसठितिं बंधमाणो तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठो जहन्नं करेइ, तब्बंधकेसु अच्चंतसंक्किलिट्ठो चि काउं । तओ संक्किलिट्ठतरो मणुस्सगतिआदि बंधति चि तप्पाओग्गगहणं । विगलतिगसुद्धमतिगाणं तप्पाओग्गविसुद्धो जहन्नं करेइ, जइ विसुद्धो तो पंचेदियजाइ बंधइ चि तेण तप्पाओग्गगहणं, एयाओ भवपच्चयाओ देवणेइया ण बंधंति चि । 'सुरणारगतमत्तमा तिन्नि' चि सुरणारगा तिन्नि तमतमा तिन्नि चि ओरालियसरीरं ओरालियंगोवंगं उज्जोवमिति एतासि तिण्हं जहन्नाणुभागं देवा णेरइया तिरियगतिसहियं बीसं सागरोवमकोडाकोडिं बंधमाणा, तत्थवि उक्कोसे संक्कित्तेसे बट्टमाणा बंधंति, तब्बंधकेसु अच्चंत-संक्किलिट्ठा चि काउं । तिरियमणुया अच्चंतसंक्किलिट्ठा गिरयगइयाओग्गं बंधंति चि तेण तेसु ण लब्धमिति, ओरालियअंगोवंगस्स ईसाणंतेसु देवेसु जहन्नं ण लब्धइ । कहं ? ते अच्चंतसंक्किलिट्ठा एगिदियजातिं बंधंति चि । 'तमतमा तिन्नि' चि तिरियगतिरियाणुपुव्विणीयागोच्चाणं अहे सत्तमपुढविणेइको सम्मत्ताहिमुहो करणाइं करेत्तु चरिमसमए मिच्छदिट्ठी भवपच्चएण ते तिन्निवि बंधइ, जाव मिच्छत्तभावो, तस्स सम्भवहन्नो अणुभागो भवति । कहं ? तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि ॥ ७४ ॥

एगिदियथावरयं मंदणु भागं करेति तिगइया ।

परियत्तमाणमज्झिमपरिणामा नेरइयवज्जा ॥ ७५ ॥

व्याख्या—'एगिदियथावरयं' ति एगिदियजातिथावरणामाणं जहन्नाणुभागं णेरइये मोत्तूण सेसा तिगतिगावि परियत्तमाणमज्झिमपरिणामा बंधंति, परावृत्त्य परावृत्त्य पगतीओ बंधंति चि परियत्तमाणं, जहा एगिदियं थावरयं, पंचिदियं तप्तमिति । तेसु वि जे मज्झिमपरिणामो, जइ विसुद्धो तो पंचिदियजातितत्तमाणां तिक्काणुभागं करेति, अह संक्किलिट्ठो तो एगिदिय-जातिथावरणामाणं अणुभागं तिक्कं करेति, तम्हा मज्झिमपरिणामो तुलादंडवत् । णेरइका भव-पच्चएण ण बंधंति चि ॥ ७५ ॥

१ तिरियगइ' इति जे० ।

आसोहम्मायावं अविरहमणुओ य जयइ तित्थयरं ।

चउगइउक्कडमिच्छो पन्नरस दुवे विसोहोए ॥ ७६ ॥

व्याख्या—‘आसोहम्मायावं’ ति आसोहम्मो चि सोहम्मगहणात् ईमाणोवि गहिओ, एकश्रेणित्वात् आसोहम्मा देवा आतवनामस्म सव्वसंकिलिट्ठा एगिदियजाति वीसं सागरोवम-कोडाकोडि बंधमाणा आनपस्स जहन्नं अणुभागं बंधंति, तव्वंधकेसु अर्धतर्पंकिलिट्ठ चि काउं । ‘अविरहमणुओ य जयति तित्थकरं’ ति असंजनमम्महिट्ठी मणुओ णरके बद्धायुगो णिरयाहिद्युहो मिच्छत्तं से काले पडिउज्जिहि चि तित्थकरणामस्म जहन्नाणुभागं करेइ, तव्वंधकेसु अर्धतर्पंकिलिट्ठो चि काउं । ‘चउगतिउक्कडमिच्छो पन्नरस’ चि पंचिदियजातितेजइक-कम्मइकसरीरं वज्रगंधरसकामा पसत्था अगुरुकुपुपराघायउस्सामनसवायरपज्जत्तगवत्तंगणिम्माणमिति । एतासि पन्नरसहं पगतीणं जहन्नाणुभागं चउगतिगावि मिच्छहिट्ठी सव्वसंकिलिट्ठा बंधंति । कहं ? भन्नइ, निरियमणुया णिरयगतिसहिय उक्कोसं ठिति बंधमाणा अतिसंकिलिट्ठा एतासि जहन्नाणुभागं बंधंति, सुहाओ चि काउं । ईमागंतवज्जा देवा णेइहमा तिरियगइपंचिदियजाइमहियं बंधमाणा जहन्नाणुभागं करंति, पंचेदियजातिसणामवज्जणं ईमाणंता देवा एगिदियजातिसहियं बंधमाणा सव्वसंकिलिट्ठा जहन्नं बंधंति, पंचिदियजातिसणामाणं तत्थ जहन्नं ण लब्धमिति । कहं ? विसुद्धतरो बंधंति चि काउं । ‘दुवे विसोहोए’ चि णपुंसगइत्थिवेदाणं जहन्नं चउगतिगा मिच्छहिट्ठी तप्पाओग्गविसुद्धा बंधंति, तओ विसुद्धतरो पुरिसवेदं बंधंति चि काउं । तत्थवि णपुंसगवेदस्म जहन्नं संकिलिट्ठतरो बंधइ, तओ विसुद्धतरो इत्थिवेदस्म ॥ ७६ ॥

सम्महिट्ठी मिच्छो व अट्टपरियत्तमज्झिमो जयति ।

परियत्तमाणमज्झिममिच्छहिट्ठीओ(उ) तेवीसं ॥७७॥

व्याख्या—‘सम्महिट्ठी मिच्छो व अट्टपरियत्तमज्झिमो जयति’ चि सातासातं थिराथिर मुहासुहं जसकित्तिअजमकित्ति एतेसि अट्ठहं कम्माणं जहन्नाणुभागं सम्महिट्ठी वा मिच्छाहिट्ठी वा बंधंति । कहं ? सातावेदणीतस्स उक्कोमिया ठिठी पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ तप्पाओग्गसंकिलिट्ठो बंधइ, ‘‘८ तओ पमिति जाव अमातस्स उक्कोसिता ठिति चि ताव संकिलिट्ठो संकिलिट्ठतरो संकिकिट्ठनमो य उत्तरुचरं बंधंति, तेण एतेसु ठितिट्ठाणेषु जहन्नं

(११८) जघन्यानुभागबन्धाधिकारे ‘सम्महिट्ठी’ इत्यादिगाथाचूणो ‘तत्पमिद्ध’ चि । सा सातोत्कृष्टास्थितिः प्रभूतिराविर्द्यत तत्तथा । क्रियाविशेषणमेतत् । अत्र च प्रभृतिशब्दस्योपलक्षणार्थत्वे-मातङ्गुणसंज्ञानो बहुव्रीहिव्रष्टव्यो, यथा-पर्वतादिकं क्षेत्रं नद्यादिकं जनमिति । यतः समयोत्तर-सातोत्कृष्टस्थितेरेव आरभ्य सजातीयप्रकृत्यन्तरबन्धाऽसम्भवेनाऽपरावृत्तपरिणामभावादेकान्तसंक्लेश-सम्भव इति ।

1 टिप्पणानुसारिपाठ एवं सम्भाव्यते-‘तत्पमिद्ध’ इति ।

ण लब्धमिति, संकिलिट्ठो चि काउं । '११' समयूणाओ' उक्कोसठित्तिओ आढवेत्तु जाव असातस्स सम्महिट्ठिजोग्गा जहन्नठिती ताव एतेसु ठित्तिठाणेषु सम्महिट्ठिमिच्छहिट्ठिजोग्गेसु सव्वेसुवि सव्वजहन्नगो परिणामो '१२' तत्तल्लो लब्धमिति, परियत्तिय परियत्तिय ठिइं बंधमाणस्स सम्महिट्ठिजोग्गाअसायजहन्नठित्तिओ आढवेत्तु जाव सातस्स सम्महिट्ठिजोग्गा जहन्निया ठित्ति चि ताव विसुद्धो विसुद्धतरो विसुद्धतमो य ऊणूणं ठित्तिं बंधति चि एतेसु ठित्तिठाणेषु जहन्नयं न लब्धमिति, जो एक्कं चेव पगतिं बंधइ सो सांकलिट्ठो वा विसुद्धो वा भवति चि, तेण परियत्तमाणमज्झिमपरिणाममगहणं, पगतिओ पगतिसंक्रमणे मंदो परिणामो लब्धमिति चि । एवं धिरा थरसुहासुहजसकित्तिअजसकित्तिणं भावेयव्वं । 'परियत्तमाणमज्झिममिच्छहिट्ठिओ तेधीसं' ति मणुयगती तयाणुपुव्वी छसंठाणं छसंधयणं विहायगतिदुगं सुभगदुभगं सुस्सरदुस्सरं आएज्जअणाएज्जं उच्चागोत्तमिति एतासिं तेवीमाए पगडीणं चउगतिगावि मिच्छहिटी परियत्तिय परियत्तिय ते बंधमाणा मज्झिमपरिणामे जहन्नाणुभागं बंधति । कहं ? भन्नइ, सम्महिट्ठिसु एतासिं परिवत्तणं णत्थि चि काउं । कथं नास्ति इति चेत् ! भन्नइ, सम्महिट्ठी जो मणुयदुगज्जरिसमाणं बंधको सो देवदुगं ण बंधति, देवदुगबंधको मणुयदुगवज्जरिसमं ण बंधति । समचउरंमपसत्थविहायगतिसुभगसुस्सरआदेज्जउच्चागोत्ताणं पडिवक्खा सम्महिट्ठसु णत्थि चि तेण ण लब्धमिति । '१२' सुभपगतीणं अप्पपणो उक्कोसठित्तिओ आढवेत्तु जाव असुभपगतीणं

(११९) 'समयूणा सा उक्कोसठिइ' ति अत्राऽपरावृत्तबन्धाह्राऽसातस्थितिप्रथमस्थाना-
पेक्षया समयोना पञ्चदशकोटीकोटिप्रमाणत्वेन या सातस्थोत्कृष्टास्थितस्तत आरभ्य यावत्प्रमत्तसंयत-
रूपसम्यग्दृष्टिबन्धाह्राऽन्तःकोटीकोटिरूपाऽसातस्य जघन्या स्थितिस्तावत्सातासातयोर्बन्धपरावृत्तिसम्भ-
वेन सर्वत्र जघन्यानुभागबन्धस्तत्तुल्यो लभ्यत इति ।

(१२०) 'तत्तुल्लो' इति च । स एवंकः परं तुल्यः सन्निति । तत्र प्रमत्तासंयताद्यावदविरतसम्यग्-
दृष्टिस्तावत्सम्यग्दृष्टिबन्धाह्राण्येव सातासातयोर्जघन्यानुभागबन्धयोग्यस्थितिस्थानानि । तदुपरि तु
यावत्पञ्चदशसागरोपमकोटीकोटिघस्तावन्निध्यादृष्टिरेव । तत ऊर्ध्वं तु परावृत्त्यसम्भवेनासातस्यैव-
कान्तसंघिलष्टबन्धप्रायोग्यानि स्थितिस्थानानि यावत् त्रिशत्सागरोपमकोटीकोटिघस्तावन्न्यस्यन्ते ।
अप्रमत्तसंयतप्रभृति तु यावत्सूक्ष्मसंपरायस्तावदेकान्तशुद्धबन्धप्रायोग्याप्युत्कृष्टानुभागभाजिज्ज सात-
स्यैव स्थितिस्थानानि । अत्र चोर्णे पदे यथाश्रुत व्याख्यायमाने कर्मप्रकृतिसंग्रहण्या अत्रैव स्थिरा-
ऽस्थिरादिपरिवर्तमानप्रकृतजघन्यानुभागमार्गणानुपारेण च सह महान्विरोधः संपद्यते, अत इत्थं संवाह्य
व्याख्यायत इति ।

(१२१) 'सुभपगती' इति मित्यादि । शुभप्रकृतयो मनुष्यद्विका-आद्यसंस्थान-संहनन-शुभविहायोप-
स्थादयो नव त्रयोविंशत्यन्तगताः । उत्कृष्टाऽवस्थितर्मनुष्यद्विकस्य पञ्चदशसागरोपमकोटीकोटिघः;
शेष सप्तकस्य दशेति । अशुभप्रकृतयश्च यथास्वं तिसृग्विकादयश्चतुर्विंशेति ।

अप्यप्यणो सव्वज्जहन्निया ठिइ चि ताव एत्थंतरेसु सव्वठित्ठाणेसु ण विसुद्धो णाघमो संकिलेसो, पगतीओ पगतिसंक्रमे लम्भति चि तेण एत्थ सव्वज्जहन्निमाणो तेवीसाए पगतीणं । ^{१२२}छसंठाण-
छसंधयणाणंपि हुंढासंपवज्जणं अप्यप्यणो उक्कोसठितीओ आदवेचु समचउरंसवज्जरिसभ-
नारायवज्जणं जाव अप्यप्यणो जहन्निया ठिति चि एत्थंतरे सव्वज्जहन्निमाणो लम्भति ।
हुंढासंपणाणं वामनखीलियसंठाणसंधयणाणं उक्कोसप्यमिति जाव अप्यप्यणो जहन्निगो ठितिवंधो
ताव एतेसु ठित्ठाणेसु जहन्नं लम्भति । समचउरंसवज्जरिसभाणं अप्यप्यणो उक्कोसठितीओ
जाव णिमोहं वज्जनारायं जहन्निया ठिती ताव एतेसु ठित्ठाणेसु जहन्नं लम्भइ, हेट्ठओ
विपक्खाभावात् विसुद्धत्वाच्च जहन्निमाणो ण लम्भति, जाओ तप्पाओग्गविसुद्धस्स संकिलिट्ठस्स
वा अक्खाताओ पगतीओ तासि सव्वासि एस कमो ॥ ७७ ॥

सामिसं भणितं, ह्याणि घातिसुभासुभठाणपच्चयविपाका य पदंसिज्जति, अणुभागसभाव
णि काउं पढमं घातिसंज्ञा, सव्वाओ पगतीओ सामन्नेण तिप्पगाराओ हवंति, तं० सव्वघाती
देसघाती अघाती चि । तत्थ सव्वघातिनिरूवणत्थं भणइ—

केवलनाणावरणं दंसणल्लकं च मोहवारसगं ।

ता सव्वघाइसस्मा हवंति मिच्छत्त घीसइमं ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘केवलनाणावरणं’ ति केवलनाणावरणं चक्खुअचक्खुओहिंदंसणवज्जणि
छावि दंसणाणि संजलणवज्जा वारसकसाया एते सव्वघातिनामा भवंति, ‘मिच्छत्त घीसइमं’
ति । कहं ? णाणदंसणसद्वहणचारित्तणि सव्वं घातेंति चि सव्वघाइणो, केवलनाणावरणं सव्वाव-
बोहावरणं, सेसचउणाणविसएसु तस्स आवरणविसयो णत्थि, जइ होज्ज अचेयणा जीवा होज्जा ।
“सुद्धुवि मेहसमुदए होंति पभा चंदसूराणं” ति तेसि मेघाणं सभावादेव तारिसी सची
णत्थि, जहा सव्वं न किंचि दीसति, एवं केवलनाणावरणस्सवि सहावादेव तारिसी सची णत्थि
जहा ण किंचि जाणइ चि । मेघावरियसेसपहाए अन्ने पुणो वाघायकरा कडकावाडादयो तरतमेण जहा
ण किंचिवि दीमति तेहिंपि तम्मत्ताभासं अत्थि, एवं केवलनाणावरणेणवरियसेसस्स णेयविसयस्स
तस्स य चत्तारि वाघातकरा मतिणाणावरणादयो, तेसि खयोवसमतरतमेण विज्झाणविबुड्ढी भवति,
एगिंदियादि जाव सव्वक्खओवसमलद्धिमंपओचि । एवं सव्वत्थ सव्वदेसघातिम्मि जोएज्जा ।

(१२२) ‘छसंठाणं’ त्याविना तु विशेषावेक्षित्वात् संस्थानसंहननयोः पृथग्भावनामाह—इह
प्रथमाविकयोर्द्वयोः संस्थानसंहननयोर्बशावयो द्वि त्रिधा विज्ञातपर्यन्ताः सागरोपमकोटीकोटयः परा-
स्थितिः । ततश्च वामनकोलिकाख्ययोः संस्थानसंहननयोस्तत्कृष्टस्थितेरुपरि, अपरावृत्त्यैव बन्धाज्ज-
घन्यानुभागबन्धाऽऽसम्भवेन दृष्टासंप्राप्तयोर्द्वयं नमिति । अत एवानयोः पञ्चमसंस्थानसंहननोत्कृष्ट-
स्थितिप्रभृत्यैवाधस्तात्तज्जघन्यानुभागमाह—‘एण्डासंपत्ताय’ मित्यादिना ।

‘दंसणच्छक्कं’ ति णिहापणं केवलदंसणावरणं च एतेसि उदए वट्टमाणो सव्वंपि पेक्खियव्वं ण पेक्खइ, सव्वस्स दंसणमावरंति ण देसस्स, जओ णिहावत्थायामवि केचियोवि अचक्खुदंसण-
विसयो अत्थि, एत्थवि पुब्बुत्तमेहदिट्ठंतो ^१दट्ठव्वो। अहवा को वि राया कस्सवि रुट्ठो सव्वस्स
हरणादि अवराहणुरूवं दंडं करेइ, एवं सव्वधातितम्मचे ठाति, दंसिपेसस्स दव्वस्स सरीरादिस्स
वा अओ दायिकादयो विणासकरा तरतमेण उट्ठेज्ज, जाव सरीरविणासो ति । एवं सव्वधाति-
अणावरिणं दरिसणविसए अन्ने चक्खुदंसणावरणादिणो तिक्खि तद्देसमावरंति तेसि खयोवसमततरतमेण
दरिसणवुट्ठी भवति एगिंदियादि जाव सव्वखयोवसमलद्धिसंपन्नो ति । चक्खुअचक्खुओहिदंसण-
पाओग्गे अत्थे ण पेक्खइ ति केवलदंसणावरणोदयो ण भवति, किंतु तेसि चेव तिण्णमावरणं
ण पेक्खइ, एतेसि जे अप्पाओग्गे अत्थे ण पेक्खति ति सो केवलदंसणावरणोदयो । केवलस्स
तयावरणखए छउमत्थविसयाऽणवबोह, विषयमेदात् ? इति चेत् तन्न, सव्वञ्जेयावबोधलाभे
देशलाभानुप्रवेक्षात्, ग्रामलाभे क्षेत्रलाभादिवत् । चरिच मोह गारसगं पि भगवया
‘पणीतं पंचमहव्वयसहिंयं’ अट्ठारससीलंगसहस्सकलियं चारिचं धाएंति ति सव्वधाणो, ण देस-
[विरइ]धाणो, ‘तेसि खओवसमविसेसेण मंसविरयादि’ ^२जाव चरिमाणुमति ति विरति-
विसेसो न भवति । जइवि अचंतोदओ तहावि अयोगाहारादिविरति भवति, एत्थवि मेघदिट्ठंतो ।
मिच्छत्तं सव्वन्नुव्रीयरागोपदिट्ठत्तच्चपदत्थरुचिपडिघातं करेति ति सव्वधाति, तस्स खओवसम-
विसेसेण माणुस्ससद्दहणादि जाव जीवादीणं च सद्दहणता । अचंतोदएवि केसिंचि दव्वविसेसाणं
सद्दहणता भवति, एत्थवि मेघदिट्ठंतो ॥ ७८ ॥

इयाणि देसधातीओ भञ्जति—

नाणावरणचउक्कं दंसणतिगमंतराइए पंच ।

पणुधीस देसघाई संजलणा नोकसाया य ॥ ७९ ॥

व्याख्या—‘नाणावरणचउक्कं’ ति केवलणाणावरणवज्जाणि चत्तारि णाणावरणाणि,
चक्खुअचक्खुओहिदंसणावरणाणि तिक्खि, पंचवि अंतराइमाणि, चत्तारि वि संजलणा, णव णोक्क-
साया एते देसं धारयति देसघाणो, कहं ? भञ्जइ आभिणिमोहिय णाणावरणादीणि चत्तारिवि
केवलणाणावरणीएण अणावरियणेयविसयदेसो तं धाएंति ति देसधातिणो, पंचहमिंदियाणं

(१२३) जाव ‘चट्ठिमस्सुमह’ ति । इह त्रिधानुमतिः—परिमोगानुमतिः प्रतिश्रवणानुमतिः,
संवासानुमतिश्चेति । तत्र परिमोगानुमतिसिद्धाकर्मोपभोक्तुरिष षट्कायवचे । प्रतिश्रवणानुमतिस्तद्वा-
चान्त्रितप्रतिपत्तुरिव । संवासानुमतिस्तद्भोगिमध्यवासिन इव । यदुक्तम्—‘सावज्जसंकिलिद्धं सु ममरा-
चावो संवासानुमह ॥’ [कर्मप्रकृतिचूणि—उपसमनाकरण गा.२९] चरमाक्षेपेव ।

१ ‘कत्ताओ’ २ ‘पमणियं’ इति घु. प्रती पाठा० । ३ ‘मतिगं’ इति जे. प्रती । ४ ‘अधो न तेसि’ इति जे. ।

मणोलट्टाणं जे विसया ते आवरेति चि अभिणिबोहियणावरणं, तव्विसयतीते अत्थे न जाणति चि तस्सोदयो ण भवति । एवं सुयणाणविसया जे अत्था ते आवरेइ चि सुयणाणावरणं । रूविदव्वाणि ण जाणइ चि ओहिणाणावरणं, अरूवीणि ण जाणइ चि तस्सोदयो ण भवति । अणंताणंतपएसियखंधविसए अत्थे आवरेइ चि मणपज्जवणाणावरणीयं तव्विसयतीते अत्थे पोग्गले अरूविदव्वे य ण जाणइ चि तदुदयो ण भवति चि । चक्खुदंसणादीणि तिब्बिदिदंसणाणि केवलदंसणावरणीयेण अणावरियदंसणविसयदेसो तं घाएति चि देमघातिणो । गुरु ऋक्काणंतपदेमियाणि खंधाणि आवरेति चि चक्खुदंसणावरणं, सेसे पोग्गले अरूविदव्वाणि य ण पेक्खति चि तस्सोदयो ण भवति । सेसिंदियमणोविसए अत्थे आवरेति चि अचक्खुदंसणावरणं, तव्विसयतीते अत्थे ण पेक्खति चि तस्सोदयो ण भवति । ओहिदंसणं ओहिणाणवत् । दाणंतराहगादीणि पंचवि देसं घाएति । कहं भञ्जइ—गहणधारणजोग्गाणि पोग्गलदव्वाणि ताणि ण देइ, ण लहइ, ण भुंजइ, ण परिभुंजइ चि, दाणलाभभोगपरिभोगंतगायिकाणि सब्बदव्वाणमणंतिमे भागे तेसिं विसयो, तमेव उवधानंति चि देमघाहो, सब्बदव्वाहं ण देति, ण लहति, न भुंजति चि, न परिभुंजइ चि, तेसिं उदयो ण भवइ, अशक्यत्वात् ग्रहणधारणस्य । एतेसिं खयोवसमविसेसाओ अणेगा लद्धिविसेसा उपपज्जंति । वीरियंतराहस्स देसघातिचं कहं ? भञ्जइ—सब्बं वीरियं आवरेइ चि (सब्बघाहं), एवं अत्थि. जओ एगिंदियस्स वीरियंतराहगस्स कम्मस्स अचुदएवड्डमाणस्सवि आहारपरिणामकम्मगहणगत्यन्तरगमणादि अत्थि, तओ पमिति वीरियविसेसं घातेति चि देसघाती, देसघाह्यस्स खओवसमविसेसेण एगिंदियादि उत्तरुत्तरं वीरियवुड्ढी अणेगमेयमिन्ना जाव केवलि चि । केवलमि खयसंभूयं सब्बवीरियं, मव्वं वीरियं ण घातेति चि देसघाति । ‘संजलणा णोकसाया य’ चि लद्धस्स चारिचस्स देसघाते वड्डंति । कहं ? भञ्जइ—मूलुत्तरगुणातिवारो एतेसिं उदयाओ भवति चि । उक्तं च—

“सव्वेवि य ऋतिवारा संजलणाणं तु उदयो होति । मूलच्छेज्जं पुण होइ वारसण्हं कसायाणं ॥१॥”
कसायसहवत्तिणो णोकसाया ॥१॥

अवसेसा पयड्ढीओ अघाहया घाहयाहि पलिभागा ।

ता एव पुल्लपावा सेसा पावा सुणेयव्वा ॥८०॥

व्याख्या—‘अवसेसा पयड्ढीओ अघाहया घाहयाहि पलिभाग’ चि सेसाओ वेयणियायुगणामगोचरपगइओ अघाहयाओ । कहं ? णाणदंसणचरित्तादिगुणे ण घातेति चि । ‘घाहयाहि पलिभाग’ चि घाहकमदृशा इत्यर्थः । तेहिं सहिया तत्तुल्ला भवंति, जहा अचोरो स्वभावात् चोरसहयोगेन चोरो भवति, एवं अघातिणोवि घातिसहिता तग्गुणा भवंति, दोषकरा इत्यर्थः । इहाणि सुभासुम चि ‘ता एव पुल्लपावा सेसा पावा सुणेयव्व’ चि ‘ता एव’

चि अथाहो 'पुनःपाव' चि बागालीसं पसत्थपगतीओ पुन्नं सुममित्यर्थः । वेयणियाउगनामगोत्तेसु जाओ अपसत्थपगतीओ ताओ पावं अनुममित्यर्थः । 'सेसा पाव' चि सेसाणि वाति कम्माण पावाणि अनुमानीत्यर्थः ॥८०॥

इदाणि ठाण चि—

आवरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरस ।

चउविह्भावपरिणया तिविहपरिणया भवे सेसा ॥८१॥

व्याख्या—'आवरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरस' चि चत्तारि गाणावरणाणि, तिणिर्दसणावरणाणि पंच अंतराद्गा, चत्तारिवि संजलणा पुरिसवेद इति एयाओ सत्तरस कम्मपगतीओ 'चउविह्भावपरिणय' चि एगठाणदुगठाणतिठाणचउठाणभावसंजुत्ता । कहं ? अणियद्धिअद्धाए संखेज्जेसु भागेसु गएसु एतेसिं कम्माण एगट्ठाणिगो अनुभागवंधो भवति । सेसाणि तिविहि टाणाणि संसारत्थाणं, तत्थ पव्वयराइसमाणकोहस्स चउठाणिगो रसो भवति, भूमिराइसमाणकोहस्स तिठा-णिओ, बालुगउदगराइसमाणकोहस्स दुट्ठाणिओ; घोसातकि-णिवादीणं^{१२} जातिरसतुल्लो एगठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगा मेदा, ^{१२} जहा पाणीयदुभागतिभागचउम्भागसंमिस्सादि जाव अंतिमो जाति-रसलवो बहुपाणीयमिस्सो वा । दो भागा कटिजमाणा २ एगभागावद्धितो एरिसो दुट्ठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगमेया पूर्ववत् । तिवि भागा कटिजमाणा २ एगो भागो अवद्धिओ एरिसो तिठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगमेया पूर्ववत् । चत्तारि भागा कटिजमाणा २ एगभागावद्धितो एरिसो चउट्ठाणिको, तस्सवि अणेगमेया पूर्ववत्, एवं सव्वाऽसुभाणं । सुभाणं तु कम्माणं दगगालुगाइसमाणेणं कोहोदएण चउट्ठाणिओ रसो वज्झति, भूमिराइ-समाणेणं कोहोदएणं^१ तिठाणिगो रसो भवति, पव्वयराइसमाणेणं कोहोदएणं दुट्ठाणिओ रसो भवति, एत्थ खीरेकु-विकारादि दृष्टान्ता योज्याः इति । 'तिविहपरिणया भवे सेस' चि जाओ सत्तरसपगतीओ भणिताओ ताओ मोत्तुण सेसाणं सुभाणमसुभाणं च सव्वपडीणं तिवि ठाणाणि भवति कहं तं-चउट्ठाणिओ तिट्ठाणिओ विट्ठाणिओ चि । एगट्ठाणिओ ण संभवति; कहं ? भन्नइ-

(१२४) ['जाट्टसे' त्यावि] जात्यादि-क्षाधादिविशेषाधानमन्तरेण जन्मनेव रसो विपाक-बानशक्तिलक्षणे जातिरसः स्वाभाविक इत्यर्थः ।

(१२५) 'जहे' त्यावि । द्वितीयो भागो द्विभागोऽर्धमित्यर्थः । एवं त्रिभाग-चतुर्भागावपि, पञ्चाश पञ्चमस्य द्वन्द्वः । पानीयस्य जलस्य द्विभाग-त्रिभाग-चतुर्भागास्तैः सम्मिश्रो व्याप्त इति विग्रहः । स आदिर्यस्य स तत्ताविः । आदिरावत् पञ्चम-षष्ठ्यभागाविसम्मिश्रग्रहः । तथा द्वि-त्रि-चतु-प्रभृतिभिः

‘^{१२}अणियद्विपमितीसु ^{१३}सेसाणं असुभपगतीणं बंधो णत्थि चि, तेण सेसअसुभाणं एगठाणिओ रसो नत्थि । सुभपगतीणं क्हं ? भञ्जह—जाणि चेव संक्खिसेसठाणाणि ताणि चेव विसोहिठाणाणि पच्चयाति-चडणीचरणपदवत् । संक्खिसेसठाणेहिंतो विसोहिठाणाणि विसेसाहियाणि । क्हं ? भञ्जह, जो खवग-सेटिं पडिउज्जति सो ण णियद्वति, तेहिं विसोहिठाणेहिं विसोहिठाणाणि अधिकाणीति । सेटिंवज्जि-एसु^१जाणि विसोहिंसंक्खिसेसठाणाणि तेसु एगठाणियरसभावो णत्थि । जो असुभपगतीणं चउ-ठाणबंधको सो सुभपगतीणं दूठाणियं रसं बंधति । जो सुभपगतीणं चउट्ठाणबंधको सो असुभ-पगतीणं दूठाणबंधको, खवगसेटिं (उवसमसेटिं च)^२ पडुच्च एगठाणबंधको वा, तेण सुभपगतीणं एगठाणिओ रसो ण संभवति ॥८१॥

इदाणि पगतीणं पच्चयणिरुवणत्थं भञ्जह—

चउपच्चय एग मिच्छत्तसोलस दु पच्चया य पणतीसं ।

सेसा तिपच्चया खलु तित्थपराहारवज्जाओ ॥८२॥

व्याख्या—‘चउपच्चय एग’ चि एगा पगती मिच्छत्तादिचउपच्चइका । क्हं ? तातावेद-णीयं मिच्छदिट्ठिम्म बंधं एति चि मिच्छत्तपच्चइकं, सेसा पच्चया तदंतग्गया, सासणादि जाव असंजओ चि एतेसु मिच्छत्तअभावे वि बंधो अत्थि चि असंजम पच्चओ, सेसपच्चयदुगं तदंतग्गतं, पमत्तादि जाव सुहुमरागो एतेसु मिच्छत्ताऽसंजमाभावे वि बंधो अत्थि चि कसायपच्चयओ, उवसंत कसायादिसु तिसु एतेसु मिच्छत्ताऽसंजमकसायाऽभावेऽवि बंधो अत्थि चि जोगपच्चइगो चि । ‘मिच्छत्त सोलस’ चि जाओ मिच्छत्तताओ सोलसपगतीओ ताओ मिच्छत्तपच्चयाओ, क्हं ?

पानोपभागंश्च सन्मिश्रंकरसमागमः । अत एवाह—‘जाव अत्तिमो जाइरसखदो’ चि । अत्र रसो-बाहरणश्लोकः—

“सुभानुभागास्तुल्या स्युः, गुडखण्डसिताऽमृतैः ।

इतरे निम्ब कञ्जीर-विषहालाहलैः समा ॥

[]

तथा— ‘घोसाडइनिचुवमो, असुहाग सुहाण खीरक(ख)ण्डुवमो ।

एगट्ठाणो उ रसो, अणंतगुणिया कमेणेत्तो ॥’

[पच्चसं० भा० ३ गा. ३३]

(१२६) ‘अनियट्ठी’ त्थावि । केवलज्ञानकेवलदर्शनावरणयोद्विस्थानिकरसबन्धि(वे)ऽप्य-निबृत्तिबाह्य-सूक्ष्मसंपराययोरविवक्षयोक्तम् ।

(१२७) ‘सेसाणं असुभपगतीणं बंधो णत्थि’ चि स्वभाव एव तयोः सर्वधातिनो द्विस्थानिकरसस्य तत्र बन्धात् ।

1 ‘खवगसेटिवज्जितु इति सु. । 2 ‘उवसमसेटिं च’ इति पाठोऽत्रावश्यकः प्रतिभाति, कर्मवृत्तानुपपन्ननाकारणे उप-धमकस्यैकस्थानिकरसप्रतिषेधनाय ।

मिच्छतामावे बंधं ण एति चि । 'दुपचया य पणतीसं' ति सासणमम्मादिट्ठी असंजमसम्मा-
दिट्ठीअंताओ पंचतीसं पगइओ मिच्छत्तअसंजयपच्चयाओ । कहं ? एतेसि मिच्छदिट्ठिम्मि बंधो
अत्थि चि मिच्छत्तपच्चइकाओ, सासणादिसु वि तीसु बंधो अत्थि चि असंजमपच्चतिकाओ ।
सेसा तिपचया खलु' ति सेसाओ तित्थकराऽऽहारगवआओ सव्वपगतीओ जाओ संजयाऽ-
संजयपमत्ताऽपमत्तअपुव्वाऽणियद्विसुहुमरागंताओ ताओ मिच्छत्ताऽसंजमकसायपच्चइकाओ । कहं ?
मिच्छादिट्ठिम्मि बंधं एति चि मिच्छत्तपच्चइकाओ, असंजएसुवि बंधं एति चि असंजमपच्चइ-
काओ, कसायसहिएसुवि बंधं एति चि कसायपच्चइयाओ चि । तित्थकराऽऽहारणामाणं पच्चओ
पुव्वुत्तो ॥८२॥

इयाणि विवाकनिरुवणत्थं भणइ--

पंच य छत्तिन्नि छ पंच दोन्नि पंच य ह्वंति अट्ठेव ।

सरिराई फासंता पयइओ आणुपुव्वीए ॥८३॥

व्याख्या--पंच छ तिन्नि छ पंच दोन्नि पंच अट्ठ चि सरिरातिफासंता पगतीओ 'आणु-
पुव्वीए' ति सरिरा ५ संठाणा ६ अंगोवंगा ३ संघयणा ६ वज ५ गंध २ रस ५ फासा ८
पथासखेण घेतव्वाणि, पंच सरिराणि छसंठाणाणि चि (एवमाह) ॥८३॥

अगुरुलहुग उवघायं परघा उज्जोय आयव निम्मेणं ।

पत्तेयधिरसुभेयरनामाणि य पोग्गलविवागा ॥८४॥

व्याख्या--अगुरुलहुगं उवघायं परघातं उज्जोयं आतवणाम निम्मेणं 'पत्तेयधिरसुभेतर-
णामाणि य' ति पत्तेयं साहारणं थिराधिरसुभासुभणामाणि य एताणि सव्वाणि पोग्गलविवा-
गाणि । कहं ? भणइ-- ॥ पोग्गलो विवागो अस्सेति, ॥ पोग्गलेसु वा विवागो अस्सेति पोग्गलवि-
वागा, पंचण्हं सरिरकम्माणं उदए बट्टमाणो तप्पाओग्गपोग्गले घेतूण सरिरत्ताए परिणमेइ चि
सरिराणि पोग्गलविवागाणि । एवं गहिएसु चैव पोग्गलेसु संठाणअंगोवंगसंघयणवज्रगंधरसफास-
अगुरुलहुपराघायउवघायआयवउज्जोवननिम्मेणनामपत्तेयधिरसुभाणि सेयरणि नामाणि विवागं
गच्छंति चि पोग्गलविवागिणो पोग्गलधम्मा सव्वे चि करेत्तु ॥ ८४ ॥

आऊणि भवविवागा खित्तविवागा य आणुपुव्वीओ ।

भवसेसा पयइओ जीवविवागा मुणेंयव्वा ॥ ८५ ॥

व्याख्या--'आऊणि भवविवाग' ति देहो भवो चि बुचइ देहमाश्रित्य आऊणि विवागं
देति । आह--अंतरगतीए बट्टमाणस्स णिरयसरिरं णत्थि चि तत्थ आउगोदयो कहं ? भणइ--

गिरयपाओगोदयसहिओ कम्मइगसरीरोदयो गिरयमवो बुद्धइ तम्हा ण दोसो, एवं सव्वत्थ ।
 'खेत्तविवागा य आणुपुब्बीओ' ति खेत्तमासां तम्मि उदओ जेसिं ते खित्तिविवागिणो,
 अंतरगतीए वट्टमाणस्स चउण्हमाणपुब्बीणं उदओ तदुपग्रहत्वात् , मीणस्स जलवत् । 'अवसेसा
 पगतोओ जीवविवागा सुणोयव्व' ति पोमालविवागि आउग आणुपुब्बीओ य मोत्तूण
 संसाओ सव्वपगतीओ जीवविवागाओ । कहं ? भन्नइ—णाणावरणोदयपरिणओ जीवो अन्नाणी भवति
 जीवम्मि अस्स विवागो ति जीवविवागी, मद्यपीतपुरुषपरिणामवत् । दंसणावरणोदएणं अदंसणी,
 सायाऽसायोदएणं सुही दुक्खी, मोहोदया दंसणं चारितं च प्रति व्यामोहं गच्छति, गतिजाति-
 क्कसासविहायगतितमथावरवादरसुहुमपज्जताऽपज्जत्तगसुभगदुभगपुस्सरदुस्सरआएज्जअणएज्जजसा-
 ऽजसतिथकरउच्चाणीयपंचअंतराइगमिति, एतेसिं उदए वट्टमाणो जीवो तं तं भावं परिणमति,
 द्रव्याश्रयं प्रतीत्य स्फटिकपरिणामवत् । पोमालविवागिआयुगाणुपुब्बीणं जीवविपाकता जीवविपा-
 काओ कहं ण भवति ? इति चेदुच्यते, तत्प्रधाननिर्देशात् जीवस्स होतमवि पुत्रलमाश्रित्य विपाको,
 नारकतिर्यग्मुण्याऽमरभवमाश्रित्य विपाकः, विश्रहगतावन्यत्रोदयाभावात् (तमाश्रित्य विपाकः),
 पोमालभवखेत्तविवागिणो बुञ्चति ति । उत्तरपयडिहितो सव्वत्थवि सव्वमूलपयडिणं समं परुविय-
 व्वा सुभासुमपरूवणादीया ॥८५॥ अणुभागबंधो भणिओ ।

इयाणि पएसबंधस्स जडकम्मं पत्तम्म परूवणा किज्जइ । पुब्बं ताव ताई पोमालदव्वाइं
 कहि ठियाइं ? कहं गेण्हइ ? केरिसाइ ? केरिमणुणोववेताइं ? केत्तियाइं ति ! तं गिरूवणत्थं भन्नइ-
 एगपएसोगाहं सव्वपएसेहि कम्मणो जोगं ।

बंधइ जहुत्तहेउं साईयमणाइयं वादि ॥८६॥

व्याख्या—'एगपदेसोगाहं' ति एगम्मि पएसे ओगाहं एगपएसोगाहं, केण समं ?
 भन्नइ—जीवपएसंहिं समं, एगम्मि आकापपएसं ठिए पोमालदव्वे 'सव्वपएसेहि' ति सर्वात्म-
 प्रदेशैः जीवपएसणं अन्नोन्नं सह संबंधो शृंखलावत् , तेण अन्नोन्नोपकारे वट्टंति ति, सव्वजीव-
 पदेमेहिं सव्वजीवपदेसत्थे 'कम्मणो जोगं' ति कम्मणो जोगे पोमाले घेत्तूण कम्मत्ताए परिणा-
 मेइ, जीवपएसबाहिरखेत्तटिट्टए पोमाले ण गेण्हइ, किं कारणं अनाश्रितस्य तत्परिणामाभावात् , जहा
 अग्नी तत्त्विसयट्टीए तप्पाओग्गे दव्वे अग्गिताए परिणामेइ ति, ण अविषयगए इति, तहा जीवोवि
 तपएमटिट्टए गेण्हइ, ण परतो, कम्मणो जोगं ति बुत्तं । केरिया कम्मजोग्गा ? केरिसा वा
 अजोग्ग ति जोग्गाजोग्गविधारणत्थं वग्गणाओ परुविज्जंति—परमाणुवग्गणा अग्गहणवग्गणा, दुए-
 सियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, तिपदेसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, एवं चउपएसियपंचछजावसंखेजा-
 ऽसंखेज्जपदेसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, अणंतपएसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, अणंताणंतपदेसिय-
 वग्गणाणं केइ गहणपाओग्गा, केइ अग्गहणपाओग्गा, जे गहणपाओग्गा ते तिण्हं ओरालियवेउव्वियआहारग-

सरीराणं ११ आहारमवगम्या जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेवाणन्तिमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? तो अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिएहिं अणंतगुणो सिद्धाणं अणंतइमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे तेज्जकसरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? तो विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतइमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे मासादव्ववग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिएहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतइमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे आणापाणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे मणोदव्ववग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतइमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणं अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे कम्मइगसरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे धुवाचिच-

(१२८) 'आहाटक्कवग्गणा जहन्ना' इति । आहार एव आहारक स्वार्थे कन्, तस्य आहारकस्य वा जन्तोः कायलिकाद्यन्तरमाहारमाहारयतो योग्यत्वेन वर्गणा दलिककमप्रचयरूपा आहारवर्गणाः । आद्यतनुत्रययोग्यं दलिकमित्यर्थः । यस्मादेतदनुपादाने विप्रहृगस्यादौ तदन्यत्तैजसादिद्रव्यग्रहणेऽपि जीवोऽनाहारक इति व्यपदिश्यते आसां चाद्या जघन्येति । तद्विहेवमवबुध्यते-यदुत ग्रहणप्रायोग्यवर्गणा आदिबिबर्गणायाः प्रभृति आ उत्कृष्टवर्गणाया अविशेषेण सर्वा निरन्तरतया यथोत्तरमाविशरीरत्र[य] प्रायोग्यद्रव्या इति । यत्पुनरन्यत्रौदारिकवैक्रियाहारकवर्गणाः पृथग्गन्तादुपरि चाऽयोग्यवर्गणा समनुगतः प्रतिपाद्यन्ते- 'एवमजोग्गा जोग्गा पुणो अजोग्गाओ वग्गणाणंता । ओरालियाइयाणं नेयं ति- विगप्पमेक्केक्कं' । इति वचनात्तन्मतान्तरं मतान्तरं बीजं च सर्वविद्वेद्यमिति । तैजसशरीरवर्गणा आहारपरिपाकाविगुणस्य तैजसशरीरस्य योग्यद्रव्या इति । भाषावर्गणाश्च चतसृणां भाषाणां षट् हे मेरी काहला-जलवशाब्बादिपरिणामस्य च योग्यद्रव्या इति । आनप्राणवर्गणाश्चोच्छ्वासनिःश्वास्तया ग्राह्यद्रव्या इति । एतत्स्वरूपा च पृथक् कर्म प्र(कृ) ति प्राभृते [त] त्संप्रहण्याच्च न दृश्यते ।

यदाह संप्रहणिकारः—

१ 'वेतव्वियाइयाणं' इति विशेषावयवके, च य शुद्धपाठ इति ।

“वग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणं अणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे ” “अधुवाचित्तवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणं अणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे पढमसुखवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणमणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे पत्तेगशरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को ? गुणकारो ? पल्लिओवमस्स असंखेज्जमो भागो । तस्सुवरिं एगे रूवे छूटे विद्या सुन्नवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को गुणकारो ? असंखेज्जाणं लोगाणं असंखेज्जमो भागो, सोवि भागो असंखेज्जायोगा । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे वायरनिगोयवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को गुणकारो ? पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागो । तस्सुवरिं एगे रूवे छूटे ततित्ता सुन्नवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? भन्नइ, असंखेजगुणो, को गुणकारो ? अंगुलस्स असंखेज्जतिभागमेतस्स खेतस्स जावइया आवलियाऽसंखेज्जभागो समया तावइयाइं वग्गमूलाइं धेप्पति तत्थ चरिमवग्गमूलस्स असंखेज्जभागो जावइया आगास-

“परमाणु १ संख २ संखा ३ ऽणंतपएमा अभव्वणंतगुणा ।

सिद्धणणंतभागो, आहारवग्गणा तितणू ४ ॥” [कर्मप्र० बं० क० १८]

‘तितणु’ सि’ तिल्लस्तनवः औदारिकाक्षाः कार्यतया यासां सन्ति तास्त्रितनव इति ।

‘अगहणंतरियाओ तेयग ५ भाया ६ मण ७ य कम्मे ८ य ति’

(१२९) ‘धुवाऽचित्तवग्गण’ सि । ध्रुवाश्च नैरन्तर्येण कृतावस्थाना, अचिताश्च जीवग्रहणा-
द्विषयत्वात्, ध्रुवाविताः । अत्र ध्रुवशब्दोऽन्तर्बोधकः । तेन एतवन्ता प्राग्वर्गणा परमाणु-
वर्गणाप्रभृतयः सर्वापि सामान्येन निरन्तरव्यवस्थानात् ध्रुवाः, अचित्तध्वनिश्चाविधीपकः । तेन एतवावय-
वा महास्कन्धात् वर्गणा जीवेनाग्रहणादचिता इति ।

(१३०) ‘अधुवाऽचित्तवग्गण’ सि । अध्रुवाश्चानिरन्तराः, एकोत्तरबुद्ध्या कदाचित्कासा-
श्चिदवयवमासां मध्येऽभावात् । अचित्ताद्वेति प्राग्वदध्रुवाविताः । ताश्चताः वर्गणाद्वेति विग्रहः ।
सर्वा अपि शून्यवर्गणाः पुनः प्रत्यवर्गणानामवसानस्थानादुपरि एकोत्तरबुद्ध्या उपरितनाशून्यवर्गणा
प्रथमस्थानादवस्तात्तथाक्रमबहुलिकविकलान्येवानतानि संख्यास्थानानि तद्व्यञ्जनाः । प्रकृपणा
पुनरासां उपरितनववर्गणानां बलिकस्य बाहुल्यव्यापनार्थमिति । प्रत्येकशरीरवर्गणाश्च प्रत्येकशरीरिणां
साधारणविलक्षणानां पृथिवीकायाश्चेनां यानि यथासंभवमौदारिकवैक्रियाहारकतैजसकार्मणानि शरीर-
नामकर्माणि तेषामेकैकप्रदेशस्य जीवव्यापारमन्तरेणैव विधत्तापरिणामोपचिताः स्वजघन्यस्थानात्
संबन्धान्तगुणोत्तरबुद्धय आधेष्टनपरिवेष्टनकारिण्यः पुद्गलश्रेण्य इति । बाह्यसूक्ष्मनिगोदवर्गणा
अप्येवं रूपा एव बाह्यसूक्ष्मणां बाह्यसूक्ष्मनामकर्मोदयव्यवतामनन्तकायिकानां या-पीदारिकतैजसकार्मण-
शरीरनामकर्माणि तत्प्रवेशाश्रेण्य वक्तव्याः ।

पएसा तेसिं असंखेज्जभागो गुणकारो । तस्सुवरिं एक्के रुवे छूटे सुहुमणिमोदवगणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केत्तिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? आबलियाए असंखेज्जभागो । तस्सुवरिं एगे रुवे छूटे चउत्थ सुखवगणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केत्तिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? असंखेज्जाओ सेदीओ पतरस्स असंखेज्जतिभागो । तस्सुवरिं एगे रुवे छूटे महा-खंववगणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवतिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? पलिओवमस्स संखेज्जभागो '३' असंखेज्जभागो चि वा पाठः । एतासिं अत्थो जहा कम्मपण्डिसंगहणीए, जाओ अगगहणवगणाओ ताओ सव्वओ हेडिल्लोवरिल्ललक्खणाओ चि दुविहाओ इवन्ति । एतासु कम्मइग-सरीरवगणाओ जाओ ताओ कम्मपाओग्गाओ ताओ कम्मताए बंधन्ति । 'जहुत्तहेउ' ति साम-अविसेसपच्चता पुव्वुत्ता तेहि बंधन्ति । 'साईयमणाइयं वावि' ति बंधवोच्छेदकाउं बंधंतस्स सातिओ बंधो, तम्मि वा अन्नंमि वा काले बंधवोच्छेदमकरेत्तु बंधंतस्स अणादिओ बंधो संतत्पा, अपिशब्दाइ ध्रुवाऽध्रुवावपि द्वादशा, कम्महगरीरवगणापाओग्गा कम्मस्स सेसाओ अजोग्गाओ॥८६॥

कम्मजोग्गाणं द्वावां वणादिगिरूणत्थं भणइ—

पंचरसपंचवज्जेहि संजुयं दुविहगंधचउफासं ।

दवियमणंतपएसं सिद्धेहि' अणंतगुणहीणं ॥ ८७ ॥

व्याख्या—'पंचरस' ताई एक्केक्काई खंधद्वयाई पंचवज्जाई, दुग्ंधाई, पंचरसाई, निदुण्हं णिद्वमीयलं, लुक्खुण्हं, लुक्खसीयलं '३' मउयंलहुयमिति चउ फामाई, 'दवियं' ति एगद्वयं 'अणं-तपदेसं' ति अणंताणंतपरमाणूणं संघातो, तं कियत्परिमाणं इति चेत् ? 'जीवेहि अणंतगुहीणं', जीवा सिद्धाः, सुद्धज्ञानदर्शनसहितत्वात्, संपूर्णजीवलक्षणा इति, तेहि अणंतगुणहीणाणं परमाणूणं अभविहि अणंतगुणमहिपाणं समुदाएणं एक्को खंओ. सव्वेऽपि तल्लक्खणा खंधा जहा भणिता । केत्तिआ ते ? अभविताणं अणंतगुणा सिद्धागमणंतभागमेत्ता खंधा एगसमएणं गहणं एंति कम्म-

(१३१) 'असंखेज्जभागो चि वापाठः' इति । अत्रामिलापः 'जहण्णाए महाखंववगणाए उक्कोसो केवतिओ ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तीए चव असंखेज्जविभागो' । यदुक्तं कर्मप्रकृति-प्राभूते 'जहण्णाओ महाखंधवववगणाओ उक्कोसा विसेसाहिया, केसियमेत्तो विसेसो सव्वजहण्ण महाखंववगणाए पलिओवमस्स असंखेज्जतिभागेण अवहरिहाए जं भागलव्धं तसियमेत्तो विसेसो सि । एतच्च मतान्तरं । एताश्च महास्कन्धवर्गणा टंककूटाविप्रतिष्ठिताः, बिलसापरिणामोपजिताः, अति-सूक्ष्मपरिणतयः पुद्गलप्रचया इति ।

(१३२) 'मउयं लहुय' इति । यदत्र मुहुलघुस्पर्शान्ध्यामवस्थापिभ्यां युक्तत्वेन स्निग्धमुष्ण-मिथ्यादिभिश्चतुर्भिश्च द्विकसंयोगश्चतुःस्पर्शत्वमुक्तं यद्व्याख्याप्रसङ्गस्यादिभिः सह विवद्वन्मिव भाति तत्र स्निग्ध रस-शितोष्णरूपाणामेव चतुर्णां स्पर्शानां कर्मद्रव्यैवविधानात् ।

१ 'जीवेहि' इति पाठ एव चूपयंनुसारीति ।

त्ताए । ते य बंधगा मूलपगतीर्णं चउव्विहा, तं० एगविहबंधगा, छव्विहबंधगा, सत्तविहबंधगा, अहविहबंधगा य । जो एकविहं बंधति तस्स तस्मि समए जहन्नेण वा उक्कोसेण वा अजहन्नुक्कोसेण वा जोमेण गहियं सव्वमेव एकस्स वेयणिज्जस्स कम्मणो भवति । जो छट्ठविहं बंधति तस्स तमेव दलियं छण्हं कम्माणं छ भागा भवंति । जो सत्तविहं बंधति तस्स तमेव दलियं सत्तण्हं कम्माणं सत्तमेदं भवति । जो अट्ठविहं बंधति तस्स तमेव दलियं अट्ठण्हं कम्माणं अट्ठमेदं भवति । एगसमयगहियं दलियं अट्ठ विहादिबंधत्ताए किह परिणमति ? इति चेद्, उच्यते, तस्स अज्झवमाणमेव तारिसं इवइ जेण अट्ठविहा(इ) बंधत्ताए परिणमत्ति, जहा कुंभकारो मृत्पिण्डे मत्तग-सरावादीणि णिव्वत्तेइ, तस्स तारिसो परिणामो, जहा एत्थ एक्करूवाइ अणेगरूवाणि वा एत्तिपाइं दव्वाइं णिष्काएमि ति एवं सव्वन्नुदिट्ठो परिणामो, एतेण परिणामेण संजुत्तस्स अट्ठविहादिताए दलियं परिणमति ॥८७॥

तहिपि एतस्स कम्मणो अमुकं अमुकं एत्थियं दलियंति, एवं विमत्तस्स दलियस्स परिमाण-णिरूवणत्थं भणइ—

आयुगभागो धोवो णामे गोए समो तओ अहिओ ।

आवरणमंतराए तुल्लो अहिगो य मोहे वि ॥ ८८ ॥

सव्वुवरि वेयणीए भागो अहिगो अ कारणं किं तु ।

सुहदुक्खकारणत्ता ठिईविसेसेण सेसाणं ॥ ८९ ॥

व्याख्या—आयुगभागो' ति जो अट्ठविहबंधको तस्स आयुगस्स भागो सव्वतोवो, णामगोत्ताणं दोण्हवि भागो तुल्लो, आउगभागाओ विसेसाहिओ । 'आवरणमंतराए तुल्लो अहिगो य' ति णाणावरणदंसणावरणअंतराइयाणं भागो तिण्हवि तुल्लो, णामगोत्तेहि विसेसाहिगो 'मोहे वि' ति मोहणिज्जस्स भागो विसेसाहिगो 'सव्वुवरि वेयणीए भागो अहिगो' ति मोहणीज्जभागाओ वेयणीयभागो विसेसाहिओ ति । 'कारणं किं तु' ति किं कारणं आउगादि-वेदणीयपज्जवसाणाणं भागविभागो ति भन्तइ 'सुहदुक्खकारणत्ता' ति वेयणीयस्स सव्वम-इतो भागो सुहदुक्खकारणंति बहूहिं दलिइहिं सुहदुक्खाइं फुडीभवन्ति, आहारवत्, जहा आहारे असणपाणत्ताइमाणं बहूहिं दव्वेहिं तिची भवति, साउमेण योवेणवि, असणाइतुल्लं वेयणीज्जं साइम-तुल्लाणि सेसाणि, विषवत्ता संसाणि ति स्तोकमपि विषं स्फुटीभवति । 'ठिईविसेसेण सेसाणं' ति सेसाणि आउगादीणि मोहपज्जवसाणाणि ठितिविसेसादेव तेसिं दलियविसेसो । एवं चेव आउ-गाओ णामगोत्ताणं संखेज्जगुणं पावइ ? सच्चं, आउगाधारत्वात् शेषप्रपंचस्य, तस्मा आउगस्स बहुगं दलितं तहावि णामादयो धुवबंधिणो ति काउं विसेसाहिकाणि । आह—णाणावरणादिहिंतो मोह-णिज्जस्स भागो संखेज्जगुणो पावति ठितिविशेषत्वात् ? सच्चं, चरित्तमोहस्स चत्तालीसंति काउं

णाणावरणाद्यो विसंसाहिय एव, ^{१३३} 'मिच्छत्तदक्षियं चरित्तमोहस्स अणंतिमो भागो चि तं अदिकिच्च ण मणितं ॥ ८८-८९ ॥

इयणिं सादियणाइयपरुवणत्थं भन्नइ—

छण्हं पि अणुक्कोसो पएसबंधो चउव्विहो बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो मोहाउ य सव्वहिं चैव ॥ ९० ॥

व्याख्या—^{१३४} 'छण्हं पि अणुक्कोसो पदेस्स बंधो चउव्विहो बंधो' चि णाणावरणदंसणा-
वरणवेदणीयणामगोत्तमंतराद्भागं एएसिं छण्हं कम्माणं अणुक्कोसगो पदेस्स बंधो सादियाहचउवि-
गप्पो भवति । कहं ? भन्नइ-एएसिं छण्हं कम्माणं उक्कोसगो पदेस्स बंधो मोहणिज्जस्स बंधो वोच्छिन्नं

(१३३) 'मिच्छत्तदक्षियं' मित्यादि । इह भवताष्टविधबन्धादौ 'आज्यभागो धोवो' इत्यादि
क्रमेण मूलप्रकृतीनां प्रवेशविभागेऽपि उत्तरप्रकृत्यपेक्षया यथास्वं पुनः प्रतिविभागः प्रवर्तते । तत्रापि
केवलज्ञानावरणादीनां सर्वधातिप्रकृतीनां ज्ञानवर्शनावरणमोहनीयकर्मणु योग्यमनन्ततमं बलिकभाग-
मपनीय शेषस्य देशधातिप्रकृतिसंख्यापेक्षया विभागः प्रवर्तते, तद्यथा-ज्ञानावरणे मतिभूताऽवधिमानः-
पर्यायाऽवरणापेक्षया चतुर्धा । दर्शनावरणे चक्षुरवक्षुरवधिवर्शनावरणवशात् त्रिधा । मोहनीये च कषाय-
नोकषाययोर्विभागमावाद् द्विधा । तत्रापि कषायभागलब्धं संज्वलनानामेव भावाच्चतुर्धा । नोकषायलब्धं
च पञ्चधा । वेदत्रयेऽन्तरवेदस्य 'हास्यरस्यरतिशोकलक्षणयोर्गुणलयोरन्यतरयुगलस्य मयकुच्छ-
योश्च पञ्चानामेव युगपद्बन्धात् । सर्वधातिलब्धं च ज्ञानावरणकर्मणि एकस्यैव केवलज्ञाना-
वरणस्य भागमावादेकधा । दर्शनावरणे निद्रापञ्चकस्य केवलदर्शनावरणस्य च विभागात् षोढा ।
मोहनीये च दर्शन-चारित्रमोहनीयतया विभागाद् द्विधा । तत्र दर्शनमोहलब्धं मिथ्यात्वस्यैव भवति ।
चारित्रमोहप्राप्तं च द्वावशधा, द्वावशानामादिकषायाणां सर्वधातित्वात् । शेषकर्मसु च यावत्यो
युगपद्बध्यन्ते प्रकृत्यस्तावन्तो बलिकविभागाः । उक्तं च—

जं सव्वधाइपत्तं, सगकम्मपएसणंतिमो भागो ।

आवरणाण चउद्धा, तिहा य अह पंचहा विग्घे ॥ १ ॥

मोहे दुहा चउद्धाय, पंचहा वा विवुज्जमणीणं ।

वेयणियाउयगोएसु वज्जमणीज भागो सिं ॥ २ ॥ [कर्मप्र० सं० ब० क० २५-२६]

पिडपगईसु वज्जंतिगारणं.....' चि

पिण्डप्रकृतयो नामप्रकृतयः । इत्यभिप्रायादुक्तं 'मिच्छत्तदक्षियं' मित्यादि ।

(१३४) 'छण्हं पि अणुक्कोसो पएसबंधो चउव्विहो बंधो' य एष कृत्तौ वेदनीय-
स्यापि सूक्ष्मसंपरादगुणस्थाने उत्कृष्टयोगिनः प्रवेशबन्ध उत्कृष्टः प्रतिपाद्यते । स कषायबद्धबन्धु
बन्धापेक्षयेति । अयथोपशास्तमोहबीतिरगादयस्त्रय एव उत्कृष्टयोगिनो वेद्योत्कृष्टप्रवेशबन्धकाः;
यतः सकलमपि कर्मबलिकमेव केवलवेदकर्मतयैव परिणमतीति प्रागुणस्थानकाऽपेक्षया एषामेतस्य
प्रवेशबन्धः सूक्ष्मयोगुण इति । यदुक्तम्—

सुहुमसंपराहगस्त उवसामगस्त खवगस्त वा उक्कोसो जोगे बहुमाणस्त उक्कोसो लम्भति
एकं वा दो वा समया । हेटिठलोवि उक्कोसो जोगो लम्भति, तर्हि आउगस्त मोहणिज्जस्त य
भागो लम्भति ति तर्हि उक्कोसो पदेशबंधो ण भवइ । एत्थ दोहं विभागा एतेसु छसुवि पविट्ठत्ति
काउं उक्कोसो लम्भति, स सादिओ अधुवो य । बंधवोच्छेदं करेतु पुणो बंधंतस्त अणुक्कस्त
सादिओ, अहवा सुहुमरागस्त आदीए उक्कोसो लद्धो, तओ उक्कोसो फिड्ढे अणुक्कोसं बंधंतस्त
अणुक्कोसस्त सादिओ, तं ठाणमपत्तपुव्वस्त अणादिओ ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसत्तिगे दुविग-
प्पो' ति उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु सादिओ अधुवो य, कर्हं ? उक्कोसे कारणं भणितं । एतेसि छहं
जहन्नको पदेसबंधो सुहुमणिगोयस्त अपजत्तगस्त सव्वमंदवीरियलद्धिस्त पढमसमए बहुमाणस्त
सत्तविहबंधकस्त लम्भइ एकसमयं, ततो त्रितियममयादिसु अजहन्नस्त सादिओ बन्धो, पुणो परि-
व्वमिय संखेज्जं वा असंखेज्जं वा कालेण सुहुमणिगोदअप्पजत्तगअप्पलद्धिपढमसमयभावं पत्तस्त
नहन्नो, एवं जहन्नाजहन्नेसु जोगेसु संसारत्था जीवा परिभमंति ति काउं सव्वत्थ सादिओ अधुवो
य । 'गोहाउ य सव्वहिं चेव' ति मोहाउमाणं उक्कोसाणुक्कोसजहन्नाजहन्नो एएसबंधो साइओ
अधुवो य । कर्हं ? आउगस्त अधुवबंधित्तादेव सिद्धं, मोहणिज्जस्त सत्तविहबंधगस्त ^१ उक्कोसजोगिस्त
उक्कोसो एएसबंधो लम्भइ, सो य सम्महिद्धिमिच्छदिट्ठीणं सामन्नो, तम्हा मिच्छदिट्ठिस्त लम्भइ
त्ति काउं मिच्छदिट्ठि उक्कोसाणुक्कोसेसु परिपत्तणं करेइ ति दोसुवि साइओ अधुवो य । जहन्ना-

अपं वापर मउयं, बहुं च ल(लु)क्खं च सुक्किलं चेव ।

मंदं महव्वयं पि य, सायव्वहियं ज तं कम्मं ॥१॥

[]

अथ व्याख्या-तत्केवलयोगप्रत्ययोपात्तं कर्म सदेवं । किं विशिष्टमित्याह-अल्पं स्तोत्रं
कथायाभावेन तत्प्रत्ययस्थित्यनुभागापोढतया अल्पस्थित्यनुभागात्वात् । तथाहि-तत्कर्मप्रयसमये
बद्धं द्वितीयसमये वेदितं तृतीयसमये निर्जयंत इति । अनुभागास्तु सर्वजघन्याऽनुभागस्थानकस्य
सर्वजघन्यस्यर्थाकादप्यनन्तगुणहीनरसमिति । बादरं स्थूलं, तथाविधसूक्ष्मपरिणामविरहात् । मृदु
कर्कशादित्यंशाऽभावेन । बहु च कथायवज्जीवंकसमयप्रबद्धादेशापेक्षया सङ्ख्येयगुणप्रदेशत्वात् ।
रुक्मं चिरकालावस्थानानुगतत्वात् । 'च'शब्दात् सुगन्धि सुच्छायां च । शुक्लं उत्कटशेषवर्णचतुष्ट-
याभावेन कुमुदोदरगौरं । चशब्दः समुच्चये, एवशब्दोऽवधारणे, स च सर्वत्र सम्बन्धनीयः ।
ततोऽल्पमेव बादरमेवेत्येवं सर्वत्र विपक्षक्षेपो द्रष्टव्यः । मंदं मधुरं शर्कराद्यतिशायिरसत्वात् ।
महाव्ययं बन्धतृतीयसमये सर्वनिर्जराण्येवकर्मणां गुणश्रेणिनिर्जराणां विनाभावितात् । वा अपि चेति
समुच्चये । सदेव सातं, शुभप्रकृतिवेद्यं । व्ययनं व्ययितं पोष्टेत्यर्थः, न विद्यते व्ययितं यत्र तदव्ययितं ।
सातं च तदव्ययितं च साताऽव्ययितं । एतद्धि देवमानुषमुत्प्रेम्यो बहुतरनुत्तोत्पादक बुभुक्षातृषादिव्य-
थाप्रकर्षप्रमाथि चेति भावः । इति गाथायः ।

१ 'उक्कोसजोगिस्त' इति सु. प्रती नास्ति ।

जहन्मभावणा सुहुमनिगोयजीवे, जहा नाणावरणस्स तहा भाणियव्वं, तम्हा मोहणिज्जस्स मूलपगती पइच्च चत्तारिवि सादिय अधुवा य ॥९०॥

इदानीं उत्तरपगतीं भक्षइ—

तीसण्हमणुक्कोसो उत्तरपयडोसु चउविहो बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो सेसासु य चउविगप्पो वि ॥ ९१ ॥

व्याख्या—‘तीसण्हमणुक्कोसो उत्तरपगतीसु चोविहो बंधो’ ति पंचणाणावरणाणि, धीणतिगवच्चाणि छ दंसणावरणाणि, अणंतानुबंधिवज्जा बारस कमाया, भयदुगुंछा पंचअंतरायइगमिति एतासि तीसाए कम्मपगतीणं अणुक्कोसो पदेशबंधो सादिआइउविगप्पो भवति । कंहं ? भक्षइ-पंचण्हं णाणावरणाणं सुहुमसंपराइगस्स छविहं बंधगस्स पुर्ववत् भावना, मोहाउगभागोवि लब्भइ ति । चउण्हं दंसणावरणाणं एमेव मोहाउगमाया लब्भति, सजातियमागलंभो य । निहादुगस्स सत्तविहबंधगस्स उक्कोसजोगिस्स सम्मदिह्तिस्स धीणगिद्वितीगभागो लब्भति ति असंजतादि अपु-
ष्वाकरणं तेषु उक्कोसो लब्भति, एककं वा दो वा समयया, सो य सादिओ अधुवो य । उक्को-
साओ परिवहंतस्स बंधवोच्छेदाओ वा अणुक्कोसस्स सादिओ, सम्मत्तभावे उक्कोसजोगं अपत्तपुव्व-
स्स अणादियो, ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत्, अप्पच्चक्खाणावरणस्स अपजयसम्मदिह्तिस्स उक्कोसजोगिस्स
उक्कोसो भवति, मिच्छत्तअणंतानुबंधीणं भागो लब्भइ एककं वा दो वा समयया । ततो परिवहंतस्स
अबंधातो वा अणुक्कोसस्स सादिओ, असंजयसम्मदिह्तिभावे उक्कोसजोगं अपत्तपुव्वस्स अणादियो
ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत् । पच्चक्खाणावरणस्स संजतासंजतो उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ ति, मिच्छत्त-
अणंतानुबंधिअप्पच्चक्खाणावरणाणं भागो लब्भति ति एककं वा दो वा समयया, सेसं जहा अप्प-
च्चक्खाणावरणस्स तहा भाणियव्वं । भयदुगुंछाणं संपदिह्तिस्स उक्कोसजोगिस्स असंयतादि जाव
अपुव्वकरणो ति एतेसु उक्कोसो लब्भइ, एककं वा दो वा समयया, । कंहं ? भन्नइ—मिच्छत्तभागो
लब्भति ति । सेसभावणा जहा निहापयलाणं तहा भाणियव्वा । कोहसंजलणाए अणियद्विस्स चउविह-
बंधगस्स उक्कोसजोगिस्स उक्कोसो लब्भति, एककं वा दो वा समयया । कंहं ? भन्नइ—णोरुसाय-
भागो लब्भति ति काउं, उक्कोसाओ परिवहंतस्स बंधवोच्छेदाओ वा सादिओ, तं ठाणमपत्तपुव्व-
स्स अणादियो, ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत् । माणसंजलणाए तस्सेव ति विहं बंधगस्स कोहसंजलणाए भागो
लब्भति ति । शेषप्रपञ्चः पुर्ववत् । मायाए दुविहबवक्कस्स माणभागो लब्भति ति शेषं पुर्ववत् ।
लोभसंजलणाए तस्सेव एगविहबंधगस्स उक्कस्स जोगिस्स उक्कोसो भवति, सव्वमोहभागो तस्स
ति । शेषं पुर्ववत् । पंचण्हमंतराइगाणं सुहुमसंपराइगस्स छविहबवक्कस्स उक्कोसजोगे वट्टमाणस्स
उक्कोसो लब्भइ । कंहं ? मोहाउग भागो लब्भइ ति । शेषं पुर्ववत् । ‘सेसतिगे दुविगप्पो’ ति
उक्कोसजहन्नाजइन्नेसु सादिओ अधुवो य । कंहं ? उक्कोसे कारणं पुव्वुत्तं, जहन्नाजइन्नेसु जहा

मूलपगतीर्णं तदा भणियन् । 'सेसास्तु यच्च उविगप्पो वि' चिं थीणगिद्धितिगमिच्छत्तणंताणु-
 बंधीणामधुवबंधीणं परित्तमाणीणं च सन्वासिं उक्कोमोऽणुक्कोसो जहन्नोऽजहन्नो यं सादिओ
 अधुवो य । क्हं ? भन्इ-परित्तमाणीणं अधुवबन्धित्वादेव सिद्धं, थीणगिद्धितिगमिच्छत्तणंताणु-
 बंधीणं उक्कोसो सत्तविहबंधकस्स मिच्छदिट्ठिस्स लब्भइ, एक्कं वा दो वा समया, सम्मदिट्ठिस्स
 एतेसिं बंध एव णत्थि, तओ परिवहंतस्स अणुक्कोसस्स सादिओ, तओ पुणो उक्कोसजोगं
 पत्तस्स उक्कोसो, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परिभमति चिं दोसुवि सादिओ अधुवो य । णामधुवाणं णव-
 ष्ठवि मिच्छदिट्ठी, सत्तविहबंधको उक्कोस्सजोगी णामस्स तेवीमबंधको उक्कोसं बंधति, एक्कं वा
 दो वा समया, सेसनामाण भागो तहिं लब्भति चिं, सम्मदिट्ठिस्सि एतेसिं उक्कोसो ण लब्भइ,
 तम्हा मिच्छदिट्ठी, उक्कोसाणुक्कोसेसु परिभमइ चिं, दोसुवि सादिओ अधुवो य । एतेसिं धुव-
 बंधीणं अधुवबंधीणं वा सुदुमणिगोदाऽपज्जत्तकस्स अप्परियलद्धिजुत्तस्स पढमसमए वड्डमाणस्स
 सव्वजहन्नो पदेसबंधो, तओ जहन्नाजहन्नेसु परित्तइ चिं दोसुवि सादिओ अधुवो य ॥ ९१ ॥

एवं सादियाऽणायिपह्वणा भणिया, इदाणि सामित्तं मूलत्तरपगतीणं भन्इ-

आउक्कस्स पएसस्स पंच मोहस्स सत्त ठाणाणि ।

सेसाणि तणुक्काओ बंधइ उक्कोसगे जोगे ॥ ९२ ॥

व्याख्या-'आउक्कस्स पएसस्स पंच' चिं मिच्छदिट्ठि अर्जतादि जाव अप्पमत्तसंजओ
 एतेसु पंचसुवि आउगस्स उक्कोसो पदेसबंधो लब्भइ । क्हं ? सव्वत्थ उक्कोसो जोगो लब्भइ चिं
 काउ ।

अन्ने पढति 'आउक्कोसस्स पदेसस्स छ' चिं सासणोवि उक्कोसं बंधति चिं । तं ण,
 जेण अणंताणुबंधीणं मिच्छदिट्ठिस्सि उक्कोसो पदेसबंधो दिट्ठो चिं जइ सासणेवि अणंताणुबंधीणं
 उक्कोसो पदेसबंधो होज, तो अणंताणुबंधीणं अणुक्कोसो सादियादिचउव्विहो बंधो लभेज्ज, मिच्छ-
 त्तभागो लब्भइ चिं । अन्नं च सेसपएसुक्कं मिच्छो' चिं उव्वरिं भणिदिति तेण सासणस्स
 उक्कोसो जोगो न लब्भति चिं । तेण पंच जणा उक्कोसं करेति । 'मोहस्स सत्तठाणाणि' चिं
 सासणसम्मामिच्छदिट्ठिज्जा मोहणिज्जपंचका सत्तविहबंधकाले 'सव्वेवि उक्कोसपदेसबंधं बंधति ।
 क्हं ? भन्इ, सव्वेसुवि उक्कोसो जोगो लब्भति चिं ।

अन्ने पढति 'मोहस्स णव उ ठाणाणि' चिं सासणसम्मामिच्छेहिं सह । तं ण संभ-
 वति । क्हं ? सासणस्स कारणं पुव्वत्तं, सम्मामिच्छदिट्ठिस्सि जइ उक्कोसो लभेज्ज तो 'अजई-
 वितियक्काए' चिं उव्वरिं भणिदिति तं ण भणेज्जा, असंजयसम्मदिट्ठिसम्मामिच्छदिट्ठीणं जोगं
 मोत्तूणं अन्नो अप्पतरादिविसेसो मूलत्तरपगतिबंधे भेदो णत्थि चिं तेण सत्त मोहणिज्जस्स उक्कोस-

पदेसबंधं बंधन्ति । सासणसम्मामिच्छेसु उक्कोसो जोगो ण लब्धमि ति तेण ते ण गहिया । 'सेसाणि तण्णुक्साओ बंधइ उक्कोसगे जोगे' ति सेसाणि मोहाउवज्जाणि 'तण्णुक्साओ' सुहुमसरागो उक्कोसजोगे वट्टमाणो उक्कोसं बंधन्ति; कइं ? मोहाउमाणं भागो लब्धमि ति काउं; उक्कोसजोगाऽभावे तस्सवि उक्कोसो ण लब्धइ ति ॥ ९२ ॥

इदाणि जहन्नगसामित्तं भन्नइ—

सुहुमनिगोयाऽपज्जत्तगस्स पढमे जहन्नगे जोगे ।

सत्तण्हं तु जहन्नं आउगबंधेवि आउस्स ॥ ९३ ॥

व्याख्या—'सुहुमनिगोयाऽपज्जत्तगस्स पढमे जहन्नगे जोगे । सत्तण्हं तु जहन्नं' ति सुहमस्स निगोदस्स अणंतकाइगस्स अपज्जत्तकस्स लद्धीए अप्पलद्धिस्स वीरियं पडुच्च पढम-समए वट्टमाणस्स आउगवज्जाणं सत्तण्हं कम्माणं जहन्नको पदेसबंधो भवति, एककं समयं । कइं ? अप्पज्जत्तका सत्तवेवि असंखेज्जगुणेणं जोगेणं समए समए वड्हन्ति ति त्रितियमपाइसु जहन्नगो पदेसबंधो न लब्धइ सत्तजहन्नजोगी पढमसमए लब्धमि ति काउं । 'आयुगबंधेवि आउस्स' ति सो चेव सत्तण्हं जहन्नकसामी अप्पणो आउतिभागपढमसमए वट्टमाणो आउगस्स पदेसबंधं जह-न्नगं करेइ, एककं समयं । कइं ? वीयसमए असंखेज्जगुणेणं जोगेण वड्हति ति ण लब्धमि ति ॥ ९३ ॥

मूलपगईणं सामित्तं भणियं, इयाणि उत्तरपगतीणं सामित्तं भन्नइ, तन्थ पुच्चमुक्कोसं भन्नति-

सत्तर सुहुमसरागो पंचगमनिपट्ठि सम्मगो नवगं ।

अजई चित्तियकसाए देसजई तइयए जयइ ॥ ९४ ॥

व्याख्या—'सत्तर सुहुमसरागो' ति पंच गाणावरणाणं चत्तारि दंसणावरणाणं सातावेद-णीयं जसक्किउच्चागोयं पंचण्हमंतरायिगाणं एतेसिं सत्तरसण्हं कम्माणं सुहुमरागो उक्कोसे जोगे वट्टमाणो उक्कोसं बंधति । कइं ? भन्नइ—सत्तवेसिं मोहाउगभागा लब्धमि, ति । चउण्हं दंसणा-वरणीयाणं जसक्कितीए य सजातिभागलंभो अत्थि ति हेट्ठओ उक्कोसं ण लब्धमि, तदभावात् । 'पंचगमनिपट्ठि' ति पुरिसवेदस्स चउण्हं संजलणाणं अणियट्ठि उक्कोसजोगे वट्टमाणो उक्कोसं पदेसबंधं बंधति । कइं ? भन्नइ—अणियट्ठि पंचविहबंधको पुरिसवेदस्स उक्कोसं करेइ, हासरतिभय-दुगुंछाणं भागो लब्धइ ति काउं । कोहसंजलणाए चउव्विहबंधको उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ, पुरिसवेयस्स भागो लब्धइ ति काउं । माणस्स तिबिहबंधको उक्कोसं बंधइ, कोहभागो लब्धइ ति । मायाए दुविहबंधको उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ, माणभागो लब्धइ ति । लोहसंजलणाए एगविहबंधको उक्कोसं करेइ, सत्तव मोहभागो तस्सेति । 'सम्मगो नवगं' ति णिदादुग-

छणोक्तायतित्थकरणामाणं जो सम्महिटी उक्कोमजोगी सो उक्कोसं पदेसं बंधति । कहं ? भग्गइ णिहा-
दुग्गस्स असंजतप्पमिति जाव अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमो भागो ति ताव एतेसु सव्वेसुवि उक्कोसो
पदेसो लब्धति, धीणागद्धित्तिगभागो लब्धति ति काउं, सम्मामिच्छस्स उक्कस्सजोगाभावे तंमि
ण लब्धति ति । हामरतिअरतिमोक्कभयदुग्गुळाणं जे जे तव्वंधका सम्महिटिणो ते ते उक्कोमजोगे
बहुमाणा उक्कोसं पदेसबंधं करंति मिच्छत्तभागो लब्धति ति काउं सव्वेसिं सामन्नं, विसेसामावा ।
तित्थगरणामस्स देवगतिपाओग्गं तित्थगरसुहितं एग्गुणतीसं बंधमाणं उक्कोसजोगीणं असंजतादि-
अपुव्वताणं उक्कोसो पदेसबंधो भवति, सव्वेसिं तत्पाओग्गं ति काउं, तीमएककतीसबंधेषु उक्कोसो
पदेसबंधो ण लब्धति, बहुगा भागो भवति ति काउं । 'अज्जइ धित्तियकसाय' ति असंजय-
सम्महिटी उक्कस्सजोगी अप्पच्चक्खाणावरणीयाणं उक्कोसं पदेसं बंधति ति । कहं ? मिच्छत्तअण-
ताण्वधीणं भागो लब्धति ति, सम्मामिच्छे यीगाऽन्यत्वादेव ण लब्धति । 'देसजइ तद्दुए
ल्लयइ' ति संजतासंजओ पच्चक्खाणावरणाणं उक्कोमजोगी उक्कोसं पदेसं बंधति ति, कहं ?
मिच्छत्ताऽणताणुबंधिअप्पच्चक्खाणावरणाणं भागो लब्धति सेसेसु तदभावां ण लब्धति ॥ १४ ॥

तेरस्स बहुप्पएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयडोओ ।

आहारमप्पमत्ती सेसपएसुक्कइ मिच्छो ॥ १५ ॥

व्याख्या-तेरस्स बहुप्पएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयडोओ' ति असातावेदणीय-
मणुयदेवाउगदेवदुग्गवेउन्वियदुग्गममचउरंसवज्जरिमणारायपसत्थविहायगतिसुभगसुस्सरादेज्जणामाणं
एतेमि तेरसण्हं पगतीणं सम्महिटिस्स वा मिच्छहिटिस्स वा 'सत्तविहबंधकस्स उक्कस्सजोगिस्स
उक्कोसो पदेसबंधो भवति । कहं ? भग्गइ जो असातं बंधति सो सम्महिटी मिच्छहिट्टो वा सत्तविह-
बंधओ, तेसि दोण्हवि अविसिट्ठो उक्कोसो जोगो, तेण दोसुवि उक्कोमपदेसबंधो अवरुद्धो ।
एवं मणुस्सदेवाउगाणि दोण्हवि अवरुद्धाणि । देवदुग्गवेउन्वियदुग्गममचउरंसपमत्थविहायगतिसुभग-
सुस्सराएज्जणामाणि देवगतिपाओग्गं अष्टावीसं बंधमाणस्स बंधं एति, हिट्ठिल्लेसु ण एति, तेण सम्म-
हिट्ठिमिच्छहिट्ठिणं उक्कोमजोगाणं उक्कोसो पदेसबंधो अवरुद्धो, एग्गुणतीसादिसु एतेमि उक्कोसो
ण लब्धति, बहुगा भागो ति काउं । वज्जरिमणारायसंधयणं मणुयगतिपाओग्गं वज्जरिमणाराय-
संहियं^१ एग्गुणतीसं बंधमाणस्स बंधं एति, हेट्ठिल्लेसु ण एति तेण दोण्हवि उक्कोमजोगीणं उक्कोसो
पदेस बंधो ण वरुद्धो, मिच्छहिट्ठिस्स तिरियंगतिएवि ममं लब्धति, उज्जोवेतित्थगरसदिएयतीसइ
बंधेवज्जरिमहस्सं उक्कोसो पदेसबंधो ण लब्धति बहुगा भाग-ति काउं । 'आहारमप्पमत्तो'ति

(१३५) 'एटांजिते' त्वादि । त्रयोवशं प्रकृतिस्वेकावशायेक्षयेव सप्तविधबन्धकत्वमधिकृतं ।

द्वयोः पुनर्नरन्तराण्युपारब्धविधबन्धकमर्थेति द्रष्टव्यम् । तच्च सुगमत्वाच्चूणिकृतेन विवक्षितम् ।

१ 'वज्जरिममसंधयसंहिय' इति जे. ।

आहारकदुग्धस्य अप्यमत्तो ऽति अप्यमत्ताऽपुष्पकरणा य दोषि गहिता, तेभि उक्कोपजोगीणं देवगतिपाओगं आहारकदुग्धमहितं तीसं बंधमाणाणं उक्कोसो पदेसबंधो भवति, एकतीसे उक्कोसो ण लब्धमति, बहुगा भागा भवति चि काउं । 'सेसपदेसुक्कं मिच्छो' ति भगियसेसाण कम्माणं उक्कोसपदेसबंधं मिच्छहिट्ठी बंधइ । कइं ? धीणतिगमिच्छताणंनानुबंधीणपुंमगितियवेद-
निरयदुगतिरियदुगणिरयतिरियाउगणीयागोत्ताणं समहिट्ठिस्स बंधो णत्थि. मिच्छहिट्ठी सत्तविह-
बंधको उक्कोसं बंधति, आउगभागो लब्धमति चि काउं । अन्नेसिपि सम्महिट्ठिअयोगाणं योगाणं च पगतीणं सो चेव । णामस्स जाओ तेवीसबंधे बंधं एंति तासि तहिं चेव उक्कोसो, पगतीओ सव्वथो-
वाओ चि आउगबंधकालं मोत्तूण उक्कोसजोगिस्स । जासि तेवीसे बंधो णत्थि मणुयदुगविगल्लिदिप-
पंविदियजातिओरात्तियंगोबंसेवट्टपराघायउस्सापत्तसपज्जत्तकथिरसुभं'णामाणं एतामि उक्कोसो
पदेसबंधो पणुवीसबंधगस्स भवति, हेट्टओ ण लब्धमति उवरिपि बहुकाओ पगतीओ चि उक्कोसो ण
लब्धमति । आयावुज्जोवाणंलब्धीस बंधकेसु, गिरयदुगअप्पसत्थविहायगइइस्सरणामाणं अट्ठावीस-
बंधगस्स उक्कोसो पदेसबंधो, उरि बहुकाओ चि ण लब्धमति, मज्झिम्भसंधयणसंठाणाणं एगूण-
तीसबंधगस्स उक्कोसो पदेसबंधो, उवरि ण लब्धमति ॥ ९५ ॥

इयाणि उक्कोसजहन्नपदेसबंधमामीणं सरूजणिद्वारणत्थं भणइ—

सन्नो उक्कजोगो पज्जत्तो पयडिबंधमप्पयरो ।

कुणइ पपसुक्कोसं जहन्नगं जाण विवरीए ॥ ९६ ॥

व्याख्या—'सन्नो उक्कजोगो पज्जत्तो पयडिबंधमप्पयरो । कुणइ पपसुक्कोसं'
ति जो मणोपुवं किरियं करेइ तस्स सव्वजीवेहिंतो तिन्वा चेठ्ठा भवति चि मन्निगगहणं ।
सन्नीसुवि जहन्नउक्कोपजोगिणो अत्थि चि तेण जहन्नोगिवुदामत्थं उक्कोमजोगिगहणं । सन्नि
अप्यज्जत्तगस्सवि तप्पाओगो उक्कोसो जोगो अत्थि चि तव्वुदामत्थं पज्जत्तगगहणं । सोवि
सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तगस्स सव्वुक्कोसो जोगो लब्धइ चि सव्वुक्कोसजोगीसुवि जो पगतिओ
बहुकाओ बंधइ तस्स भागा बहुगा हुंति चि थोकं दलियं लब्धइ, जहा दस कुंभा पंचहं दिन्ना
ते चेव दिन्ना दमणं अद्धं लब्धमति तेण पगतिअप्पतबंधगगहणं 'कुणइ पपसुक्कोसं' ति
सो तारियो तव्वंधकेसु उक्कोसं पदेसबंधं बंधति, जहासंभवं एतेण बीजेण जहिं जहिं जस्स जस्स
कम्मस्स उक्कोसो लब्धमति तस्स तस्म तहिं तहिं चिंतेतु भाणियव्वं । 'जहन्नगं जाण विवरीए'
चि अमन्नीएसुवि जहन्नजोगी, तेसुवि सव्वापज्जत्तको लद्धीए, तेसुवि बहुकाओ पगतीओ बंध-
माणो सव्वपगतीणं तव्वंधकेसु जो एरियो सो सव्वजहन्नं पदेसबंधं करेति । एतेण बीजेण
वक्ष्यमाणं जहन्नगं नेतव्वं जहासंभवं ॥ ९६ ॥

१ '[वसकति]' इति पाठो शु० प्रती कोष्ठके बतंते तथापि जे प्रती तस्याभावाद्वाद्यटमानत्वाच्च न लिखितः ।

२ 'पज्जत्तयरो तस्स' इति शु० ।

घोलणजोगि असक्की बंधइ चउ दोन्नि अप्पमत्तो उ ।

प'चासंजयसम्मो भवाइ सुहुमो भवे सेसा ॥ ९७ ॥

व्याख्या—‘घोलणजोगि असक्की बंधइ चउ’ ति गिरयदेवाउगं गिरयदुगं एतेसि चउण्हं कम्माणं असक्किपंचिदियो सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तको अपज्जत्तगस्स बंधो णत्थि ति, ‘घोलणजोगि’ ति परिवत्तमाणजोगी, वाक्कायचेद्वा तस्स अचंतमप्पा भवति ति, अपरिवत्त-माणजोगिस्स तित्वा चेद्वा भवति, तत्थवि असक्की पज्जत्तकपाओगे सव्वजहन्ने जोगे वड्डमाणो मूलपगतीणं अट्टविहं बंधमाणो जहन्नं पदेसबंधं बंधति, हेट्ठिल्ला ण बंधति भवपच्चाओ । सक्कीसु किं न भवति इति चेत् ? भन्नइ, असन्निपज्जत्तकउक्कोसजोगाओ सन्निपज्जत्तगजहन्नगत्त-ओगो असंखेज्जगुणो ति तेण ण भवति, ‘दोन्नि अप्पमत्तो उ’ ति घोलणजोगी अप्पमत्त-संजओ अट्टविहबंधको णामपगतीणं एकक्तीसं बंधमाणो आहारकदुगस्स जहन्नगं पदेसबंधं बंधति । ‘प'चासंजयसम्मो भवाइ’ ति देवदुगं वेउव्वियदुगं तित्थकरणामाणं एएसि पंचण्हं असंजयसंमहिट्ठी भवादिसमए वड्डमाणो जहन्नगं पएमबंधं बंधति, कहं ? भन्नइ, देवणेरइयाणं तित्थकरणामबंधकाणं तओ चुताणं मणुएसु उववज्जंताणं उप्पत्तिपढमसमए चेव देवगतिपाओगं तित्थकरणाममहितं एगूणीतीं बद्धमाणानं सव्वजहन्नजोगीणं देवदुगवेउव्वियदुगाणं सव्वजहन्नो पदेसबंधो । अमन्निसु किं न भवति ? इति चेत् , भन्नइ—असन्नि अपज्जत्तकद्धाए वड्डमाणो देवगतिणेरइयगइपाओगे ण बंधइ, सन्निअपज्जत्तगजोगाओ असन्निपज्जत्तगजोगो असंखेज्जगुणो ति काउं जहन्नगो पदेसबंधो ण भवति । तित्थकरणामस्स मणुओ तित्थकरणामबंधको कालं काउं देवेसु उववन्नो तस्स पढमसमए मणुयगतिपाओगं तित्थकरणाममहितं तीसं बद्धमाणस्स सव्व-जहन्नजोगिस्स सव्वजहन्नो पदेसबंधो, अन्नत्थ ण लब्धमिति । ‘भवाइ सुहुमो भवे सेस’ति भवाइ ति दोण्हवि सामन्नं, गिरयदेवाउगं देवदुगं गिरयदुगं वेउव्वियदुगं आहारदुगं तित्थगणामं च मोत्तूण सेमाणं सव्वपगतीणं सुहुमो अपज्जत्तगो भवादिसमए वड्डमाणो हीणवीरिओ अप्पप्पणो ठाणे सव्ववहुकाओ पगतीओ बंधमाणो सव्वजहन्नजोगी सव्वेसिं जहन्नं पदेसबंधं करेइ । णामे अपज्जत्तकसुहुमसाधारणाणं पणुवीसबंधगो, एमिदियआयवथावराणं लुब्बीसबंधको, मणुयदुगस्स एगूणीतीसबंधको, सेमाणं णामपगतीणं तीसबंधको जहन्नगं पदेसबंधं करेति, सो चेव आउगाणं दोण्हं आउगतिभागादिसमए वड्डमाणो सव्वजहन्नं करेइ । कारणं पुव्वुत्तं । आदिशब्दात् गहितं सामित्तं भणितं ॥ ९७ ॥

इदां ण पगतिठित्तिअणुभागपदेसाणं बंधकारणणिरूवणत्थं भन्नइ—

जोगा पयच्चिएसं ठिइअणुभागं कसायओ कुणइ ।

कालभवत्खिसपेक्खो उदओ सविवागअविवागो ॥ ९८ ॥

व्याख्या--'जोगा पयस्विपएसं ठिइअणुभागां कसायओ कुणइ' ति जोगाओ पगतिबंधो पदेसबंधो य भवति, कर्हं ? भग्गइ, जोगाओ पएसगहणं पदेसविहिओ पगतीणं बंधो णत्थि, तेण जोगा पगतिपदेसबंधो । ठितिवंधं अणुभागबंधं च कसायतो करेइ । कर्हं ? भग्गइ, कम्मस्स 'ठिइ णिट्ठा रसभावो य कसायतो भवति, ते चेव ठितिअणुभागा । एत्थ अइहण-तंदुलदिट्ठनो, अइहणतुल्लो अणुभागो, तंदुलत्वाणीया पदेमा, जो रद्धो सो चिरकालठाति, इवरो वा पगतीबलातिकरणं । एवं बद्धस्स कम्मस्स त्रिपाकणिरूपणत्थं भग्गइ 'कालभवत्थेत्तपेक्खो उदओ सविचागअविचागो' ति पंच णाणावरणा, उवरिन्ना चत्तारि दंसणावरणा, मिच्छत्तं तेजइककम्मइगसीरं वल्लगंधरसफासा अगुरुउद्दुग्धराथिगसुभासुभणिग्गेणं पंच अंतराइगमिति एताओ सत्तावीसं पगतीओ ध्रुवोदयाओ सच्चालं मच्चजीवाणं अत्थि । एआओ मोत्तण सेमाओ कालं भवं खेत्तं च पडुच्च उदयं देति । णिहापणगक्रमायणोक्रमायादथो कालाइ पेक्खिणो । णेरइगतिरियमणुपदेवाणं जाणि एक्कंतप्पाओग्गाणि ताणि तं तं भवं पडुच्च उदयं देति ति भयापेक्खाओ । आकासं खेत्तं तं पप्प आणुपुब्बिमादीणं उदयो । संखेवेणं एत्तिओ उदयभावो विभागतो अणेगमेयभिओ । 'उदओ सविचाग अविपागो' ति, अप्पणो सभावेण उदेति जो सो सविपाको, जहा मणुयस्स मणुयगति अन्नपगतीभावेण उदये न देति ति । अविपाकी जहा तस्सेव मणुयस्स सेमाओ तिन्नि गतीओ थिबुगपंक्रमेणं मणुस्सगतिउदयसमए मणुयगतिभावेण परिणता वेदिज्जंति ति । अविपाकिणो जत्तिया ते सव्वेवि अप्पणो जातिए वेदिज्जमाणम्मि परिणता तच्चावेण वेदिज्जंति अणुदिन्नस्स खयो नत्थि ति ॥ ९९ ॥

इयाणि जोगठितिवंधज्जवसाणठाणाणं अणुभागबंधज्जवसाणठट्ठाणाणं च एतेसि बंधकारणाणं कज्जाणं च पगतिठितिअणुभावपदेसाणं अप्पवहुगणिरूपणत्थं भन्नेइ--

सेदिअसंखेज्जइमे जोगट्ठाणाणि होंति सव्वानि ।
 तेसिमसंखिज्जगुणो पयस्वीणं संगहां सव्वो ॥ १०१ ॥
 तासिमसंखिज्जगुणा ठिइविसेसा हवन्ति नायव्वा ।
 ठिइबंधज्जवसायाणिऽसंखगुणियाणि एत्तो उ ॥ १०० ॥
 तेसिमसंखिज्जगुणा अणुभागे होंति बध्दठाणाणि ।
 एत्तो अणंतगुणिया कम्मपएसामुण्येव्वा ॥ १०१ ॥
 अविभागपल्लिङ्गेया अणंतगुणिया भवन्ति एत्ता उ ।
 सुयपवरदिड्ढिवाए विसिद्धमतओ परिकहिंति ॥ १०२ ॥

व्याख्या—‘सेहिअसंखेज्जइमे जोगट्ठाणाणि होति सव्वाणि’ ति ‘जोगो’ ति जोगो बीरियं धामो उच्छाहो परककमो चेठ्ठा मत्ती सामत्थमिति एगट्ठं, तेसिं ठाणाणि जोगट्ठाणाणि । मच्चजहन्नाओ जोगट्ठाणाओ आढवेत्तु अणंतराऽणंतरं विसेमाहियं जोगट्ठाणं एताए जोगवुहदीए ताव गंतव्वं जाव उक्कोसं जोगट्ठाणं ति । ‘सेहिअसंखेज्जइमे’ ति ताणि सव्वाणि जोगट्ठाणाणि केत्तियाणि ? भन्नुइ, लोकसेट्ठिए अमंखेज्जतिभागे जत्तिया आकामपदेसा तत्तियाणि जोगट्ठाणाणि सव्वाणिवि । ‘नेसिमसंखेज्जगुणो पगतीणं संगहो सव्वो’ ति तेहिं जोगट्ठाणेहिंते अमंखेज्जगुणो पगतीणं समुदयो । कहं ? भन्नुइ, ओहिणाणओहिंदमणा-
वरणाणं पगतीओ असंखेज्जलोककाकामपदेममेत्ताओ, तेसिं खयोवसमभेदा वि तत्तिया चेव । चउण्ड-
माणपुण्ड्रिणामाणं असंखेज्जओ पगतीओ, लोगस्स वि संखेज्जतिमे भागे जत्तिया आकामपदेसा तत्तियाओ । सेवा पमिदा । एते अहिक्किच्च जोगट्ठाणेहिंते अमंखेज्जगुणाओ पगतीओ एककेक्के जोगट्ठाणे षट्ठमाणणं एताओ मच्चाओ बंधंति ति । तासिमसंखेज्जगुणा ठिईविसेसा इवन्ति नापय्य’ ति तासिं पगतीणं असंखेज्जगुणा ठितिविसेसा ठितिभेदा इत्यर्थः । कहं ? भन्नुइ, एककेक्काए पगतीए जहन्नकठितीओ आढवेत्तु ताव जाव उक्कोसठिती एतासिं मज्जे जत्तियाणि तरतमजोगेणं समयोत्तवड्ढितानि ठितिठाणाणि (ठिईविसेसाणि) ताणि पगतिसमूहेहिंते असंखेज्जगुणाणि, एककेक्कंमि असंखेज्जभेदा लब्धंति ति काउं । ‘टिह्वन्धअज्झवसाणाणि असंखेज्जगुणाणि एत्तो उ’ ति ठिईविसेसेहिंते ठिईवंधज्झवसाणाणि असंखेज्जगुणाणि । कहं ? भन्नुइ, ठिति निवर्त्तंति जाणि अज्झवसाण.ठाणाणि ताणि ठितिवंधज्झवसाणाणाणि ।^{१३६}

(१३६) ‘ठितिबंधज्झवसारो’ त्यावि । स्थितिर्जोवप्रवेशाऽविभागेन कर्मणोऽवस्थानशक्ति-
स्तस्याव्याधाविधानं स्थितिबन्धः । अध्यवसायः कषायोदयपरिणामः । स एव स्थानं, तिष्ठति शीवो-
ऽस्मिन्निति कृत्वाऽध्यवसायस्थानं । स्थितिबन्धस्याध्यवसायस्थानं स्थितिबन्धाऽध्यवसायस्थानं । एव-
मनुभागबन्धाध्यवसायस्थानमपि । परमनुभागो रसोऽनु पश्चात् बन्धस्य मज्जते सेव्यत इति कृत्वा ।
तत्रानेकरूपि स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानेरेकमेव स्थितिबन्धस्थानमुपपद्यते । अनुभागबन्धाध्यवसाय-
स्थानानि तु स्वसंख्ययाऽनुभागस्थानानामुत्पादकानि । अनुभागस्थानं नाम एकसमवयुहीतस्य ज्ञाना-
वरणादिकर्मप्रवेशप्रचयस्य रसः । उक्तं च—

‘किं ठाणं णाम ? एगसमये जो दीसति कम्माणुभागो तं ठाणं णाम’

[]
स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानामनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानां च कः प्रतिविशेषः ? इति
चेत्, उच्यते—न काश्चिदेकान्तिक, तथा हर्षकंस्य स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानस्याऽसंख्यलोककाश-
प्रवेशप्रमाणानि द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदलक्षणानि सहकारिकारणानि सन्ति । ततः तत्रैकमपि द्रव्यतया
एकमपि स्थितिबन्धविशेषं कुर्वीत तत् तत् सहकारिकारणवशादाविर्भूततत्तच्छक्तिविशेषं तत्रैव
स्थितौ तावतोऽनुभागबन्धः स्थानविशेषाणां (विशेषा) नुत्पादयतीति । न चैतदनुपपन्नं नाम, एनेक-

कमायोद्यावि बुधन्ति, ताणि अंतोमुहुतमेतकालपरिमाणानि ताई च जहन्नके ठितिठाणे असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि जहन्नगाओ आढवेत्तु उवरिमाणि छट्टाणवड्हियाणि, तओ समउत्तराए ठितिए ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि अन्नाणि, असंज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि, तओ विसेसाहिकाणि, तओवि समउत्तराए ठितिए ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि अपुव्वाणि असंखेज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि तेहिंतो विसेसाहिकाणि एवं मंढीए नेयव्वं जाव उक्कोमिया ठिति ति । एक्केक्के ठितिठाणे असंखेज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि लब्धंति ति ठिइविसेमेहिंतो ठितिअज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि । 'तेसिमसखेज्जगुणा अणुभागे हंति बंधठाणाणि' ति तेसिं ठितिवंधज्जवसाणठाणाणं असंखेज्जगुणाणि अणुभागबंधज्जवसाणवठाणाणि । कइं ? भन्नइ, ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि णाम कसायोदयपरिणामो गामणगरादिपरिणामवत्, तेसिं उच्चणीयमज्झमकुहुं बविहवविशेषवत् तेषु ठितिवंधज्जवसाणेषु तिव्वमंइमज्झमपरिणामाणि, अणुभागेदमिन्नाणि जहन्नेगेक्कममयपरिणामपरिमाणानि, उक्कोसेण-उट्ठममयपरिणामपरिमाणानि, अणुभागबंधज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि बुधन्ति, ताणि असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि एक्केक्कमिं ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि, तेण अणुभागबंधज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि भवन्ति । 'एसो अणंतगुणिप्रा कम्मपदेसा सुणोयव्वं' त 'एसो' ति अणुभागबंधज्जवसाणठाणाहिंतो कम्मपोग्गला ते अणंतगुणा कइं ? भन्नइ, कम्मपोग्गलगतकसमए जो परिणामो मां अणुभागबंधज्जवसाणठाणपरिणामो बुधन्ति, किं कारणं ? भन्नइ, तओ परिणाम-विसेसाओ तेषु पोग्गलेसु रसविसंसे भवति ति । ते च कम्मपोग्गला अभवन्तिकेहिं अणंतगुणा

शक्तिप्रचितय वस्तुवस्तुसहकारिकारणवशेन उपाया (धि)मेवात् स्फटिकप्रतिच्छायावत् । तस्य साक्ष्या शक्तिरभिध्यवती भवति । उक्तं चैतवर्थानुपाति कर्मप्रकृतिप्रभृते-“सर्वविसुद्धसंज्ञमात्रमुद्धारम-समयमिच्छादृष्टिस्सा णाणावरणजहन्निद्विबंधपाउग्गाणि असंखेज्जलोगमेत्त विसोहिंठाणाणि होन्ति । पुणो तेसिं उक्कस्स चरमविमोहिए असंखेज्जलोगउत्तस्सकण १ [सहायाए वज्झमाणुभागठाणाणि असंखेज्जलोगमेत्ताणि अत्थि एवं द्विचरमादि विशुद्धस्थानेष्वपि वाच्यम् ।” एव च तदेकमपि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तत्तत्सहकारिकारणवशात् तत्तदनुभागबन्धाध्यवसायमित्यप्यवश्यत इति नाशयन्तिको-ष्ठीषां भेद इति । न चैतानि कश्चिदेको पुणपव्वं बध्नाति, समयवद्धानुभागस्यैकस्थानकत्वात् । यदुक्तं 'किं स्थानं ? समयवद्धोऽनुभाग' इति । यदत्रूणि [६] ताऽनुभागस्थानं प्ररूपणायां ग्रामनगरादि समयेषु स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेषु चत्तरीचाविकुलकल्पत्वकल्पनाऽनुभागबन्धाध्यवसायस्थानविभागो भूतः (कृतः) स यद्यपि यो (यो) गण्यभावमनुत्पादयति तथाप्येकस्यानेके विशेषा इति क्वापनवर-तथाऽत्र बोद्धव्यो, न तु यो (यो) यद्यप्यस्तिप्रतिपादनपरतया बद्धः । किञ्चे तत्सहकारिकारणसहायकेकं स्थितिकृत्वाध्यवसायस्थानमाश्रित्य, नानाजीवानपेक्ष्य 'योग्यप्रज्ञापयेतां यनुभागबन्धाध्यवसाय-स्थानानि' स्मरति ॥ ७ ॥ आतकत्रूणि विधमकतिपयपदविषयं समग्रम् ॥ ६ ॥

१ बुद्धकोष्ठध्यानतरंगवपाठः कर्मप्रकृतिचूर्णितिप्पनतो योजितः

सिद्धाणमणंतभागमेता एकैकैकंमि समण गहणं एंति । एवमणुमयं एकैकैकंमि परिणामम्मि अणंतार्णतकम्मपोगला लब्धंति चि काउं अज्झवसाणठाणेहिंते कम्मपोगला अणंतगुणा । अवि-
भाग पलिच्छेदा अणंतगुणिया इवंति एत्तो उ' ति 'एत्तो उ' नि कम्मपोगलेहिंते
अविभागपलिच्छेदा अणंतगुणिता । कहं ? भन्नइ, जहा अहणविसेसाओ सित्थेसु रसविसेसो दिट्ठो
तहा अज्झवसाणविसेसाओ कम्मखंधेसु रसविसेसो भवति, अज्झवसाणाइं अहणतुल्लाइं तंदुलत्थाणीया
कम्मपदेसा । जो एकैकंमि सित्थे रसो सो विभज्जमाणो २ भागं ण देह मो अविभागपलिच्छेदो ।
एवं कम्मखंधेसु जो अणुभागरसो सो केवलणाणेण विभज्जमाणो विभज्जमाणो भागं ण देति सो
अविभागपलिच्छेदो बुच्चति, तारिसा आविभागा पलिच्छेदा एकैकैकंमि कम्मपदेसम्मि सव्वजीवाणं
अणंतगुणा लब्धंति, उक्तं च

“गहणसमयमि जीवो उप्पाएउं गुत्थे सपच्चयतो । सव्वजियाणंतगुणो कम्मपदेसेसु सव्वेसु ॥ १ ॥” ति
[कर्मप्र० बं० २९]

तेण कम्मपदेसेहिंते अविभागपलिच्छेदा अणंतगुणिता । सुयपवरदिट्ठिवाए विसिद्ध-
मतयो परिकहंति' नि सुयं दुवालसंगं-प्रवरं प्रघानं-सुण पवरं सुयपवरं, किं तत् ? उच्यते दिट्ठि-
वादो, तम्मि दिट्ठिवाए दिट्ठवादन्धे विशिष्टाप्रधानाप्रकृष्टामतिबुद्धिर्येषां ते विशिष्टमतयो दृष्टिवा-
दायंश्चा इत्यर्थः, ते एवं दिट्ठिवायत्थं तु परिकहंति ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥
इदाणि उवसंहरणमिमां भञ्जइ—

एसो बंधसमासो बिंदुक्खेवेण वन्निओ कोइ ।

कम्मप्पवायसुयसागरस्स णिस्संदमेत्ताओ ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘एसो’ नि जो भणिओ ‘बंधसमासो’ नि बंधाणं पगतिठितिअणुभागपदेसाणं
संखेवो ‘बिंदुक्खेवेण वन्निओ’ नि पिंडोन्धेपेण पिंडेणैव उद्धरिय कम्मपवाए जहा ठितं तथा
उद्धरिय ‘वन्निओ’ भाणओ ‘कोइ’ नि किंचिमेवं, ‘कम्मप्पवायसुत्तं’ नि कम्मविवागं जं भणइ
सत्थं तं कम्मप्पवादं कर्मप्रकृतिरित्यर्थः, कम्मप्पवादसुतमेव सागरो कम्मप्पवादसुतसागरो, तस्स
कम्मप्पवादसुतसागरस्स णिस्संदमेत्ताओ जहा घतघडादीणं णिस्संदो तुच्छो, तथा कम्मप्पवादसुत-
सागरस्स णिस्संदमेत्तो अत्यन्ताऽल्प इति भाणियं भवति ॥ १०३ ॥

इयाणि आयरिओ अप्पो गारवणिहरणत्थं अन्नेसिं च बुद्धिपकरिसदरिसणत्थं छउमत्थबु-
द्धिलक्षणं च दरिसंते भन्नति—

बंधविहाणसमासो रइओ अप्पसुयसंदमइणा उ ।

तं बंधमोक्खणिउणा पूरेऊणं परिकहंति ॥ १०४ ॥

व्याख्या—‘बंधविहाणसमासो’ नि बंधस्स विहाणं-भेदो तस्स समासो-संखेवो ‘रइओ’
गहियो ‘अप्पसुयसंदमइणा’ मंदं-तुच्छं मति-बुद्धि, अल्पश्रुतेन मंदमतिना, रतितो नि एवं

ज्ञात्वा सिद्धान्तविरुद्धं-विपरीतं वा 'तं बंधमोक्स्वनिउणा पुरेऊण परिकहेति' ति तं-विरुद्धं विपरीतं वा बंधमोक्स्वणिपुणा बंधमोक्स्वकुसला इत्यर्थः 'पुरेऊणं परिकहेति' नि पठिपुन्नं करेण भणेज्जा ॥१०४॥

इय कम्मपयडिपगयं संखेबुद्धिं णिच्छियमहत्थं ।

जो उवज्जुज्जइ बहसो सो णाहिति बंधमोक्स्वडं ॥ १०५ ॥

व्याख्या—'इय' नि एवं कम्मपगडिगयं कम्मपगडिअहिगारं 'संखेबुद्धिं' संखेवेण कदियं, 'णिच्छियमहत्थं' ति परिच्छिन्नमहत्थं महार्थता कथमितिचेत् ? मन्नइ, एतेण । बीएण सेमोवि महग्गो सुढमहिगम्मइ ति, जो पुरिसो 'उवज्जुज्जइ' भुज्जो भुज्जो चित्तेइ, सो पुरिसो 'णाहिति' जाणिहिति 'बंधमोक्स्वडं' बंधमोक्स्वसरुवं बन्धमोक्षार्थमिति ॥ १०५ ॥

[धूर्णिटिप्पनकृतप्रशस्तिः—]

किञ्चिच्चूर्णिगिरां व्यधायि व्यशद् (बिलसद्) प्रशाप्रकर्षादृते,

ऽप्येतच्च बंधनमचितकमगुरुप्रौढप्रसादोवयात् ॥

संगृह्यन्तु विशोधयन्तु विदुषामाख्यान्तु तत्साम्प्रतम् ।

धीमन्तः सुजना यतोऽञ्जलिमहं बद्ध्वा वा समम्पर्यये ॥१॥

(शाबूँल विक्रीडितम्)

श्रीमच्चन्द्रकुलीनेन, मुनिचन्द्रेण सूरिणा ।

गुणचन्द्रामिषध्याव(श्राद्ध) - प्रापितेन सता कृतम् ॥२॥

(अनुष्टुब)

कि(वि)क्रमात् समतिक्रान्ते—रेकपञ्चाशताधिकः ।

एकावशवर्षशतैः (' ' ') टिप्पनं निमित्तं गतम् ॥३॥

(अनुष्टुब)

यदत्र मतिमोहेन किञ्चिद्वागमवर्जितम् ।

बद्धं वस्तु मया तत्र, मिथ्याबुद्धकृतमस्तु मे ॥४॥

(अनुष्टुब)

इति शताम्बरश्रीमुनिचन्द्रसूरिचिरचितं शतकटिप्पनकं समाप्तम् ।

प्रत्यक्षरं निरूप्य तस्य, ग्रन्थमात्रं विनिश्चितम् ॥

शतानि नव पञ्चाश-इधिका पञ्चमिस्तथा ॥ १ ॥

॥ ग्रन्थाग्रं ६५५ ॥

यदक्षरं परिभ्रष्टं, मात्राहीनं च यद्वचनेत् ॥

अन्तर्गम्यं तद्बुधैः सर्वं, कस्य न स्थलते मनः ॥ २ ॥

संवत् १३३४ वर्षे द्वि फागुणवदी ११ शनावर्षाह श्रीमत्पुस्तने महाराजश्रीसारंगदेवराज्ये श्री सङ्केत शतकटिप्पनकं लिखापितं ॥ॐ॥ साक्षणेन लिखितं ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥

इति श्रीमद्मुनिष्वन्त्रक्षरिभिर्विरचितविषमपदटीप्पनकसमलङ्कृतया
चिरंतनाचापंकृतचूर्ण्या विभूषितं
पूर्वधरवाचकचरश्रीशिवशर्मसूरोश्वरप्रणीतम्

बन्धशतकम्

॥ समाप्तम् ॥

अहम्

श्रीउदयप्रभसूरिविरचितटिप्पनयुतं पूर्वश्रवाचकरश्रीशिवशर्मसूरोश्वर प्रणितं

बन्धशतकम्

प्रणम्य श्रीमहावीरं श्रीशतकस्य टिप्पक[न]म् ।

श्रीउदयप्रभसूरिः कुस्ते बृद्धिवृद्धये ॥ १ ॥

अरहन्ते भगवन्ते अणुत्तरपरक्लमे पणमिजणं ।

बंधसयगे निबद्धं संगहमिणमो पवक्खामि ॥ १ ॥

प्रसेपगाथेयम् सुगमा ॥

सणह इह जीवगुणसन्निपसु ठाणेसु सारजुत्ताओ ।

वाच्चं कइवइयाओ गाहाओ दिट्ठिवायाओ ॥ २ ॥

श्रुतः, अत्र प्रकरणे जीवगुणनामस्थानयोः सारः कर्मविचारप्रधानस्तेन युक्तः । वक्ष्ये शिवशर्मसूरिरहं कियत्थो[तोर]पि शतमानाः । गीयन्ते प्रतिपाद्यन्तेऽर्थाः आमिरिति गाथाः । दृष्टिवाद इत्यायमप्रायणीयाख्यं पूर्वमस्ति तत्र प्रणिधिकह्वाख्यं पञ्चमं वस्तु । तत्रापि कर्मप्रकृतिप्राप्तं नाम प्राप्तं श्रुतविशेषरूपम् । (तत्रापि यत्कर्मप्रकृतिलक्षणं द्वारं) तस्मादुद्धृत्यता गाथा वक्ष्ये इति भावार्थः । एतेन शास्त्रगौरवमापादितं मंगलं च । अभिधायकमिदं शास्त्रम् । शास्त्रार्थो अभिधेयः । ताभ्यां संबंधः । प्रयोजनं श्रोतृकर्त्रोरैहिकामुष्मिकफलमिति ॥२॥ द्वारगाथाद्वयमाहः—

उवयोगा जोगविही जेसु प ठाणेसु जत्तिया अन्थि ।

जप्पच्चईउ बंधो होइ जहा जेसु ठाणेसु ॥ ३ ॥

बंधं उदयोदीरणविहिं च तिणहं पि तेसि संजोगं ।

बंधविहाणे य तहा किंचि समासं पवक्खामि ॥ ४ ॥

उपयोगयोगयोर्विधयोः भेदाः ययोर्जीवगुणस्थानयोर्विगतः सस्ति तेऽत्रानिधास्यन्ते । चकारो भिन्नक्रमो, यत्प्रत्ययश्च बंधः सामान्यतो मिथ्यात्वादिहेतुभिः कर्मणां तच्चाभिधास्यते । 'होइ जहा' सि. स एव बन्धः प्रत्येक ज्ञानावरणादिकर्मणां ज्ञानप्रत्यनीकतादिविशेषहेतुभिर्यथा तदप्यभिधास्ये, येषु गुणस्थानेषु बन्धोदयोदीरणाभेदास्ताभ्यभिष्यामि । तेषां सयोगं च-एतावतीः प्रकृतीर्बन्धन्तेतावतीर्बंधयत्पुदीरयति च समं । बंधविधाने (बन्ध)भेदे च प्रकृतिस्थित्यनुभावप्रदेशलक्षणे समासं संज्ञेयं किंचित्प्रवक्ष्यामीति योगः । 'तथा'यथा कर्मप्राप्त्येवम् । आद्यार्थस्त्वयम्-उपयोगो जीवत्वतत्त्वभूतो बोधः । स द्वेषा ज्ञानपञ्चकमज्ञानत्रिकं च । विशेषविषयः साकारः । १। दर्शनचतुष्कं सामान्यविषयोऽसाकारः । २। एव द्वादशधा ॥ योगो जीवस्य बीर्यं स मनोवाक्कायभेदात् त्रिधा,

त्रिविधोऽपि पञ्चदशधा यथा-सत्यम्, असत्यं, सत्यास-यम् असत्यामूषेति चतुर्धा मनो वाक् च, काय
जीवारिक १ जीवारिकमिथ २ बैक्य ३ वैक्यमिथ ४ आहारक ५ आहारकमिथ ६ कामं ७ कायाः
एवं १५ ॥ बन्धविधानं-मेवः प्रकृत्यादि (:) मोदकवत् । वाताद्यपहारिणी प्रकृतिः । पक्षादिका स्थितिः ।
अनुभावः-स्निग्धमधुर एकगुणो द्विगुणो वा रसः । प्रदेश-कणिक्काप्रभृतिमानकमानः । एवं कर्मणि,
ज्ञानाद्याचारिका प्रकृतिः । त्रिशताक्षरकोटाकोटिका स्थितिः । एकस्थानावित्तीव्रमन्दाविको रसः ।
अल्पबहुः प्रदेशः । एष चतुर्विधोऽपि कर्मण उपादानकाल एव बध्यते ॥३-४॥ जीवस्थानान्याह—

एगिदिएसु चत्तारि हुंति विगलिदिएसु लुच्चेव ।

पंचिदिएसु य तहा चत्तारि ह्वन्ति ठाणाई ॥ ५ ॥

जीवन्ति जीविष्यन्ति जीवितवन्त इति जीवाः, तेषां स्थानानि सूक्ष्मकेन्द्रियादीनि चतुर्दश ।
तत्र एकेन्द्रियेषु सूक्ष्मोपि पर्याप्तापर्याप्तौ बाहरोपि पर्याप्तापर्याप्त इति चत्वारि जीवस्थानानि । विकले-
न्द्रियेषु द्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तमेवात् षडेव । पंचेन्द्रियेषु संज्ञ्यसंज्ञिरूपेषु पर्याप्तापर्याप्तमेवा-
चत्वारि, एवं सर्वाण्यपि चतुर्दश ॥५॥ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानान्याह—

तिरियगईए चउदस ह्वन्ति सेसाओ जाण दो दो उ ।

मग्गणठाणंसेवं नेयाणि समासठाणाणि ॥ ६ ॥

तत्र — गई १ इन्द्रिय २ काये ३ जोए ४ वेए ५ कसाय ६ नाणे ७ य

संज्ञम ८ दसण ९ लेसा १० भव ११ सम्मे १२ सन्नि १३ आहारे १४ ॥७॥

इति चतुर्दशमार्गणास्थानानि । मृग्यन्ते जीवावय एविति । तत्र तिर्यगंतो चतुर्दशापि जीव-
स्थानानि भवन्ति । शेषानु नारकनरदेवगतिषु द्वे द्वे सज्जिः पर्याप्तापर्याप्तरूपे । अपर्याप्तो लब्ध्या करणं
द्विधापि । तत्र योऽपर्याप्त एव स्त्रियते स लब्ध्यपर्याप्तः । यस्तु करणादीनि नाद्यापि पूरयति, परं
पूरयिष्यति स करणाऽपर्याप्तः । नरेषु मयथापि भवति । नारकदेवयोः करणऽपर्याप्त एव । असंज्ञ-
पर्याप्तो नरस्तु तिर्यगंतो ज्ञेयोऽरूपकालकत्वाद्वा न तृतीयः प्रोक्तः । मार्गणास्थानेष्वेवं संक्षेपजीवस्था-
नानि ज्ञेयानि । 'इन्द्रिय' इति स्वप्नंते सर्वाणि । रसने एकेन्द्रियसंज्ञवीनि चत्वारि वर्जयित्वा शेषाणि
दश । घ्राणे एक-द्वौन्द्रियसंज्ञवीनि पृथक् वर्जयित्वा शेषाण्यष्टौ । चक्षुषि चतुः पंचेन्द्रियसंबंधीनि षट् । श्रवणे
पंचेन्द्रियसंबंधीनि चत्वारि । 'काय' इति-पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिष्वेकेन्द्रियसंबंधीनि चत्वारि ।
असंज्ञेयानि वर्जयित्वा शेषाणि दश । 'जोए' इति मनोयोगे सज्जिपर्याप्तरूप एक, बाह्योगे पर्याप्तद्वित्रि-
चतुरसज्जिसंज्ञिरूपाणि पंच, काये चतुर्दशापि । 'वेए' इति-स्त्रीषु वेदयोः पर्याप्त-करणापर्याप्तसंज्ञ्यसंज्ञि-
रूपाणि चत्वारि । लब्ध्यपर्याप्तः सर्वोऽपि नपुंसक एव । यच्चात्रासंज्ञिनि स्त्रीषु साभिधानं
तत्कामप्रयिकमतेन न सेद्वान्तिकेन । नरासंज्ञिनस्तु लब्ध्यपर्याप्त एव । नपुंसके चतुर्दशापि । वेदाभावे
सज्जिपर्याप्तरूपमेकम् । 'कसाय' इति-तेषु चतुर्दशापि, अभावे संज्ञिपर्याप्तः । 'नाणे' इति-मतिभ्रुतावधिषु
संज्ञिपर्याप्तरूपपर्याप्तरूपे द्वे । लब्ध्यपर्याप्तस्तु मिथ्याहमेव । ननु सासावनः समतिभ्रुतः पृथिव्यादि-
भूस्पद्यते, कथं द्वे एव ? आह अमुद्धत्वात्र विवक्षितः । मनःपर्याप्तकेवलयोः संज्ञिपर्याप्त एकः, ब्रह्ममनसा
केवली संज्ञी । मतिभ्रुताज्ञानयोः सर्वाणि, विभगे सज्जिः पर्याप्तः करणापर्याप्तश्च । 'संज्ञम' इति-सामाधिक

१ छेद २ परिहार ३ सूक्ष्म ४ यथाख्यात ५ देशविरतेषु ६ पर्याप्तसंज्ञी एकः । अत्राने चतुर्वंश ।
 'द्वैतस्य'ति-चक्षुर्वंशेने पर्याप्तचतुरसंज्ञिसंज्ञिरूपाणि त्रीणि, करणापर्याप्तत्वे चक्षुर्वंशे । अबलुःषि
 चतुर्वंश । अबलु-अबधिशानवत् । केवले केवलज्ञानवत् । लेस'ति-रूपणनीलकापोतासु चतुर्वंश । तेजःपद्मसु-
 लानु संज्ञिपर्याप्तः करणापर्याप्तश्च । वेद्यभूतः करणापर्याप्त एकेन्द्रियवृत्तिरुक्तास्पर्शकालिकत्वात् विभक्तिः ।
 'अव' ति-अव्याभययोश्चतुर्वंशाणि । 'सूक्ष्म' ति क्षाधिक-वेद्य-क्षयोपशमिकेषु संज्ञिपर्याप्तः करणा-
 पर्याप्तश्च । कथं ? कश्चित् ब्रह्मायुक्तः क्षायिकं कश्चित् क्षयमानक्षायोपशमिकश्चरमप्रासरूपं वेद्यं
 चोत्पाद्य गतिचतुष्केष्वपर्याप्तः क्षायिकोवेद्यश्च लभ्यते, क्षायोपशमिकस्तु देवेभ्यश्च्युतस्तीर्थकरादिः ।
 ओपशमिके-पर्याप्तः संज्ञी, अपर्याप्तमपि केचित् । सासावने लब्धिपर्याप्ताः करणेन त्वपर्याप्ताः
 बाह्यैकद्वित्रिचतुरसंज्ञिने लभ्यन्ते, संज्ञी लब्ध्या पर्याप्त एव, करणेन त्वपर्याप्तः पर्याप्तश्च । मिथ्ये
 करणपर्याप्तः संज्ञी । मिथ्यात्वे चतुर्वंश । 'संज्ञि' ति संज्ञिनि पर्याप्तापर्याप्तत्वे द्वे, असंज्ञिनि-द्वावश ।
 'आहारे'ति-आहारके चतुर्वंश, अनाहारके [अपर्याप्त] सूक्ष्मबाह्यैकेन्द्रियद्वित्रिचतुरसंज्ञिसंज्ञिरूपाणि
 विप्रहृतौ तप्तः [पर्याप्तः] संज्ञी केवलिसमुद्घाते ॥७॥ जीवस्थानेनूपयोगानाह—

एकारसेसु निगतिग दोसु चउक्कं च बारगंसेमि ।

जीवसमासेसवं उवआगविही गुणेयवा ॥ ८ ॥

पर्याप्तचतुरसंज्ञिसंज्ञिवर्ज्येकावशसु मतिश्रुताज्ञानाचक्षुर्वंशेनरूपाः त्रयः । द्वयोश्चतुरसंज्ञिनोस्तु
 त एव चक्षुर्वंशेनेन सह चत्वारः । एकस्मिन्संज्ञिपर्याप्ते द्वावश करणापर्याप्तस्य (तीर्थकरः) पर्याप्तत्वेन
 गृहीतः ॥८॥ जीवस्थानेषु योगानाह—

नवसु चउक्के एक्के योगा एक्को य दुन्नि पन्नरस ।

तवभवगएसु एए भवन्तरगएसु काआंगो ॥ ९ ॥

यथासंख्यं सूक्ष्मबाह्यपर्याप्तापर्याप्तैकेन्द्रिय ४ द्वित्रिचतुरसंज्ञिसंज्ञिपर्याप्ताः ५ एषु नवस्वेकः
 काययोगः सामान्यतः । विशेषतस्तु लब्ध्या करणेन चापर्याप्तेषु सप्तस्वर्णोद्धारिकमिथः ॥ पर्याप्तस्य
 सूक्ष्मबाह्यैकेन्द्रियस्य वायुवर्जस्योद्धारिकः । बायोस्तु बाह्यपर्याप्तस्य वैक्रियः २ मिथ्योद्धारिकश्च लभ्यते ।
 चतुष्के करणपर्याप्तद्वित्रिचतुरसंज्ञिरूपे द्वौ ओद्धारिक १ असत्यामुषावाक् च २ एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिनि
 पञ्चवशापि । तद्भुवगतेवेते । अवान्तरगतेषु तु विप्रहृतौ एकः कार्यणकाययोगः ॥९॥

उवओगा योगविही जीवसमासेसु वन्निन्या एए ।

एक्को गुणेहि सह परिगयाणि ठाणाणि मे सुणाह ॥ १० ॥

कण्ठ्य॥१०॥

मिच्छद्विही-सासण मिरसे अजए य देशविरए य ।

नव संजएसु एए चउदसगुणनामठाणाणि ॥ ११ ॥

मिथ्या-विपर्यस्तं वंशेनम्-सत्यकथं यत्र स मिथ्यादृष्टिः, तस्य गुणस्थानम् किञ्चिद् ज्ञानसद्भावा-
 बन्ध्या जीवस्याजीवत्वं स्यात् । अनाद्यनन्तसमव्याप्त्याम्, अनादिसान्तं अव्याप्त्याम् सादिसान्तं [सत्यकथ-
 पतिसान्ताम्] ज० अंतम् हर्तम् [उ० अपार्थपुद्गलपरावर्तम्,] ॥११॥ आयम्-ओपशमिकलाभं सादयति
 आसादनम्, नैवस्तौ यलोपः, सह आसादनेन वर्तते १ सह आसादनया अनन्तानुबन्धिरूपया वा वर्तते

सासावनः २ सह सम्यक्स्वरसास्वावनेन वर्तते सास्वावनः ३ स चासौ सम्यग्दृष्टिश्च तस्य गु० ज० समयः । उ० षडाबलिकाः । कथं ? ग्रन्थिभेदानन्तरं जन्तुः स्थितित्रयमित्थं करोति ॥

△ △ △ △

□ अन्तरकर०

अनिष्टान्त०

अपूर्वकर०

यथाप्रवृत्त०

प्रथमान्तमुहूर्तं मिथ्यात्वे तत्रापूर्वनिवृत्त्यन्तेऽन्तरकरणाद्यसमये औपशमिक-
स्तस्यान्तमुहूर्तान्यसमये षडाबलिकासु वा औपशमिकं (स्थ) जन् उपशमश्रेणिप्रति-
पतितो वा सासावने वर्तते ॥१॥

सम्यक् च मिथ्या च दृष्टिर्यस्य स सम्यग्मिथ्यादृष्टिस्तस्य गु० औपशमिका-
दित्थं △ △ शुद्धार्थविशुद्धाशुद्धात्रिकं जीवकरणादेतस्मिन् कश्चिद्वगच्छति अन्त-
मुहूर्तम् । ततो मिथ्यात्व सम्यक्त्वं वा । संद्धान्तिकास्तु सम्यक्त्वान् मिथ्यात्वं याति

न मिथ्यमित्याहुः ॥३॥

विरमति स्म सावद्यात् विरत, गत्यर्थेति कर्तरि क्तः । न विरतो [विरतः] स चासौ
सम्यग् जानन्नपि द्वितीयकषायोदयाद् विरति न लाति । ज० अन्तमुहूर्तं, उ० सागरास्त्रयस्त्रि-
शतसाधिकाः ॥४॥

देशे विरतं यस्य स देशविरतः । तृतीयकषायोदयात् सर्वविरति नाप्नोति । ज० अन्तमुहूर्तं उ०
वेशोनपूर्वकोटिः ॥५॥

प्रमाद्यति स्म प्रमत्तः स चासौ संयतश्च प्र० तस्य गु० ज० समयः उ० अन्तमुहूर्तम्, (६) ।

न प्रमत्तं अस्य अस्ति अप्रमत्तः अशदिर्मत्वर्थयोऽच् । अन्तमुहूर्तम् ॥७॥

अपूर्वकरणक. ल [लान्ते] एष निघननिकाचने गते । अपूर्व करणं स्थितिघात 'रसघात' गुणश्रेणि-
गुणसंक्रम' स्थितिबंधेषु' यस्य सो अपूर्वकरणः । तत्र द्वयं सुगमम् । १-२ । उपरितनस्थितेर्विशुद्धितोऽवतारितस्य
बलिकस्याः-तमुहूर्तम् उदयक्षणादुपरि क्षिप्रतर क्षपणाय प्रतिक्षणमसंख्येयगुणबुद्ध्या विरचनं गुणश्रेणिः । ३ ।
स्थापना । ७ एषा पूर्वगुणेषु कालतो दोषा बलिकरपृथ्वी । अत्र अ[च] कालतो ह्रस्वा बलिकं पृथुतरा
बध्यमानशुभाशुमप्रकृतिषु अबध्यमानाशुमप्रकृतिबलिकस्य प्रतिक्षणमसंख्येयगुणबुद्ध्या विशुद्धिबशाभयनं
गुणसंक्रमः । ४ । कर्मणामशुद्धत्वात्पूर्वं दोषा स्थितिमत्र तु ह्रस्वं बध्नाति स्थितिबन्धः । ५ । उदयो-
द्वर्तने अप्यत्रापूर्वं । अयं च द्विधा क्षपक उपशमको वा, अहंत्वात् । न त्वसौ क्षपयति उपशमयति वा ।
अत्र च विघट्टानामसंख्येयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि स्युः, अध्यवसायनिवर्तनास्ति-
बृत्तिरप्येतत् ॥८॥

युगपदिवं प्रविष्टानां शुद्धाध्यवसायनिवृत्तिर्नास्ति इति अनिवृत्तिः । बाबरः स्यूलः संपरायः कषायो-
दयो यत्रासौ बाबरसंपरायः अनिवृत्तिश्चासौ बाबरसंपरायश्च अनिवृत्तिबाबरसंपरायः, तस्य गु० ९
॥१०॥ अन्तमुहूर्तमानेऽस्मिन् यावन्तः समयाः तावन्त्यध्यवसायस्थानानि । एकसमये प्रविष्टा[ना]
मेकमेवाध्यवसायस्थानं ॥ अत्र क्षपक उपशमको वा । अयं क्रोधमानमायासम्बन्धिनीः किट्टीलोमस्य तु
बाबरा किट्टीः क्षपयति । लोमस्य तु सूक्ष्माः सूक्ष्मसंपराये । तत्र सर्वजीवानन्तगुणरसयुक्तस्तावदेकोपि
परमाणुस्ते । सिद्धान्त (श्च) भागवतिमिरमध्येऽप्योऽनन्तगुणैः समरसे. परमाणुभिः कर्मस्कांथास्तैर्बर्गणा-
स्ततः स्पष्टं किं तेषामनन्तरसंख्येयतराणकिट्टीष्यन्ते ॥९॥

सूक्ष्मसंपरायः किट्टीकृतलोमोदयो यस्य स सूक्ष्मसंपरायः (ज०) क्ष० उ० अन्तमुहूर्तम् ॥१०॥

छाद्यते केवलं ज्ञानम् दशनं चात्वनो(ऽने)नेति छद्य तत्र तिष्ठति छद्यस्थः । बीतरागो मायालोभो-
दयरहितः । स क्षीणकषायोऽपि स्यात् अत उपशान्तकषायवितरागछद्यस्थः तस्य गु० । अत्रोपशमश्रेणिकमो
वाच्यः । ज० स० उ० अन्तमुहूर्तम् ॥११॥ ॥१२॥

योगो बीर्यम् सह योगेन वर्तते सयोगः । सयोगो वा सबंधनावेमत्वर्थीयेन० । स त्रिधा केवली मनःपर्यायैरनुसारमुर्ध्व मनसा पृष्ठा[ष्टो] मनसैवोत्तरं वरो, बाबा देशनां विधरो, कायेन कामति । देशोनां पूवकोटि । अ० मन्तुमुर्हतम् ॥११॥ नास्ति योगो अस्थ असौ अयोगो अयोगो वा त्रिधापि योगः ॥१४॥११॥

ॐ स्तुरनारयसु चत्वारि हुंति तिरिपसु जाण पंचेव ।

सुणयगईए वि तहा चोदसगुणनामठाणाणि ॥१२॥

गाथा कण्ठ्या । गतिमार्गणामु गाथायामेवर्तितत्वात् शेषेन्द्रियादिमार्गणामु गुणस्थानानि बध्यन्ते । इन्द्रियमार्गणा तत्रैकद्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तेषु मिथ्याहृष्टिलम्ब्यते । तेजो बायुवर्जप्रत्येकबाबरंकेन्द्रिय-द्वित्रिचतुरसंज्ञिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन त्वपर्याप्तेषु संज्ञिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन तु पर्याप्ताऽपर्याप्तेषु सासादनः । शेषाणि मिथ्यादीनि संज्ञिनि करणपर्याप्ते लम्ब्यन्ते । परं भविरते करणापर्याप्तेऽपि ॥२॥ काये-मूढ्यादौ षड्विधेऽपि मिथ्याहृष्टिलम्ब्यते । बाबरपूष्यपप्रत्येक-वनस्पतिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेनापर्याप्तेषु, ज्ञातेषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन त्वपर्याप्तपर्याप्तेषु सासादनः । शेषाणि मिथ्यादीनि १२ करणपर्याप्तेषु, परमविरतः करणाऽपर्याप्तपर्याप्तेषु च ॥३॥ योगे-त्रिविधेऽपि अयोगिवर्जानि(नि) त्रयोदश ॥४॥ वेदे, निवृत्त्यन्तानि अष्टौ, अनिवृत्तिस्तु यावद् वेदान् न क्षययति उपशमयति वा तावद्गुणस्थानसंस्थेयमागन् यावत्लम्ब्यते । तत ऊर्ध्वं सर्वेऽपि अवेदकाः ॥५॥ आद्यकषायेषु त्रिषु निवृत्त्यन्तान्यष्टौ अनिवृत्तिरपि यावन्न क्षययति उपशमयति वा । लोमे तु सूक्ष्मान्तानि दश । उपर्यकषायाः ॥६॥ मतिभूतावधिष्वविरतादीनि क्षीणमोहान्तानि नव । मनःपर्याये प्रवसादीनि क्षीणमोहान्तानि सप्त । केवले सयोग्ययोगिद्वयं । अज्ञानत्रये मिथ्यात्व-सासादने ॥७॥ सामायिक-छेदयोः प्रमत्तादीनि चत्वारि । परिहारे प्रमत्ताप्रमत्तद्वयं । सूक्ष्मे सूक्ष्ममेकम् । यथाह्याते तृषाऽन्तादीनि चत्वारि । असंयमे मिथ्यात्वादीनि चत्वारि । संयमासंयमे देशविरतमेकम् ॥८॥ चक्षुरक्षर्बन्धनयोर्मिथ्या-त्वादीनि द्वादश । अवधिबन्धने त्वविरतादीनि नव, प्रज्ञप्तौ तु मिथ्याहृष्टपादीनामप्यवधिबन्धनमुक्तम् । एवं यदा सासादने मिथे वा विभंगज्ञानी तदा अवधिबन्धनमपि इतन्न क्षीणमोहान्तानि द्वादश । ये तु मिथ्याहृष्टपादीनामवधिबन्धनं न मन्यन्ते तत्र कारणं न विद्यः । केवलबन्धने सयोग्ययोगिद्वयं ॥९॥ षडपिलेश्या आद्यगुणस्थानचतुष्के केचिद्वेशयतप्रमत्तायोरपि मन्यन्ते । यतः कृष्णमीलकापोता नामप्यसंस्थेयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि, मन्त्रकलेशेषु च तेषु विरतेरपि भावात् । वेशयतप्रमत्ताप्रमत्तास्तूपरितनलेश्यात्रये । निवृत्त्यादयः सयोग्यन्ताः शुक्लायामेव । अयोगिस्त्वलेश्यः ॥१०॥ भवेषु (अभ्येषु) चतुर्विंशति । अत्रभ्येषु मिथ्याहृष्टिरेकम् ॥११॥ क्षायिकेऽविरतादयोऽयोग्य-न्ताः । आयोपक्षमिकेऽविरतवेशप्रमत्ताप्रमत्ताः । औपशमिकेऽविरतादय उपशान्तान्ताः । मिथ्याहृष्टि-मिथ्यात्वे । सासादनः सासादने । मिथो मिथे ॥१२॥ संयसंज्ञिषु मिथ्याहृक्सासादने । मिथ्यादयः क्षीणान्ताः संज्ञिष्वेव । सयोग्ययोगी च न संज्ञी नाऽप्यसंज्ञी ॥१३॥ मिथ्याहृक्सासादनाविरतसयो-गिन आहारेकेवनाहारकेषु च । अनाहारत्वं केवलिनः समुद्राते । शेषाणां विप्रहृता । अन्ये स्वयो-गिबर्जा मिथ्यादय आहारका एव विप्रहृताभावात् ॥१४॥ गुणेषुपयोगानाह—

दुण्हं पंचउ लक्ष्मेव दोसु एकमि हींति वा मिस्सा ।

सत्त वडणा [सत्तुवओगा] सत्तसु दो वेव य दोसु ठाणेसु ॥१३॥

द्वयोः मिथ्यात्वसासादनयोः पञ्चबोपयोगा अज्ञानत्रयं चक्षुरक्षर्बन्धने च, केचिदवधिबन्धन-

ॐ कोष्ठद्वयान्तरगतो गाथायुक्तपाठः प्रती नास्ति तथाप्यत्र संभाव्यते ऽतो लिखितः ।

मयोच्छान्तिं वष्टम् । अविरतवेशविरतद्वये वष्टेव । मतिश्रुतावधिज्ञानानि ३ चक्षुरक्षक्षुरवधिदर्शनानि ३ एकस्मिन्मिश्रे वष्टेवेति संबध्यते, अज्ञानत्रयं चक्षुरक्षक्षुरवधिदर्शनत्रयं च ६ व्यामिश्रा सम्मयस्व-
मिध्यात्वसंवलितत्वात् । सप्तोपयोगाः सप्तसु प्रमत्तविधीणान्तेषु आद्यज्ञानत्रयं दर्शनत्रयं मनःपर्यव-
च ॥७॥ द्वयोः सयोगयोगिनोः स्थानयोः केवलज्ञानकेवलदर्शनं द्वे एव ॥१३॥ गुणेषु योगा एकमतेनाह-

तिसु तैरस एगे दस नव योगा कृन्ति सत्सु गुणेषु ।

एककारस य पमत्ते सत् सयोगे अयोगिककं ॥ १४ ॥

त्रिषु मिध्यात्वसासादनाविरतेषु मनश्चतुर्वाक् च ॥८॥ औदारिकवैक्रियो पर्याप्तेषु औदारिक-
वैक्रियमिश्रो अपर्याप्तेषु कामर्णो विष्टे त्रयोदश । अत्र मते वैक्रियोऽविरतान्तानामेव न देशविरतादीनां
लब्ध्याभावात् । एकस्मिन्मिश्रे अष्टौ मनोवाक्ययोगा औदारिकवैक्रियो च दश । नन्वस्य कालकरणा-
भावात् मा भूत कामर्णम् लब्धिप्रत्ययौदारिकवैक्रियमिश्रो कस्मान्न भवतः ? सत्यं, किन्तु कुतोऽपि
कारणात्प्रोक्तविति न विषयः । सप्तसु देशविरताप्रमत्तक्षीणान्तेषु नव २ अष्टौ मनोवाक्ययोगा औदारिक-
वैक्रिये, तद्भावे नैवाम् जन्मान्तरमिति न कामर्णौदारिकमिश्रो आहारकप्रमत्तस्य किमिति न ?
चेतुष्यते । अत्र मते आहारकस्यारम्भे समाप्तो वा प्रमत्त एव लब्ध्युपवीवनात् । एकादश प्रमत्ते नव
पूर्वोक्ता एव आहारकवैक्रियं च । सयोगि[नि] सप्त । सत्यं मनो असत्यामूर्ध्वं मनो, वाक् च ४, औदारिकः
तस्मिन्मिश्रकामर्णो समुद्घाते ५, अयोगमेकं अयोगिस्थानं लुप्तविभक्तिकम् ॥१४॥ ये तु देशविरतादीनामपि
वैक्रियः आहारकसमाप्त्युत्तरं संयतस्याप्रमत्तत्वमिच्छन्ति ते इत्थं पठन्ति--

तैरस चउसु दसेगे पंचसु नव दोसु ह्येति एककारा ।

एकमि सत्त योगा अयोगिठाणां ह्यष्ट एकं ॥ १५ ॥

तत्र चतुर्थः प्रमत्तः । एकादश पूर्वोक्ता एव वैक्रियद्विकेन सह त्रयोदशः, अत्र मते देशविरता-
दीनामपि वैक्रियाभ्युपगमः । 'दसैगेति' पूर्ववत् । अन्यच्च पूर्वमते नव २ योगा उक्ता । अत्र तु देशविरता-
प्रमत्तवर्जेषु पञ्चसु, तयोस्तु 'दोसु ह्येति एककारा' तत्र देशविरतस्य वैक्रियद्विकेन सहोक्ता एव ।
अप्रमत्तस्य नव पूर्वोक्ता आहारकवैक्रिययुता एकादश । अनयोरारम्भे प्रमत्तस्ततोऽप्रमत्तः, ननु पूर्वमते-
ऽवशादीनां श्रुत्वा वैक्रियमनयोः किं नोक्तम् ? अप्रवृत्ता । शेषं कण्ठस्थम् ॥१५॥

'जपचर्चईउ' इत्याह--

चउ पचर्चईओ बंधो पढमं उवरिमतिगे तिपचर्चई उ ।

मोसगबीओ उवरिमदुगं च देसेक्कदेसम्मि ॥ १६ ॥

उवरिक्खपचगे पुण दुपचओ जांगपचओ तिणहं ।

सामन्नपचया खलु अट्टणहं ह्येति कम्ममाणं ॥ १७ ॥

प्रत्ययाः बन्धहेतवः, ते सामान्यतश्चत्वारः, मिध्यात्वमविरतिः कषाया योगाश्चेति । तत्र
मिध्यात्वं पञ्चधा- एकांतं १ वैनयिकं २ सांशयिकं ३ मूढं ४ बिपरीतं ५, तत्र अनन्तधर्माध्यासिते
वस्तुन्येकोशावधारणमेकान्तं, यथा अस्ति नास्ति एव वा जीव इति ॥१॥ ऐहिकामुष्मिकं सुख विनय-
वातेव लभते न ज्ञानोपवासब्रह्मचर्यकष्टादित्यभिनिवेशो वैनयिकम् ॥२॥ अहंता जीवादितत्त्वमुक्तं किं
स्यात् न वेति सांशयिकं ॥३॥ पृथ्व्यादीनां मूढं ॥४॥ हिंसादीनां दुःखपक्षेऽपि सुखाभिनिवेशो
बिपरीतम् ॥५॥ यथा-

सत्यं वक्षि हितं वक्षि सारं त्रिभिः पुनः पुनः । असारेऽस्मिन् [अस्मिन्नसार] संसारे सारं सारङ्गलोचना ॥
मिषादशो न मे वास्तु किमन्यैर्दशैर्नान्तरैः । निर्वाणं प्राप्यते येन सारागेनाऽपि चेतसा ॥

अविरतिर्द्वादशधा । इन्द्रियमनसामनियन्त्रणं षोडश, षड्जीवबधश्च १२ ॥ १२ ॥ कथायाः
षोडश नोकषायनवकं च । २५ ॥ १३ ॥ योगाः पूर्वोक्ताः पञ्चदश । १४ ॥ सर्वेऽपि सप्तपञ्चाशत् । तत्र
चतुः प्रत्ययोऽपि बन्धः प्रथमे मिध्यादृष्टौ चतुर्भिरपि सोत्तरभेदेऽज्ञानावरणादिकं स कर्मं बध्नाति, परं
संयमाभावात् आहारकद्विकाऽपगमे पञ्चपञ्चाशदुत्तरभेदाः । उपरितनत्रिके सासादनमिध्याविरतिरूपे
त्रिप्रत्ययो मिध्यात्वाभावात् तत्पञ्चकापगमे सासादनस्य पञ्चाशत्, मिश्रस्य मृत्योरभावात् कामण-
मौदारिकवैक्रियमिश्रे अनन्तानुबन्धिचतुष्टकं च नास्ति, तदपगमे त्रिचत्वारिंशत् । अविरतस्य
मृत्योर्भावात् कामणमौदारिकवैक्रियमिश्रे च क्षिप्यन्ते, षट्चत्वारिंशत् भेदाः । 'मोसग धीउ' ति
द्वितीयोऽविरतिर्हेतुः समिश्रकोऽसंपूर्ण असवधाभिबुलत्वाद् द्वादशधा । उपरितनत्रिकं च कषाययोरूपम् ।
वैशिरि(तः) तत्राऽप्रत्याख्यानाभ्रत्वारो विप्रहेऽपर्याप्तत्वे वैशविरतेरभावात् कामणौदारिकमिश्रे ६
असंयमश्चास्येति सप्तकापगमे एकोनचत्वारिंशद् । प्र. गु. हिणः सनप्यारभंजत्रसासंजमो न विवक्षितो-
ऽशक्यपरिहारत्वात् । संकल्पजस्त्वंगीकृतो बहुचक्षुषी । 'उवरिस्त' ति, उपरितनपञ्चके प्रमत्तादौ
सूक्ष्मांते द्विः, कषाय १ योग २ प्रत्ययः । तत्र प्रमत्तस्य संज्वलनाः ४ नोकषायाः ९ योगाः कामणो-
दारिकमिश्रवर्जाः १३ सर्वे २६ ।

पणमिच्छय.रअविरयदुशालसकसायकम्पुलमिस्से । एवमिगनीसरदिह्या कवीस पमत्तगुणगणे ॥ उत्तरभेशः

अप्रमत्तस्य वैक्रियमिआहारकमिआपगमे २४ । निवृत्तेः शुद्धत्वाद् वैक्रियाहारकापगमे २२ ।
अनिवृत्तौ हास्यषट्कापगमे १६ । वेदत्रयकषायत्रयापगमे तु १० सूक्ष्मे । सूक्ष्मलोभक्षयात्प्रव, योगप्रत्यय-
स्त्रयाणामुपशान्तक्षीणसयोगिनाम् । तत्राऽष्टौ कनोबाभ्योश्च औदारिकश्चेति, प्रत्येकमुपशान्तक्षीण-
योर्नव । सयोगे स्वाद्यन्तं मनो वाक् च ४ औदारिक २० मिश्रकर्मणानि सप्त । अयोगो त्वबन्धकः । अर्थ
कण्ठयम् ॥ १६-१७ ॥ विशेषहेतुमाह—

पण्णायमंनराहय उवघाए तप्पओसनिन्हवणे ।

आवरणदुगं भूओ बंधइ अक्कासणाए य ॥ १८ ॥

आवरणद्विकं ज्ञानवर्शनावरणरूपं तच्च ज्ञानस्य ज्ञानिनां पुस्तकादीनां च प्रत्यनीकतया
अनिष्टावरणेन भूयोऽतितीव्रं बध्नाति कर्म । तथाऽन्तरायेण मत्तयानवत्रोपाशयलाभाविचारणेन ।
उपघातेन मूलतो विनाशेन । तत्प्रद्वेषेण अग्रीत्या । निवृत्तत्वेन न मया तत्समीपेऽधीतमित्यादिरूपेण ।
अक्कासातनया जात्याद्युध्दृष्टनादिहीलनया । ज्ञान्यवर्णवादाकालत्वाध्यायादिभिः पञ्चाश्वैरप्येतद्-
बध्यते । एवं वर्शनावरणेऽपि तवमिलापेन वाच्यम् । तथाहि—वर्शनस्य चक्षुर्वर्शनावेर्दशनिनां साध्यादीनां
तत्साधनं य ओत्रादेः प्रत्यनीकतयेत्यादि ॥ १८ ॥

वेदनीयहेतूनाह—

भूयाणुकंपवषजोग उज्जुओ खंनिदाणगुरुभत्तो ।

बंधइ भूओ सायं विवरीए बंधई (ए) इपरं ॥ १९ ॥

भूतानुकंपी. व्रते महाव्रताविषु, योगेषु सामाचार्यादिवृत्तः । मत्स्वर्धयलोपात् आन्तिदानवान् ।
गुरुभक्तश्च, किं बध्नाति भूयस्तीव्रं सातम् । विपरीते त्वसातम् ॥ १९ ॥ वर्शनमोहहेतूनाह—

अरिहन्तसिद्धचेइयनवसुयगुरुसाहुसंधपडणीओ ।

बंधइ वंसणमोहं अणंतसंसारिओ जेण ॥ २० ॥

अहंसिद्धचैत्यतपःभुतगुरुसाधुसंधानां श्रयनीकोऽवर्णवादी बध्नाति दर्शनमोहम् , येन बध्नेनाऽनंतसंसारिको भवति जीवः । उन्मादविशानया चैत्यमुनिब्रह्मलोकेन तत्त्वनिह्वयेन ॥२०॥
चारित्रमोहमाह-

निव्वकसाओ बहुमोहपरिणओ रागदोससंजुसो ।

बंधइ चरिसमोहं दुविहं पि चरिसगुणघाई ॥ २१ ॥

तीव्रकषायो यमेव कषायं तीव्रं करोति तमेव बध्नाति नोकषायोश्च । तवाहि-कोपनोऽहंकारी, परचाररतो-ऽलोकाभावी, ईर्ष्यालुर्मयावान् स्त्रीवेदम् । ऋजुर्मन्दकोपो मार्दवी, स्वचारतुष्टोऽमायावी पुंस्त्वम् । पिशुनो निर्लङ्घन-बध-ताडनरतः स्त्रीपुमंग(ल)सेवी [स्त्रीपुमनंगसेवी] धर्मध्वंसो तीव्रविषय-रतिनपुं सकत्वमर्जयति ।

हसमहासनशिलो, विहायकम्बर्परि[र]तिप्रियो हास्यमोहम् । क्रीडति क्रीडयति सुखोत्पादको रतिम् । रतिहन्ता पापरतिररतिम् । शोचति शोचयति ध्यसनशोकाभिनंदी शोकम् । बिभेति भोषयते मयम् । जुगुप्सते जुगुप्सां जनयति परिवादशिलो जुगुप्सां रचयति । बहुमोहपरिणतो विषयगुडि विभ्रमितमतिः । रागो हास्वरत्यादयः । द्वेषो जुगुप्सादय ताभ्यां संयुक्तः । बध्नाति चारित्रमोहम् । 'चारित्रगुणघाति' लब्धमपि चारित्रगुणं हति । यद् द्विविधमपि कषायनोकषायरूपम् ॥२१॥ नरकादि-हेतूनाह-

मिच्छादिष्टिमहारम्भ परिगह्णं निव्वलोह नीसोलो ।

नरयाउयं निबंध पावमई रुद्धपरिणामो ॥ २२ ॥

मिथ्याहृष्टिः सद्धर्मत्यक्तः । माहारम्भपरिग्रहःतीव्रलोभो निःशिलो नरकायुनितरां बध्नाति पापमती रौद्रपरिणामश्च पर्वतराजिकषायः ॥२२॥

उम्मगगदेसओ मगगनासओ गूढहिययमाइल्लो ।

सदसोलो य ससल्लो तिरियाउं बंधण जावो ॥ २३ ॥

मार्गो ज्ञानादिकस्तमितक्रम्य देशकोऽत एव मार्गनाशकः । गूढहृदय-उदायिनुपमारकाविवत् । माइल्लोबहिद्वेषः । शठशिलो-मुल्लमष्टदिचस्तदुष्टः । सशत्योऽनालोचिताप्रतिका-तः । अतिमेव-कषायस्तिर्यंगाधुर्बध्नाति जीवः ॥२३॥

पयईह तणुकसाओ दाणरओ सोलसंजमविहणो ।

मज्झिमगुणेहि जुत्तां मणुयाउं बंधण जावो ॥ २४ ॥

रेणुराजितनुकषायः । भद्रको विनीतो दानरतश्च शीलसंयमरहितस्तद्गाम्निह वेवाधुर्बध्नाति । मध्यमगुणैः आन्त्यादिभिर्युक्तो मनुष्याधुर्बध्नाति जीवः ॥२४॥

अणुवयमहवणह्णि बालनवाकामनिउजराण य ।

देवाउयं निबंधइ सम्महिद्धो य जो जावो ॥ २५ ॥

अणुवतोऽबिराधितभावकः । महाकृतः सरागसयतः । वीतरागस्तु शुद्धस्वाश्राधुर्बध्नाति बालतपो-ज्ञानकृततपाः कष्टेन मिथ्याहृष्टयोऽपि बेबेषु यान्ति । अकामस्यानिच्छतो निर्जरा-—भुत्तृष्णाह्यसी शी]

तातपवंशमलपंकरोगबन्धसहनेन गिरितकृद्वालनपातादिभिरुक्कराजिसमकषायो देव। पुनिबध्नाति। सन्ध-
हृष्टिरविरतोऽविराधितव्रतश्च यो जीवः ॥२५॥ नामकम्मनिकषाऽपि शुभाशुभमेवाद् द्वेषा तद्धेतूनाह—

मणवयणकायवंको माइल्लो गारवेहि पडिबडो ।

असुहं बंधइ नामं तप्पडिवक्खेहि सुहनामं ॥ २६ ॥

मनोवचनकार्यबन्कः क्रोधाविष्टः प्राप्यमोपायाविनाशकः, मायावान्, श्रद्धिरससातकप-
गारबैः प्रतिबद्धः । शेष कण्ठधम् ॥२६॥ गोत्रयोहेतूनाह

अरहंतइसु भत्तो सत्तरुई पयगुमाण गुणपेही ।

बंधइ उच्चागोयं विवरीए बंधए नीयं ॥ २७ ॥

अर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसाधुचैत्यानां भक्तः, सूत्रमागमस्तद्विधिः, पठति पाठयति च । प्रतनुमानो
जात्याद्यनहंकारः । गुणप्रेक्षी गुणं पुरस्करोति न दोषम् । समस्तं विभक्तिलोपो वा । शेषं कण्ठधम् ॥२७॥

अन्तरायहेतूनाह—

पाणिबड्ढाईसु रओ जिणपूया मोक्खमग्गविग्घयरो ।

अज्जेइ अंतरायं न लहइ जेणक्किञ्चयं लाइ ॥ २८ ॥

प्राणिवधादिषु रतः, तथा 'पुण्याद्यै सावद्येषा त्यज' इति कुवेशनया गृहिणां जिनपूजा निषेधकः ।
मोक्षमार्गस्य ज्ञानादेः साधूनां वा लाभान्तरायं करोति । तथाऽन्यसत्त्वानां दानलाभभोगोपभोगविघ्नं
करोति मन्त्रादिभिर्बोध्यं हन्ति सोऽजंयत्यन्तरायम्, न लभते येनेत्सितं लाभम् ॥२८॥

येषु स्थानेषु बंधोदयोवीरणाविधिमाह—

बंधठाणा(णि) चउरो ७।८।६।१। तिन्नि य उदयस्स ८।७।४। कुन्ति ठाणाणि ।

पंच य उदोरणाए ७।८।६।५। संजोयमओ परं वुच्छं ॥२९॥ प्रवेशगाथा

यथोद्देशं निवेश इति बन्धस्थानानि गुणेष्वाह—

छसु ठाणोसु सत्तडुविहं बंधंति तिसु य सत्तविहं ।

छन्विहमेगो तिसिगे बंधगाऽबंधगो एगो ॥ ३० ॥

षट्सु मिथ्यात्वसासाधनाविरतवेशप्रमत्ताप्रमत्तेषु जीवा आयुर्बन्धकालावस्थत्र सप्तधा
आयुर्बन्धेऽवष्टया बध्नन्ति । त्रिषु तु मिथ्यनिवृत्त्यनिवृत्तिषु सप्तधा आयुर्बन्धाऽभावात् । एकः सूक्ष्मो
मोहायुर्वर्जः वडेव, मोहनीयं बाधरसंपरायहेतुकमिति । त्रय उपशान्तक्षीणसयोगिन एकं सातम् ।
एकोऽयोगीत्वबन्धकः ॥३०॥ उदयविधिमाह—

सत्तडुविह छ[विह]बंधगावि वेयंति अड्ढं नियमा ।

एगविह बंधगो उण चत्तारि व सत्त वेयंति ॥ ३१ ॥

यथासंभवं ये सत्ताष्टवद्विधबन्धकाः सूक्ष्मान्ता उक्तास्ते नियमावष्टया वेदयन्ति । एकविध-
बन्धका उपशान्तक्षीणसयोगिनः । पुनश्चत्वारि सप्त वा २ । सयोगो भवोपप्राप्तीणि चत्वारि ।
उपशान्तक्षीणास्तु मोहाऽभावात् सप्त । बाह्यबाधयोगी भवोपप्राप्तीणि चत्वारि वेदयति ॥३१॥

उदोरणाभेदाह—

मिच्छादिद्विप्पमिहं भट्ट उईरंति जा पमसो ति ।

अद्धावलियासेसे तहेव ससेवुईरंति ॥ ३२ ॥

मिथ्याहृष्टधावयः प्रमत्तान्ताः यावदद्याप्यावलिकाशेषमायुर्न भवति तावदष्टावुदीरयन्ति । तदुदीरणाध्यवसायस्य सर्ववपि भावात् । अद्धाकालस्तदावलिकाशेषेऽप्यायुष्यायुर्बर्जाः सन्त्येव । यथा पूर्वम्, आवलिकाशेषस्यायुष उदीरणा प्रतिषिद्धा । अत्राविशेषोक्तावपि मिथोऽष्टौ [ष्टाए] बोदीरयति । स ह्यायुष्यन्तमुहृतविशेष एव मिथःचं परित्यज्य सम्यक्त्वं मिथ्यात्वं वा याति ततो ना(म)वलिका-
शेषत्वम् ॥ ३२ ॥

वेयणिपाऊवज्जे छक्कम्म उईरयंति चत्तारि ।

अद्धावलियासेसे सुद्धुमु उईरेह पंचेव ॥ ३३ ॥

वेवनी[य]आयुर्वर्जानि षट्कर्मणि उदीरयन्ति अग्रमत्तापूर्वानिवृत्तिसूक्ष्माश्रित्वारः । अद्धावलिकाशेषे तु मोहे सूक्ष्मस्तद्वर्जानि पञ्चबोदीरयन्ति यतस्तच्छेषस्य मोहस्योदीरणा नास्ति ॥ ३३ ॥

वेयणिपाऊयमोहे वज्ज उईरंति पंचेव ।

अद्धावलिया सेसे नामं गोयं च अक्तसायो ॥ ३४ ॥

वेवनी [य] आयुर्बोहवर्जानि पञ्च । इी उपशान्तक्षीणावुदीरयतः । किं सदा, नेत्याह, अद्धावलिकाप्रविष्टे ज्ञानदर्शनावरणातरायकर्मणीति शेषः । नामगोत्रे द्वे एव उदीरयति । '[अ] कषायी' क्षीणमोहः, अयं ज्ञानदर्शनावरणातरायाणि क्षययन् तावदुदीरयति यावत्केवलतोत्पत्त्या सत्तावा-
वलिकाशेषाणि भवन्ति तत ऊर्ध्वमनुदीरयन्नेव क्षययति । तदा नामगोत्रयोरेबोदीरणा । उपशान्तस्तु सदा पञ्चैव । क्षयया[णा]भावेनावलिकाप्रवेशाभावात् ॥ ३४ ॥

उईरेह नामगोए छक्कम्मविवज्जिया सजोगी उ ।

वट्ठतो उ अजोगो न किञ्चि कम्मं उईरंसि ॥ ३५ ॥

सयोगी तु षट्कर्मणि वर्जयित्वा नामगोत्रे एबोदीरयति । घातिचतुष्कं क्षीणम्, वेद[नी] यायुषोन्तूदीरणा प्रागेबोपरता । तद्योग्या]ध्यवसायाभावात् । अयोगी तु वर्तमानोऽपि कर्मचतुष्टये न किञ्चित्कर्मादीरयति, योगसम्यपेक्षत्वादुदीरणाया ॥ ३५ ॥

इयतीर्ध्वधनप्रियतीर्ध्ववत्युदीरयति चेति संयोगगतं पञ्चानुपूर्वार्हः--

अणुईरं उ अयोगी अणुहवह चउन्विहं गुणविसालो ।

इरियावह न बंधइ आसन्नपुरस्व [क्ख]डो संगो ॥ ३६ ॥

अयोगी गुणैर्जानादिभिर्विशालोऽनुदीरयन्नेवाघातिचतुष्कं 'मनुभवति' वेदयति । ईयां-योगव्या-
पारः संब जीवगृहप्रवेशे पन्था यस्य तदीयापथं-सातम् तदुपशान्तादिभिर्बद्धम्, अयं तु न बध्नाति योगा-
भावात् । सन् मोक्षस्तत्त्वतः स एव चतुर्गुणपेक्षया सम्बिद्यमान, स आसन्नपुरस्कृतो येन स आसन्नपुर-
स्कृतः सन् । 'उ' अला[प]क्षजिक ॥ ३६ ॥

इरियावहमाउतो चत्तारि व सस चेव वेयंति ।

उईरंति दुप्पि पंचय संसा [र] गयम्मि भयणिज्जो ॥ ३७ ॥

‘म’ अलक्षणः । ईर्यापथायुक्ता सातयुक्ता उपशान्तक्षीणसयोगाः सातं बध्नन्तश्चत्वारि सप्त वेदय-
न्ति । तत्र सयोग्यधातिवृत्तम् । अमोहे [हो] द्वयी सप्त । उदीरयन्ति तु द्वे पञ्च वा, तत्र [स] योगी नाम-
गोत्रे । क्षीणस्तु ज्ञानदर्शनान्तरायेष्वावलिकाऽप्रविष्टेषु पञ्चः अन्यथा तु द्वे । उपशान्तस्तु सदा पञ्चैव ।
संसारगते विषये उपशान्तो मजनीयः कस्याप्यस्ति कस्यापि नास्ति । क्षीणसयोगिनो नस्त्येव संसारः ॥३७॥

छप्पंच उईरंनो बंधइ सो छन्विहं तणुकसाओ ।

अट्टविहमणुह्वन्तो सुकज्झाणे दहइ कम्म ॥ ३८ ॥

तनुकवायः सूक्ष्मः पूर्वपुत्र्या षड्विधं पञ्चधा च उदीरयन्नष्टधा चानुभवन् षड्विधमुक्तस्वरूपं
बध्नाति । स तस्यामवस्थायां शुक्लध्यानेनानंतगुणं कम्मं दहति, श्रेणिस्थितस्य जन्तो धर्मशुक्लध्यानद्वयं
लघुवृष्यभिप्रायेणाविरुद्धम् । दहच्छृणो तु धर्मध्यानमेवास्य, उक्तञ्च-‘दीतरागस्वस्यासन्नत्वेनो-
पचारात्’ ॥३८॥

अट्टविहं वेयंता छन्विहमुईरंति सत्त बंधंति ।

अनियट्ठी य नियट्ठी अपमत्तजई य ते निम्भि ॥ ३९ ॥

अनिवृत्तिनिवृत्त्यप्रमत्ता अष्टधा वेदयन्त आयुर्वेदनीयवर्जं षड्विधमुदीरयन्ति । आयुर्वर्जानि
सप्त बध्नन्ति, नवप्रमत्तस्यायुर्वेदोऽन्तीत्याह-प्रमत्तेनारब्धमायुर्वेदमप्रमत्तः सधर्मयतो सतोप्यविवक्षा
वा । च शब्दात्सोऽप्युक्तो वा ॥३९॥

अवसेसद्विहकरा वेइंति उईरगाय अट्टण्हं ।

सत्तविहगावि वेइंति अट्टगमुईरणे भज्जा ॥ ४० ॥

अवशेषा मिथ्याहृष्टयादिप्रमत्तान्ता ‘षष्टविधकरा’ अष्टविधबन्धकाः सन्तो वेदका उदीरका-
श्चाष्टानां, सप्तधोदीरणा वेद्यमानायुष आवलिका प्रवेशकाल एव प्रागुक्ता सा चाष्टधाबध् [बन्धका] नां
न भवति । आयुर्वेदस्त्रिभागाविश्वेव भवति, त(वी)दोदीरणाऽतोऽष्टधैवेति युक्तम् । स एव संयोग-
चिन्तायाः प्रत्येकचिन्तातो विशेषः । यतः प्रत्येकचिन्तायां सप्ता-अष्टधा बन्धः सप्ताष्टधोदीरणा
चामीषां सामान्येनोक्ता । अत्र तु अष्टधा बध्नतामष्टधैवोदीरणेति । सप्तधा बन्धका अपि वेदयन्त्य-
ष्टधैव । उदीरणायां तु भाज्याः, सप्तधा षष्टधा वा भवति आयुष आवलिकाप्रवेशकाले आयुस्त्यक्त्वा
ह्वय [अयत्र] त्वष्टधा मिश्रस्तु सदा सप्तधा बध्नाति अष्टधा वेदयत्युदीरयति चायुर्वेदमावात् ॥४०॥

चत्वारि [रोऽ] नुयोगाः-प्रकृतिवर्णना, साक्षादिप्ररूपणा, भूयःकारादिप्र० स्वामित्वप्र० तत्र
प्रकृतयो मूलोत्तरा ग्राह- -

णाणस्स य वंसणस्स य, आवरणं वेयणीयमोहणीयं ।

आउय नामं गोयं, तहंतरायं च पयडीओ ॥ ४१ ॥

पंचनव दुम्भि अट्ठावीसा चउरो तहेव चायाला ।

दुम्भि य पंच य भणिगा, पयडीओ उत्तरा खेव ॥ ४२ ॥

अनयोः स्वरूपमसमत्कृतकर्मस्तव-कर्मविषाकटिप्पनयोर्ध्वम् । लेशेत उच्यते-ज्ञानं मस्यावि-
पञ्चधा, दर्शनं चक्षुरादि नवधा, तयोरावरणे ज्ञानावरणं १, दर्शनावरणं २ । सातासातरूपेण वेद्यत

इति वेवनीयं । ३ । मुह्यन्ति सत्कृत्यो जीवा अनेनेति मोहनीयं । दर्शनमोहनीयं मिथ्यास्वमिथ्य-
सम्यक्स्वरूपम् । चारित्रमोहनीयं षोडशकषाया नवनोकषायाः । ४ । आयति भवान्तरे संकमता-
मुदयभिरयायुनरायुकावि चतुर्धा । ५ । नमयति जन्तुं गत्याविपर्यायेरिति नाम । सुरोऽयमित्याविनाम
यद्वशश्चान्तुरासादयति तत्कर्मपुपचारानाम् । द्विचत्वारिंशद्विधम्, तत्र गति ४-जाति ५-तनु
५-उपांग ३-बन्धन ४-सङ्घात ५-संहनन ६-संस्थान ६वर्ण ५-गन्ध २-रस ५-स्पर्श ८-आनुपूर्वी ४-विहा-
योगात् २ एवं १४ पिण्डप्रकृतयः प्रत्येक २८ मिलिताः ४२ पिण्डमेवं ६५ सह ९३ । बन्धननाम यदा
पञ्चवशधा विवक्ष्यते-यथा औदारिकौदारिकबन्धननाम । १ । औदारिकतैजसबन्धं । २ । औदारिककामं
बन्धं । ३ । औदारिकतैजसकामं बन्धं । ४ । एवं वं क्रयाहारकयोरपि चत्वारि चत्वारितत्तद्विमलायेन १२ ।
तथा तैजसतैजस बन्धं । १ । तैजसकामं बन्धं । २ । कामं कर्मणं बन्धं । ३ । एवं १४ । तदा श्रुत्तरं शतं नाम्नः
। ६ । गृयते शब्दते प्रधानाऽप्रधानतया तेन उच्चैर्नोच्चैर्गोत्रं कर्माप्युपवर्त्तते । राद्विधा । ७ । जीवश्चार्थ-
साधनं धान्तराद्यपतितयन्तराय । जीवस्य दानादिकर्मार्थसिद्धयर्थो विधोऽभिप्रेय्य अन्तरापतति पञ्चवश
॥ ४१-४२ ॥ साक्षाद्विभूतप्रकृतिष्वाह—

साहअणार्हं ध्रुवअण्डुवो य बन्धो उ कम्म छक्कस्स ।

तहए साहगसेसा अणाहध्रुवसेसओ आऊ ॥ ४३ ॥

यः पूर्व छिन्नः पुनर्भवति स बन्धः सावि । यस्त्वबावि कालसन्तानेन प्रवृत्तो न कदाविच्छिन्नः
सोऽनाविः । अमध्यसम्बन्धो ध्रुवः । भवयानामध्रुवः । तत्र ज्ञानदर्शनावरणमोहनामगोत्रान्तरायकर्म-
वटुकस्य साक्षाद्विचतुर्धा वि बन्धो लभ्यते, कथं ? मोहवज्जकर्मपञ्चकस्य मिथ्यादृष्ट्यादिसूक्ष्मान्ताः
सर्वेऽपि बन्धकाः । उपशान्तस्त्वस्याऽबन्धकः । मोहस्य त्वनिवृत्तिमेव यावद् बन्धनः [क] । ततः
सूक्ष्मापशान्तौ एतद् कर्मवटुकस्याऽबन्धको भूत्वा आयुःक्षये दिव्यतक्षये वा प्रतिपश्य यदा पुनरेतानि
बध्नतस्तदैवद् बन्धः स्यादिति । सूक्ष्मोपशान्तावस्थामनाप्तानामनाविः । ध्रुवोऽभ्ययाना [म] ध्रुवो
मय्यानाम् । 'तच्छ्रु' स्तितृतीये वेवनीये साविकाच्छेदोऽन्यो [सना] विध्रुवाध्रुवरूपस्त्रिधा । वेवनीयस्य
बन्धाभाषोऽयोगिन्येव तस्य च प्रतिपातो नास्त्यतो न सादित्वम्, आसंसारं बध्यमानत्वाद्भावविस्त्विति ।
मय्यामव्यापेक्षयाऽध्रुवाध्रुवोस्तः । अनाविध्रुवशेषस्तथायुधि साहध्रुवरूपः । यत प्रायुषस्त्रिमागादावे-
व नियतो बन्धस्ततोऽनाविध्रुवश्च [न] ॥ ४३ ॥ उत्तरप्रकृतीनामाह—

उत्तरपयखोसु तहा ध्रुविपाणं (ध्रुवियाण) बन्धवउ विगप्पो उ ।

साहगअण्डुवियाओ सेसा परियत्तमाणाओ ॥ ४४ ॥

उत्तरप्रकृतीषु यथा मूलप्रकृतिषु प्रोक्त साक्षाद्वि [वि] स्तथोच्यते-तत्र ध्रुवबन्धिनीनाम्
चतुर्विकल्पोऽपि बन्धः । स्वबन्धोच्छेदादवग-
याः सदा बध्यन्ते न कदाचित् परावर्तन्ते ता (व) ध्रुव-
बन्धिभ्यः सत्तच्चत्वारिंशत् यथा-ज्ञानाव ५, दर्शना व ९, मिथ्यास्वं षोडशकषाया भयं जुगुप्सा
१९, तजसकर्मणवर्णगन्धरस-स्पर्श-अगुलवृ-उपधात-निर्माण ९, अन्तराय ५=४७ । तत्र ज्ञानाव ५
५-दर्शना ५-चतुर्कान्तराया ५णां १४ सूक्ष्मान्त्यसमये छिन्नबन्धानां उपशान्तोऽबन्धको भूत्वा
पतितो यदेता बध्नाति तदा साविः । उपशान्तमप्राप्तानामनाविः । ध्रुवाध्रुवौ (१०) प्राग्बत् । संज्व-
लनानामनिवृत्तौ बन्धोच्छेदं कृत्वा पतितस्य बध्नतः साविः । शेष प्राग्बत् । निद्राप्रचलातेजस-
कर्मणवर्णादि ४ अगुलधूपधातनिर्माणमयजुगुप्सां १३ निवृत्तौ छेदं कृत्वा पतितस्य बध्नतः साविः
शेषं प्राग्बत् । प्रत्याख्यानां ४ देशविरते छेदं कृत्वा पतित्वा बध्नतः साविः । शेषं प्राग्बत् ।

अप्रत्याख्यानानां भवितरते छेदस्ततो वेगे गत्वा पतितस्य बध्नतः सादिः शेषं प्राग्वत् । स्थानद्वित्रिक-
मिध्यात्त्वानन्तानुश्रुधीनां ८ मिध्यादृष्टिः सम्यक्त्वं प्राप्याऽबन्धको भूत्वा पतिबध्नन् [पतिन्वा बध्नतः]
सादिः । शेषं प्राग्वत् । 'साङ्ग' ति सादिका अध्रुवावध भवन्ति ध्रुवबन्धिनीम्यःशेषाः परावर्त-
मानाः । परावृत्त्य परावृत्त्य पुनर्बध्यन्ते यास्ता अध्रुवबन्धीन्यस्त्रिपतित्यतिथ्या-सातासाते वेदत्रयं,
हास्यरतिपुष्पमरतितिशोकयुग्मम्, चत्वार्यायूषि, चतस्रो गतयः, पञ्च जातयः, औदारिकवैकियाहारक-
शरीराणि, षट्संस्थानानि, त्रिण्यङ्गोपाङ्गानि, षट्संहनना न, चतस्र आभुपूर्व्यः, पराघातं, उच्छ्वासं,
आतपं, उद्योतं, विहायो गतिद्वयम्, त्रसाविंशतिः, तीर्थकरं उच्चैर्नोर्बर्गोत्रे ७३ एतन्मध्ये साता-
साते वेदत्रयं च परस्परविरुद्धत्वात् न युग्मं बध्यन्त इति परावर्तमानाः । पराघातोच्छ्वासानाम्नी तु
पर्याप्तकनाम्नेव सह बध्येते नाऽपर्याप्तकनाम्नेति परावर्तमानता । आतपं त्वेकेन्द्रिययोग्यबन्धेनैव सह
बध्यते, उद्योतं तिर्यग्गतिसहितमेवेति तयोः परावृत्तिः । तीर्थकराहारके तु यथाक्रमं सम्यक्त्वंसंयम-
गुणवन्त एव बध्नन्तीति परावृत्तिः । एवं सर्वा अप्येता नियतकाल एव बध्यन्तेऽतः सादिकाः, जातोऽपि
बन्धो निवर्तत इत्यध्रुवा । मूलप्रकृतिबन्धेषु भूयस्कारात्पतरावस्थितानाह —

अक्षारि पयडिठाणाणि निणिण भूयगारअप्पतरगाणि ।

मूलपयडोसु एवं अवडिओ अउसु नायव्वो ॥ ४५ ॥

तत्रैकधाऽल्पबन्धको भूत्वा पुनः षड्विधः वि बहुबन्धको भवति स आद्यसमये भूयस्कारबन्धः १
यत्र स्वष्टधातः सप्तधादिवन्धको भवति सोऽल्पतरः २ यत्र त्वाद्यसमये एकधा द्वितीयेऽप्येकधा सोऽ-
वस्थितः ३ यत्र त्वबन्धको भूत्वा पुनर्बध्नाति सोऽवस्थितः ४ अयन्तूत्तरप्रकृतीनामेव, मूलप्रकृतीनां
संख्याऽबन्धकस्याऽयोगिनः प्रतिपाताभावात् । एवं अतुर्धा बन्धः । उक्तं च—

एगादहिणे पढ्मो एगादी ऊणगम्मि बीओ य ।

तत्तिगमिनां तइयो पढ्मे समये अवस्तव्वो ॥ ४६ ॥ प्रक्षेपः

तत्र मूलप्रकृतिबन्धस्थानानि चत्वारि 'सप्तद्विष्ट एग बन्धा' इति तत्र त्रयो भूयस्कारास्त्रयो-
ऽल्पतराः । यथा आयुर्बन्धकालेऽष्टबन्धस्ततः सप्तधा बध्नतः प्रथमसमयेऽल्पतरः १ द्वितीयादि-
समयेष्ववस्थितः । १ सप्तधातः सूक्ष्मे षट्धा बध्नतोऽल्पतरः । २ द्वितीयादिव्यवस्थितः । २ षड्विधाकुप-
शान्ते एकधा बध्नतोऽल्पतरः द्वितीयेऽवस्थितः ३ इति त्रयः । उपशान्ते एकधा बन्धात् सूक्ष्मे षड्विधं
बध्नतो भूयस्कारः । १ एवं द्वितीयादिव्यवस्थितः सर्वत्र । ततोऽप्यथ सप्तधा बध्नतो भूयः । २ आयु-
बन्धेऽष्टधा बध्नतो भूयः ३ एवं त्रयः ॥ ४५-४६ ॥ उत्तरास्वाह —

तिणिणदसअड्डठाणाणि दंसणावरणमोहनामाणं ।

एथ व भूयोगारो सेसेसेगं हवइ ठाणं ॥ ४७ ॥

दर्शनावरोत्तरप्रकृतीनां त्रीणि बन्धस्थानानि, मोहस्य दश, नाम्नोऽष्टौ यथासंख्यं त्रिषु
कर्मसु 'भूयकारे' इत्यादि लोपात् चत्वारोऽपि बन्धा भवन्ति । कथं ? दर्शननवकं सासावनं यावत्
बध्यते ततः परं स्थानाद्वित्रिकस्य बन्धश्छिद्यते, ततो निश्चाविषु षड्विधं बध्नतोऽल्पतरः । १।
ततो निवृत्तौ निश्चाद्विकछेदस्तत्राऽल्पतरः । २। शेष[१:]सूक्ष्मं यावत् बध्यते । ततः प्रतिपत्य षड्विधं बध्नतो
भूयस्कारः । ततोऽपि नवधा बध्नतो भूयःकारः । २। यदा तूपशान्ते दर्शननवकाबन्धको भूत्वा अज्ञाक्षये
पुनश्चतुर्धा बध्नाति तदाऽवस्थितः । १ भूयस्कारादिलक्षणायोगात् तद्विकल्पे वक्तुं शक्यत इति

अवक्तव्यः, यदा तृपशान्त एवायुः श्यावनुत्तरेवृत्पद्यते तदाद्यसमये षड्विधबन्धनतोऽवक्तव्यः । २ तदैवं द्वौ भूयसौ, द्वौऽप्यौ द्वौऽवक्तव्यौ । मोहबन्धस्थानान्येवं दश-२२-२१-१७-१३-९-५-४-३-२-१ तत्र मिथ्यात्वं षोडशकथायाः १७, अन्यतरो वेदः १८, हास्यरतिपुगअरतिशोकपुगयारन्यतरद्युग २०, भयं २१, जुगुप्सा २२, एतां मिथ्यादृष्टिरेव बध्नाति । एवैव मिथ्यास्वरहिता २१, परं स्त्रीपुंवेदयोरन्यतरो वेदः, एतां सासादनौ बध्नाति । अनन्तबर्जकथायाः १२, पु वेद १३, अ यतरद्युगं १५, भयं १६, जुगुप्सा १७, एतद् बन्धो मिथ्याविरतयोरेव । अप्रत्याक्यानवर्जाः एताः १३ देशविरतो बध्नाति । प्रत्याह्यान ४ वर्जा नव प्रमत्तो बध्नाति । द्यप्रमत्तनिवृत्तौ च एता एव परं हास्यरतिपुग्मेव । संज्वलनचतुष्कं पुंवेदः पञ्च अनिवृत्तिर्बध्नाति, पुंवेदे छिन्ने चतुष्कमयमेव क्रोधे छिन्ने त्रयं, माने द्वयं, मायायाम् एकं लोभं । एषु दशसु नव भूयस्काराः एकधा निपत्य द्विधा बध्नत आद्य एवं त्रिधादिषु यावद् द्वाविंशे नव अल्पतरा स्त्वष्टौ । तत्र द्वाविंशतिधा सप्तदशधा बध्नत आद्य, । एवं यावदेकेऽष्टौ । द्वाविंशादेकविंशे न गतिरसंभवात्, यतो न मिथ्यादृष्टिरनन्तरभावेन सासादनत्वं याति किन्तूपशमिक एव । अवक्तव्यौ द्वौ । यदा उपशान्तो मोहस्याबन्धकोभूत्वाऽद्वाक्ये प्रतिपत्य संज्वलन लोभं बध्नाति तदैव । अथोपशान्त एवायुः श्येऽनुत्तरेवृत्पद्यते तदा सप्तादशधा बध्नतः २ ॥४७॥

तेवीसपण्णवीसाल्लव्वीसाअट्ठवीसइगुनीसा ।

तोसेगतीस एगं बन्धट्ठाणाइ नामस्स ॥ ४८ ॥ प्रक्षेप०

नान्मोऽष्टौ २३-२५-२६-२८-२९-३०-३१-१ । तत्र 'तेजसं' बध्यमानत्वात् । [तेजसादि ९ ध्रुवाः] तथा तिर्यग्गतिस्तिर्यंगानुपूर्वी, एकेन्द्रियजातिरौदारिकं, वृद्धं स्थावरं, बाह्यरसुखयोरन्यतरत्, अपर्याप्तं प्रत्येकसाधारणयोरन्यतरत् अस्थिरं, अशुभं, कुभंगं, अनादेयं, अयशःकीर्तिरेताभ्रनुर्वसपूवर्भाभिः सह त्रयोविंशतिः । एतां चक-द्वि-त्रि-चतुः पञ्चेन्द्रियाणामन्यतरो मिथ्यादृष्टेर्वाऽपर्याप्तैकेन्द्रिययोग्या बध्नाति । एषा पराघातोच्छ्वासाभ्यां सह २५ । परमपर्याप्तस्थाने पर्याप्तम्, स्थिरास्थिरशुभाशुभ-यशः-कीर्त्ययशःकीर्तीनां परावृत्तिर्वाच्या । एतां पर्याप्तैकेन्द्रिययोग्यां नानाजोवा बध्नन्ति । एषा विकलेन्द्रियविद्योग्यापि नानामूर्खः संभवति परं परस्थांनस्वाप्नोच्यते सप्ततीकातो जेया । एवंबातपोह्योतयो-रेकतरक्षेपे २६, एषा पर्याप्तैकेन्द्रिययोग्येव बध्यते, तथा देवगतिर्वैवानुपूर्वी पञ्चेन्द्रियजातिर्वैकियद्विकं समचतुरलं उच्छ्वासं पराघातं, प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसं बाह्यं, पर्याप्तं प्रत्येकं स्थिरास्थिरयोः शुभाशुभमयोयशःकीर्त्ययशःकीर्त्यां । पृथगेकैकमन्यतरत्, सुभगं, सुस्वरं, आदेयमेताः १९ पूर्वमवध्रुवाभिः सह २८ । एतां देवगतियोग्यां विशुद्धाभित्यंगमनुष्या बध्नन्ति । अस्यां तीर्थकरनाम्नि क्षिते २९ एतां सम्यक्दृशो नरा एव बद्धतीर्थकरनामानो देवगतियोग्यां बध्नन्ति । यद्वा या पूर्वं पञ्चविंशतिरुक्ता तन्मध्ये औदारिकाङ्गोपाङ्गान्यतरस्त्वेऽन्यतरसंहननेऽन्यतर विहायोगती क्षिप्तायां २९ परमेकेन्द्रियस्थाने-पञ्चेन्द्रियं स्वावरस्थाने त्रसं वाच्यं । एषा पर्याप्तपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योग्येव । पूर्वोक्ताष्टाविंशतो आहारक-द्विकक्षेपे ३०, परं स्थिर-शुभ-यशःकीर्त्य एव वाक्या न विपक्षः । अस्यास्त्वप्रमत्तनिवृत्तौ बन्धको यद्वा कश्चिद् बद्धतीर्थकरनामकर्मा देवो सूत्रा नृगतियोग्यामेव बध्नाति । यथा-नृद्विकं, पञ्चेन्द्रिय-औदारिक-द्विकं, तुल्यं [समचतुरलं], वज्रधमनाराचं, पराघातं, उच्छ्वासं, प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसादिबहुष्कं, स्थिरास्थिरयोः शुभाशुभयोः यशःकीर्त्ययशःकीर्त्यां । पृथगेकैकं, सुभगं सुस्वरं, आदेयं, तीर्थकरं २१, नव-ध्रुवाभिः सह ३० । आहारकद्विकयुक्ताया पूर्वं त्रिंशदुक्ता, तस्यां तीर्थकरे क्षिते ३१ । एतामप्रमत्तः कियं तमपि भागं यावन्निरवृत्तिश्च देवगतियोग्यामेव बध्नाति । एकधा तु यशःकीर्तिरुप निवृत्त्य नववृत्ति-

सूक्ष्माः स्वल्पेणैव बध्नन्ति । न तु कस्यचिद्योग्यं देवगतिर्योग्यस्यापि बन्धस्य छिन्नत्वात् । एव भूयः काराः षट् । तत्र त्रयोविंशति बद्ध्वा विमुञ्चतिः पञ्चविंशति बध्नत आद्यं । एवं षड्विंशत्याविध्वेक-त्रिंशति षष्ठः । यथा एकधा बद्ध्वा श्लेष्मिपततः पुनः निवृत्तावेकत्रिंशतं बध्नतः षष्ठो न सप्तमः । एकत्रिंशत्स्थानस्योभयपार्श्वेकत्वात् । अल्पतराः सप्त । तत्र निवृत्तो देवयोग्या २८-२९-३०-३१ वा बद्ध्वा एकविधं गतस्याद्यः । एकस्त्रिंशतस्त्रिंशतं गतस्य द्वितीयः । कथं ? एकस्त्रिंशद्बन्धक देवस्य [देवगतस्य] नरयोग्यां त्रिंशतं बध्नतः । स एव यदा नरेषूपलो देवयोग्यां तीर्थंकरयुतां एकोनत्रिंशतं बध्नाति तदा ३ । तस्मादष्टाविंशतो ४ षड्विंशतो ५ पञ्चविंशतो ६ त्रयोविंशतो ७ ।

अवक्तव्याश्चर्यः । उपशान्ते नाम्नोऽबन्धको भूत्वा अष्टाश्लेषे प्रतिपत्य यदा एकधा बध्नाति तदाद्यः, उपशान्तात्सर्पबायुः श्लेषेणात्तीर्थकरनाम्नोऽनुत्तरेषूपलस्याद्यसमये नृयोग्यां तीर्थंकरयुतां त्रिंशतं बध्नतः २ । तत्रैव तीर्थंकरविमुक्ता नृयोग्यां एकोनत्रिंशतं बध्नतः ३ । देवनीय (द्विक) स्यैववस्थित बन्ध एव, अवक्तव्यो न संभवति, उक्तं च—

नाणाधरणं तद् आश्रयस्मि गोयस्मि अंतरायस्मि । ठिय अवगस्तबन्धा॥

यतः आयुषो निवृत्तो शेषाणामुपशान्तोऽबन्धको भूत्वा पुनर्बन्धोऽवक्तव्यः । द्वि० स० अवस्थितः । अवाट्टिओ वेयाणम्मि ॥

बन्धस्वामित्वमाह—

सन्वासि पयड्ढोणं मिळ्ळहिट्ठी उ बन्धओ भणिओ ।

तिथ्यराहारदुगं मुत्तुं सतरुत्तरसयस्स ॥ ४९ ॥

बन्धे विंशत्युत्तरं शतं तासां सर्वासां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिर्बन्धक उत्तस्तीर्थंकरनामाहारकद्विकं भूत्वा शेषसप्तवशोत्तरशतस्य, यतः—

सम्मसुणुणनिमित्तं तिथ्यरं संजमेण आहारं ।

बड्ढन्ति सेसियाओ मिळ्ळसाईहि हेऊहि ॥ ५० ॥

सम्यक्स्वगुणाहंदात्सस्याद्यो विंशतिः तद्धेतुक तीर्थंकरनाम । संयमेनाप्रमत्तेनाहारकद्विकं बन्धते । शेषाः ११७ मिथ्यात्वादिभिः हेतुभिर्बध्यन्ते । काः कुत्र शिवा इत्याह—

सोलस मिळ्ळसंता पण्ढांसं दुंति सासणंताओ ।

तिथ्यराउदुसेसा अविरइयंता उ मोसस्स ॥ ५१ ॥

मिथ्यात्वं, नपुंसकं, नारकायुर्नरकद्विकं एक द्वि-त्रि-चतुरिन्ध्रियजातयः, हुंढं, सेवासं, आतर्प, स्थान-वरं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं, साधारणं १६ । आसां मिथ्यात्वेऽस्तत्त [त्रि] भावस्तत्तुत्तरत्राभाष एव रूपः । नार-कैकविककेन्द्रिययोग्या अशुभाः एतद्बर्जं एकोत्तरशतं सासावनो बध्नाति । स्थानद्वित्रिकं चत्वा[रो]ऽबन्तानुबन्धिनः स्त्रीदेवस्तिर्यंगापुस्तिर्यग्द्विकं ब्राह्मन्तवर्जानि पृथक् चत्वारि चत्वारि संस्थानसंहननादि उद्योतं अशुभलगतिदुर्भंगं दुस्वरं अनादियं नीचैर्गोत्रं १५ एताः सासावनन्ताः । एतच्छेषां तीर्थंकरनामसहित-मविरतो बध्नाति सप्तसप्तति । 'तिथ्यराउ' ति तीर्थंकरनुदेवायुद्विकशेषा अविरतान्ताः सप्तो वा एवाविरतो बध्नाति ता एव मिश्रे परं चतुःसप्ततिः । नारकतिर्यंगापुषो यथासंख्यं मिथ्यादृष्टिसासावन-योश्चिह्ने ।

अविरह्यंताओ वस विरयाविरयंनियाउ वत्तारि ।

छुल्लेष पमसंता एमा पुण अप्पमसंता ॥ ५२ ॥

अप्रत्याख्यानाः ४ मनुष्यायुर्मनुष्यद्विकं ७ औदारिकं द्विकं षड्वर्षभनाराचं १० एता अविर-
तान्ताः । ननु सन्धःकृष्टिवादसो देवयोग्यामेव बध्नाति, कुतो नरायुक्तसंभव इत्याह-नरतिर्यङ्मु-
स्थितोऽसौ देवयोग्यं बध्नाति । नारकदेवेषु तु स्थितो नरयोग्यमेव । देशविरतादयस्तु न नरकस्वर्गयो-
रित्यासामुत्तरत्रासंभवः । सप्तसप्ततेर्वशस्वपगतासु देशविरते ६७ बन्धः । प्रत्याख्यानाः ४ वैशे छिन्नाः
प्रमत्ते ६३ बन्धः । असातं अरतिः शोकः अस्थिरं अशुभं अयशः कीर्तिः ६ एताः प्रमत्ते छिन्नाः । षट्कापग-
मेऽप्रमत्ते ५७ आहारकद्विकक्षेपे ५९ बन्धः । प्रमत्तेनारब्ध (द्वय)मसो समर्थयते देवायुक्तं, [तच]चासौ
स्वाद्धाया (अ) संख्येयभागे छिनत्ति ततः ५८ बन्धः । निवृत्तेरपि ।

वो तीसा वत्तारि य भागे भागेसु संखसन्नाए ।

चरिमे य जह्वासंखं अनुव्वकरणंतिया होन्ति ॥ ५३ ॥

द्वौ त्रिंशत् चत्वारि च छिन्नाः क्व ? भागेऽपूर्वकरणस्य भागे कस्य भागस्यापि कियत्सु संख्येय-
संज्ञया । चरमे च भागे यथासंख्यं निवृत्त्यन्तो भवति । तत्रायमष्टपञ्चाशत् तावद् बध्नाति यावत्
संख्येयभागस्तत्र निद्राप्रचलयोः छेदः ततः ५६ बध्नाति । तावद् यावद् संख्येय भागः । तत्र देवद्विकं
पञ्चोन्नयमातिवैक्रियद्विकमाहारकद्विकं तैजसं कामेणं तुल्यं वर्णादि ४ अगुरुलघु उपघातं पराघातं उच्छ-
वासं सुभल्लगतिः प्रसादि ४ स्थिरं शुभं सुमगं सुस्वरं आवेयं निर्माणं तीर्थकरं ३० । एतच्छेदे २६ ता
बध्नाति यावच्चरमसमयस्तत्र हान्यरतिभयजुगुप्सतानां ४ छेदः । ततोऽनिवृत्तो २९ बन्धः ।

संखेज्जइमे सेसे आदस्ता चायरस्स चरमंते ।

पंचसु एक्केक्कंता सुहुमंता सोलस ह्वन्ति ॥ ५४ ॥

षड्विंशतिमनिवृत्तिस्तावत् बध्नाति यावत् स्वाद्धायाः संख्येयभागा गता एकस्तु संख्येयभागः
शेषस्तस्य पञ्चसु भागेस्वेकैकस्याः छेदः । तत्र प्रथमभागान्ते नृवेदः, २१ बन्धः । द्वितीये क्रोधं २०
बन्धः । तृ० मानं १९ ब० । च० मायां १८, क्रोधं १७, एताः सूक्ष्मस्तावद् बध्नाति यावच्चरमसमय-
स्तत्रज्ञानाव० ५, दर्शना० ४, यशः कीर्तिरुच्चैर्गौत्रं अन्तराय ५-१६ आसां छेदः, तदप्यगमे सातमेकं उपशान्त-
क्षीण-सयोगिनो बध्नाति ।

सायंतो जोगंतो एत्तो परओ उ नत्थि बन्धोत्ति ।

नायव्वो पयड्ढोणं बंधरसंतो अ[अण]ंतो य ॥ ५५ ॥

सातस्यान्तश्छेदः सयोग्यन्ते तत परं नास्ति बन्धः । ज्ञातव्यः प्रकृतीनां बन्धस्यान्तस्तत्रमावो-
(अन्तश्च) तदुत्तरत्रामाव इति । मव्यानां सान्तोऽभव्यानामनन्त इति वा । स्वामित्वं मार्गणास्थानेष्वाह-

गइआइएसु एवं तप्पाउग्गाणमोहसिड्ढाणं ।

सामित्तं नेपव्वं पयड्ढोणं ठाणमासज्ज ॥ ५६ ॥

एवमुत्तरित्या प्रकृतीनां स्थानं ज्ञानपञ्चकादिमाश्रित्य बन्धस्वामित्वं ज्ञेयं । 'केषु गइइन्द्रिय
त्ति शारेसु' तत् गत्यादिप्रायोग्याणां प्रकृतीनां, किं भूतानामोषसिद्धानां सामान्यान्तरमणननिञ्जि-
तानां, कोऽर्थः ? ओघेन यदुक्तं स्वामित्वं गत्यादिष्वपि तथा ऊह्यते । तत्र नारकदेवायुषी नरकद्विकं देव-
द्विक एक-द्वि-त्रि-चतुर्जातयो वैक्रियद्विकमाहारकद्विकमात्म्यं स्थावरं सूक्ष्ममपर्याप्तं साधारणं १९ एता

भवप्रत्ययादेव नारकाणां न भवन्ति । शेषमेकोत्तरशतं बध्नन्ति । तिर्यग्भूतौ आहारकद्विकं तीर्थकरं ३ भुक्त्वा ११७ बन्धो । नराणां १२० बन्धे परं तिर्यग्भूतो नराश्च मिथ्याद्यविरतासु वेवगतियोग्यमेव बध्नन्ति, न नृगतियोग्यं । देवास्तु नरकगतियोग्यं यदुक्तं एकोत्तरशतं तदेवंकेन्द्रियआतपस्थावरसहितं १०४ बध्नन्ति । इन्द्रिये' ति एक-द्वि-त्रि-चतुरिन्द्रिया नारकदेवायुषो नरकद्विकं देवद्विकं वैक्रियद्विक-माहारकद्विकं तीर्थकरं ११ भुक्त्वा पृथक् पृथक् नवोत्तरशतं बध्नन्ति । पञ्चेन्द्रिया १२० । एवं काया-दिवैषि बन्धस्वामित्वविचयानुसारतो बाध्यं । प्रकृतिबन्धो गतः ।

स्थितबन्धमाह-तत्र पञ्चानुयोगाः स्थितिप्रदपणा । १। साद्याविप्र० । २। प्रत्ययप्र० । ३। शुना-
शुभप्र० । ४। स्वा.मत्त्वप्र० । ५।

सत्सरिकोडाकोडो अयराणं होइ मोहणीयरस ।

तोसं आइतिगंते धीसं नामे य गोए य ॥ ५७ ॥

तेत्तोसुदही आउम्मि केवला होइ एवमुक्कोसा ।

मूलपयडोण एत्तो ठिइ जह्मं निसामेह ॥ ५८ ॥

महत्वात्तराजुं न शक्यन्तेऽतराणि सागराणि तेषां सप्ततिः कोटाकोटयो मोहस्योत्कृष्टस्थितिः । अत्र सप्तवर्षसहस्राण्यनुदयरूपोऽबाधा तथा ऊना (म) कर्मस्थितिनियेकः । निषेको नाम प्रथमसमये बहुः द्वितीयो हीनः एवं हीनतरस्तमः अबाधां विहाय तत ऊर्ध्वं देवनार्यं कर्मनिषेको भवति । स्थापना

'तासं' ति आदित्रिकं ज्ञानदर्शनावरणे देवनीयरूपं तथान्यमन्तरायं तेषु त्रिशतागार० कोटा[को] द्यः । त्रीणि वर्षसहस्राण्यबाधा । नामगोत्रयोः विशतिसाग० । वर्षसहस्रद्वयमबाधा । आयुषि पूर्वकोटि त्रिमागाधिकानि ३३ सागराण्युत्कृष्टा स्थितिः । पूर्वकोटीत्रिमागोऽबाधा । केवलाबाधारहिता ॥

अधन्यामाह-ज्ञानदर्शनावरणांतरायमोहानामन्तमुहूर्तं सध्वन्तमुहूर्तमबाधा । देवनीयरूपं कवायप्रत्ययस्य १२ मुहूर्ता । अन्तमुहूर्तमबाधा । योगप्रत्ययस्य द्वौ समयौ स नेहाधिक्रियते । नामगोत्रयो-
रएतौ मुहूर्ता । अन्तमुहूर्तमबाधा । आयुषः क्षुल्लकमवग्रहणं अधन्या स्थितिः ।

रोविग्गाहम्मि समया समो सघायणो य तेऊणं । खुडुगभवग्गाहण सव्वजह्मो ठिई कालो ॥

खुडुग-नवा साहीया सत्तरस ह्वन्ति एगपाणुम्मि । पाणू एगमुहुत्ते तिसत्तरासत्ततीससया ॥

पणसट्ठिमहमणसयल्लत्तोसा इगमुहुत्तखुडुमवा । दो य सया छपप्पा आवळियाणेग खुडुमवो ॥

अन्तमुहूर्तमबाधा । उत्तरासु तत्र ज्ञानाव० ५ दर्शन० ९ असत्त० १ अन्तराय० ५=२० त्रिशत् सागरकोटाकोटय उत्कृष्टा स्थितिः । सातस्त्रीवेवद्विका० नां पञ्चदशसाग० । मिथ्यात्वस्य सप्ततिः सा० । कवायषोडशस्य चत्वारिंशत् सा० । नपुं सकारतिशोकभयजुगुप्सानरकद्विकतियं गद्विकएक-पञ्चे-न्द्रियजात्योवारिकद्विकवैक्रियद्विकतैजसकामं ह्रुं बसेवातं वर्णाविचयुक्तायु ६ नलूपघातपराधातोऽक्षयासा-तपोद्योतप्रशस्तविहायोगतिस्थावरत्रसबावरपर्याप्तप्रत्येकाऽस्थिराऽशुभभुभंगदुस्वरानादेयाऽयशःकोतिनि-मार्जनीर्घर्षोऽाणां ४३ विशतिः सा० । पुं देवहास्यरतिदेवद्विकतुल्यवज्रध्वमनाराचशुभसगतिस्थिर-शुभभुभगसुखरादेययशःकीट्युच्छर्गोत्राणां १५ दशसाग० । न्यग्रोधश्च धमनाराचयोर्द्विदशसा० । साविनाराचयोर्षतुदशसा० । कुब्जाधनाराचयोः षोडशसा० । वामनकीलिकाद्वित्रिचतुर्जतिपुष्पा-ऽपर्याप्तसाधारणानामष्टादशसा० । सर्वत्रैकसागरकोटाकोटयमेकं वर्षशतमबाधा । द्वाभ्यां द्वे द्वय्यादि । आहारकद्विकतीर्थकरयोः सागरान्तःकोटाकोटिस्थितिः । अन्तमुहूर्तमबाधा । अबाधाकालावनन्तरं कर्मणामुदयः किन्तु यद्बुद्धयति तदा । ([प्र बा] धानन्तरमेव बद्धस्पृष्टनिभत्ताविकारणात् ।) नारकदेवा-

धुयोत्त्रयस्त्रिंशत् सागराणि । तिर्यग्[न]राधुयोत्त्रोणिपत्न्योपमानि । जघन्यस्थितित्तु वृत्तितो ज्ञेया । स्थितेः साद्यादीनाह—

मूलटिईण्ड[अ]जहृन्नो सत्तण्हं साहयाइउ बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो आउच्चउक्के वि दुविगप्पो ॥ ५९ ॥

जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टाः ४ स्थितिबन्धाः । तत्रायुर्वर्जसप्तकर्मणां याः स्थितयस्तासां योऽजघन्यो बन्धः स साविरनाविरध्रुवोऽध्रुवश्च भवति । कथं ? मोहस्य अपकानिवृत्तौ चरमस्थिति-
बन्धे जघन्यः शेषषट्कस्य सूक्ष्मअपकचरमस्थितिबन्धे जघ-योऽतोऽन्यः सर्वोप्युपशमश्रेणावप्यजघन्यः । उपशमकोऽपि अपकात् द्विगुणबन्धक इत्यजघन्यः । ततः उपशान्तावस्थायामजघन्यस्याबन्धको भूत्वा निपत्य पुनः कर्मसप्तकस्याजघन्यं बध्नतः साविः । उपशान्तावस्थायामप्राप्तानामनाविः । अभव्यभव्ययो-
ध्रुवाध्रुवौ, शेषत्रिकं जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं । तत्र साविरध्रुवश्च । जघन्योऽजघन्यावबतयो तत्प्रथ-
मतया तं बध्नतः साविः । क्षीणावस्थायाम् न भवतीत्यध्रुवः । उत्कृष्टस्त्रिंशत्सागरकोटाकोट्यः संकिल-
मिष्यादृष्टिसंज्ञिन लभ्यते । सचैकेन्द्रियाद्यनुत्कृष्टबन्धावबतयो कदाचिद् बध्यत इति साविः । अन्तर्मु-
हूर्ताबनुत्कृष्टं बध्नतोऽध्रुवः । उत्कृष्टाद् बध्यत इत्यनुत्कृष्टोऽपि साविः । अन्तर्मुहूर्ताबन्तोऽसिपथ्य-
वसिपथ्यन्ते उत्कृष्टं बध्नतोऽध्रुवः ।

‘आउ’ ति आयुर्बन्धमाश्रित्य यच्चतुष्कं जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं तत्र साविरध्रुवश्च ।
आधुवो द्वित्रिमागावो, बध्यत इति साविरन्तर्मुहूर्तावुपरमत इत्यध्रुवः । उत्तराणामाह—

अट्टारसपयडीणं अलहृन्नो बन्धु चउविगप्पो उ ।

साहयअदुधुवबन्धो सेसतिगे होइ थोद्धव्वो ॥ ६० ॥

शानाव० ५ दर्शन० ४ संज्वलन० ४ अन्तराय ५=अष्टादशानामजघन्यः साद्याविश्रुतार्थाः । तत्रो-
पशमश्रेणावजघन्यच्छेदे पुनरजघन्यं बध्नतः साविः । श्रेणीमप्राप्तस्यानाविः, ध्रुवाधुवौ प्राग्वत् । शेष-
त्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपे साविरध्रुवश्चासामेव । तत्र संज्वलनचतुष्कस्य अपकानिवृत्तौ स्वस्वच्छेदोर्ध्वं
न भवतीत्यध्रुवः । उत्कृष्टानुत्कृष्टयोरप्यारोहावतारे कुर्वतां साद्यध्रुवौ ।

उक्कोसअणुक्कोसो जहृन्नअजहृन्नओ य टिईबन्धो ।

सायइअदुधुवबन्धो सेसाणं होइ पयडीणं ॥ ६१ ॥

उक्ताष्टादशेभ्यः शेषप्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुत्कृष्टो जघन्याऽजघन्यश्च स्थितिबन्धः साविरध्रुवश्च
भवति । कथं ? निद्रा ५ मिथ्यात्व १ आद्यकषाय १२ मयजुगुप्तातेजसकर्मणवर्णादि४अगुरुधूल्यघात-
निर्माणानां २९ शुद्धबाधरपर्याप्तैकेन्द्रियो जघन्यं बन्धं करोति । ततोऽन्तर्मुहूर्तात्संकिलश्याऽजघन्यं ततस्त-
थैव भवे भवान्तरे वा शुद्धितो जघन्यमेव परावृत्तेर्दाबप्येतो साद्यध्रुवौ । उत्कृष्टं त्वेतासां मिष्यादृक्संकिल-
ष्टसंज्ञी करोति । मुहूर्तात् त्वनुत्कृष्टं [पुनः] कदाचिदुत्कृष्टमिति परावृत्तेः साद्यध्रुवौ । शेषाध्रुवाणां
७१ जघन्याविबन्धोऽध्रुवस्त्वावेव साविरध्रुवश्च । शुभाशुभत्वमाह—

सव्वासिं पि टिईओ सुभासुभाणं पि होन्ति [अ] सुभाओ ।

माणसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं ॥ ६२ ॥

सर्वासां शुमानामशुमानां च स्थितयोऽशुमा एव । यतः स्थितीनां कारणं संक्लेशः कषायोदय इत्यर्थः, 'ठिडं अणुभागं कषायभो कुण्ड' इति वचनात् । नन्वशुभागोऽप्यशुभो स्यात् । नैवं कषायवृद्धा-
शुमानां वर्धते शुमानां हीयते । मन्वस्त्वे तु शुमानां वर्धते, अशुमानां हीयते । परं नृतिर्यग्वेबायुषां स्थितिं मुक्त्वा । एषां स्थितिर्वृद्धौ रसोऽपि वर्धत इति । प्रत्ययमाह—

सञ्चटिर्हणं उक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेण ।

विधरोए [उ] जहृन्नो आउगति[ग]वज्जसेसाण ॥ ६३ ॥

सर्वमूलोत्तरकर्मस्थितीनामुत्कृष्टस्थितिबन्ध उत्कृष्टसंक्लेशेनैव भवति । विपरीते मन्वसंक्लेशे तु जघन्यः नृतिर्यग्वेबायुस्त्रिकवर्जशेषाणां ज्ञेयः । त्रिकस्य तु स्थितिर्वृद्धौ रसो वर्धते । स्वाभित्वमाह—

सञ्चोकोसठिर्हणं मिच्छहिद्धो उ दन्धओ भणिओ ।

आहारगतिस्थयरं देवाउ[यं] वावि मोत्तण ॥ ६४ ॥

सर्वमूलोत्तरप्रकृत्युत्कृष्टस्थितेः पर्याप्तसंक्लिष्टमिध्याहृष्टिबन्धकः । प्रायेण यावता नृतिर्यगा-
युषी उत्कृष्टे विशुद्धा एव बध्नाति । सासावनश्चते शुद्धोऽप्युत्कृष्टे न बध्नाति गुणपातामिमुखत्वेन ।
आहारकद्विकं तीर्थकरमुत्कृष्टं देवायुष्कं च मुक्त्वा, सम्यक्त्वसंयमप्रत्ययत्वात्सेवा । क एतान्यर्जयति—

देवाउयं पमत्तो आहारगमप्पमत्तविरओ य ।

तिस्थयरं च मणुस्सो अविरयसम्मो समज्जेह ॥ ६५ ॥

पूर्वकोट्यायुः प्रमत्तयतिरप्रमत्तत्वाभिमुखस्त्रिभागाद्यसमये उत्कृष्टं त्रिभागाधिकत्रयस्त्रिंशत्-
सागररूपं देवायुर्बध्नाति । शुभेयं स्थितिरित्यप्रमत्तत्वाभिमुखत्वं । आहारकद्विकं त्वप्रमत्तः प्रमत्तत्वे-
न्मुख उत्कृष्टं करोति स्थितेरशुभत्वात् । तीर्थकरं त्वविरतसम्यग्मनुष्यः पूर्वं नरके बद्धायुष्को मिध्यात्वं
यत्र समये यास्यति ततोऽर्वाक् समये बध्नात्युत्कृष्टम्, तीर्थकरनाम्नो ह्यविरतावयो निवृत्त्यन्ता बन्धकाः,
किन्तुत्कृष्टा स्थितिः संक्लेशोद्भवाऽतोऽविरतोपादानं, तिर्यग्बोऽस्य पूर्वप्रतिपन्नाः प्रतिपद्यमानाश्च
भवप्रत्ययान्तेति मनुष्यग्रहणं । क्षायिकस्तु शुद्धत्वात् नोत्कृष्टबन्धकः धेनिकवत् ।

पन्नरसण्हं ठिडमुक्कोसं वर्धन्ति मणुयतेरिच्छा ।

छण्हं सुरनेरहआ ईसाणंता सुरा तिण्हं ॥ ६६ ॥

अधेवमायुस्त्रयं, देवद्विकं, नरकद्विकं, द्वि-त्रि-चतुर्जातीयो, वैक्रियद्विकं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं,
साधारणं=१५ आसामुत्कृष्टां स्थितिं तिर्यग्मनुष्या एव मिध्याहृष्टयो बध्नन्ति । अत्यन्तसंक्लिष्टः
शुद्धो वायुर्बन्धं न करोति । 'छण्हं' इति तिर्यग्द्विक-औदारिकद्विक-सेवातीक्ष्णोतानामुत्कृष्टस्थितिबन्धकः;
सुरा नारकाश्च । सामान्योक्तावपि सेवार्तौदारिकाङ्गोपाङ्गयोरीशानोपरितना एव दृष्टव्याः, अधस्तना
हि अष्टावशकोटाकोटिकां मध्य[मा]नामेव बध्नन्ति । उत्कृष्टां त्वेकेन्द्रियायोग्यामेव, तेषु तु संहनना-
ङ्गोपाङ्गयोरभाव एव । 'ईसाण' इति एकेन्द्रियात्पत्यावरणामीशानान्ताः सुरा उत्कृष्टस्थिति-
कर्तारः उपरितना नैतेष्वुत्पद्यन्ते ।

चतुर्गंतिकाः का उत्कृष्टा बध्नन्तीत्याह—

सेसाणं चउगहंगा ठिईमुक्कोसं करंति पयडीणं ।

वक्कोससंकिलेसेण ईसिमहम्मज्झमेणावि ॥ ६७ ॥

उत्कृष्टतुर्विंशतिशेषदिनशेषतुर्गतिमिष्याहृष्टय उत्कृष्टां स्थितिं बध्नन्ति । 'उक्कोस' ति संकलेशोऽप्यवसायस्थानम्, तत्र जघन्यस्थितिबन्धाध्यवस्यस्थानम्, तत्र जघन्यस्थितिबन्धाध्यवसायस्थानान्यप्यसंख्येलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्याहुः [तदनन्तरे स्थितिस्थाने तानि विशेषाधिकानि, एवमुत्तरोत्तरस्थितिस्थाने विशेषाधिकक्रमेण तानि तावद्भवन्ति यावच्छरमस्थितिस्थानम् ।] तेषु प्रथममानंन्यस्त पंक्तिस्थितं यदुत्कृष्टं शरममध्यवसायस्थानं तदुत्कृष्टसंकलेश उच्यते । शेषाणि शरमपंक्तिस्थितानोपन्यमान्युच्यन्ते । तद्वचरमपंक्तिवशितत्कृष्टस्थितिजनकः सर्वैरपि उत्कृष्टास्थितिर्जन्यत इति भावः । जघन्यमाह—

आहारगतिस्थयरं नियद्विअनियद्वि पुरिससंजलणं ।

बंधइ सुहमसरागो सायजसुबावरणविग्धं ॥ ९८ ॥

छणहमसन्नो कुणइ जहणं ठिइमाउगाणमन्नयरो ।

सेसाणं पज्जसो बायरएगिंदियविसुद्धो ॥ ९९ ॥

आहारकट्टिकं तोयंकरं च निवृत्तिः अपकर्तद्वन्धस्य चरमे स्थितिबन्धे स्थितो जघन्यं बध्नाति । तद्वन्धकेष्वयमेव शुद्धः । नृतिर्यग्देवायुर्वर्जकर्मणां जघन्या स्थितिः विशुद्धया उक्ता । नृवेदसञ्चलनानां ५ अनिवृत्तिक्षपको जघन्या स्थितिं करोति । सातं यशःकीर्तिरुच्चैर्गोत्रं 'आवरण' ज्ञानं ५-दर्शनं ४-बिघ्नं ५-सूक्ष्मश्चरमे स्थितिबन्धे जघन्यं करोति । नरकट्टिक-देवट्टिक-वैक्यट्टिक-घटकस्य तिर्यगसंज्ञिपर्याप्तो जघन्या स्थितिं करोति । [आयु] अतुल्यस्य अन्यतरः संज्ञी असंज्ञी वा जघन्या स्थितिं करोति । नारकदेवायुषोस्तिर्यक्नराः, नृतिर्यगायुषोरेकेन्द्रियादयः । उत्कृष्टेषाण्येकेन्द्रियाः बाह्यः पर्याप्तस्तद्वन्धकेषु विशुद्धः पश्योपमासंख्येयभागहीनसागरद्विस्तप्तभागादिकां जघन्या स्थितिं करोति ॥ स्थितिबन्धः ॥ अनुभागमाह—इह जन्तुः पृथक्सिद्धानामनन्तभागवतिभिरमव्येभ्योऽनन्तगुणैः परमाणुभिः निष्पन्नान् कर्मस्केषान् प्रति समग्रं गृह्णाति । तत्र प्रतिपरमाणुकषायविशेषात्सर्वजीवानन्तगुणाननुमागस्याविभागपल्लिङ्गान् करोति । तत्र समपरमाणुनामेका वर्गणा । रसांशनाधिकानां द्वितीयेत्यादि । स च रसः शुभोऽशुभश्च द्विधाप्येक-द्वि-त्रि-चतुःस्थानिकः । यथा लि [नि]म्बादीनां सहज एकस्थानिकः । कायेऽर्धावर्ता द्वि० । त्रिभागे ति० चतुर्भागे च० । सर्वेऽपि लब्धविन्दुवुलुकाविमन्वमन्तराविमेवावने कषा, मिथो अप्यनेकषा । रसस्य साद्यादीन्याह—

घाईणं अजहन्नो (अ) गुक्कोसो वेयणोयनामाणं ।

अजहन्न अणुक्कोसो गाए अणुभागबन्धम्मि ॥ ७० ॥

साइअणाई धुवअद्धुवां य बन्धो उ मूलपयवीणं ।

सेसम्मि उ दुविगप्पो आउच्चउक्के वि दुविगप्पो । ७१ ॥

घातिकर्मणा [म] जघन्योरसः साद्याविभ्रतुर्थापि भवति । द्वितीयागाध्यायां सम्बन्धः । अणुनामां जघन्यं शुभानामुत्कृष्टं यः कश्चित्तद्वन्धकेषु विशुद्धः स एव जनयति । तत्र ज्ञानदर्शनावरणा-न्तरायकर्मणां समुत्पत्त्या अपकसूक्ष्मोऽस्त्यसमये जघन्यं रस मोहस्य त्वनिवृत्तिर्जघन्यं रसं करोति । तत उपशान्तेऽजघन्यस्याबन्धको भूत्वा निपत्य पुनर्बध्नतः साविः उपशान्तमप्राप्तानामनाभिः, ध्रुवा-ध्रुवी प्राग्भवत् । द्वितीयागाध्याये 'सेसम्मि उ' ति शेषे जघ-योत्कृष्टानुत्कृष्टत्रिकरसे द्विविकल्पः, साद्य-ध्रुवरूपो घातिचतुष्कस्य । तत्र पूर्ववत्सावद् जघन्यं लभते तदा साविः । शीघ्रे नासावित्यध्रुवः । उत्कृष्टरसं तु प्रकृतकर्मणामशुद्धत्वात् क्लिष्टो मिष्याहृष्टिः पर्याप्तासंज्ञी एकं द्वौ वा समयौ

यावद्वध्नाति । स चानुत्कृष्टाद्बध्यत इति साविः । जघन्यतः समयादनुत्कृष्टतो द्विसमयादनुत्कृष्टं गतस्या-
ध्रुवः । अनुत्कृष्टस्तु साविर्भवति पुनर्जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टतः अनन्तानन्तोत्सविष्यवसपिणीभि-
स्तृष्टं गतस्याध्रुवः । अनुत्कृष्टरसो वेदनीयान्मोश्चतुर्थापि । तथाहि—एतदन्तर्गते सातयशःकीर्ती
आभितर्योत्कृष्टरसः क्षपकसूक्ष्मान्त्यसमये प्राप्यते । ततोऽन्य उपशमश्रेणावप्यनुत्कृष्टः । तत्रोपशान्तेऽ-
बन्धको भूत्वा निपत्यानुत्कृष्टं बध्नतः साविः । तमप्राप्तानामनादिः । ध्रुवाध्रुवौ प्राग्बत् । शेषत्रिके
द्विविकल्पोऽत्रापि तत्रोत्कृष्ट सूक्ष्मे बध्नातीति साविः । क्षीणे यातीत्यध्रुवः । जघन्यरसं त्वनयोः सम्यग्-
हृत् मिथ्याहृत् वा बध्नाति मध्यमपरिणामः, अयं चाजघन्यात् भवतीति साविः । पुनर्जघन्यतः समया-
दनुत्कृष्टतः चतुस्समयादजघन्यं बध्नतोऽध्रुवः । अजघन्यस्तु गा[सा]विः । तत्रैव भवे भवान्तरं वा जघ-
न्यं बध्नतोऽध्रुवः । 'अजहृत्' इति गोत्रानुमागबन्धोऽजघन्योऽनुत्कृष्टश्च चतुर्थापि । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टौ
वेदनीयान्मोरिव चिन्त्यौ । जघन्यं तु सप्तमपृथिवनारकः करणत्रयादनन्तरमन्तःकरणस्थितिद्वयं
करोति : तत्राथस्तनौ वेदयन्यस्मादनन्तरं समये सम्यक्त्वं प्राप्स्यति तत्रान्यसमये वर्तमानो नीचै-
र्गोत्रस्य जघन्यं रसं बध्नाति । न शेवा इति साविः । तस्मादनन्तरमजघन्यरसमुच्चैर्गोत्रस्य बध्नातीत्य-
ध्रुवः । अजघन्यस्तु साविः । तवप्राप्तानामनादिः । ध्रुवाध्रुवौ प्राग्बत् । एवं जघन्यो द्विधा अजघन्य-
श्चतुर्था । 'आउ' इति चतुर्गत्यायुर्जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरसचतुष्टके साविरध्रुवश्च द्विधा । तत्र
त्रिभागादौ साविश्चतुर्थापि अन्तर्मुहूर्ताद्यातीत्यध्रुवः । उत्तराणामाह—

अट्टपहमण्वकोसो तेयालाणमजहृत्तगो बंधो ।

णोओ हि चउविगण्यो सेसतिगे होइ दुविगण्यो ॥ ७२ ॥

तैजसकामं प्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शअगुलघुनिर्माणानां ८ अनुत्कृष्टश्चतुर्थापि । तथा ह्यासामु-
त्कृष्टरसं अपकनिवृत्तिर्देवगतियोग्यानां त्रिशतः प्रकृतीनां बन्धच्छेदसमये करोति । ततोऽन्यस्तुपशम-
श्रेणावप्यनुत्कृष्टः । स चोपशान्तेऽबन्धको भूत्वा पुनर्लभि साविः । तत्राप्राप्तानामनादिः । शेषं प्राग्बत्
शेषत्रिके द्विविकल्पः । तत्र पूर्वोक्त निवृत्तावुत्कृष्टः साविः । समयाद्यातीत्यध्रुवः । जघन्यरसं त्वासां
शुभत्वात् क्लिष्टमिथ्याहृत्संज्ञो बध्नाति । पुनर्जघन्यतः समयादनुत्कृष्टतो द्विसमयादजघन्यं पुनर्जघन्य-
मेवमुपयोः साद्यध्रुवता । 'तेयात्' इति ज्ञानाव० ५ वर्शं० ९-मिथ्यात्वं १-कषाय १६-मयजुगुप्सा २-
अप्रशस्तवर्णादि ४ उपघातान्तराया ५ रां ४३ अजघन्यश्चतुर्थापि । तत्र ज्ञान० ५-वर्शं० ४-अन्तराया ५
णाम १४शुभत्वात् अपकः सूक्ष्मोऽन्त्यसमये जघन्यरसं बध्नाति तस्मादुपशान्ते[ऽबद्ध्वा पुनः] अजघन्यं
बध्नतः साविः । उपशान्तमप्राप्तानामनादिः । शेषं प्राग्बत् । संखलनानां ४ अपकानिवृत्तियथास्वं
बन्धच्छेदे एकैकं समयं जघन्यं रसं बध्नाति । ततोऽन्योऽजघन्यः । तस्योपशान्तेऽबन्धः पुनर्बध्नतः साविः ।
तमप्राप्तानामित्यादि तथैव । निद्राप्रचला-शुभवर्णादि ४-उपघातमयजुगुप्सानां अपकनिवृत्तिर्बन्ध(न)
छेदे एकैकं समयं जघन्यरसं बध्नाति । ततोऽन्योऽजघन्यः । तमुपशान्तेऽबद्ध्वा पुनर्बन्धे साविः । तम-
प्राप्तानामित्यादि तथैव । प्रत्याख्यानानां ४ देशविरतोऽन्त्यसमये जघन्यरसं बध्नाति । अप्रत्याख्यानानां
४ अविरतः क्षायिकत्वं संयमं च गुणवत् प्रतिपित्पुनर्जघन्यं बध्नाति । स्त्यानद्वित्रिकमिथ्यात्वानन्तानु-
बन्धिनः ८ मिथ्याहृत् सम्यक्त्वं संयमं चेष्टुर्जघन्यरसं करोति । सर्वत्राऽन्योऽजघन्यः । एते निपत्य
पुनर्बध्नतः साद्यादयो बाध्याः । शेषत्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपे द्विविकल्पः । (जघन्यः सूक्ष्मे साविः
क्षीणे यातीत्यध्रुवः) । उत्कृष्टस्य मिथ्याहृत्बन्धकः साविः । पुनरनुत्कृष्टेऽध्रुवः । एवमनुत्कृष्टोऽपि ।

अध्रुवबन्धिनीनामाह—

वक्कोसमणुक्कोसो जहन्नमजहन्नगो वि अणुभागो ।

साई अद्धुवबन्धो पयडोणं होइ सेसाणं ॥ ७३ ॥

शेषाणामध्रवाणां वतुर्धापि साद्यध्रवः, अध्रववन्धिवात् । प्रत्ययानाह—

सुहपयडोण विसोहोइ तिब्बमसुहाण संकिलेसेण ।

विचरीए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयडोणं ॥ ७४ ॥

वक्ष्यमाणशुभप्रकृतीनां विमुद्धया तीव्रं रसं बध्नाति, अणुभानां संकलेशेन । वैपरित्ये जघन्यः शुभानां संकलेशावशुभानां विमुद्धया भवति । शुभाशुभा आह—

बायालं पि पसत्था विसोहि गुणउक्कडस्स तिब्बाओ ।

बासोइगप्पसत्था मिच्छक्कडुसंकिट्ठिस्स ॥ ७५ ॥

सातं, तिर्यग्नुदेवायूषि, नृद्विकं, देवद्विकं, पञ्चवेन्द्रियजातिः, पञ्चशरीराणि, तुल्यं, वज्रवर्षमनाराचं, अङ्गोपाङ्ग ३, शुभवर्णादि ४, अगुलघु पराघात उच्छवासं, आतपं, उद्योतं, शुभलगतिस्त्रसादिवशकं, निर्माणं, तीर्थंकरमुच्छ्वर्गोत्रं, ४२ एता एव प्रशस्ताः, विमुद्धिगुणोत्कटस्य तीव्ररसा भवन्ति । ज्ञानाव० ५, दर्शन० ९, असातं, मिश्रसम्पत्त्ववर्जमोहवर्षादिवशतिः, नारकायुः, नरकद्विकं, तिर्यग्द्विकं, एक-द्वि-त्रि-चतुर्जातयः, आद्यवर्जसंस्थानसंहनन १०, अणुभवर्णादि ४, उपघातं, अणुभलगतिः स्थावरादिवशकं, मोक्षवर्गोत्रं, अन्तराय ५=८२ एता अप्रशस्ता मिथ्यास्त्वोत्कटसंक्लिष्टस्य तीव्ररसा भवन्ति ।

॥ [आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसत्थासु ।

मिच्छस्स हुंति तिब्बा सम्मदिट्ठिस्स सेसाओ ॥ ७६ ॥

आतपोद्योतमनुष्यतिर्यगायुःप्रकृतीनां तीव्ररसबन्धका मिथ्यागृह्यो भवन्ति] । यत आतपोद्योततिर्यगायूषि सम्पद्गृह्णितं बध्नात्येव । देवनारकास्तु सम्पद्गृह्यो मध्यमं नरायुर्बध्नन्ति न पुगलायुरिति । शेषाः ३८ पुण्यप्रकृतयः सम्पद्गृह्येण तीव्ररसा भवन्ति ।

देवाडमप्पमत्तो तीब्बं खवगा करंति वत्तीसं ।

बंधंति तिरियमणया एक्कारसमिच्छभावेण ॥ ७७ ॥

देवायुस्तीव्र[र]सप्रमत्तयतिर्बध्नाति तथा सात-देवद्विक-पञ्चवेन्द्रियजाति-वैकियद्विकआहारक-द्विक-तेजसकार्मणं तुल्य-शुभवर्णादि ४-अगुलघु पराघातोच्छवास-शुभलगति-त्रसादि १०-निर्माणं तीर्थंकरोच्छ्वर्गोत्राणां ३२ क्षपको सूक्ष्मनिवृत्ती तीव्र (रसं) रसं कुतः । निवृत्तिर्मोहक्षपणयोगतया क्षपकः । तत्र सात-यशःकोत्सुच्छ्वर्गोत्राणां ३ सूक्ष्मोन्मयसमये तीव्ररसं करोति । शेषाणां २९ निवृत्तिर्देवयोग्यबन्धकृतेदसमये तीव्ररसं करोति । 'बंधंति' ति नारकतिर्यङ् नरायूषि, नरकद्विकं, विकलत्रिकं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं, साधारणं ११ एता मिथ्यागृहास्तिर्यङ्मनुष्याः तीव्ररसा बध्नन्ति । देवानारकाश्च नव भवप्रत्ययाश्च बध्नन्ति । तिर्यङ् नरायुषी उत्कृष्टयुगलेषु तेनैवपि ते न उत्पद्यन्ते ।

पञ्चसुरसम्मदिट्ठो सुरमिच्छो तिमि अयइ पयडोओ ।

उज्जोयं तमतमगा सुरनेरइआ भवे तिण्हं ॥ ७८ ॥

॥ कोष्ठकद्वयान्तर्गतं गाथायुक्तपाठः ह. लि. प्रती नास्ति, तथाप्युपयोगित्वाङ्गितः ।

नृद्विकौदारिकद्विकाद्यसंहननानां ५ सुरः सम्यग्गुत्कृष्टरसबन्धक एकं द्वौ वा समयौ, नार-
काणां वेदनया तीर्थाद्यवर्शनात् शुद्धिः, तिर्यङ्नराः शुद्धाः सुरेषु यान्ति । एकैन्द्रियजात्यातपस्यावरत्रय-
स्य सुरो मिथ्याहमीशानात् उत्कृष्टरसं बध्नाति । इयं संकिलष्ट आतपं तु शुभस्वात् तद्योग्यशुद्धः ।
अतिशुद्धो नरः स्यात् । उद्योतं तमस्तम्बकाः सप्तमपृथ्विनारकास्तोत्रं उपशमिकोन्मुखाः कुर्वन्ति । सुराः
सत्तत्कुमारावयो नारका वा संकिलष्टाः स्युस्तिर्यग्गुह्यसेवातंत्रयस्य तीव्ररसकर्तारः । क्षमाः ४२ अशुभाः
१४ उक्ताः । अष्टषष्टिमाह--

सेसाणां चउगङ्गा तिब्बणुभागं कुणंति पयङ्गीणं ।

मिच्छद्विद्वो नियमा तिब्बकसाउक्कवा जीवा ॥ ७९ ॥

शेषाणां ज्ञानाव ५ दर्शन ९-प्रसात-मिथ्यात्व-कषाय १६-नोकषाय ९-अनाद्यसंस्थान ५ प्रनाद्य-
न्तसंहनन ४-अशुभ वर्णादि ४-उपघाताऽऽशुभलगत्यस्थिराशुभदुर्भंगदुःस्वरानावेयायशःकीर्तिनो-बर्गोन्नत-
रायाणां ६८ अशुभानां मिथ्यादृष्टयस्तीव्रकषायोत्कटास्तीव्रं रसं कुर्वन्ति । तत्र हास्यरतिस्त्रीषु वेदाना-
द्यन्तसंस्थानसंहननानां १२ तत्प्रयोग्यकिलष्टाः. शेषाणामुत्कृष्टकिलष्टाः कुर्वन्ति । उत्कृष्टसंकलेशे
अप्रेतनयुगलं नपु सकृत्वं च संहननसंस्थाने सेवातंह्ये च स्युः । जघन्यमाह-

चोद्स सरागचरिमो पंचगमनियद्विनियदि एकारं ।

सोलसमंदणुभागं संजमगुणपट्टिओ जयइ ॥ ८० ॥

ज्ञानाव ५ दर्शन ४ अन्तरायाणां ५=१४ सूक्ष्मोऽन्त्यसमये जघन्यरसं बध्नाति । पुंवेद १-
संज्वलन ४ पञ्चमात्मीयात्मीयबन्धच्छेदेऽनिवृत्तिजघन्यं रसं करोति । निवृत्तिनिद्राप्रजला-ऽऽशुभवर्णादि
४ उरघात हास्यरति-भयजुगुप्सतां ११ आत्मीयात्मीयबन्धच्छेदे जघन्यं रसं बध्नाति । स्थानद्वित्रिक-
मिथ्यात्व संज्वलनवर्जकषाय १२=बोडशानां मन्दरस संयमाभिमुखो मिथ्याहगविरतो देशविरतो वा
करोति । तत्र स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वाद्यकषायाणां ८ अन्त्यसमये मिथ्यादृष्टिः । अप्रत्याख्यानाना-
मविरत, प्रत्याख्यानानां देशविरतो मन्दं रसं करोति ।

आहारमप्पमत्तो पमत्तसुद्धो उ अरइसोगाणं ।

सोलस माणुसनिरिया सुरनारयनमतमा तिलि ॥ ८१ ॥

आहारकद्विकमप्रमत्तः प्रमत्तबो-मुखो जघन्यरसं करोति । अरतिगोकयोः प्रमत्तोऽप्रमत्तबो-
मुखः शुद्धो जघन्यं रसं करोति । आयुधतुष्क-नरकद्विक-देवद्विक-वैक्रियद्विक-विकलत्रिक-सूक्ष्मापर्याप्त-
साधारणानां १६ नरास्तिर्यग्चञ्च्र जघन्यरसं कुर्वन्ति । तिर्यङ्नरायुर्वर्जश्चतुर्वंश देवनारका भवप्रत्य-
यादेव न बध्नन्ति । तिर्यङ्नरायुषो अपि मन्दरसे न बध्नन्ति । सुरनारकास्तिवः तमस्तम्बकाश्च तिलो
जघन्यरसाः कुर्वन्ति । तत्रौदारिकद्विकोद्यातास्तिवः सुरनारकाणामुत्कृष्टकलेशा-स्त्यर्ग्योऽया बध्नन्तो
जघन्यरसा कुर्वन्ति । तिर्यग्द्विकनोचैर्गोत्रास्तिवस्तमस्तम्बकाः, सम्यक्त्वोन्मुखा इति ।

एगिदियथावरणं मन्दणुभागं करंति तेगङ्गा ।

परिअत्तमाणिमज्झिमपरिणामा नेरइपवज्जा ॥ ८२ ॥

नारकवर्जा गतित्रयजीवाः परावर्तमानमध्यमपरिणामा एकेन्द्रियस्यावरयोर्जघन्यरसं बध्नन्ति । तस्मिन्नेष्टाः शुद्धा वा । तदेवैकेन्द्रियस्यावरत्वं तदेवपञ्चैन्द्रियं त्रसं तदेवैकेन्द्रियस्यावरत्वमिति परावृत्तिः । नारकाः स्वभावात् तद्वद्बन्धनन्ति ।

आसोहम्मायावं अविरयमणुओ उ जयइ तित्थयरं ।

अजगइउक्कडमिच्छो पन्नरस दुवे विसोहीए ॥८३॥

समभेणित्वावाईशानान्ता मबनपत्यादयः आतपं मिलिहा मन्दरसं बध्नन्ति । अविरतसम्यग् [हृ] - मनुष्यो बद्धनरकायुष्को मिथ्यास्वोन्मुखस्तोयंकरं मन्दरसं करोति । तथा चतुर्गंतिका अपि उत्कृष्टमिथ्या-स्व)संवलेशाः पञ्चैन्द्रियतैजसकामं प्रशस्तवर्णादि ४ अगुरुलघुपराधातोच्छ्वासत्रसबावरपर्याप्तप्रत्येक-निर्माणानां १५ जघन्यं रसं कुर्वन्ति शुभत्वात् । परं तिर्यङ्मनरा नरकयोग्याः, नारकाः सनत्कुमारादयश्च पञ्चैन्द्रियतिर्यग्योग्या एता मन्दाः कुर्वन्ति । ईशानान्तास्तु पञ्चैन्द्रियत्रसवर्जा १३ एकेन्द्रिययोग्याः । पञ्चैन्द्रियत्रसे तु शुद्धा एव (२०) १८ स्त्रीनपुंसके द्वे चतुर्गंतिका अपि तद्योग्यशुद्धा मन्दरसे कुर्वन्ति ।

सम्महिद्धा मिच्छो व अट्ट परियत्तमज्झिमो जयइ ।

परियत्तमाणमज्झिममिच्छदिद्धा उ तेषां ॥८४॥

सम्यग्हृ-मिथ्याहृन्वा सः तासां तस्थिरास्थिरशुभाशुभयशः कीर्त्यशः कीर्तीः परावर्तमानमध्यम-परिणामो मन्दरसाः करोति । नृद्विकसंस्थानघट्टकसंहननघट्टकखगतिद्विकसुभगबुभंगसुस्वरदुःस्व-रावेयानावेयोच्छ्वेगोत्र(स्)त्रयोविंशति परावृत्त्य परावृत्त्य बध्नन्तश्चतुर्गंतिका अपि मिथ्याहृष्टयो मध्यम-परिणामा मन्दरसां कुर्वन्ति । सम्यग्हृशमेतासां परावृत्तिर्नास्ति । तथाहि-तिर्यङ्मनराः सम्यग्हृशो वैबद्धिकमेव बध्नन्ति, न नृद्विकादि । देवास्तु नृद्विकमेव न तिर्यगृद्विकादि, संस्थानाद्यपि शुभमेव नाशुभमिति न परावृत्तिः । सर्वदेवशरधातिनीः प्राह—

केवलनाणावरणं, वंसणल्लं च मोहवारसगं ।

ता सध्वघाइसमा, ह्वन्ति मिच्छस्तपोसइमं ॥८५॥

केवलज्ञानावरणं, निद्रापञ्चक-केवलदर्शनरूपघट्टकं, मोहो संस्वलनवर्जकषाय १२ मिथ्यात्वं एता २० सर्वधातिन्यः, स्वाऽऽवार्यं गुणं सर्वमपि धनन्ति, परं केवल]स्यांशः सर्वजीवेष्वाभावृत एव, मेघोन्नतो बन्धसूययोः प्रमेव ।

नाणावरणञ्चल्लं, वंसणतिगअंतराइयं पंच ।

पणुवीसवेसघाई, संजलणा नोकसाया य ॥८६॥

ज्ञानावरणचतुष्कं मतिभूत-अवधि-मनःपर्यायरूपं, दर्शनत्रिकं चक्षुरचक्षुरवधिरूपं, अन्तराय-पञ्चकं, पञ्चविंशतिर्बोधधातिन्यः, संस्वलनाः ४ नोकषायाश्च ९ = २५ 'सर्वे विषय अइयारा संजल'..... ।

अवसेसा पयडीओ, अघाइया घाइयाइपलिभागा ।

ता एव पुन्नपावा, सेसा पावा मुणेषव्वा ॥८७॥

शेषाः ७५ वेदनोपायुनिमिगोत्रप्रकृतयो ज्ञानदर्शनचारित्राविगुणानां मध्ये न किञ्चिद् धातयन्ती-त्यधातिन्यः परं धातिनीभिः सह वेद्यमानाः पलिभागास्तत्तुल्या हृश्यन्ते, यथाऽचोरोऽपि चौरैर्मिलितो चौर इव हृश्यते । एता एव काञ्चिदसाताद्याः ४२ पुण्यप्रकृतयः, काञ्चिदसाताद्याः ३३ पापाः, शेषा सर्ववेद्यधातिन्यः पापा एव शेषाः । रसस्थानान्याह—

भावरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरसं ।

चउविहृभावपरिणया, निविहृपरिणया भवे सेसा ॥८८॥

भावरणेषु देसघातोनि ज्ञान० ४-दर्शन-३ अन्तराय ५-संवलन ४-नुवेव=१७ एताश्चतुर्विधभावे परिणता एक-द्वि-त्रि-चतुःस्थानिकरूपेण । तत्रानिवृत्तेः सन्ध्येयभागेष्वासांशुभत्वादेकस्थानिक एव रसो बध्यते । अत्रान्तरे केवलद्विकं बध्यते परं सर्वघातित्वाद्विस्थानिकरसोऽतस्तस्याऽत्राऽग्रहणम् । शेषस्तु द्विस्थानिकादिको रसः प्रस्तुतप्रकृतौनां मिथ्यादृष्ट्यादिवषु लभ्यते । तत्र गिरिराजिसमकोपश्चतुस्थानिकम्, पृथ्वीराजिसमस्त्रिस्थानिकम्, रेणुजलराजिसमो द्विस्थानिकमिति बध्नाति । द्वि-त्रि चतुःरूपत्रिविधरस-परिणता एतच्छेषाः शुभाशुभा वा । एकस्थानिकत्वासां न संभवत्येव । यतोऽनिवृत्तेः सन्ध्येयभागेष्वासां बध्यते तत्र सप्तदश भुक्त्वा शेषाऽशुभप्रकृतयो न बध्यन्त एव ।

अथ शुभानामेकस्थानिकः कस्मान्नेत्युच्यते, इहासन्ध्येयलोकाकाशप्रवेशमानानि सफलेशस्थानानि विशद्विस्थानानि च । येष्वेव सविलटद्विचटति तेष्वेव सोपानेष्विव विशुद्धोऽवरोहति । परं शुद्धिस्थानान्यधिकानि यतः क्षपको [ये]ष्वेवरोहति न तेष्ववरोहति क्लेशमावात् । तैराधिक्यं एवं स्थितेऽति-शुद्धश्चतुस्थानिकं बध्नाति शुभानाम् । अतिश्लेशे बन्ध एव नागच्छन्ति शुभाः । या अपि नरकयोग्या र्चक्रियतंजसकर्मणाद्याः शुभाः संविलष्टो बध्नाति तासामपि स्वभावाद् द्विस्थानिक एव रसः, इति न शुभानामेकस्थानिको रसः क्वापि । प्रत्ययमाह-

चउपचपगमिच्छत्तसोलस-दुपचया य पणतीसं ।

सेसा तिपचया खलु निथ्यराहारवज्जाओ ॥८९॥

एका सातरूपा प्रकृतिश्चतुःप्रत्यया मिथ्यात्वाऽविरतिकषाययोगैर्बध्यते । मिथ्यात्वप्रत्ययाः षोडश 'सोलसमिच्छत्ता' इति वचनात् । द्विप्रत्ययाः पञ्चत्रिंशत् सासादनेऽविरते च यासां ३५ बन्धच्छेद उक्तस्तास्तत्र मिथ्यात्वेऽपि बध्यन्त इति मिथ्यात्व[अविरते] प्रत्ययाः, शेषं द्वयं गौणं । शेषाः त्रिप्रत्ययाः तीर्थकरमाहारकं च त्यक्त्वा मिथ्यादृष्ट्यादिविविरतेषु सकषायेषु च सूक्ष्मान्तेषु बध्यन्त इति । उपशान्तादिवषु योगसद्भावेप्यासां बन्धो नास्तीति स नोक्तः, सम्यक्त्वनिमित्तं तीर्थकरं संयमेनाहारकमिति वर्जनम् । विपाकान् विभागेनाह-

पंच य लुत्तिगल्लपंच दुणिण पंच य ह्वन्ति अट्टेव ।

सरिराई फासन्ता पयडोओ आणुपुव्वोए ॥९०॥

अशुरुल्ल उवचायं परघाउज्जोपआयवनिमेणं ।

पसेयथिरसुभेयरणामाणि य पुग्गलविवागा ॥९१॥

शरीराद्याः स्पर्शाः शरीरसंस्थानाङ्गोपाङ्गसंहननवर्णगन्धरसस्पर्शरूपा अष्टौ पिण्ड-प्रकृतयः । किं भवन्ति पुद्गलविपाका इति उत्तरगाथान्ते सम्बन्धः । आनुपूर्व्या पञ्चाविभेदादिव । कथं ? पञ्चशरीराणि वट्संस्थानानि त्रिष्यङ्गोपाङ्गानि वट्संहननानि पञ्चवर्णाः द्वौ गन्धौ पञ्चरसाः अष्टौ स्पर्शाः एताः पुद्गलेष्वेव विपच्यन्ते शरीराविपुल्लेखेवात्मीयां शक्तिं वशंयन्तीत्यर्थः । कथं ? शरीरनामोदयात् शरीरतया पुद्गला एव परिणमन्तीत्यादि वाक्यम् । तथाऽगुरुल्लपचयातपराघातोद्योतातपनिर्माणानि, प्रत्ये-काविश्वितरेण योगः, प्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरशुभाशुभाश्च पुद्गलविपाकाः ॥९०॥९१॥

आऊणि भवविवागा खेत्तविवागा उ आणु पुब्बीओ ।

अवसेसा पयडीओ जीवविवागा मुणेयन्वा ॥९९॥

भवन्ति जन्तवोऽस्मिन्निति भवो, विग्रहगतेरारम्य हृद्यः । तत्र भव एव विपाक-उदयो येषां तानि भवविपाकोनि चत्वार्यायूषि प्राग्भवे बद्धानि आगामिभवे विपच्यन्त इति भावः । क्षेत्रमाकाशं तत्रैव विपाक उदयो यासां ता क्षेत्रविपाका आनुपूर्व्यः ४ विग्रहगतावेवासां उदयः । अवशेषा ज्ञानावरणादिकाः जीव एव विपाकः स्वशक्त्याऽऽविर्भावरूपो यासां ताः जीवविपाका ज्ञेयाः । यतो जीव एव ज्ञान्यज्ञानी वा न पुनस्तनुपुद्गला इति सर्वासु । या अपि पुद्गलभवक्षेत्रविपाकास्ता अपि वस्तुतो जीवविपाका एव पारम्पर्येण न मुख्यतया । अनुभागः [उक्तः] ॥ ९२ ॥

प्रदेशबन्धमाह-तत्र चत्वार्य[रोऽ]नुयोगाः (१) कर्मप्रदेशादानविधिः, (२) भागप्ररूपणा, (३) साक्षाद्विप्र० (४) स्वात्मित्वप्र० ।

एगपएसोगाढं सन्धपएसेहि कम्मुणो जोगगं ।

बन्धइ जहुत्तहेउं सार्हयमणाइयं वावि ॥९३॥

पंचरस-पंचवण्णेहि परिणयं दुविहगंधचउफासं ।

दवियमणंतपएसं सिद्धेहि अणंतगुणहोणं ॥९४॥

इह पुद्गलं द्रव्यं जीवो बध्नाति इति योगः । कथं ? एकप्रदेशावगाढं-यत्रैव जीवस्याऽऽत्मप्रदेशा-स्तत्रैव यदवगाढं न त्वन्यतः । स च सर्वैरप्याऽऽत्मोयप्रदेशैर्बध्नाति । न त्वेकेन द्वयादिभिर्वा । यतः समस्तलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणा एकस्य जन्तोः प्रदेशा भवन्ति । मिथ्यात्वादिबन्धकारणोदये च ते सर्वे स्वस्वाकाशप्रदेशेभ्यो युगपदेव कर्मद्रव्यं गृह्णाति । परस्परं च सर्वेऽप्युपकुर्वन्ति परस्परं सम्बद्धत्वात् । कर्मणो योऽर्थं कर्मवर्णणान्तर्गतं 'यथाकहेतु' पूर्वोक्तसामान्यविशेषहेतुभिर्बध्नाति । बन्धच्छेदं कृत्वा प्रतिपत्य ता एव यो बध्नाति तस्य साविः । अकृतच्छेदस्याऽनादिः ध्रुवाध्रुवौ प्राग्वद् अपिशब्दात् । तच्च द्रव्यं प्रतिस्कन्धं पंचवर्णपितं, पंचरसं द्विगन्धं चतुःस्पर्शं च गृह्णाति । तत्र मुहुलघू अवस्थितौ द्वौ तु स्निग्धोष्णौः स्निग्धशीतौ वा रूक्षोष्णौ रूक्षशीतौ वाऽविरुद्धौ भवतः, प्रज्ञप्तौ तु स्निग्धरूक्षशीतोष्णा उक्ताः । 'अनन्तप्रदेश' अनन्तपुद्गलं गृह्णाति, अमध्येभ्योऽनन्तगुण, सिद्धेभ्योऽनन्तगुणहोणं कर्मस्कन्धमिति । स्कन्धा अपि प्रतिसमयमनन्ता गृह्णाति ।

कर्मणो योग्यमयोग्यं च द्रव्यं अस्ति तद् विभागदर्शनार्थं ग्रहणाऽग्रहणवर्गणाः प्ररूप्यन्ते । इह सम-स्तलोकाकाशप्रदेशेषु ये केवलेकाकिनः परमाणवः तत्समुदायः सजातीयत्वात् एकावर्गणा । इयं स्वमाणा-ज्जीवानामग्रहे इत्यग्रहणवर्गणा । एवं द्वित्रयादिस्कन्धसंख्यातासंख्यातानंतप्रदेशस्कन्धनिष्पन्ना अप्यग्रहे यावन्नन्तानन्तरेव परमाणुभिनिष्पन्नानामेकोत्तरवृद्धिभाजां स्कन्धानां समुदायरूपा अनन्ता औदारिका-दिवर्गणाः । स्थापना तासां । अनया दिशा ध्रुवादि लिख्येत-

४ ४ ४	७ ७ ७	१० १० १०	१३ १३ १३	१६ १६ १६	१९ १९ १९	२२ २२ २२	२५ २५ २५
३ ३ ३	६ ६ ६	९ ९ ९	१२ १२ १२	१५ १५ १५	१८ १८ १८	२१ २१ २१	२४ २४ २४
२ २ २	५ ५ ५	८ ८ ८	११ ११ ११	१४ १४ १४	१७ १७ १७	२० २० २०	२३ २३ २३
१ १ १	औदारिक- वर्गणा ज्ञेयाः	वैकि- वर्गणा ज्ञेयाः	आहारक- वर्गणाः	अग्रहण- वर्गणा ज्ञेयाः	तैजसवर्गणा ज्ञेयाः	अग्रहण- वर्गणाः	आध्यात्मवर्गणा ज्ञेयाः

२८ २८ २८	३१ ३१ ३१	३४ ३४ ३४	३७ ३७ ३७	४० ४० ४०	४३ ४३ ४३	एवं ध्रुव १ अक्ष २
२७ २७ २७	३० ३० ३०	३३ ३३ ३३	३६ ३६ ३६	३९ ३९ ३९	४२ ४२ ४२	△ संचित ३ अक्षित ४
२६ २६ २६	२९ २९ २९	३२ ३२ ३२	३५ ३५ ३५	३८ ३८ ३८	४१ ४१ ४१	इत्य ५ प्रत्येक ६ अनंत
अग्रहण-	आनप्राणवर्ग-	अग्रहण-	मनोवर्गणा-	अग्रहण-	कर्म-वर्गणा-	अनंत ७-धूमिका ८ मयदया ९
वर्गणा ज्ञेयाः	णापनदुर्ज्ञेयाः	वर्गणा ज्ञेयाः				अनंत १०-वर्गणाः परि- कल्पनीयाः । △

वर्गणा अपि स्थाप्याः । अत्र सैद्धान्तिकाः कर्मप्रत्यक्षाश्च केचिदौदारिक-वैक्रियाहारकवर्ग-
नामानप्यन्तरद्वयेऽग्रहणवर्गणा इच्छन्ति । युक्तं तद्यत् औदारिकवर्गणाम्यो वैक्रियवर्गणास्ताम्योऽप्या-
हारकवर्गणाः प्रवेशतोऽसंख्येयगुणा इध्यन्ते । एतच्छान्तरालेऽग्रहणवर्गणा विना नोपपद्यते । परं कर्मप्रकृतौ
नोक्ताः । भागावसरस्तत्र य उपशान्तो वेदनीयमेव बध्नाति स यत् किमपि द्रव्यं गृह्णाति तदेकस्य
वेदनीयस्यैव भवति । अग्न्यस्य बन्धाभावात् । यस्तु सूक्ष्मः षड्विधं बध्नाति तेन गृहीतं षड्विभागैः परि-
णमति । एवं सप्तधा सप्तभिः, अष्टधा अष्टभिः परिणमति । ननु ते भागाः समा विवक्षा वेत्याह-

आउगभागो धोवो नामे गोए समो तओ अहिगो ।

आवरणमंतराये सरिसो अहिगो य मोहे वि ॥ ९५ ॥

सन्धुवरि वेअणीयं भागो अहिगो उ कारणं कि तु ।

सुहदुक्खकारणत्ता ठिईविसेसेण सेसाणं ॥ ९६ ॥

अष्टधा बन्धे यदनन्तस्कन्धात्मकं द्रव्यं गृह्णाति तन्मध्यात् सर्वस्तोको भाग आयुषः । तद्वेक्षया
नामगोत्रयोर्धिकः । स्वापेक्षया समः । ज्ञानदर्शनावरणान्तरायाणां स्वापेक्षया समो नामगोत्रापेक्षया
ऽधिकः । एतद्वेक्षया मोहेऽधिकः । मोहे सर्वोपरि भागो जातस्ततोऽपि वेदनीये इति । किं कारणं ?
सुख-दुःखलक्षणरूपं हि वेदनीयं तन्मागपरिणताश्च पुद्गलाः स्वाभावादेव प्रवृत्ताः सन्तः स्वकार्य-
कतुर्मलम् । शेष कर्मपुद्गला स्वत्वा अपि स्वकार्यं कुर्वन्ति । स्निग्धाश्च स्वल्पमपि तृप्तिं करोति,
कवन्नं बहु इति । सुखदुःखरूपत्वात् वेदनीयस्य बहुभागाः स्थितिबिधोवाच्छेषकर्मणामल्पत्वं बहुत्वमिति ।
साक्षादीनाऽऽह-

ऊण्हं पि अण्णकोसो पएसबन्धो चउज्विहो बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो मोहाउ [य] सव्वहिं चेव ॥ ९७ ॥

वर्णना ज्ञान-दर्शनावरण-वेदनीय-नाम-गोत्रा-ऽन्तरायकर्मणामनुत्कृष्ट एव प्रवेशबन्धे चतुर्विधः
साक्षाद्विबन्धो भवति । कथं सूक्ष्मस्योत्कृष्टयोरे स्थितस्यैकं द्वौ वा समयो यावदुत्कृष्टः प्रवेशबन्धः
प्राप्यते । सूक्ष्मो मोहायुषो न बध्नात्यतोऽनयोर्भागं द्रव्यमिह बहु मिलतीत्युत्कृष्टः । तत्र उपशान्ते-
ऽबन्धको भूत्वा निपत्योत्कृष्टावनुत्कृष्टं बध्नतः साविः । तमप्राप्तानामनानविः । ध्रुवाऽध्रुवौ प्राग्वत् ।
शेषत्रिके जघन्याऽजघन्योत्कृष्टरूपे साद्यध्रुवौ द्विधा । तत्र सूक्ष्मे उत्कृष्टः साविः । पातेऽध्रुवः । जघन्यस्तु
वर्णना 'पर्याप्तमन्वद्वीर्यसत्तथाबन्धकसूक्ष्मनिगोबस्य अवाद्यसमये लभ्यते । द्वितीयेऽजघन्यः पुनः संख्याते-
नाऽसंख्यातेन वा कालेन जघन्यः । ततोऽजघन्यः । एवमनयोः साद्यध्रुवता । मोहायुषोः सर्वत्रैव
जघन्यादौ द्विधा तत्र मिथ्याह्मणं सम्यग्दृष्ट्वाऽनिवृत्त्यतः सत्तबन्धको मोहस्योत्कृष्टप्रवेशबन्धं करोति ।
पुनरनुत्कृष्टं उत्कृष्टमेवमनयोः साद्यध्रुवता । जघन्याजघन्यो सूक्ष्मनिगोबाविषु सरतामुक्ता ।
उत्तराणामाह-

तीसण्हमणुक्कोसो उत्तरपयङ्गीण चउविहो बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो सेसाणं चउविगप्पो वि ॥ ९८ ॥

ज्ञानावरण ५, स्थानद्वित्रिकवर्जदर्शना० ६, अनंतवर्जकषाय १२, मयजुगुप्ता, अन्तराय ५, त्रिशतोऽनुत्कृष्टः साक्षाद्विश्रुतार्थाऽपि । तत्र ज्ञानावरण ५ अन्तराय ५ दर्शनानां ४=१४ यथासूलप्रकृतिषट्कस्य भावितः तथैव भावनीयः । परं दर्शने निद्रापञ्चकभागाधिक्यं । निद्राद्विकस्य त्वविरतावि निवृत्त्यन्ताः सप्तधा बन्धकाले एकं द्वौ वा समयानुत्कृष्टप्रदेशबन्धकाः । आयुर्द्रव्यभागोधिकः सप्तधात्वात् स्थानद्वित्रिकभागोप्यधिकः मिथ्याहृग्-सासादनादेव तद्वन्धीतो न्यो । नान्ये । मिथस्य उत्कृष्टयोगो नास्तीति सोऽपि न । उत्कृष्टाभिपत्याऽनुत्कृष्टं गतस्य साविः । अनाद्यादि प्राग्वत् । अप्रत्याख्यानानां (४) अविरते उत्कृष्टो बन्धः । मिथ्यात्वानन्तानां ५ भागोऽधिकः । प्रत्याख्यानानां (४) देशविरते उत्कृष्टः । पूर्वाणां भागोऽधिकः । मयजुगुप्तयोरविरताविनिवृत्त्यन्ता उत्कृष्टबन्धकाः मिथ्यात्वभागो लभ्यते । सञ्चलनकोपस्याऽनिवृत्तिः पुं वेदे छिद्ये उत्कृष्टबन्धं करोति । मिथ्यात्वाद्यकषाय १२, नोकषायाणां ९ भागोऽधिकः । [माने] क्रोधभागोऽधिकः । (मायालोभयोः) [मायायां क्रोधमानभागोऽधिकः] लोभे सर्वं मोहभागोऽतोऽधिकः । तत्रोत्कृष्टादनुत्कृष्टं गच्छतां साविः । अनाद्यादि प्राग्वत् । शेषत्रिके द्विधा-तत्राऽनुत्कृष्टप्रस्तावे उत्कृष्टः साविरभ्रवञ्चोक्तः । जघन्याऽजघन्यौ निगोवेषु सरतां भाव्यौ । त्रिशतः शेषासु चतुर्थाऽपि, साविरभ्रवञ्च सम्बध्यते । तत्राऽभ्रवाणामभ्रवत्त्वादेव, भ्रवाणां त्रिशद्दहृतव शेषाः १७, तत्र स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां ८ सप्तधा बन्धको मिथ्याहृगुत्कृष्टबन्धं करोति । निपत्यानुत्कृष्टं गतस्येयाद्यनुवर्तमाना साद्यभ्रवत्वम् । जघ-याऽजघ-यो निगोवेषु बाध्यौ । वर्णाविनवकस्याऽप्येवमेव बाध्यं । परं सप्तबन्धको मिथ्याहृष्टिर्नामस्त्रयोविंशति बन्धनस्य उत्कृष्टप्रदेशबन्धकः ।

स्वामित्वाह—

आउक्कस्सपएसस्स पंथ मोहस्स सत्तठाणाणि ।

सेसाणि तणुकसाओ बन्धह उक्कोसगे जोगे ॥ ९९ ॥

आयुषः उत्कृष्टप्रदेशबन्धस्य मिथ्याहृगविरतदेशप्रस्ताऽप्रमत्ताः पञ्च स्वामिनः । (योगस्य) अल्पस्वाप्त सासादनः । मिथानिवृत्त्यादयस्त्वायुर्बन्धं न कुर्वन्त्येव । मोहस्योत्कृष्टबन्धस्वामित्वे सासादनमिथे त्यक्त्वाऽनिवृत्त्यन्तानि सप्तस्थानानि । शेषाणि षट्कर्माणि तनुकषायः सूक्ष्म उत्कृष्टयोगस्य उत्कृष्टप्रदेशानि बध्नाति मोहायुषी न बध्नातीति तद्भागोऽधिकः । जघन्यमाह—

सुहुमनिगोयापज्जसगस्स पढमे जहणणे जोगे ।

सत्तण्हं पि जहण्णो आउगबंघे वि आउस्स ॥ १०० ॥

सूक्ष्मनिगोदस्याऽपर्याप्तस्य भवाद्यसमये जघन्ययोगस्यस्यायुर्बन्धसप्तकर्माणामेकं समयं जघन्यतः प्रदेशबन्धः । आयुषोऽपि जघन्यप्रदेशबन्धोऽस्यैवायुर्बन्धकाले भवति । उत्तराणामुत्कृष्टजघन्यबन्धस्वामिन आह—

सनरस्स सुहुमसरागा पंचगमणियट्टिस्सम्मगो नवगं ।

अजई बोयकसाये देसजई तइयए जयइ ॥ १०१ ॥

ज्ञानावरण ५, दर्शनां ४, सातयशःकीर्त्युर्चर्गोत्राऽन्तराया-५-णां=१४ सूक्ष्म उत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति । मोहायुर्भागोऽत्र दर्शनावरणनामयोरनुक्तप्रकृतिभागाश्च । पुंवेदः संखलन ४. पंचकमनिवृत्ति-

कृष्टं बध्नाति । हास्यरतिमयकुणुप्ताभागोऽत्र । सम्यग्गृह्णाविरताद्यपूर्वास्तः सम्यग्दृष्टिः निद्राद्विक-
हास्यषट्क-तीर्थकररूपं नवकं बध्नाति । मिथ्यात्वभागोऽत्र । 'अजति' रविरतो 'द्वितीयकषायान्'
अस्यास्यानान् देशयतिस्तृतीयान् प्रत्याख्यानान् 'पतते' उत्कृष्टाणु [वृ] बध्नाति ।

तेरस बहुप्पएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयसीओ ।

आहारमप्पमत्तो सेसपप्सुकुडं मिच्छो ॥ १०९ ॥

असात-नरायु-वैवायु-वैवद्विक-वैक्रियद्विक तुल्याद्यसंहनन-शुभलगति-सुभग-सुस्वरा-ऽऽवेयास्त्रयो-
वश बहुप्रवेशाः सम्यग्गृह् मिथ्यागृह्णा करोति । आहारकद्विकमप्रमत्तो निवृत्तिवचोत्कृष्टप्रवेशं बध्नाति ।
उक्तचतु पञ्चाशच्छेषाः षट्षष्टिः प्रवेशोत्कटबन्धा मिथ्यागृह्णितरेव करोति । कीदृशकृष्टं जघन्यं च
करोतीत्याह—

सस्मी उक्कडजोगो पज्जसो पयडिबन्धमप्पयरो ।

कुणइ पप्सुककोसं जहन्नयं जाण विवरोए ॥ १०९ ॥

'संज्ञी' समनस्कः उत्कटयोगव्यापारः पर्याप्तमान् प्रकृतिबन्धकेष्वल्पवरप्रकृतिबन्धकः ।
करोति (प्रकृष्टि) [प्रदेश] बन्धमुत्कृष्टं, उक्तगुणविपरीते जघन्यं विद्धि । जघन्यबन्धस्वामित्वामाह—

घोलणजोगिअसस्मी बंधइ षड दुस्सि अप्पमत्तो उ ।

पंच असंजयसम्मो भवाइसुहमो भवे सेसा ॥ १०४ ॥

नारकदेवायुयो नरकद्विकमेनाश्रतस्मो घोलमानयोगोऽसंज्ञी बध्नाति जघन्यप्रवेशाः एकं चतुरो वा
समयाः (ः) [नृ] । पृथिव्यादयश्चतुरिन्द्रियागता देवनरकयोर्नोत्पद्यन्ते तेन नैतच्छतुष्कं बध्नन्ति । असंज्ञ-
पर्याप्तस्तु तथाविधसंश्लेशविशुद्धयभावाच्च तद्बध्नातीत्यनुक्तोऽपि पर्याप्तो हृदयः । हृदयमाहारकद्विकम-
प्रमत्तो घोलमानयोगो नाम्न एकत्रिशङ्खबन्धको जघन्य करोति । देवद्विकवैक्रियद्विकतीर्थकराः पञ्च भवाद्ये
समयेऽविरत (नृ) [देव०४नु० ती० वे०] सम्यग्गृह्णजघन्यप्रवेशाः करोति, पर्याप्त एकोनत्रिशङ्खबन्धकः ।
उक्तकादशेभ्यः शेषाः १०९ भवाद्ये बहवोर्बन्धन् सूक्ष्मापर्याप्तनिगोदजीवो जघन्यप्रवेशा बध्नाति ।

प्रकृतिस्थित्यादिहेतूनाह—

जोगा पयडिपएसं ठिइअणुभागं कसायओ कुणइ ।

कालभवे खितविकखो उदओ सविवागअविवागो ॥ १०५ ॥

योगो वीर्यं तस्मात्प्रकृतिः कर्मणां स्वभावः, पुद्गलास्तिकायवेशाः प्रवेशाः, कर्मवर्णागस्तः-
पातिनः कर्मस्कन्धाः समाहारः । तद् जीवः करोति । प्रकृतिप्रवेशयोर्योगो हेतुरित्यर्थः । मिथ्यास्वाविरति-
कषायाणामभावेऽप्युपशान्ताविषु केवलयोगेनैव देवनीयं बध्यते । अयोगे तु न बध्यते इत्यन्यथ्य-
तिरेकाभ्यां योग एव हेतुः प्रधानं । ननु योगः कियान् ? आह सूक्ष्मनिगोदस्याऽपि सर्वजघन्यवीर्योऽपि
प्रवेशोऽसङ्ख्येयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान् वीर्यस्य भागान्प्रयच्छति । बहुवीर्यं तु बहुतराऽसङ्ख्येयभागाः
ज्ञेयाः । तच्च जघन्यवीर्याणां समुदाय एका वर्णा, एकाधिके द्वितीया, एवं [द्वि] त्रयाविभिः,
१५-१५-१५, १४-१४-१४, १३-१३-१३, १२-१२-१२, ११-११-११, १०-१०-१०,
एवं यदा एकोत्तरा बुद्धिर्नप्राप्यते किन्त्वसङ्ख्येयवीर्यैरेव तदा तैः समैरेका स्पष्टं कवर्णा एवं द्वावि-
भिर्यावत् श्रेणेरसंख्यातभागवतिप्रवेशमानानि । तेषां समुदाय एकं योगस्थानकं । सूक्ष्मनिगोदस्य यद्यप्य-

मन्ता जीवास्तथाप्यसंख्येयान्येव स्थानानि यत एकस्मिन्नेव स्थाने स्थावरा अमन्ता जीवा भवन्ति, त्रसा-
स्वसंख्याताः । स्थानं स्थितिः कर्मणो जघन्यतोऽन्तर्भूतं हस्तमुत्कृष्टतः सागरकोटोकोट्यादिका स्थितिः ।
अनुपञ्चाद् बन्धाद् भवनं अनुभवो यस्याऽसौ अनुभागो रसः समाहारः तत्त्वबीजः कषायस्फुरति तदध्यव-
सायात् । कषाया ह्युद्वेगः सर्वजघन्याया अपि कर्मस्थिते निर्वर्तकान्यसंख्येयलोकाकाशप्रवेशमानान्यान्त-
र्भौहृतिकान्यध्यवसायस्थानानि जनयन्ति । रसः पूर्ववत् । मिथ्यात्वाऽविरत्यभावेऽपि कषायसङ्क्राये प्रम-
त्तादिषु स्थित्यनुभागी भवतः । [तत्र] भावे तूपक्षान्तादिषु नेति त्व-व्यव्यतिरेकाभ्यां कषायज-
त्वम् । 'काल भवे' ति इह तावन्मूलप्रकृतयो ध्रुवोदयाः । ज्ञानाव० ५ दर्शन० ४ मिथ्यात्वतैजसकार्मेण-
वर्णादि ४ अगुरुलघु-स्थिरास्थिर-शुभाशुभ-निर्माण-अन्तरायाः ५ = २३ ध्रुवोदया एव सर्वजन्तूनामुद्य-
च्छेदादवगितबुदयो मवत्येव । शेषाणां तु कालमवक्षेत्राऽपेक्षः । तथाहि-निद्रावेवादीनां प्रायो रजन्यादि-
काले उदयः, गत्यादीनां भवं प्राप्योदयः, आनुपूर्व्यादीनां क्षेत्रापेक्ष उदयः । (अथर्वकोऽपि निद्रोदयः कालं
प्रीष्म, भवं पृथिव्यादिकं, क्षेत्रं सजलादिकं प्राप्योदयः । आनुपूर्व्यादीनां क्षेत्रापेक्ष उदयः) । अथ-
र्वकोऽपि निद्रोदयः कालं प्रीष्मं भवं पृथिव्यादिकं क्षेत्रं सजलादिकं प्राप्य वर्धते । द्रव्यभावा
ऽपेक्षे वा । द्रव्यं द्रविभूताकादि प्राप्य निद्रां भावे जितस्वास्थ्यादि । उदयो द्विधा सविपाकः
ऽविपाकश्च । यत्र त्वस्वभावोऽन्यतः स्वस्वरूपेणैव कर्मोदयसो सविपाकः यथा नरस्य नरगतिपञ्चेन्द्रिय-
जात्यादितत्त्वमवयवकर्मोदयः । यत्र तु स्तिबुकसंक्रान्तं परप्रकृतिभावेन कर्म वेद्यतेऽसौऽविपाकः । यथा
नरस्य नरगतिरत्येन वेद्यमानानां नरकतिर्यध्वेवगतिनामुदयः । तस्मात्स्वरूपेण वा पररूपेण वा वेदितमेव
कर्म क्षीयते । योगस्थानानि कारणं १, प्रकृति २ प्रेरणाः ३ कार्यं, स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानि कारणं
४, स्थितिविशेषाः कार्यं ५ अनुभागबन्धाध्यवसाय[स्थानानि] कारणं ६ अनुभागाः काय ७ ।
एषां अल्पशृङ्खलाह—

संहिअसंखेज्जइमे जोगट्टाणाणि होन्ति सत्त्वाणि ।

तेसि असंखेज्जगुणो पयड्ढीणं संगहो सत्त्वो ॥ १०६ ॥

तासिमसंखेज्जगुणा ठिईविसेसा हवन्ति नायन्वा ।

ठिइबन्धज्जवसायट्टाणाणि असंखगुणिआणि ॥ १०७ ॥

तेसिमसंखेज्जगुणा अणुभागे होन्ति बन्धटाणाणि ।

एत्तो अणंतगुणिआ कम्मपएसो मुणेयन्वा ॥ १०८ ॥

अविभागपलिच्छेआ अणंतगुणिआ हवन्ति इत्तो उ ।

सुयपवरदिडिवाए विसिद्धमयओ परिकहन्ति ॥ १०९ ॥

एकाकाशभेदेरसंख्येयभागे यावन्तः प्रदेशास्तत्संख्यानं योगस्थानानि । तानि चोत्तरपदापेक्षया
सर्वस्तोकानीति शेषः । तेभ्योऽसंख्येयगुणः प्रकृतीनां 'सङ्ग्रहः' समुदयः सर्वोऽपि 'संसारिआओ जलु
ओहोणाणस्स सव्वपयड्ढीओ, इति वचनात् । एतदावरणस्याप्येवावन्तो भेदा एवं मत्यादीनामपि, आनु-
पूर्वाणां बन्धोदय वैधियेणाऽपि [पय] संख्याता भेदाः, ते च लोकस्य सङ्ख्येयभागवतिप्रदेशरक्षितुल्या
इति धूर्णोकारोक्तविशेषः । 'भेदाः' प्रकृतय उच्यन्ते ताभ्यः स्थितिविशेषा अन्तर्भूतं एकद्विसमाधि-
कादिरूपा असंख्यातगुणा भवन्ति । एकंकस्या प्रकृतेरसत्यातः स्थितिविशेषबन्धमानत्वात् । स्थितिः
कर्मणोऽवस्थानानि । स्थितिविशेषेभ्यः [स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणाणि । एकंकस्थितिविशेषोऽ]

(ताम्य) संख्येयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणेरव्यवसायस्थानैर्जन्यते, तेभ्यः स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानेभ्योऽसंख्येयगुणान्यनुभागबन्धस्थानानि भवन्ति, यतः स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानमेकैकमन्तर्भूतमानम् । अनुभागबन्धाध्यवसायस्थानं स्वेकैकं जघन्यतः सामयिकं उत्कृष्टतोऽष्टसामयिकमिति । एतेभ्यः अनन्तगुणाः कर्मप्रवेशाः रूपाः मुणितव्याः । यत एते सिद्धान्तभागेऽभ्येभ्योऽनन्तगुणाः प्रतिसमं गृह्यन्ते । क्षीरनिम्बाद्यधिष्यणैरिवानुभागबन्धाध्यवसायस्थानैस्तन्मुलेष्विव कर्मवृत्तेषु रसो जन्यते । स चैकस्याऽपि परमाणोः केवलिना छिद्यमानः सर्वजीवान्तगुणानविभागपल्लिखेवान्प्रयच्छति । यतोऽन्यो न । तेऽविभागपल्लिखेवा अनन्तगुणा भवन्त्येतेभ्यः, कर्मस्त्वन्मेभ्यः, यतः प्रतिपरमाणु सर्वजीवान्तगुणाः प्राप्यन्त इति । श्रुतं द्वादशाङ्गं तत्प्रबरो दृष्टिवादस्तत्र विशिष्टमतयः तीर्थतरणधराः परिकथयन्तीति विधानद्वारम् ।

सम्प्रति निःप्रत्यवायनिस्तीक्ष्णप्रतिज्ञाभरो रम्यकारः प्राहः—

एसो बन्धसमासो पिण्डकखेवेण वणिगो कोइ ।

कम्मप्पवायसुयसायरस्स निस्संदमित्तो उ ॥ ११० ॥

एष बन्धसंक्षेपः पिण्डितस्य कर्मप्रकृतिभूताहुत्क्षेपस्तेन न स्वेच्छया वणितः । कोऽप्यपूर्वः । कर्मप्रबाधं प्रकृतिश्रुतं स एव महर्वात्सागरस्तस्य निःस्यद्वाधः ।

बन्धविहाणसमासो रइयो अप्पसुयमन्दमइणा च ।

तं बन्धमोक्खनिउणा पूरेउणं परिकइन्तु ॥ १११ ॥

बन्धमेवो संक्षेपो रचितोऽप्यश्रुतेन मन्वसतिना च मयेति गम्यते । तं ऊनातिरिक्तं बन्धमोक्षनिपुणा जिनवचनान्तःसारज्ञाः पूरयित्वा शिष्येभ्यः परिकथयन्तु । कर्तुं शोक्तुमलाह—

इअ कम्मपयच्चिपययं संखेवुदिद्वनिच्छयमइत्थं ।

जो उ पउंजइ बहुसो सो नाहीइ बन्धमोक्खत्थं ॥ ११२ ॥

इति कर्मप्रकृतिश्रुताऽऽनर्गतं संक्षेपोद्विष्टं कथितं निश्चितं प्रमाणेन महानर्थो यस्य तत् निश्चितमहार्थम्, दृष्टिवादाद्यन्तर्गतविचारबहुलत्वात् । एवं भूतं चायुं यो बहुशः उपयोक्ष्यते व्याख्यानाध्ययनगुणनश्वणचिन्तनधारणाविद्वारेण पुनः पुनरुपयोगं नेष्यति स बन्धस्य मोक्षस्य च कर्माष्टकबन्धरूपस्याऽयं ज्ञास्यतीति [अन्य] मङ्गलम् ।

[प्रशस्तिः]

सपादलक्षओणीश-समक्षं जिनवादिनाम् ।

ओधर्मधोवसूरीणां, पट्टालङ्कारकारकाः ॥ १ ॥

[अनुद्वब्]

त्रिवर्गपरिहारेण, गद्यगोदाधरीसुजः ।

बभ्रुवृष्णैरिसौमग्याः, श्रीयशोभद्रसूरयः ॥ २ ॥

[„]

स्वपरसमयज्ञानप्रीतप्रकृष्ट जगज्जना-

श्रुतुरवचनमोदामूषामरेशगुरुप्रभाः ।

अभिनुपसभं गंगागौरप्रनतितकीर्त्तय-

स्तवनमहलः पात्रं याता रविप्रभसूरयः ॥ ३ ॥

[हरिणी]

तच्छिष्यः [उदयप्रभसूरिः] स्वपरकृते श्री शतकस्य टिप्पणं [रचितवान्] बल्ल । ग्रन्थापं ॥ १००० ॥

शुद्धिपत्रकम्

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
२	१०	ष्मातं	भ्मातं	२६	१२	कि वा	किं वा
"	१६	सम्यग्दर्शन०	सम्यग्दर्शन०	"	२४	एका दृश्यां	एकादृश्यां
३	१२	वृक्तं	वृक्तं	"	२६	छद्मार्थं	छद्मार्थं
३	१४	रन्तवर्ति	रन्तवर्ति	३०	११	पर	परं
५	२२	संप्रहात्मिका०	संप्रहात्मिका०	३१	२५	एवस वंस्तोकवीय०	एव सर्वस्तोकवीर्य०
७	१८	मिधानमनुयोग०	मिधानमनुयोग०	"	"	सर्वजघन्यः,	सर्वजघन्यः,
८	६	सर्वसंक्रमादि०	सर्वसंक्रमादि०	"	३०	श्रेण्यसंख्य-	श्रेण्यसंख्य-
"	१८	कर्ममौल्लक्षणः ।	कर्ममौल्लक्षणः ।	३२	३	विभागापचय	विभागोपचय
१०	६	तद्रूपतयेव	तद्रूपतयैव	३२	२२	तद'ख्यगुण०	तदसंख्यगुण०
"	६	बतुविधम्	बतुविधम्	३२	१२	पएसा ण	पएसाण
"	६	प्रकृतिदीधम्	प्रकृतिदीधम्	३२	३४	न सम्यग्.....इति ।	
"	११	सर्वत्र दीर्घं	सर्वत्र दीर्घं			स एवं प्रतिमाति-तद्यथा-योगस्थान-	
"	"	सप्तविधब धाद्	सप्तविधबन्धाद्			कानि आउल्लुष्टयोगसंक्षिप्यात्मक	
१०	१४	ओप्य घ	ओप्य (घ)			संभवानि भवन्ति ।	
१०	१५	निबन्धन	निबन्धन	३३	१६	तगेसु, सव्व०	तगेसु सव्व०
१२	२६	संख्येयभाग०	संख्येयभाग०	३३	२४	बन्धनिरोधेन	बन्धनिरोधेन
"	२६	संपूर्ण०	संपूर्ण०	३३	२५	भ्रिरोधस्य	भ्रिरोधस्य
१३	१२	तेजोजोगेण	तेजोजोगेण	"	२५	तन्निरोधश्च	तन्निरोधश्च
१४	२२	टिङ्गानुभाग	टिङ्गानुभागं	३४	४	लब्धमिति	लब्धमिति
१८	२१	संजमर्दसण	संजमर्दसण	३६	२७	अभिनिवेशो	अभिनिवेशो
"	२६	घटन्त	घटन्त	३८	२४	बन्धो	बन्धो
१६	२६	तेजालेस्या०	तेजालेरया०	४१	६	मुष्पान्यतो	मुष्पान्यन्तो
२०	४	सन्निपज्जता०	सन्निपज्जता०	४७	१	संबेधः	संबेधः
२१	६	तन्मवगएसु	तन्मवगएसु	४८	१३	तिकावियं	तिकाविसयं
२२	४	इयदिट्ठी	इयदिट्ठी	४८	३१	पुनरयम्-लब्ध	पुनरयम्-
"	२४	मिप्यात्वं	मिप्यात्वं	४६	४	बहुलकर्म	बहुलकर्म
२४	१४	विसेससाहि०	विसेससाहि०	४६	२८	त्रिविधं चैतदय	त्रिविधं चैतदयं
२४	२२	मिहियं	मिहियं	५०	१७	अवधिज्ञानव्या-	अवधिज्ञानव्या-
२५	१६	पविट्ठा	पविट्ठा			पारो	पारो
२६	१३	सर्वजघन्य०	सर्वजघन्य०	"	२५	'इन्द्रियमणो	'इन्द्रियमणो
"	१४	स्पष्टकउच्यते	स्पष्टकंसुच्यते	"	२६	स्वरूपनिर्देशः ।	स्वरूपनिर्देशः ।
"	२०	प्रतिपद्यते	प्रतिपद्यते	५१	६	दसणावरणीयं	दसणावरणीयं
"	२७	संचयात्मिकां	संचयात्मिकां	"	१७	सामन्नागहण	सामन्नागहणं
"	३०	विमागां	विमागां	५१	२६	ममीदशेन	मीदशेन
२७	४	यद्वनन्त०	यद्वनन्त०	५२	२५	दुःखोत्पादकम्,	दुःखोत्पादकम्,
२८	२४	एवं	एवं	५३	१८	एतच्छेषा०	एतच्छेषा०

पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
५४ १७	०द्रव्य	०द्रव्यं	१०४ २०	मिच्छद्विद्विम्भि	मिच्छद्विद्विम्भि
५४ ३०	कराज्ज.माऽव्य०	कराज्जानाव्य०	१०५ २	लब्धमति	लब्धमति
५४ ३३	पतङ्ग-	पतङ्ग-	१०६ १६	मिच्छद्विद्वि	मिच्छद्विद्वि
५५ १४	तेजोगुणोपेत	तेजोगुणोपेत	१०८ १६	बन्धमाणा०	बन्धमाणा०
" २३	व्यापारेऽपि	व्यापारेऽपि	१०९ २०	पिरुवणत्थ	पिरुवणत्थ
" ३१	विशुद्धं द्रव्यै'	विशुद्धं द्रव्यैः'	१०९ २५	बन्धठाणाणि	बन्धठाणाणि
५६ २७	विघ्ननययिन	विघ्ननययिण	११० २८	कश्चिदेकान्तिक,	कश्चिदेकान्तिकः,
	विघ्न	विघ्न०	१११ ६	ठितिवधञ्च०	ठितिबन्धञ्च०
६४ ११	तित्थरणाम	तित्थरणामं	११२ ३	कम्मपोमाला	कम्मपोमाला
६८ १६	समयवृद्ध	समयवृद्ध्या	११२ २८	बन्धविहाण	बन्धविहाण
६८ १७	प्रतिग. र्जनमिति	प्रतिपादनीयेति	११३ ५	वुद्विद्वि	वुद्विद्वि
६९ १७	मयागइ०	मयागइ०	११४ ३	वाचकवर	वाचकवर
७० ६	पुञ्चकोडि०	पुञ्चकोडि०	११५ १६	माहः-	माहः-
७० २६	सहस्रसू०	सहस्र०	११५ २३	प्रत्येक	प्रत्येकं
७१ ३	खवगाइसु	खवगाइसु	११६ १७	दंसण	दंसण
७१ २२	गुणास्थानयोः	गुणास्थानयोः	११६ २७	चतुरसङ्गि०	चतुरसङ्गि०
७२ १४	खवगास्स	खवगास्स	११७ ३	अचक्षुःपि	अचक्षुःपि
७३ ३	अट्टारमण्हं	अट्टारमण्हं	११७ ११	सङ्गिनि	सङ्गिनि
७४ २७	तत्थए०	तत्थ०	११७ १४	वारसंगेमि	वारसंगेमि
" १६	तच्चबंधकुसु	तच्चबंधकुसु	११७ १५	उवओग	उवओग
८३ २६	संकिलिट्ठा	संकिलिट्ठा	११७ २१	चतुरसङ्गि०	चतुरसङ्गि०
८५ ३०	स्थितिरेवा	स्थितिरेव	११७ २८	कण्ठया	कण्ठया
८६ २६	दाणुव्वीओ	दाणुपुव्वीओ	११८ ८	त्रिकं जीव	[त्रीपुञ्जी]
८६ ८	धिराधिर	धिराधिर	११८ १७	अन्तमु०	अन्तमु०
९० २१	किंचि	किंचि	११८ १६	दलिकर०	दलिकर०
९२ २३	॥१॥	॥७६॥	११८ २१	हत्वा	हत्वा
९३ २२	सञ्चपयडीणं	सञ्चपयडीणं	११८ २३	हत्वां	हत्वां
९८ १२	अंगुल०	अंगुल०	११८ ३१	बादरा	बादराः
९९ १८	अणंतगुहीणं	अणंतगुहीणं	११८ ३५	॥११॥ ॥१२॥ ॥११॥ [एवं	क्षीणाः कषाया यस्य स क्षीणः
९९ २६	यद्व्या०	तद्व्या०			कषायः] ॥१२॥
१०० ३	अट्ठविह	अट्ठविह	११८ ३६	वीतराग	वीतराग
१०१ १२	कम्मसु	कम्मसु	११९ ४	पूर्वकोटि	पूर्वकोटि
१०२ ४	लब्धमति	लब्धमति	११९ ५	योगः	योगः[रहितः]
१०३ १३	सयया	सयया	११९ ७	मुणय	मुणय
१०३ १५-२५-२६ २६	पूर्ववत्	पूर्ववत्	११९ ८	मेव दर्शित०	मेव दर्शित०
" १६	लब्धमति	लब्धमति	११९ ३२	समुद्धानते	समुद्धानते
" १७	बन्धकस्स	बन्धकस्स			

पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
११६ ३४	गुणेषूपचा०	गुणेषूपयो०	१२८ २३	जातिवै०	जातिवै०
११६ ३७	पाठः	पाठः	१२८ ३१-३४	यशःकी०	यशःकी०
१२० १०	लब्ध्यामा०	लब्ध्यमा०	१२८ ३१	विपक्षः	विपक्षाः
१२० २०	त्रयोदशः,	त्रयोदश,	१२८ ३५	रूप निवृत्त्य न०	रूपं निवृत्त्यनि०
१२० ३२	सुख	सुखं	१२६ ३	आद्य	आद्यः
१२१ ३	निर्वाण	निर्वाणं	१२६ ६	एकत्रिंश०	एकत्रिंश०
१२१ १३	सनपारमं०	सनपारमज०	१३० २२	नृवेदः	नृवेदम्
१२१ २१	औदारिक २०	औदारिक २.	१३० ३२	रीत्या	रीत्या
१२२ २१	महा०	महा०	१३१ ३०	दुस्वर	दुःस्वर
१२२ ३५	० रुष्णा क्ष०	० रुष्णात्रक्ष०	१३१ ३३	नाराचयोर्चतुर्दश	नाराचयोश्चतुर्दश
१२३ ६	प्राण्यगो	प्राण्यगो	१३२ १४	० तोत्सिपण्य	तोत्सर्पिण्य
१२३ ७	शेष	शेषं	१३२ २५	सायइ	साइय
१२३ ८	सत्तरुई	सुत्तरुई	१३२ ३१	ऽभ्रुवत्त्वात्	अभ्रुवत्त्वात्
१२३ १५	पुष्पायै	पुष्पायैः	१३३ ३३	ठिईमुक्कोमं	ठिईमुक्कोसं
१२३ २५	निवृत्त्य	निवृत्त्य	१३४ ३	ध्यवस्य०	ध्यवसाय०
१२४ ७	०मुहूर्तविशेष०	मुहूर्ताऽवशेष०	१३४ ६	०स्थान	०स्थानं
१२४ १७	सत्ताबाव०	सत्ताऽऽव०	१३४ १३	तीर्थंकर	तीर्थंकरं
१२५ १	बन्धो	बन्धो	१३४ २४	बिन्दुबु०	बिन्दुबु०
१२५ ३२	ममस्मत्	ममस्मत्०	१३४ ३२	रस	रसं
” ३२	लेशोत	लेशोत	१३५ ११	पृथ्वि	पृथ्वी
१२६ ६	कामण	कामण	१३५ २३	शुमत्त्वात्	शुमत्त्वात्
१२६ १८	मोहवर्जकम	मोहवर्जकम्	१३६ १४	तियंक्द्विकं,	तियंक्द्विकम् ,
१२६ २०	सूक्ष्माप०	सूक्ष्मोप०	१३६ २६	क्षपणयोग	क्षपणयोग्य
१२६ २१	स्यादिति	स्यादिति [सादिः]	१३७ २०	रस	रसं
१२६ २४	ऽभ्रुवाभ्रुवो	ऽभ्रुवभ्रुवौ	१३७ २५	प्रमत्तत्वं०	प्रमत्तत्वं०
१२६ ३१	वर्ण	वर्ण	१३७ २६	द्विकोद्याता	द्विकोद्योता
१२६ ३१	तजस०	तैजस०	१३८ ३	तदैवे	तदैवै
१२७ २	गत्वा	गत्वा	१३८ २४	पर	परं
१२७-१३२ ३-६	भूत्वा	भूत्वा	१३६ २२	त्रिप्रत्ययाः	त्रिप्रत्ययाः
१२८ ४	युगयोरन्यतरण्युग।	युगयोरन्यतरण्युगम्	१४० ६	ता	ताः
१२८ ६	अन्यतर०	अन्यतर०	१४० २३	स्निग्धोष्णैः	स्निग्धोष्णैः
१२८ ८	युग्मेव	युग्मेव	१४१ ३	सचित ३ अचित।	सचित ३ अचित
१२८ ११	आद्य,	आद्यः,	१४१ २१	शेष कर्मपुद्गला	शेषकर्मपुद्गलाः
१२८ १३	सप्तदश०	सप्तदश०	१४२ १८	वर्तमाना	वर्तमानान्
१२८ २१	पर्याप्ते०	पर्याप्ते०	१४३ २	सम्यग्दृगा	सम्यग्दृगा

वीर सेवा मन्दिर

पुस्तकालय

काल न० ९ मुद्रित

लेखक सुरी सुनि चन्द्र

शीर्षक वन्द्यशतनाम्

४२५६

अथ इति